

FAZIL YOLDAŞOĞLU'NUN FERHAT İLE ŞİRİN
HİKÂYESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Emine BAKAR

Yüksek Lisans Tezi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR
2019
Her Hakkı Saklıdır.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANA BİLİM DALI

Emine BAKAR

**FAZIL YOLDAŞOĞLU'NUN FERHAT ile ŞİRİN HİKÂYESİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

ERZURUM-2019

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "**Fazıl Yoldaşoğlu'nun Ferhat ile Şirin Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme**" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [*Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.*] **basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım.**

17.12.2019

Emine BAKAR

İSTİSNAİ DURUMLAR

Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)*

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)*

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre tezde yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar) *

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

* İstisnai durumlar danışmanın yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Hüseyin BAYDEMİR danışmanlığında, Emine BAKAR tarafından hazırlanan bu çalışma/20.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından **Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları** Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Hüseyin İmza :
BAYDEMİR

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Meheddin İmza :
İSPİR

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Recai İmza :
KIZILTUNÇ

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir **20/12/2019**

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Rifat KÜTÜK
Enstitü Müdürü

TAE-F85 /01.01.2017

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	VI
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ	VII
ÖN SÖZ	IX
GİRİŞ	1
I. AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM	1
A. Amaç ve Kapsam.....	1
B. İnceleme Yöntemi	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. ÖZBEK DESTANCILIK GELENEĞİ	3
1.1.Özbek Destancıları	4
1.1.1. Destancılara Verilen Adlar	4
1.1.2. Destancıların Yetiştirilmesi	7
1.1.3. Destan İcrası	9
1.2. Özbek Bahşılık/Destancılık Mektepleri	11
1.2.1. Bulungur Mektebi.....	11
1.2.1.2 Fazıl Yoldaşoğlu (Fazıl Şair)	12
1.2.2. Korgan Mektebi	12
1.2.2.1 Ergeş Şair (Ergiş Cumanbülbüloğlu)	13
1.2.3. Nurata Mektebi	14
1.2.3.1 Bekmurad Cörebayoğlu (1878-1956)	14
1.2.4. Şhrisebz Mektebi	14
1.2.4.1 Abdulla Nuralioğlu (1874-1957)	15
1.2.5. Narpay Mektebi	15
1.2.5.1 İslam Şair Nazaroğlu (İslam Şair) (1874-1953).....	16
1.2.6 Şerabat Mektebi	16
1.2.7 Kamay Mektebi	17
1.2.8 Piskent Mektebi	17
1.2.9. Özbek-Lakay Mektebi	17
1.2.10. Harezmi Mektebi	18

1.2.10.1 Süyav Bahşı (1850-1915)	19
1.3. Özbek Destanlarının Tasnifi	19
1.3.1. Kahramanlık destanları	20
1.3.2. Cenknemeler	21
1.3.3 Tarihî Destanlar	22
1.3.4 Romanik Destanlar (Aşk Konulu Destanlar).....	24
1.3.5. Kitabî Destanlar	26
1.4. Fazıl Yoldaşoğlu (Hayatı ve Sanatı)	26

İKİNCİ BÖLÜM

2. FERHAT İLE ŞİRİN	30
2.1. Özbek Edebiyatında Ferhat ile Şirin	30
2.2. Özbekistan’da Ferhat ile Şirin Varyantları.....	33
2.2.1. Ali Şîr Nevaî: Ferhâd ü Şîrîn	34
2.2.2 Umar Baki: Ferhad ve Şirin.....	40
2.3. Özbekistan’da “Ferhat ile Şirin” Konulu Çalışmalar	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. FAZIL YOLDAŞOĞLU’NUN FERHAT İLE ŞİRİN HİKÂYESİ	44
3.1. Üslup ve Şekil Özellikleri.....	46
3.1.1. Üslup Özellikleri:	46
3.1. 2. Hikâyenin Şekil Özellikleri	51
3.2. Hikâyenin Muhteva Özellikleri.....	54
3.2.1. Yer (Mekân)	54
3.2.2. Zaman	55
3.2.3. Kişiler	56
3.2.3.1. Başkahramanlar.....	57
3.2.3.1.1. Ferhat.....	57
3.2.3.1.2. Şirin	58
3.2.3.2. Yardımcı Kahramanlar.....	59
3.2.3.2.1. Çin Hakanı.....	59
3.2.3.2.2. Mahinbanu.....	59
3.2.3.2.3. Şapur.....	60

3.2.3.3. Rakip Kahramanlar	60
3.2.3.3.1. Hisrev	60
3.2.3.3.2. Cöremis'in oğlu	61
3.2.3.3.2. Cadı kadın	62
3.2.3.4. Diğer Kahramanlar	62
3.2.3.4.1. Cöremis	62
3.3. Hikâyedeki Başlıca Motifler	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. EPİZOTLAR	74
4.1. Fazıl Yoldaşoğlu'nun Ferhat ile Şirin Hikâyesinin Epizotlarına Göre Özeti.	74
4.2. Ali Şîr Nevaî'nin Ferhâd-ü Şîrîn Mesnevisinin Epizotlarına Göre Özeti.	79
4.3. Metinlerin Epizotlarına Göre Karşılaştırılması	84
1. Ferhat ile Şirin'in aileleri	84
2. Ferhat ile Şirin'in dünyaya gelmesi	84
3. Ferhat ile Şirin'in gelişimi ve mektebe gitmeleri	85
4. Ferhat'ın taş ustası olması	85
5. Ferhat ile Şirin'in birbirlerine aşık olması	85
6. Ferhat'ın kutuyu açmak için yola çıkması ve karşılaştığı olaylar	85
7. Ferhat, babası ve askerlerinin denizde fırtınaya tutulması	86
8. Ferhat'ın Şapur'la tanışması	86
9. Ferhat'ın su kanalı açma işine girmesi	86
10. Şirin'in şehre su getirme arzusu	87
11. Ferhat ile Şirin'in ilk karşılaşması	87
12. Şapur'un İran'dan çıkıp gitmesi	87
13. Cöremis'in oğlunun Şirine aşık olması	87
14. Ferhat ile Şirin'in aşkı	88
15. Şirin'in Rum padişahının kızıyla evlenen Cöremis'in oğluna mektup yazması ..	88
16. Hisrev'in Şirin'e aşık olması	88
17. Hisrev'in Ferhat'ı huzura getirtmesi	89
17. Ferhat'ın suyu getirmesi	89
18. Hisrev'in tekrar İran'a saldırması	89

19. HİSREV’İN FERHAT’I CADİ KADIN VASİTASIYLA KANDIRMAK İSTEMESİ.....	90
20. FERHAT İLE ŞİRİN’İN EVLENMESİ.....	90

BEŞİNCİ BÖLÜM

METİNLER (ÖZBEK TÜRKÇESİ-TÜRKİYE TÜRKÇESİ)	93
5.1. ÖZBEK TÜRKÇESİYLE METİN.....	93
5.2. TÜRKİYE TÜRKÇESİYLE METİN	214
SONUÇ	336
KAYNAKÇA	342
DİZİN	345
ÖZGEÇMİŞ.....	348

ÖZET

Bu tez çalışması, Fazıl Yoldaşoğlu'nun "Ferhat ile Şirin" hikâyesi üzerine mukayeseli bir incelemedir. Çalışmamızda Fazıl Yoldaşoğlu'ndan derlenen hikâye önce Türkiye Türkçesine aktarılmış, daha sonra Şekil ve muhteva açısından incelenerek Ali Şir Nevaî'nin "Ferhâd ü Şîrîn" mesnevisiyle karşılaştırılmıştır.

Çalışmanın giriş bölümünde, destan türü ve Özbek destanları hakkında genel bilgiler verilmiş ve sözlü edebiyattan yazılı edebiyata geçiş süreci hakkında edinilen bilgiler paylaşılmıştır.

Birinci bölümde, Özbek destancılık geleneği, Özbek destancıları, bahşılık mektepleri, Özbek destan tasnifleri ve Fazıl Yoldaşoğlu'nun hayatı ve sanatı hakkında yapılan incelemelere yer verilmiştir.

İkinci bölümde, edebiyatta "Ferhat ile Şirin" hikâyesi incelenmiştir. Özbek edebiyatında "Ferhat ile Şirin" hikâyesi araştırılarak, Nevaî'nin "Ferhad ü Şîrîn" mesnevisi ve Umar Bakî'nin "Ferhad ile Şirin" hikâyesi tanıtılmıştır. Çalışmamızın konusu olan Fazıl Yoldaşoğlu'nun "Ferhad ile Şirin" hikâyesi de bu bölümde tanıtılmış, Özbekistan'da yapılmış Ferhat ile Şirin konulu çalışmalara da yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, Fazıl Yoldaşoğlu'nun eseri, Şekil ve muhteva açısından incelenerek hikâyede yer alan belli başlı motifler tespit edilmiştir.

Dördüncü bölümde, Fazıl Yoldaşoğlu ve Nevaî'nin eserleri epizotlarına özetlenerek, karşılaştırılmıştır.

Sonuç kısmında, yapılan incelemeler neticesinde ulaşılan sonuçlar değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Özbek destanları, halk hikâyesi, Fazıl Yoldaşoğlu, Ferhat ile Şirin.

ABSTRACT

This thesis study is researched that Fazıl Yoldaşoğlu compared with the story of Ferhad and Şirin. In our study, its is firstly translated to Turkey'sTurkish and then it is finally compared with the mesnavi of Ferhad and Şirin of Ali Şîr Nevaî as being examined in aspect of both form and content.

It is given general information about the types of epic and Uzbek epics and shared information which is gained about the transition from and literature to written literature.

In the first part it is included Uzbek epic tradition, Uzbek epic teller, bahshılık schools, Uzbek epic classsificationand Fazıl Yoldaşoğlu's life and art.

In the second part the story of Ferhad and Shirin examined in literature. By being researched in Uzbek literature Nevaî's the mesnavi of Ferhad and Şirin and Umar Baki's the story of Ferhad and Şirin have been presented.

Fazıl Yoldaşoğlu's Ferhad and Şirin which is the subject of our study it is also included studies that are made in Uzbekistan about Ferhad and Şirin.

In the third part, some certain motifs are fixed by being examined Fazıl Yoldaşoğlu's work in aspects of from and content.

In the fourth part, Fazıl Yoldaşoğlu and Nevaî's works have been compared as being summarized into episodes.

In the final part, the results have been evaluated thanks to being made examinations.

Key words: Uzbek epics, folk story, Fazıl Yoldaşoğlu, Ferhad and Şirin.

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Özbek Kiril	Özbek Latin	Transkripsiyon İşareti
А, а	A, a	Ä, ä/A, a
Б, б	B, b	B, b
Д, д	D, d	D, d
Е, е	E, e/Ye, ye	E, e/Ye, ye
Ф, ф	F, f	F, f
Г, г	G, g	G, g
Х, х	H, h	H, h
И, и	I, i	İ, i/I, ı
Ж, ж	C, c/J, j	C, c/J, j
К, к	K, k	K, k
Л, л	L, l	L, l
М, м	M, m	M, m
Н, н	N, n	N, n
О, о	O, o	Å, å/O, o
П, п	P, p	P, p
Қ, қ	Q, q	Q, q
Р, р	R, r	R, r
С, с	S, s	S, s
Т, т	T, t	T, t

VIII

У, у	U, u	U, u/Ü, ü
В, в	V, v	V, v
Х, х	X, x	X, x
Й, й	Y, y	Y, y
З, з	Z, z	Z, z
Ў, ў	O', o'	O, o/Ö ö
Ғ, ғ	G', g'	Ğ, ğ
Ш, ш	Sh, sh	Ş, ş
Ч, ч	Ch, ch	Ç, ç
Ң, ң	Ng, ng	Ng, ng
Ь	,	,

ÖN SÖZ

Bu çalışmada, Özbek halk şairlerinden Fazıl Yoldaşoğlu'nun Ferhat ile Şirin adlı hikâyesi, halk hikâyesi geleneği çerçevesinde incelenmiştir.

Üzerinde çalıştığımız eser, Özbek edebiyatında destan olarak nitelendirilmesine karşın inceleme sonunda elde ettiğimiz bulgulara göre daha çok halk hikâyesine yakınlık göstermektedir. Eserde, destansı unsurların gözardı edilemez varlığıyla birlikte, halk hikâyesi geleneğine ait özellikleri de yoğun olarak barındırması eserimizin, destandan halk hikâyesine geçiş sürecinde verilen eserlere örnek teşkil ettiğini gösterir. Türkiye'de daha önce üzerinde çalışma yapılmamış olan bu geçiş dönemi eseri, hem klâsik edebiyattan hem halk edebiyatından izler taşıması açısından önemlidir.

Çalışmamız giriş hariç, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Özbek destancılık geleneği tanıtılarak bu gelenek çerçevesinde ortaya çıkan destanlar ve destanların icracıları olan bahşılar hakkında yapılan araştırma sonuçlarına yer verilmiştir. Birinci bölümün son kısmında eserimizin anlatıcısı ünlü Özbek Şairi Fazıl Yoldaşoğlu'nun hayatı ve sanatı hakkında bilgiler yer almaktadır.

İkinci bölümde, Özbek edebiyatında “Ferhat ile Şirin” in yeri incelenmiştir. Bu bölümde, bir klâsik edebiyat ürünü olarak Nevaî'nin “Ferhâd ü Şîrîn” mesnevisi, özgün yönleriyle ele alınmıştır. Destandan halk hikâyesine geçiş dönemi eseri olarak Umar Bakî'nin “Ferhat ile Şirin” hikâyesi hakkında genel bilgiler verildikten sonra, Fazıl Yoldaşoğlu'nun “Ferhat ile Şirin” hikâyesi incelenmiştir. Bu bölümün son kısmında Özbekistan'da Ferhat ile Şirin hikâyesi üzerine yapılan çalışmalar tanıtılmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde, incelemesini yaptığımız eser şekil ve muhteva özellikleri bakımından tanıtılmıştır. Bu bölümde metinde yer alan belli başlı motifler tespit edilip, incelenmiştir.

İncelememizin son kısmında Fazıl Yoldaşoğlu ve Nevaî'nin eserleri epizotlarına göre özetlenmiş. İki metnin epizotları karşılaştırılmış, benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir.

Çalışmamızın sonunda, incelemesini yaptığımız hikâye metni Özbek latiniyle verilip Türkiye Türkçesine aktararak okuyucuya sunulmuştur.

Sonuç kısmında yapılan araştırmalar ve incelemeler neticesinde tespit edilen bulgular paylaşılmıştır.

Bu çalışmayı hazırlarken şahsıma olan inancını ve güvenini her daim hissettiğim, çalışmamızın her aşamasında desteğini esirgemeyen çok kıymetli ustozim Prof. Dr. Hüseyin Baydemir'e, henüz bir bebekken yüksek lisans servenime başladığım, çalışma süresi boyunca hem destek hem köstek olan ve bu incelemeyle büyüyen Baloğlum'a kalpten teşekkürlerimi sunarım.

Erzurum-2019

Emine BAKAR

GİRİŞ

I. AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM

A. Amaç ve Kapsam

Birçok klâsik edebiyat eserinin halk edebiyatında hikâyeye formuyla karşımıza çıkması olağandır. Bizim de faydalandığımız *Leyla ile Mecnun*, *Aşık Garip Hikâyesi* gibi birçok eser üzerinde çeşitli incelemeler yapılmıştır. Seçmiş olduğumuz hikâyeye metni üzerinde daha önce Türkiye’de herhangi bir çalışmanın yapılmamış olması, çok sayıda varyantı bulunan hikâyenin farklı bir türünün incelenmesi, tanıtılması ve edebiyatımıza kazandırılması bakımından önem taşımaktadır.

Çalışmamızda, temel aldığımız kaynak metin Fazıl Yoldaşoğlu’ndan aktarılan, Büyük Kerimov tarafından derlenmiş olan ve 1966 yılında Taşkent’te “Özbek Halk Destanları” serisinde neşredilen *Ferhat ve Şirin* destanıdır. Özbekistan’da halk hikâyeleri de destan olarak adlandırıldığı için biz çalışmamızda Ferhat ile Şirin’i destan değil de halk hikâyesi olarak ele almayı uygun gördük. Bu metni Ali Şir Nevaî’nin *Ferhâd u Şîrîn* mesnevisiyle epizotlarına göre karşılaştırdık. Nevaî’nin mesnevisiyle ilgili kısımlarda Gönül Alpay Tekin’in 2012 yılında Türk dil Kurumu tarafından yayımlanan *Ferhad-ü Şîrîn* adlı çalışması esas alındı.

B. İnceleme Yöntemi

Destanlar, halk hikâyeleri, efsane ve masallarla ilgili yapılan tez çalışmalarını ve kitapları inceleyip, ilgili bölümlerden örnek alarak başlıklar oluşturulmuştur. İncelenen eserler arasında Mansur Afzalov’un halk hikâyesi üzerine yaptığı doktora tezi çalışması, Gülhan Atnur’un geçiş dönemi eserleriyle ilgili kitabı, Hüseyin Baydemir’in konuyla ilgili makaleleri ve tezleri etkili olmuştur.

Çalışmaya ilk olarak, Özbek kiril alfabesiyle oluşturulmuş metin Özbek latin harflerine aktararak başlanmış, daha sonra metin Türkiye Türkçesine çevrilmiştir.

Hikâyede yer alan motifler incelenirken, Stith Thompson’un “*Motif Index of Folk Literature*” kataloğundan faydalanılmıştır. Bu kataloğun içindeki bir çok örneği barındıran Hüseyin Baydemir’in ve Gülhan Atnur’un doktora tezlerindeki motif çalışmaları da incelenmiştir.

Epizotları incelediğimiz kısımda karışıklık olmaması adına latin harfli metinde ve Türkiye Türkçesine aktarılan metinde ilgili yerler belirlenerek baştan sona numaralandırılmıştır. Motiflerle ilgili açıklamaların sonunda yay ayaç içinde verilen rakamlar metinde numaralandırdığımız bölüme işaret etmektedir. Daha sonra metin üzerinde belirlenen incelemeler yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZBEK DESTANCILIK GELENEĞİ

Özbek Türkleri yaratıcı düşünce güçleri ve duygu dünyalarının zenginliği ile Türk sözlü geleneğine büyük katkıda bulunmuşlardır. Coğrafi konumun sağladığı ticarî, ekonomik, siyasî vb. zenginlikler ile beslenen Özbek destancılık geleneği Türk sözlü geleneği içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Özbek Türkleri, Türk sözlü geleneğinin gelişimine fayda sağladığı gibi gelenek içinde yer alan destan anlatma geleneğinin de gelişmesinde, zenginleşmesinde ve günümüze ulaşmasında çok büyük öneme sahiptirler.

Özbek sözlü geleneğinde, genel itibariyle bahşı olarak adlandırılan destan anlatıcıları usta-çırak ilişkisi içerisinde belirli bir geleneğe bağlı olarak yetişmişlerdir. Destanların belli bir gelenek içerisinde oluşmasına bağlı olarak, destanın bağlı bulunduğu gelenek çerçevesinde incelenmesi gerekir. Destan ve destanın yaratıldığı gelenek bir bütünlük arz eder.

Özbek destan anlatıcıları içinde buldukları geleneğe sıkı sıkıya bağlılık göstererek icralarını gerçekleştirmiş, bir yandan diğer Türk boylarıyla girişilen mücadeleleri işlerken diğer yandan kendi boylarının yaşadığı olayları işleyip zaman zaman geçmiş konularla birleştirip bir sentez oluşturmuşlardır. Bu sayede Türk sözlü geleneğinde ortaya çıkarılan destanların çok sayıda eş veya benzer metni oluşturulmuştur.

Alpamış, Köroğlu gibi destanların birçok destan anlatıcısı tarafından farklı farklı şekillerde anlatılması, çok sayıda varyantın ortaya çıkmasına, çeşitliliğin ve zenginliğin artmasına katkı sağlamıştır. Bu durumda destan anlatıcıları destancılık geleneğine zengin bir çeşitlilik katmıştır demek mümkündür.

Özbek destan anlatıcılarının repertuarlarından derlenen seksenden fazla destan metni bulunmaktadır. Bu destanlarının sayısı, eş metinleriyle beraber, üç yüze ulaşmaktadır (Mirzayev, 1979: 17). Bu sayının sadece derlenebilen destanlardan ibaret olduğu, derlenemeyen destanların da varlığı düşünülürse; Özbek sözlü geleneğinin destanlar açısından zenginliği ortaya çıkmaktadır.

1.1. ÖZBEK DESTANCILARI¹

1.1.1. Destancılara Verilen Adlar

Özbek destan anlatıcılarını ifadeye yaygın olarak kullanılan terim bahşıdır. Özbek coğrafyasının farklı bölgelerinde ve muhtelif bahşılık mekteplerinde bahşi adlandırmasına sinonim sayılan ya da onun icra ettiği sanatın bir kısmını icra eden sanatçılara *destancı (destançı), şair, yüzbaşı, sakı, sennavçi, sazende, sazçı, halfe, telkinçi, kıssahan, jirav, jirci, akın, ahun* (Baydemir, 2016: 542) gibi adlar da verilmektedir. Özbeklerde eskiden farklı manalarda da kullanılan bahşi kelimesi genel olarak “destan anlatan kişi” anlamıyla kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra eski geleneklerden kalma bir adlandırma olarak hasta iyileştirme, hekimlik vazifesi gören kimselere de *bahşi* dendiği görülmektedir.

Özbek destancılık geleneğinde bahşılar termeci bahşılar ve destancı bahşılar olarak iki gruba ayrılır. Termeci bahşılar, destanın bütünü anlatamazlar. Terme ya da destandan seçilmiş bazı manzum parçaları söylerler. Destancı bahşılar ise; icadkâr bahşılar ve icracı bahşılar olmak üzere ikiye ayrılır. İrcacı bahşılar, yeni destanlar üretmeyip yalnızca ustalarından öğrendikleri destanları aktarırlar. İcadkar bahşılar, meslekte uzmanlaşmış yeni destanlar üretebilen tecrübeli bahşılardır (Baydemir, 2016: 544).

Özbekler arasında destan anlatıcılarını ifadeye bir başka terim olarak *şair* unvanını görürüz. Aslında *şair* ifadesi *bahşılıktan* bambaşka bir terim değildir. *Bahşılar*, yeni destan üretebilmeleri, yeni destan tasnifi yapabilmeleri, repertuarlarının diğer bahşılara göre çok daha dolu olması sebebiyle en yüksek merteye olarak *şair* unvanını alırlar. Şair unvanı sadece belli bir tecrübeye sahip, bahşılığın zirvesinde olan kimselere verilmektedir. Şair unvanını alan bahşılar, geniş bir destan repertuarına sahip olmakla birlikte, dinleyicilerin arzu ve isteklerine göre destana eklemeler veya çıkarmalar yapabilir ya da zengin, yaratıcı duygu dünyaları sayesinde yeni, müstakil destanlar ortaya çıkarabilirler. Destancılık geleneği içerisinde tanınmış destan anlatıcılarından

¹ Bu başlık ve bağlı olduğu alt başlıklarda yer alan bilgiler, Hüseyin Baydemir’in *Türk Dünyası Aşık Edebiyatı* adlı kitabın, “Özbek Bahşılık Geleneği ve Termeler” başlıklı yazısı temel alınarak ve konuyla ilgili diğer kaynaklarda taranarak hazırlanmıştır.

Fazıl Yoldaşoğlu, Ergeş Cumanbülbüloğlu, Muhammedkul Canmuradoğlu Polken, İslam Nazaroğlu gibi isimler yaratıcılık yetenekleri sebebiyle şair unvanını elde etmiş ve halk arasında “*Fazıl Şair, Ergeş Şair, Polken Şair, İslam Şair*” olarak isimlendirilmişlerdir (Baydemir, 2016: 544).

“Özbek Türkleri arasında destan anlatıcılarını adlandırmada bahşı kelimesi yaygın olarak kullanılsa da, bazı bölgelerde yer yer farklı adlandırmalar da karşımıza çıkar. Surhanderya ve Kaşkaderya’nın bazı bölgelerinde *yüzbaşı*, Güney Tacikistan Özbekleri arasında *saki*, Surhanderya ve Güney Tacikistan’ın bazı bölgelerinde *sazende*, Fergana vadisinde *sannavçi*, bazı bölgelerde ise *jirav, akın* kelimeleri farklı tipteki anlatıcılar için kullanılmıştır” (Fedakar, 2016: 627). Kullanım alanı oldukça dar olan bu adlandırmalar günümüzde yok olmaya yüz tutmuştur ve genel olarak destan anlatıcıları *bahşı* olarak adlandırılmıştır.

Harezmi bölgesinde, bahşı kelimesinin yanısıra *sazçi* (sazcı) adlandırmasını da görürüz. *Sazçılar*, destan içerisinde bazı manzum parçaları, çeşitli termeleri veya kendi icatları olan parçaları *akerdeon* (garmon) eşliğinde icra ederler. Harezmi bölgesinin en tanınmış sazçıları *Kurban Sazcı* ve *Kadir Sazcı*’dır . Sazçılar, destanın tamamını icra etmekten ziyade nazım parçalarını veya kendilerine ait termeleri seslendirirler (Mirzayev, 1979: 10-12).

Harezmi bölgesinde genellikle kadınlardan oluşan destan anlatıcısı ya da anlatıcılarına *halfe* denir. *Halfeler*, sanatlarını icra etme bakımından iki gruba ayrılırlar. Bazı halfeler destanlarını tek başına icra ederler. Bu halfeler destandan bazı manzum parçalar, şiirler, koşuklar ya da termeler söylerler. Bu icra esnasında herhangi bir çalgı kullanmazlar. Çoğunlukla düğünlerde çıkan bu halfeler halk arasında bilinen yöresel türküler, gelin selamı ezgisi, yar yar gibi türkülerini seslendirirler. Sanatını tek başına icra eden ilk gruba aldığımız halfelerden bazıları şunlardır: *Raziye Metniyazkızı, Seadet Hudaybergenova, Paşşa Seidmemetkızı, Embercan Rozimetova, Enercan Rezzakova, Şerife Eşçanova* vb. Grup halinde çıkan halfeler ise bir *usta halfe*, bir *daireci* (tefçi) ve bir *oyuncudan* oluşur. Usta halfe akerdeon çalıp destanlardan parçalar ya da şarkılar söylerken daireci ara ara ona eşlik eder. Bu sırada oyuncuda parmağındaki zillerle dansedip ara sıra daireciye eşlik eder. Halfeler genel itibarıyla düğünlerde, kadın

eğlence ve meclislerinde icralarını gerçekleştirirler. *Bibi Şaire, Anacan Seferova, Hanımcan Suvçi Halfe* grup eşliğinde destan icra eden halfelerdir. (Mirzayev, 1979: 11-12).

Türk toplumunda kadınların gündelik yaşam içerisinde aktif rol oynamaları, gelişen ve değişen olaylar konusunda kayıtsız kalmayarak sanatsal bir ifadeyle bu değişimleri dile getirmeleri, kadının estetik ve sanatsal zevkini ortaya çıkararak sadece kadınlardan oluşan *halfe* gruplarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Müzik ve dans eşliğinde bazen tanınmış şairlerin bazen de kendi eserlerini icra eden halfeler, toplumdaki aksaklıkları (kumalık, kadın erkek eşitsizliği vb.) da icralarına taşıyarak sanatta kadın hassasiyetini öne çıkarmışlardır. “*Bu anlamda kadına has bir sanatsal bir olgu olarak halfelik geleneğinin önemi, erkek egemen bir toplumda, kadının sosyal hayattaki statüsünü sağlamlaştırması; bu statünün devamında, gelenekten ve dönemden kaynaklanan birtakım problemlerin bizzat kadınlar tarafından dile getirilmesi; kadının günlük yaşamda ortaya çıkan durum ve konular karşısında, kendine uygun bir duruş sergilemesi açısından, çok önemli bir kazanım olmasından gelmektedir*” (Kızıltunç, 2012: 12).

Bu isimlendirmelere ek olarak Özbek Türkleri arasında kullanılan bir başka terim *kıssahandır*. Kıssahanlar, uzun kış gecelerinde toplanılan meclislerde, halk kitaplarında yer alan destanları okuma yazma bilmeyen halka okumaları veya anlatmaları ile bilinirler. Günümüzde okuma yazma oranının artması ve anlatılan destanların kitap olarak basılmasıyla kıssahanlar yok olmuştur diyebiliriz. Kıssahanların icra ettiği eserler daha çok destanların yeniden derlenmiş varyantları (*Hikâyet-i Goroğlı Sultan, Senaberhan vb.*), klâsik edebiyatın etkisiyle oluşturulan (*Leyla ve Mecnun, Behram ve Gülendâm vb.*), tercüme yoluyla kaydedilmiş (*Rüstemi Destan, Kıssa-i Cemşid vb.*) gibi eserlerden meydana gelir. Kıssahanların okuduğu veya anlattığı bu eserler halk arasında yayılmıştır (Mirzayev, 1979: 13-15).

Özbek Türkleri arasında destan anlatıcılarına verilen isimleri incelediğimiz bu yazıda tespit ettik ki; Özbek Türkleri arasında destan anlatıcısı için kullanılan en yaygın tabir bahşıdır. Bunun yanı sıra kullanılan şair ifadesinin ise farklı bir terim değil, sadece bahşının üstün yetenekli ve yaratıcılık gücünü ifade için verilen bir unvan olduğunu

görülmüştür. Aynı şekilde Harezmi dolaylarında kullanılan sazıcı terimi de bahşıya eşdeğer nitelikler barındırmaktadır. Yine Harezmi bölgesinde kullanılan halfe terimi daha çok kadın destan anlatıcılarını nitelemektedir. Halfeler, diğer bahşılardan farklı olarak genellikle düğün, eğlence toplantıları, kadın meclislerinde icralarını gerçekleştirirler. Kıssahanlar da bazı yaygın destanlarla birlikte okuma yazma bilmeyen halka pazarda, yolda, çeşitli hikâyeler, koşuk ve manzum parçalar okumaları ya da anlatmalarıyla tanınırlar. Bütün bunlara ek olarak Özbekistan'ın bazı bölgelerinde kullanılan yüzbaşı, saki, sazende, sannavçi, jirav gibi isimlendirmeler kullanım alanlarının darlığı sebebiyle zaman içerisinde unutulmaya yüz tutmuştur.

1.1.2. Destancuların Yetiştirilmesi

Özbek destancılık geleneğinin gelişimi, genel olarak usta-çırak ilişkisi çerçevesinde gerçekleşir. Günümüzde bilinen her bahşının eğitim aldığı bir ustası vardır. Destancılık geleneğinin nesilden nesile aktarılmasında usta-çırak ilişkisinin kurulması hemen hemen tüm Türk dünyasında ortaktır. Fakat her bahşı bir çırak yetiştirmez, ancak meslekî kabiliyeti yüksek, usta bahşılar çırak yetiştirebilir (Mirzayev, 1979: 34).

Özbek Türklerinde, bahşılar daha çok kırsal kesimlerde yaşayan, çobanlık yaparak geçimini sağlayan fakir insanlar arasından çıkmıştır. Usta bahşılar zaman zaman köyleri gezerek yetenekli gençleri tespit edip, ailesinin de rızasını alarak bu gençleri kendi himayelerine alırlardı. Aileler bahşılık işine genel olarak sıcak bakarlardı. Ekonomik şartlar göz önüne alındığında bu eğitimin ücretsiz olması, bahşılığın bir iş imkanı olarak görülmesi etkiliydi. Ama sadece ekonomik nedenlerden dolayı değil, bahşılığın saygın ve itibar gören bir meslek olması da etkiliydi. Çırak ile ustası hep bir arada olması, eğitim sürecinin verimliliği açısından önemliydi. Usta bahşı yanına aldığı çırağın tüm masraflarını karşılar, birlikte geçirdikleri süre boyunca onu eğitirdi. Çırak bunun karşılığı olarak herhangi bir ücret ödememekle birlikte, ustasının ev işlerine yardım ederdi. Genç yaşlarda ailesinden ayrılıp ustasıyla yaşamaya başlayan çırak, ustasına saygıda kusur etmez, verdiği ödevleri tam teşekküllü yerine getirirdi. Çırağın eğitim serüvenine ilk olarak destandan bazı manzum parçaların öğretilmesiyle başlanırdı. Bununla birlikte birçok destanda ortak formel olan atın eyerlenmesi, savaşın

başlaması, iyi ve kötü karakterlerin tasviri gibi birçok konu çırağa ilk öğretilen dersler arasındadır. Eğitimin ilerleyen safhalarında usta, destanı anlatırken yer yer çırağa söz verir, destanın bazı kısımlarını ona anlattırır. Bu şekilde çırak eğitimini devam ettirir ve ustasıyla birlikte destan anlatırken ara ara yer değiştirirlerdi. Bu şekilde eğitim süreci ortalama iki ile üç yıl arasında tamamlanırdı. Harezmi bölgesinde ise ustalar çıraklarına ilk olarak çalgı çalmayı öğretirlerdi. Bunun sebebi Harezmi bölgesinde destan anlatımında müziğin ön planda olmasıdır. Genç çırağın eğitimini tamamladığına, bağımsız bir bahşı olduğuna karar veren usta küçük bir ziyafet düzenleyerek, daha önce çok destan dinlemiş tecrübeli kimseleri, yaşlıları ve ya değerlendirme yapabilecek konumda olan bahşıları toplardı. Çırak bu grup önünde ustasının veya kendisinin seçtiği bir destanı baştan sona tek başına anlatırdı. Bu sınav sırasında ustası hiçbir şeye karışmaz, diğer dinleyiciler gibi çırağını dinlerdi. Bu sınavın sonunda başarı elde eden çırağı, ustası baştan aşağı giydirir bazen de dombra veya dutar hediye ederdi. Sınavını başarıyla geçen çırak, o günden sonra halk içinde bağımsız olarak destan anlatma hakkını elde ederdi (Mirzayev, 1979: 35-37).

Özbek destancılık geleneğinde, ustasından icazet alan yeni bahşılardan isimlerinde ustasının ismini de kullandığı görülür. Her zaman olmasa da usta bahşı çırağına kendi ismini verebilir. Mesela usta-çırak ilişkisiyle yetişen Fazıl Yoldaşoğlu bahşılığı Yoldaş isimli ustasından öğrenmiştir. Aynı şekilde İslam Nazaroğlu bahşısının ustasının da Ernazar bahşı olduğu bilinmektedir. Bu durum bahşılardan ustalarına karşı derin bir saygı ve hürmet gösterdiğinin aynı şekilde aralarında baba-oğul ilişkisinin kurulduğunun göstergesidir (Baydemir, 2016: 552).

Özbek destancılık geleneğinin sürekliliğini sağlamada usta-çırak ilişkisiyle bahşı yetiştirme çok sık görülen bir uygulama olsa da, birtakım inanışlara göre bahşılığın kişilere ilahi bir kuvvet tarafından bahşedildiği inancı da yaygındır. Genel anlatılarda bir çoban veya sıradan bir kişi bir dut ağacı altında, bir ormanda, dağ tepesinde ya da nehir kıyısında uykuya dalmışken rüyasına bir islam büyüğü girer ve “Alnına mı vereyim, damağına mı?” diye sorar. Kişi aç veya susuz olduğu için, yiyecek geleceğini zannederek damağına ister. Bunun üzerine rüyadaki pir, kişinin ya ağzına tükürür ya da damağına dokunur ve eline bir dombra verir “Sen bundan sonra bahşısın, çalıp söyle der.” Rüyasında çalıp söyleyen kişi, uyandığında yanında bir dombra bulur. O günden

sonra ilahi bir kudretle bahşı olur. Yine efsanevi bir mekân olarak Muratbahşı Mağarası sıkça anlatılan rivayetlerdendir. Rivayete göre bu mağaranın içinde bir dev yaşar. Mağaranın karşısında bir akarsu vardır. Bahşı olacak kişi bu sudan içip mağaraya girebilirse dev ona çok kısa bir sürede bahşılığı öğretir ve ona bir dombra verir (Baydemir, 2016: 549-550).

Özbekler arasında anlatılagelen bu rivayetler, diğer Türk yurtlarında da benzer şekillerde karşımıza çıkar. Anadolu’da bade içme anlatısı ya da Kazak Kırgızlar’da Manasçılarının rüyalarında Manas ve arkadaşlarının gelip onların destanlarını anlatmalarını istemeleri vb. bu rivayetlerle benzerlik gösterir (Mirzayev, 1979: 28-33; Baydemir, 2016: 548-552; Fedakar, 2016: 630-634).

1.1.3. Destan İcrası

Bahşılar, destanlarını icra ederken kendilerine has üslup özelliklerini kullanır. Bu durum destana yeni bir tat katarken destanın anlatıcısıyla bütünleşmesini sağlar. Bu sayede yeniden şekillenen destanlar, anlatıcısının ismiyle anılır. Mesela “Ferhat ile Şirin-Yoldaşoğlu varyantı” gibi (Baydemir, 2016: 552).

Türk sözlü geleneğindeki ilk anlatmalarda dini, mistik konular ön plandayken daha sonraları savaş, kahramanlık, günlük hayat ve aşk konulu destanlar da yaygınlaşmıştır. Bahşı, destan icrasına başlarken ilk başta çeşitli termeler, koşuklar veya manzum parçalar söyler. Destana giriş olarak nitelendirebileceğimiz bu termelerin bazılarında bahşı, kendi hayatından bahseder. Bu giriş bahşının, dinleyiciler ile arasında bir bağ kurmasını sağlar. Bahşı bazen de baş kahraman hakkında bilgiler verir. Yine destanın başında “*Nime aytey?*” (Ne söyleyeyim?) diyerek bahşının anlattığı termelerde, dinleyicinin anlatılacak destana kendisinin karar vermesi istenir. Termeler, bahşının kendi yarattığı olmakla birlikte başka bahşılardan alıntı da olabilir. Destana girişte söylenen termelerin yanısıra bahşı, destan içerisinde veya sonunda da termelere yer verebilir. Destan içerisinde verilen termeler açıklayıcı bilgi, başkahramanın kendi ağzından hayatının anlatılması şeklindedir. Bu bağlamda termeler destanla ayrılmaz bir bütün oluştururlar. Bahşı termelerini söylerken çoğunlukla bir çalgı aleti kullanır. Bu termelerin en belirgin özelliğidir (Baydemir, 2016: 579).

Özbek destancılık geleneğinde yetişen bahşılardan ve halkın genel olarak çiftçilik ve hayvancılıkla geçimini sağlayan insanlar olduğu göz önüne alındığında, buna bağlı olarak destan icrasının zamanı, anlatıcının üslubu, anlatım özellikleri belirli kurallar çerçevesinde oluşmaktadır. Tarla, bağ, bahçe işleriyle uğraşan halkın en uygun olduğu zamanlar kış aylarıdır. Bu vakitlerde toprak işi olmayan halk, uzun kış gecelerini masallar, hikâyeler ve destanlar dinleyerek geçirirlerdi. Düzenlenen meclislere bahşı davet edilir, belirli bir sıraya göre herkes dizilip oturur. Bahşı ise *tor* denilen başköşeye oturtulurdu. Kadın ve çocuklar bu odaya alınmaz, onlar kapı dışından veya damlardan destanı dinlerdi. Küçük bir ikramın ardından bahşı çeşitli termeler söyler, repertuarındaki destanlarını sayarak “Ne anlatayım?” diye sorar, destanı dinleyicilerin seçmesini isterdi. Destana girişte, bahşılardan sık kullandığı termelerden olan dombraya övgü ezgileri söylerdi. Harezmi bölgesi bahşılarda destana giriş termeleri diğer bölgelere göre farklılık arz eder. Harezmi bölgesi bahşılarda destana giriş termelerinde biyografileri *künlerim*, dombraya övgü *dombram*, destanın seçilmesi *Ne söyleyeyim?* kısımlarını kullanmazlar. Bunun yerine bazı destan parçalarını, Mahtumkulu’dan nasihat içerikli sözleri terme şeklinde anlatırlar (Baydemir, 2016: 546, 579).

Destan anlatıcısı, termelerle asıl destana giriş yapar ve destanı anlatmaya başlardı. Destan icrası çoğunlukla gün batımından güneş doğuncaya kadar ki uzun bir zaman diliminde gerçekleşmektedir. Özbek destanlarının büyük çoğunluğu bir gece boyu anlatılacak uzunlukta düzenlenir. Sadece Alpamış, Köroğlu gibi bazı kahramanlık destanlarının günlerce anlatıldığı bilinmektedir (Fedakâr, 2016: 649-655).

Bahşı, destanını büyük bir coşkuyla anlatır, en heyecanlı yerine geldiğinde coşkusu en yüksek seviyeye çıkar şamanların esrime durumuna benzer bir havaya bürünür. Özbekler arasında bahşının en coşkulu olduğu bu hale *qaynaydi* “kaynıyor” denir. Bu ifadeyle anlatılmak istenen bahşının coşkusunun doruklara çıktığını göstermektir. Bahşı, heyecanın doruk noktaya geldiği bu sırada bir mola vermek için kuşağını ve çapanını çıkarıp yere serer, dombrasını da üzerine ters bir şekilde bırakıp dışarı çıkar. Buna *dombra to'ntarmoq* (domra töntermek) ya da *dombra to'nqarmoq* (domra tönkarmak) denir. Bahşı çıkınca çırağı veya odadakilerden biri bu kuşağı odanın ortasına serer. Bu duruma *ro'mol yozmoq* denir. Dinleyiciler, kuşağın üzerine çeşitli hediyeler bırakırlar. Önceden hazırlanmış bu hediyeler bahşının performansına göre

artabilir veya azalabilir. Bahşıya sunulan hediyeler bazen nakdî olabildiği gibi yeni bir çapan ya da büyükbaş, küçükbaş hayvan olabildiği de görülür. Bahşı daha sonra tekrar odaya dönerek destanını tamamlar (Fedakar, 2016: 652-654).

Destan anlatıcısı icra sırasında üslubunu, destanın konusunu dinleyicisinin arzu ve isteklerine göre belirlemek zorundadır. Yine dinleyicilerin arzu ve isteklerine göre destana eklemeler çıkarmalar yapabilir (Baydemir, 2016: 576-579).

1.2. ÖZBEK BAHŞILIK/DESTANCILIK MEKTEPLERİ

Özbek destancılık geleneği içinde usta bahşılardan oluşturdukları kendilerine has dil ve üslup özellikleri, buldukları bölgeye hitap eden anlatım biçimleri zamanla çiraklarına sirayet etmiş ve bölgesel bir destan anlatma geleneği oluşmuştur. Her bölge kendine has özellikleriyle bir mektep kurmuş ve o bölgede yetişen bahşılardan, bu mektebin kurallarına göre yetişmiştir. Özbekistan'ın hemen her bölgesinde destan anlatma geleneğinin ne kadar köklü ve zengin olduğunu düşündüğümüzde, birçok destan mektebinin de oluştuğunu söyleyebiliriz.

Çalışmanın bu kısmında, Özbekistan'da oluşan destan mektepleri incelenecektir. Mektepler genel özellikleriyle incelenirken, en önemli temsilcisi olan bahşı tespit edilip tanıtılacaktır.

1.2.1. Bulungur Mektebi

Bu mektepte yetişen bahşılardan en önemli özelliği, kahramanlık destanlarını en iyi şekilde anlatmalarındır. Özellikle *Alpamış* gibi kahramanlık destanlarını sade, geleneksel bir dille ele alırlar. Fergana bölgesi bahşıları da bu mektepten etkilenmişlerdir. 18. ve 19. yüzyıllarda yaşayan *Emin Bahşı*, *Muhammed Şair*, *Çini Şair*, *Tovbuzar Şair*, *Kurbabbek Şair*, *Sultanmurad*, *Yoldaş Bülbül*, *Yoldaş Molla Muradoğlu*, *Kordaş Molla Muratoğlu*, *Süyar Molla Muradoğlu*, *Rahimhanbülbül*, *Cöre Şair*, *Dostyar Hocayaroğlu*, *Hocanazar bahşı*, *Fazıl Yoldaşoğlu*, *Yorlakap Beknazaroğlu* gibi onlarca bahşı bu mektepte yetişmiştir (Mirzayev, 1979: 40). Bu destan mektebinde en çok öne çıkan isim eserini incelediğimiz Fazıl Yoldaşoğlu'dur.

1.2.1.2 Fazıl Yoldaşoğlu (Fazıl Şair)

Fazıl Şair, 1872 yılında Semerkant'ın Layka köyünde dünyaya gelmiştir. Çiftçilikle geçinen yoksul bir ailenin çocuğudur. Daha küçük yaşlarda çalıp söylemeye başlayan Fazıl Şair, Yoldaş Molla Muradoğlu'nun dikkatini çekmiş ve ona çırak olmuştur. On dokuz yaşına geldiğinde, ustasından öğrendiği destanları tek başına başarılı bir şekilde icra edebilmektedir. Fazıl şair öğrendiği destanların yanı sıra kendisi de müstakil destanlar ve termeler yaratabilecek kabiliyete sahiptir. Bahşılar içerisinde en iyi dereceyi ifade eden şair unvanını da bu sayede almıştır. Fazıl Yoldaşoğlu'ndan *Alpamış, Yadgar, Yusuf Bilen Ahmed, Şirin Bilen Şeker, Murat Han, Rüstem Han, Melike Ayyar, Goroğlinin Tuğilişi, Evezhanning Ölimge Hükmetilişi, Maşrıka, İntizar, Nurali, Cehangir, Ferhat ve Şirin, Belagerdan, Zülfikar, Zeverhan, Leyli ve Mecnun, Behram ve Gülendama, Aşık Garip gibi 30'a yakın destan derlenmiştir* (Baydemir, 2016: 557).

Fazıl Şair'in en başarılı anlattığı destan *Alpamış*'tir. Bağlı bulunduğu Bulungur mektebinin karakteristik özelliği olan kahramanlık destanlarındaki başarılı oluşu, Fazıl Yoldaşoğlu'nun diğer tüm anlatmaların içinde *Alpamış*'ı en iyi icra eden bahşı olmasıyla açıklayabiliriz.

1955 yılında vefat eden şairden çok sayıda metin derlenmiş ve hayatı ve eserleri hakkında yoğun çalışmalar yapılmıştır. İncelememizin ilerleyen kısımlarında Fazıl Şair hakkında detaylı bilgi verilecektir.

1.2.2. Korgan Mektebi

Destancılık mektepleri içinde saf aşk konulu *ışki-romanik* destanlar bu mektepte ön plana çıkar. Destanların zengin ve süslü bir anlatımla ayrıntılara yer vererek derin tasvirlerle ifade edildiği Korgan mektebine bağlı bahşılar genel olarak bu çevrede yetişmiş usta bahşılardan eğitim almışlardır. Korgan köyünde yaşayan hemen her ailede en az iki üç bahşı yetişmiştir. Çeşitli sözlü kaynaklardan elde edilen bilgilere göre Korgan Mektebinin temellerinin Ergaş Cumanbülbüloğlu'nun ataları tarafından atıldığı tahmin edilmektedir. Bu mektepte yetişen bahşılardan bazıları şunlardır: *Yadgar Bahşı, Usta Lefes Yadgaroğlu, halmurad Molla Taşoğlu, Calman Bahşı, Boran Bahşı (Büyük*

Boran), *Molla Abdulkadir Boran Bahşioğlu*, *Boran Şair (Küçük Boran)*, *Hudaynazar Kassab*, *Yarlab Molla Halmuradoğlu*, *Cumanbülbul Molla Halmuradoğlu*, *Berdikul (Kurbaka Bahşı)*, *kultay Bahşı*, *Çuvak Bahşı*, *Tohtamış Bahşı*, *Ergeş Cumanbülbulöğlu*, *Muhammedkul Canmuradoğlu Polken*, *Abdulla Bahşı*, *Rahmetulla Yusuföğlu vb.* (Mirzayev, 1979: 41-42).

Bu mektepte yetişmiş en ünlü bahşılardan biri Ergeş Cumanbülbulöğlu'dur. Ustası Cumanbülbul'dür. Yadgar Bahşı > Calman Bahşı > Boran Bahşı (Büyük Boran) > Boran Şair (Küçük Boran) > Cumanbülbul > Ergeş Cumanbülbulöğlu usta çırak silsilesi bu şekildedir (Mirzayev, 1979: 41-42).

1.2.2.1 Ergeş Şair (Ergeş Cumanbülbulöğlu)

Ergeş Şair, sanatçı bir ailede büyümüştür. Doğup büyüdüğü köy olan Semerkant'ın Koşrabat ilçesinin Korgan Köyü'nde ailesinin silsile halinde bahşılık yapması, Korgan mektebinin Ergeş Cumanbülbulöğlu'nun ataları tarafından kurulduğuna tanıklık eder. Ergeş Cumanbülbulöğlu, bahşılık eğitimini babası Cumanbülbul'den öğrenmiştir (Baydemir, 2016: 559). Semerkant'ta medrese eğitimi alan Ergeş Şair Farsça ve Arapça da öğrenmiştir. Klâsik edebiyat eserlerini okuma fırsatı bulan Ergeş Şair, anlattığı destanlara bu etkiyi yansıtmış ve kendisine has cinaslı söyleyişleriyle icrasına renk katmıştır.

Hayatı ve kendisinden derlenen destanlar üzerinde çok sayıda çalışma yapılan Ergeş Şair'in ailesinde meydana gelen sıralı ölümler şairin hayata bakış açısının ve yaşam tarzının değişmesine sebep olmuştur. Babası ve kardeşlerinin ölümü üzerine eğitim hayatı yarım kalmış, Semerkant'tan köyüne dönmek zorunda kalmıştır. Bir yandan geçimi için çiftçilikle uğraşırken, bahşılık mesleğine de devam etmiştir. Karısı ve çocuklarının ölümü üzerine çiftçiliği bırakmış ve civar köyleri gezerek destanlar anlatmaya devam etmiştir. Bu durum onun tanınan bir bahşı olmasında etkili olmuştur. Bir çok bahşıya ustalık yapan Ergeş Şair, bildiği destanları derlemecilere yazdırdığı gibi kendisinin de kaleme aldığı destanlar vardır. Ergeş Cumanbülbulöğlu'nun icrada en başarılı olduğu destanlar *Ravşan* ve *Küntuğmuş*'tır. Çok geniş bir repertuara sahip olan Ergeş Şair'in bildiği destanlardan bazıları şunlardır: *Ravşan*, *Küntuğmuş*, *Yekke Ahmed*,

Alibek Bilen Balibek, Delli, Kunduz Bilen Yulduz, Huşkeldi, Haldarhan, Kız Jibek, Goroğli'nin Tuğulişi, Hasanhan, Evezhan, Evezning Firengge Seferi, Nurali, hıraman, Alpamış, Yusuf BilenAhmed, Tulumbiy, Kıranhan, Kumri, Aşık Garib, Vamık bilen Uzra, Varka bilen Gulşah, Mahdumkuli vb. olmak üzere otuza yakın destan söylediği bilinir. Bu destanlardan bazıları kendi ağzından derlenmiştir (Baydemir, 2016: 561).

1.2.3. Nurata Mektebi

Nurata mektebi Karakalpak, Özbek ve Kazak destanlarının tesirinde oluşmuş geleneksel özellikler gösteren bir destan mektebidir. Bu mektepte yetişen Saidmurad Penahoğlu (1858-1945) ve Bekmurad Cörebayoğlu'ndan (1878-1956) *Alpamış, Goroğlinin Kırımge Barışı, Avazning Arazi, Melike Ayyar* ve *Kuntuğmuş* gibi az sayıda destan derlenmiştir. Bu destan mektebine dahil edilen bahşılardan anlatıldığı bilinen Ahmedhan, Çopan Kız, Mestan Kempir gibi destanlar derlenememiş ve usta çırak ilişkisine dair hiçbir malzeme toplanamamıştır (Fedakâr, 2016: 644).

Nurata mektebini diğer mekteplerden ayıran en önemli özellik Karakalpak, Özbek ve Kazak bahşılık geleneklerinin sentezleştiği bir ekol olmasıdır. Bu mektep bahşıları Korgan mektebi temsilcilerinden etkilenmişlerdir. *Goroğli* destan anlatımıyla ün yapan bu mektepte *Goroğli* destanının çok sayıda varyantı mevcuttur.

1.2.3.1 Bekmurad Cörebayoğlu (1878-1956)

Özbekçe, Kazakça, Karakalpakça olmak üzere üç dilde destan anlatabilme yeteneğine sahip olan Bekmurad Cörebayoğlu Nurata ilçesinin Kotır Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Bahşının, Tacikçe termeler söylediği de bilinmektedir. Ustası Karakalpak bahşılardan Kurban Jirav'dır. Bahşından *Alpamış, Evezhan, Melike Ayyar, Kuntuğmuş, Gulşenbağ* gibi destanlar derlenmiştir (Baydemir, 2016: 564).

1.2.4. Şehrisebz Mektebi

Bu mektep temsilcileri Klâsik edebiyat etkisiyle coşkunun, akıcı ve ezginin ön planda olduğu söyleyiş özelliğiyle diğer destan mekteplerinden ayrılırlar. Bu mektebin bilinen en önemli temsilcileri; Hıdır Şair, Ernazar Şair, Recep Şair ve Abdulla

Nuralioğlu'dur. Bu bahşılar hakkında Abdulla Nuralioğlu hariç bilgi yoktur. Mektebin genel özellikleri Nuralioğlu'nun eserlerinden yola çıkılarak tespit edilmiştir (Baydemir, 2016: 564).

1.2.4.1 Abdulla Nuralioğlu (1874-1957)

Kitab şehrinin Kaynar Köyü'nde doğan Abdulla Nuralioğlu, küçük yaşlarda babasını kaybetmiştir. Köy ortamında tarım ve hayvancılıkla geçim sağlayan Abdulla Şair, çobanlardan domra çalıp koşuk söylemeyi öğrenmiştir. Daha sonra Şehrisebz Mektebinin ünlü bahşılarında Recep Şair'e çırak olmuştur. 25 yaşına geldiğinde ustasından icazet alarak müstakil bahşılık yapmaya başlamıştır.

Melike Ayyar, Evezhan, Kıranhan, Hilaman gibi destanları ustalikle icra eden Abdulla Şair'in akıcı, coşkun dil ve üslup özelliği onu diğer bahşılardan ayırır. Bu destanların yanı sıra ömrünün sonlarına doğru *Alpamış* destanı da Abdulla Şair'den derlenmiştir (Fedakâr, 2016: 646).

1.2.5. Narpay Mektebi

Bu mektep temsilcileri, diğer bahşılardan günlük hayattaki sıkıntıları, insanlar arasındaki adaletsizliği, sevgililerin ayrı düşmesi, kendi kızına aşık olan hayasız baba tipini, öksüz ve yetim çocukların üvey anneden gördükleri zulümleri işlemeleri bakımından ayrılırlar. Diğer destanlarda hiç yer verilmeyen Aytöre, Halyar, Hemra Bağban, Usta Adil ve Molla Umar gibi halk arasından seçilmiş tipler bu destan mektebi temsilcileri tarafından kullanılmıştır. En önemli temsilcileri İslam Şair ve Nurman Şair olan bu mektebin temsilcileri dil ve üslup özellikleri bakımından Korgan mektebinden etkilenirler. Dörtlülere ve kafiyeli söylenişe önem verilen bu mektepte kıtaların düzeni, şiirselliğin gücü ve sıklıkla klâsik edebiyat izleri görülür. Bu mektebin temsilcilerinden bazıları Ernazar Şair, Tohtamış Şair, Recep Şair, Abdulhalık Şair, Nurman Şair ve İslam Nazaroğlu'dur (Fedakâr, 2016: 642).

1.2.5.1 İslam Şair Nazaroğlu (İslam Şair) (1874-1953)

Çiftçilikle uğraşan bir ailenin çocuğu olan İslam Şair, Semerkant'ın Narpay ilçesinin Ğalakassab köyünde doğmuştur. Babası Nazar Receb Nazaroğlu da bir bahşidir. Çobanlık yapan İslam Şair dombra çalmayı babasından ve diğer çobanlardan öğrenmiştir. Daha sonra ustası Ernazar Bahşı'dan icazet almış sonrasında, Tohtamış Bahşı'dan farklı destanlar da öğrenerek kendini geliştirmiştir. Şhrisebz ve Korgan mekteplerinde de eğitim gören Nazaroğlu, annesinin Buharalı olması dolayısıyla Türkmen Bahşılarla da etkileşim halinde olmuştur. Narpay mektebinin diğer temsilcilerinde rastlanmayan Mahtumkulı'dan termeler ve koşuklar yer yer İslam Şairin anlatmalarında yer almıştır. Repertuarında otuza yakın destan olduğu bilinen şairin en iyi bilip icra ettiği destanlar; *Arzıgül, Zülfikar bilen Evez, Gulihıraman, Kuntuğmuş, Hirmandeli, Sahıbkıran, Erali ve Şerali, Tahir ve Zühre, Nigar ve Zeman*'dır. İslam Şair'le bütünleşmiş, icrada en başarılı olduğu destan bir babanın kızına aşık olması hikâyesinin konu alındığı Arzıgül destanıdır (Baydemir, 2016: 566-567; Fedakâr, 2016: 642-643).

1.2.6 Şerabat Mektebi

Bu destan mektebinde destancılığın çok eski unsurlarına yer verilmesi, arkaik özelliklerin korunması gibi özellikleriyle diğer mekteplerden ayrılırlar. Köroğlu destanı anlatıları içinde bu mektep bahşılarının Köroğlu'nu ikinci plana atarak yardımcı karakter olarak anlatması yine sadece bu mektebe has bir durumdur. Bu mektebin etki alanı Surhanderya, Kaşkaderya, Güney Tacikistan yayılma göstermekle birlikte Özbekistan'ın güneyinde yaşayan bir çok bahşiyı etkilemiştir (Fedakâr, 2016: 644-645).

1800'lü yıllarda yaşayan Kasımkör adlı ünlü bir bahşı, Şerna Yüzbaşı Beknazaroğlu adlı bahşiyı yetiştirmiştir. Beknazaroğlu da Merdankul Evliyaoğlu ve Umir Safaroğlu adlı iyi yetişen bahşılara ustalık yapmıştır. Şerabat mektebine bağlı diğer bahşılar; *Nurmurad Bahşı, Ahmed Bahşı, Yusuf Öteğanoğlu, Eşkabil Bahşı, Börübay Ahmedov, Kadir Rahimov*'dur. Bu bahşılardan *Alpamış, Ayparça, Yusuf bilen Ahmed* ve *Köroğlu* dairesine giren çok sayıda destan derlenmiştir. Köroğlu

anlatmasında, Köroğlu'nun sırta kadem bastığı kısmın icrası bu mektepte çok başarılı bir şekilde icra edilmiştir. Bu mektebe mensup bahşiların repertuarlarında bulunan *Altın Kavak*, *Melle Sevdager*, *Zeyidkul*, *Allanazar*, *Alinbek* ve *Ayınar* gibi destanlar diğer mekteplere mensup bahşilar arasında bilinmemektedir (Baydemir, 2016: 567).

1.2.7 Kamay Mektebi

Kaşkaderya bölgesinin Kamaşı şehrinin Kamay köyünde varlığı bilinen bu mektep temsilcilerinin, Şehrisebz Mektebi temsilcileriyle sürekli ilişki içinde olduğu bilinmektedir. Bu destan mektebi canlılığını 1900'l  yıllarda bile korumuştur. Lirizmin yoğun kullanıldığı bu mektepte dörtlükler ve hece ölçüsü de kullanılmıştır. *Nurali* ve *Hanımay* destanlarının derlenebildiği bu mektepte, atmışa yakın bahşinin yetiştiği bilinmektedir. Bu bahşilar hakkında yeterli bilgi yoktur. Bilinen en önemli bahşilari; *Mulla Halnazar*, *Aynazar*, *C re Bahşı*, *Tülek Şair*, *Şamir*, *Elmurad K r*, *Bazar Şerkuloğlu* ve *Nazar Bahşı Ş k rov'dur* (Baydemir, 2016: 569).

1.2.8 Piskent Mektebi

Zamanında bu mekteple ilgili araştırmaların yapılmadığı ve kayıt altına alınmadığı için yeterli bilgi yoktur. Özbekistan'ın Piskent ve Ahengeron bölgelerinde yayılım gösteren mektebin en önemli temsilcisi olan Berdi Bahşı (Berdi Pirimkuloğlu'ndan derlenen Alpamış destanına göre bu destan mektebinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunabilmektedir. Berdi Bahşı'dan derlenen Alpamış destanında, kahramanlık destanlarına has özellikler görülse de saf aşk konulu destanalara daha yakın olduğu tespit edilmiştir. Bu destandan hareketle Piskent mektebinin komik unsurlara, detaylı betimlemelere önem veren mizah unsurunun sıklıkla kullanıldığı lirik dil ve üslup özelliklerine sahip bir yapısı olduğunu söylemek mümkündür (Baydemir, 2016: 570).

1.2.9.  zbek-Lakay Mektebi

Güney Tacikistan çevrelerinde yayılım gösteren bu mektebin en önemli temsilcisi on dokuzuncu yüzyılda yaşamış olan Kunduz Sakı'dır. Bu destan mektebinin

en belirgin özelliği Köroğlu destanının yoğun olarak işlenmesidir. Köroğlu dairesine mensup diğer destanlardan ayırdını sağlayan özelliği ise, bu destan mektebinde varyantın oldukça kısa ve düşsel ögeler içermesidir. Köroğlu dairesine has *Girdap*, *Şirmayi*, *Sinsuluv* gibi parçaların sadece bu destan mektebi temsilcilerine ait anlatmalar olmasıdır. Bu destan mektebinden derlenen diğer anlatmalar şunlardır: *Alpamış*, *Yazı bilen Zeba*, *Köktemir*, *Tahir ile Zühre*, *Ayparça*, *Gulmirza*, *Bedil ve Şadıman*, *Aykelin vb.* (Baydemir, 2016: 570-571).

1.2.10. Harezmi Mektebi

Harezmi bölgesinde yetişen bahşılar bu destan mektebine mensuptur. Harezmi mektebi diğer bahşı mekteplerinden belirgin farklılık gösterir. Diğer destan mektepleri toplu halde bir ekolken Harezmi destan mektebi tek başına bir ekolü temsil eder.

Bu mektepte bahşılar destanın aslına sadık kalır ve varyantlaşma özelliği görülmez. Bu sebeple destan icrasında çalgının önemi artmıştır. Bahşı yaratma gücüyle değil, icra yeteneğiyle ün kazanır. Bahşının başarısı, çalgıdaki kabiliyetiyle ölçülür.

Harezmi mektebini diğer mekteplerden ayıran önemli farklılardan biri, bahşının destana giriş olarak çeşitli ezgiler çalıp, birkaç şiir okumasıyla başlamasıdır. Destanın bitiminde de çeşitli ezgiler çalarak oynanması da ayırt edici bir özelliktir. Bahşılardan bu giriş termelerine *bahşı yolları* ya da *bahşı nağmeleri* denir (Fedakâr, 2016: 647).

Bu destan mektebi temsilcilerinin repertuarları da farklılık arz eder. Bu mektep çevresinde Alpamış destanı anlatılmaz. Destan metinlerinin içeriğine genel olarak günlük hayat ve uğraşları konu edilir. Sadece bu bölgede bilinen günlük yaşam ilgili destanlar mevcuttur. Bu destan dairesinde en çok icrası yapılan destanlar şunlardır: *Aşık Garip ve Şahsenem*, *Aşık Mahmut*, *Aşık Elvend*, *Hurlika ve Hemra*, *Tahir ve Zühre*, *Senaber*, *Yusuf bilen Ahmed*, *Tulumbiy* (Baydemir, 2016: 573).

Halfe ve kıssahanlar destanları ya ezberden ya da yazılı metinden okuyarak icra ederler. Bu icralar genelde üç beş kişilik gruplar tarafından gerçekleşir. Bir usta bahşı ve yanında çalgıcıları destanı icra eder. Bu sunuma çıraklar katılmaz. Sadece eğitimini tamamlamak üzere olan çıraklar usta bahşının yanında kısa termeler söyleyerek ve çalgı çalarak icraya katılabilirler.

1.2.10.1 Süyav Bahşı (1850-1915)

Harez m bölgesinde yetişmiş birçok bahşının ustası kabul edilen *Süyav Bahşı*, destanlarını Türk mence ve Özbekçe anlatmasıyla bilinir. Özbekistan'ın meşhur bahşlarından *Atacan Bahşı* onun öğrencisi olup, ardından *Ahmet Metnazaroğlu Bahşı*, *Bekcan Baisoğlu*, *Koçkar Medeminoğlu* vb. gibi usta bahşılar Süyav Bahşı geleneğinde yetişmiştir (Baydemir, 2016: 574).

Özbek Türklüğünün meydana getirmiş olduğu çok sayıdaki bu destan mektepleri gösteriyor ki, gelenek içerisinde zenginlik katan birçok bahşı yetişmiş ve ekoller kendine has özellikleriyle geleneği besleyip geliştirmişlerdir. Öyle ki, bahşılar kendi üslup özellikleri ve yetenekleriyle bağlı buldukları mektebin kuralları çerçevesinde çok sayıda destanın varyantını oluşturarak geleneği köklü hale getirmişlerdir.

Bu mekteplerin benimsedikleri konular açısından incelendiğinde; Bulungur mektebi anlatıcıları kahramanlık konulu destanları, Korgan ve Harez m mektebi başta olmak üzere diğer mektep temsilcilerinin de saf aşk konulu destanları tercih ettiğini tespit ettik.

1.3. ÖZBEK DESTANLARININ TASNİFİ²

Halk icadı olan destanlar konularına göre çeşitlilik gösterirler. Özbek destanlarının son zamanlarda yapılmış en kapsamlı tasnifi Töre Mirzayev ve B. Sarımsakov'a aittir. Bu tasnif çalışmaları incelenerek varılan genel yargıları bu bölümde sunacağız.

Töre Mirzayev'in sınıflandırması ve adlandırmasına göre Özbek destanlarını şu şekilde tasnif edilmiştir:

- 1) Kahramanlık destanları
- 2) Cenkenmeler
- 3) Tarihi destanlar

² Çalışmanın bu kısmı, Selami Fedakar'ın *Türk Dünyası Aşık Edebiyatı* adlı kitapta yer alan "Özbek Destancılık Geleneği" başlıklı çalışmadan ve yer yer de Mirzayev'in 1979 tarihli eserinden özetlenerek hazırlanmıştır.

4) Romanik destanlar

5) Kitabî destanlar'dır. (Mirzayev, 1979: 91).

1.3.1. Kahramanlık destanları

Bu destanlar halkın göçebe, yarı göçebe ya da yerleşik hayata geçme sürecinde iç ve dış tehditlere karşı gösterdiği direnişin hikâyelerini konu edinir. Halkın müstakil bir devlet kurma arzusunu engellemeye çalışan güçlerle savaşı kahramanlık destanları için zengin materyaller oluşturmuştur. Destanın kahramanı kahramanlık kimliğiyle bütünleşerek destan içinde yer alır. Olaylar çerçevesinde baş kahraman anlatıcının duygu ve düşüncelerinin tesiriyle doğaüstü güçlere sahip bir insanmış gibi yansıtılabilir. Yine anlatıcının yaratma gücüyle alakalı olarak doğaüstü canlılar bu destanların kahramanı olabilirler.

Kahramanlık destanlarında genel olarak yurt edinme veya yurdu koruma adına yapılan savaşlar, direnişler işlense de zamanla anlatıcının yorum gücüyle romantik aşk konuları da bu destan tipine eklenmiştir. Aşk-kahramanlık destanlarında yer alan unsurların zaman zaman kahramanlık destanlarına eklenmesi, bahşların bu tarz destanları aynı dönemlerde anlatması ve zaman içinde gelişen alışverişleriyle meydana gelmiştir.

Özbek Türkleri ve destan araştırmacıları arasında kahramanlık destanı dendiğinde ilk akla gelen *Alpamiş* destanıdır. Aşağıda *Alpamiş* destanı ile ilgili bilgiler aktaracağız:

Alpamiş destanının yaratılış zamanı *Jirmunskiy*, *Hadi Zarifov* gibi araştırmacıların ortak görüşü olarak 16. yüzyıl olarak tespit edilmiştir. Töre Mirzayev'den edinilen bilgilere göre göçebe ya da yarı göçebe hayatın yaşandığı devirlerde Kongirat Boyu içinde ortaya çıkmıştır. Özbek halkı arasında meşhur olan destanın, çok sayıda eş metni ve varyantı bulunmaktadır. Sovyet devrinde destanın varyantları yirmi sekiz Özbek destan anlatıcısından otuz üç kez yazıya aktarılmıştır (Mirzayev, 1979: 93). *Alpamiş* destanı, Türk dünyasında da genişçe yayılım göstermiştir. Özbek, Karakalpak, Kazak örnekleri destan niteliği taşıırken; Tacik, Tatar, Başkurt nüshaları hikâye ve rivayet şeklinde yayılım göstermiştir. Orta asır Oğuz

döneminin önemli eserlerinden Dede Korkut'ta bir hikâye olarak geçen Bamsı Beyrek'in olaylar zinciri Alpamış destanıyla ciddi yakınlık gösterir. Alpamış destanının Türk halkları arasında yaygın olarak bilinmesi, benzer tarihî ve siyasî olayların yaşandığının, Türk halklarının birbiriyle ilişki ve iletişim kurduğunun aynı zamanda ortak duygu dünyasına ve görüşüne sahip olduklarının göstergesi olarak kabul edilebilir.

Bu destanda, Kongırat boyunun önde gelen ailelerinin çocuksuzluğu, daha sonra olağanüstü hallerde çocuğun doğuşu, Baysarı'nın Baybörü ile anlaşamayıp Kalmuk yurduna göçü, Alpamış'ın Barçın'ın dilek ve isteklerini yerine getirerek Barçın'ı alıp yurda dönmesi yedi yıl esaret altında yaşayıp sonrasında Barçın ve Ultantaz'ın düğüne gelip Ultantaz'ı alt ederek karısı ve yurdunu kurtarıp sahip çıkması konu edilir.

Alpamış, içerisinde barındırdığı siyasî, tarihî konular, özgürlük, aşk ve vatan sevgisi gibi olgularla halk tarafından benimsenmiş ve bu sayede birçok destan anlatıcısının repertuarında yer edinmiştir.

1.3.2. Cenknemeler

Genellikle cihat için yapılan savaşları konu edinen cenknemeler, tarihî destanların etrafında şekillenmiştir. Tarihî destanlarda, baş kahramanın verdiği mücadeleler ayrıntılı olarak verilirken, cenknemelerde savaşın ilgi çekici sahneleri işlenir.

Esasen askeri anlatmalar olan cenknemelerin, içerik olarak dini konular bakımından yoğunluğu göz önüne alınarak iki gruba ayrılmıştır. İlk grup Anadolu'da name şeklinde ifade edilen *Battalname*, *Saltukname* gibi epik konuların yanında dini konuların da yoğun tasvir edildiği anlatmalardır. Özbek Türklüğünde *Cenkname-i Seyyid Battal Gazi*, *Cenkname-i Ebu Hamza* gibi anlatmalar bu gruba örnektir. Sovyet ideolojisinin etkisiyle, zamanla bu anlatmalara halkın ilgisinin azaldığı öne sürülerek bahşaların repertuarlarından çıktığı saptanmıştır. Bu tarz eserlerin çoğu ancak bağımsızlıktan sonra yayımlanabilmiştir.

Cenknemelerin ikinci grubunda Özbekistan'da birçok bahşının repertuarında yer alan *Yusuf Bilen Ahmed* ve bu destanın devamı kabul edilen *Alibek bilen Balibek* destanları yer alır. Yiğitlik, yardımseverlik, vatanın birliği ve bütünlüğünü korumak için

girilen mücadeleler, vatanperverlik vb. konuların işlendiği bu destan genel bakışta dinî içerikli destanlar gibi görünmesine rağmen yapılan çalışmalar neticesinde cenkname türünde destanlara örnek olduğu belirlenmiştir.

Cenknamelerin bu şekilde ikiye ayrılmasının sebebi, içerik olarak dini konulara verilen yoğunluk farkıdır. Birinci grupta dini içerikli konuların yoğunluğu daha fazlayken *Yusuf bilen Ahmed* ve onların oğullarının hikâyelerini konu edinen *Alibek bilen Balibek* destanlarında din konusu daha az işlenmiştir.

1.3.3 Tarihî Destanlar

Tarihî konuların ve şahsiyetlerin anlatıldığı bu tür destanlar, halk arasında çok yayılım göstermemiştir. Destanlar halkın yaşam şekli, göçleri, savaşları gibi önemli olayların neticesinde oluşmuştur. Bu açıdan baktığımızda aslında her destan bir parça tarihî özellik taşır. Diğer destan türlerine göre bahşaların repertuarlarında geniş yer tutmayan tarihî destanları, Töre Mirzayev ve Bahadır Sarımsakov dört alt başlıkta incelemiştir:

Tarihî kahramanlık destanları; bu gruba sadece *Aysuluv* destanı dahil edilmiştir. Fakat yapılan incelemelerde, destanın tarihi yönünden çok kahramanlık konularının ağır bastığını tespit eden ve destanı kahramanlık destanları kategorisinde değerlendiren araştırmacılar da vardır. Tam metninin derlenemediği *Aysuluv* destanı Ergaş Şair'in repertuarında mevcuttur. Türkistanlıların dış baskılara karşı verdiği mücadelelerin anlatıldığı destan, kadın kahraman *Aysuluv* etrafında şekillenmiştir. Pehlivan *Aysuluv* ve onun oğlu Bahadır *Künbatır*'ın maceraları destanın asıl konusunu oluşturur.

Tarihî fantastik destanlar; bu gruba *Edige*, *Şeybani Han*, *Ayçınar* gibi destanlar dahil edilmiştir. bazı araştırmacılar bu destanların tarihi kişiliklerin hayatlarıyla örtüşmeyen yanlarının bulunduğunu ve daha romanik (romantik) destanlara örnek olabileceğini ileri sürmüştür. Tarihî yanları büyük ölçüde isimle sınırlı kalmış ve kişilerin maceraları büyük fantastik bir kurguyla ele alınmıştır. Destanların işleniş süresi boyunca çoğu zaman tarihî özellikleri geri planda kalmış ve günümüze ışık tutacak belge olma özelliği zayıflamıştır.

Tarihî somut veya yeni destanlar; bilinen yakın geçmişte yaratılan bu destanlar anlatılmaktan ziyade okunmak için oluşturulmuştur. Destanı yaratan kişi bilinir. Tarihi şahsiyetleri tanıtmaya veya tarihi olayları kavratma adına destan anlatma geleneği içerisinde ortaya çıkmıştır.

Ekim Devrimi öncesinde oluşturulan Çarlık Rusya'ya karşı mücadelelerin konu edinildiği Yoldaşoğlu'nun *Palvon (Pehlivan)*, *Cizzah Ko'zg'oloni* (Cizzah Ayaklanması) Polken'in *Merdikar* anlatmaları tarihi somut destanalara örnek teşkil eder. Cizzah Ko'zg'olani adlı destanda Fazıl Yoldaşoğlu, 1916 yılında Çarlık Rusyası'nın emriyle Ruslar dışında tüm erkek nüfusun yol yapım çalışması ve inşaat gibi işlerde çalıştırılması için çıkarılan kanuna karşı, Cizzah vilayetinde çıkan ayaklanmayı anlatmıştır. Halkın bu şekilde zorla çalıştırılmak istenmesi *merdikarliqqa olish* (Merdikarlığa alışı) şeklinde ifade edildiği için Polken de Cizzah Ko'zg'olani'nin devamı niteliğinde *Merdikar* isimli destanı oluşturmuştur.

Tarihî somut veya yeni destanların yaratıldığı bir başka dönem Ekim Devrimi'nin yaşandığı dönemdir. Bu dönemde oluşturulan destanlar Sovyetlerin zoruyla oluşturulmuştur. Ekim ihtilalinin ve Komünizmin övgüyle anlatıldığı destanlar hükümet tarafından baskıyla oluşturulmuştur. Bu dönemde oluşturulan Fazıl Yoldaşoğlu'nun *Açıldav* adlı destanı bağımsızlık mücadelesi veren ceditçileri ve Cedit Hareketini yeren bir destandır.

Bu yakın geçmiş destanlarının oluşturulduğu bir diğer evre, Ekim Devrimi sonrasıdır. Ismarlama tarzda destanların olduğu bu dönemde, yine ideolojiye hizmet etmek amacıyla ihtilal sonrası Sovyet hükümetinin yaptığı ıslahatlar konu edinilmiştir. Polken Şair'in aynı dönemde oluşturduğu *Komsomolka Aytoti* destanında kadın nüfusun iş hayatına atılması, sosyal aktivitelerinin artması gibi konular Aytoti karakteri etrafında anlatılmıştır.

Yeni destanların olduğu son dönem 2. Dünya Savaşı yıllarıdır. Hükümetin talebiyle savaşa katılan erkekleri yüreklendirmek ve geride bıraktıkları yakınlarını teskin etmek amacıyla vatanseverlik, hürriyet, kahramanlık gibi konuların anlatıldığı destanlardır. İslam şair Nazaroğlu'nun *Narpay Kahramanları* adlı eseri bu dönem için yeni destanlara örnek verilebilir.

Otobiyografik destanlar; Bahşılarn kendi hayatları ve destan anlatma geleneği içerisinde tarzlarını sunduğu aynı zamanda da dönemin önemli olaylarından bilgiler verdiği epik ve lirik özelliğe sahip destanlardır. Birçok bahşının repertuarında yer alan otobiyografik destanlara Fazıl Yoldaşoğlu'nun *Knlerim*, İslam Şair'in *Bahtiyar Evladlara*, Ergeş Cumanbülbüloğlu'nun *Tercüme-i Hal* adlı destanları örnek verilebilir.

Destanların halkın başından geçen önemli olayların anlatmaya yansımalarıyla oluştunu biliyoruz. Bu durumda hemen her destanda tarihî olayların az ya da çok etkisi görülür. Tarihî olay destan metninin odağını oluştururken, anlatımın çeşitli tasvir ve betimlemelerle zenginleştirmesiyle destan metni oluşur. Bu sebeple destanları tarihî destanlar şeklinde ayrı bir başlık altında incelemek pek de anlam ifade etmez. Çünkü her destan metni tarihsel olaylar çerçevesinde şekillenmiştir.

1.3.4 Romanik Destanlar (Aşk Konulu Destanlar)

Bu destan tarzında aşk n plandadır. Anadoludaki halk hikâyelerine benzer özellikler gösteren romanik destanlar klâsik edebiyat unsurlarını da içinde barındıran, masalsı anlatmalardır. zbek bilim insanları aşk konulu destanları ifade de *romanik* terimini kullanırlar. Yoğun sevgi gösterileri, sevgili uğruna verilen çetrefilli mücadeleler, çıkılan yolculukların sıklıkla işlendiği romanik destanlarda, kahraman genellikle dev, ejderha gibi olağanüstü varlıklarla savaşarak hedefe ulaşır.

zbek coğrafyasında iyi bilinen ve yaygın anlatıma sahip olan bu tür destanlar; kahramanlık, sevgi ve sosyal hayatın birinci planda olması göz önüne alınarak üç grupta incelenir:

1.3.4.1.Kahramanlık-Romanik destanlar (Kahramanlık-Aşk Konulu Destanlar)

Kahramanlık ve aşk konularının i ie işlendiği destanlardır. Klâsik edebiyat unsurlarının destan türüne girmesiyle meydana gelen bu anlatmalarda, kahramanlık olgusu etkili biçimde kendini gösterse de yoğun olarak aşk konusu hakimdir. İçerik itibarıyla *Dede Korkut Hikâyeleri*'ne benzerlik gösteren bu tür eserler destandan halk hikâyesine geçiş dönemine örnek oluştururlar.

Özbek coğrafyasında oluşturulan destanlar içerisinde; *Melike Ayyar, Rüstem Han, Yakka Ahmed, Avazhan, Meşrika, Kunduz bilen Yulduz, Gülnar Peri, Yunus Peri, Hasanhan vb.* destanlar kahramanlık-romanik destan türünün örnekleridir.

1.3.4.2. İski-romanik destanlar (Saf Aşk Konulu Destanlar) :

Romanik destanların bu grubunda kahramanlık konuları yer almakla birlikte ikinci plandadır. Yoğun olarak saf aşk konuları anlatmanın içeriğini oluşturur. Diğer romanik türlerde olduğu gibi fantastik, masalsi özellikler bu türde yoğun görülmektedir.

Özbekler arasında iyi bilinen *Ravşan, Gülihıraman, Cihangir ve Nuarali* destanları halk hikâyelerine benzer yapıda olup, saf aşk konulu destanlara örnektir. Özbek coğrafyasında yaygın olarak bilinen bir diğer destan *Küntuğmuş Destanı*'dır. Diğer adı *Halbike* olan bu destan saf aşk konusunun en belirgin işlendiği anlatmadır. Bu destanda yardımcı konu olarak ikinci planda yardımseverlik, mertlik ve aile sevgisi işlenir.

1.3.4.3. Maişi-Romanik Destanlar (Günlük Hayat ve Aşk Konulu Destanlar)

Saf aşk konusunun işlendiği romanik destanların bu türünde günlük yaşamda karşılaşılan olaylar, ihanet, nefret, dostluk, kardeşlik, anne baba sevgisi vb. konular gerçekçi bir zeminde kurgulanır. Diğer romanik türlerde olduğu gibi fantastik öğeler bulunsa da, genel olarak sosyal hayat konuları somut bir şekilde ele alınır. Bu türde kullanılan mekânlarda günlük hayatın geçtiği sokak, dükkan, ev, pazar vb. yerlerdir.

Romanik destanlar geniş bir konu içeriğine sahip olmasıyla, kendine özgü bir özellik ve zenginlik arz eder. Klâsik edebiyat etkisini de bünyesine katan bu tür, fantastik unsurlar olan dev, ejderha, cadı, büyücü vb. gibi motifler içerir. Anadoludaki halk hikâyeleriyle önemli benzerlik gösteren bu tür nazım nesir karışık olan yapısıyla da zengin bir içeriğe sahiptir.

1.3.5. Kitabî Destanlar

Klâsik edebiyat özelliğinin çok daha net görüldüğü destanlardır. Klâsik edebiyatta yaşayan süslü şiirler, halk edebiyatı formatında doğallaştırılıp daha da sade üslup özellikleriyle bahşilar tarafından kitabî destanlarda anlatılmıştır.

Kitabî destanların konusu ana tema olarak saf aşk hikâyeleridir. Bununla birlikte toplumsal konular, günlük hayat ve uğraşlarını da konu edinmiştir. Kahramanlık, savaş mücadelesi vb. konular yoğun olarak bulunmaz.

Şeklen incelendiğinde net bir şekilde belli olmasa da içerik olarak bir incelemeye tabi tutulunca, kitabî destanların klâsik edebiyat tesiri altında oluştuğu açık bir şekilde gözlemlenir. *Ferhat ile Şirin, leyla ile Mecnun, Behram ve Gülendâ, Yusuf ve Züleyha* gibi klâsik eserler halk hikâyesi tarzında yeniden işlenerek destanlaştırılmış ve bahşilar tarafından yayılarak varyantlaştırılmıştır.

Özbek destan tasnifleri incelendiğinde, görülmektedir ki destanlar genel olarak aşk ve kahramanlık konuları merkezinde oluşturulmuştur. Kahramanlık ve aşk konuları biri ön planda olacak şekilde karma olarak işlenmiştir. Aşk destanlarında kahramanlık konusunun işleniş yoğunluğuna göre “aşk kahramanlık destanları” ve “saf aşk destanları” olarak iki gruba ayrılır. Aşk kahramanlık destanlarında destandan halk hikâyesine geçiş özellikleri görülür. Saf aşk konulu destanlar ise Anadolu'da bilinen anlatılagelen halk hikâyeleriyle benzerlik gösterir.

1.4. FAZIL YOLDAŞOĞLU (HAYATI VE SANATI)

Destancılık geleneği içerisinde şair unvanını almış usta bahşı Fazıl Yoldaşoğlu, 1872 yılında Semerkand'ın Bulungur bölgesinde, Layka köyünde fakir bir çiftçi ailesinde dünyaya gelmiştir. Çiftçilikle uğraşan babası Fazıl şair beş yaşlarında vefat etmiştir. Zorlu hayat şartları ve maddi sıkıntılar içerisinde kalan şair, dokuz yaşlarından itibaren zenginlerin yanına çoban ve hizmetçi olarak girmek zorunda kalmıştır (Baydemir, 2016: 557).

Fazıl Şair'in edebiyata merakı küçük yaşlarda başlamıştır. Çocuk yaşta dombra çalmayı öğrenip, çeşitli koşuklar ve şiirler söylemiştir. Şairliğe olan ilgisi ve kabiliyeti o

dönem Layka'da yaşayan Yoldaş, Koldaş ve Süyar Şairlerin dikkatini çekmiştir.. Yaklaşık on beş şairden eğitim gören usta bahşı Yoldaş Şair, Fazıl Şair'in hocasını yapmıştır. Çok ilgili bir öğrenci olan Fazıl Yoldaşoğlu, ustasının yeteneklerini kısa zamanda kavrayarak onun maharetini öğrenmiştir. Ustasının yanında iki üç yıl kalarak onun repertuarındaki bir çok destanı ezberlemiş, 25-26 yaşlarına geldiğinde ustasından icazet alarak halk arasında tanınan bir bahşı olmuştur. Repertuarını zenginleştirmek için çok sayıda destan öğrenmiştir. Repertuarında kırktan fazla destanı olduğu bilinen nadir şairlerdendir (Ğazibayev, 1968: 4).

Fazıl Şair'in repertuarında: *Alpamiş, Yadgar, Muradhan, Rüstemhan, Şirin ile Şeker, Melike Ayyar, İntizar, Zülfikar ile Evezhan, Nurali, Cihangir, Meşrika, Ferhad ve Şirin, Leyla ve Mecnun, Behram ve Gülendām* gibi çok sayıda popüler destan mevcuttur. Fazıl Şair repertuarını diğer bahşılar gibi çoğunlukla kendi ustasından öğrendiği destanlar ve halk arasında geçmiş zamanlardan beri söylenilegelen destan parçalarından kendi yorumunu ekleyerek oluşturmuştur. Bazı destanlarda gereksiz gördüğü ayrıntıları çıkartmış ya da yeni epizotlar ekleyerek yaratıcılık kabiliyetiyle destanları zenginleştirmiştir. Repertuarındaki destanlara kendi hayat tecrübesini, duygu dünyasındaki ifadeleri, halkın arzu ve isteklerini de açık bir şekilde yansıtarak yeni biçimler kazandırmıştır (Ğazibayev, 1968: 4).

Destan icrasında kendi milletinin yetiştirdiği halk şairlerini örnek alan Fazıl Şair'in repertuarının büyük bir kısmını Özbek halk destanları kaplar. Şairin destanları mazmun ve motif yönünden zengin ve renkli, edebî açıdan olgun ve yüksek, olayların işlenişi bakımından ilgi çekici ve merak uyandırıcı niteliktedir.

Repertuarındaki destanlar arasında en bilineni ve şairin tanınmışlığını sağlayan destan *Alpamiş*'tir (Ğazibayev, 1968: 6).

Yoldaşoğlu'nun kahramanlık destanlarında dikkati çeken en önemli unsurlardan biri destanlarını halkın arzu ve istekleri doğrultusunda şekillendirip, baş kahramanların genellikle mütevazı halktan olması ve onu yücelterek tasvir etmesidir. Destanlarda çoğunlukla halk kahramanlarını zalim padişahlar karşısında üstün tutmuştur. Bunun yanı sıra romantik, aşk konulu destanlarda baş kahramanlar genellikle yüksek kademede yer alan şehzade, padişah, vezir konumunda kişilerden oluşur. Fakat şair bu

karakterlerde de halkın faziletini, sahip olduğu yazılı değerleri ustalıkla işlemiş, daima halkın menfaatini gözeterak destanlarına şekil vermiştir. Günlük hayatta halkın çektiği sıkıntıları, zalim padişahların ve tüccarların sürdüğü sefayı ve bu iki dünyanın karakterlerini eşsiz tasvirlerle sunarak destanlarına ayrı bir lezzet katmıştır (Ğazibayev, 1968: 12-16).

Evlatların anne babaya karşı saygısı, annenin evladına duyduğu şefkat ve merhamet duygusu, kardeşler arasındaki samimi muhabbet gibi toplumsal ve ailevi konular destanlarında önemli yer tutar. Özbek kadınına verilen değerin yansıması olarak, kadın hükümdarların ön plana çıktığı, askerleriyle savaşlara katıldığı destanlar da (Ferhat ve Şirin) repertuarında yer almaktadır

Fazıl Şair'in repertuarında yer alan destanların en önemli özelliklerinden biri de Ekim ihtilalinin getirdiği sıkıntıları, halkın kötü durumunu bir ders niteliğinde yeni nesil gençler için sunmasıdır (Ğazibayev, 1968: 9-11).

Şairin repertuarında destanlar kadar, terme adı verilen küçük destan parçaları ve şiirler de yer almaktadır. Özellikle Sovyet Rusyası döneminde çiftçi halkın hükümet adına ektiği biçtiği tarlaların bazı zamanlarda yeterli ürünü vermemesi, halkın buna bağılı olarak çektiği sıkıntıları termelerinde yer almıştır (Ğ'azibayev, 1968: 50). O dönem termelerin konusu genellikle fakir çiftçiler ve yoksul halk olmuştur. Şairin *Qahatçilik* (Kıtlık) adlı termesinde:

<i>Kambag'alning aqlı shoshib,</i>	Fukaranın akli karışıp,
<i>O'g'li qiziman kengashib,</i>	Oğlu kızıyla dertleşip,
<i>Kecha-kunduz zor yig'lashib,</i>	Gece gündüz figan edip ağlaşıp,
<i>Dostlar qaddi kamon bo'ldi.</i>	Dostların beli büküldü.

Ambarları buğdayla dolu olan zenginlerin aksine bir lokma ekmeğe muhtaç olan yoksul çiftçinin çektiği sıkıntılar, termelerde en içten şekilde ifade edilmiştir.

Fazıl Yoldaşoğlu hayatının son günlerinde, Sovyet Komünist Partisinin azası olarak Bulungur bölgesinde görev yaptı. Aynı zamanda edebî hayatını da devam ettirdi. 1955 yılında 83 yaşında vefat eden şairin destanları, özellikle Sovyet döneminde ortaya

koyduğu eserleriyle, Özbek edebiyatında önemli bir yer edinmiştir (Ğazibayev, 1968: 103).

Sonuç olarak, Fazıl Yoldaşoğlu Özbek edebiyatına gerek destanlara getirdiği yenilikçi yaklaşımla, kendi yarattığı termeleriyle büyük zenginlik katmıştır. Özbek halkının mutluluğu için, onların arzu ve isteklerini, umutlarını, günlük hayattaki sıkıntı ve meşakkatleri o dönemin genel özellikleriyle birlikte destanlarına yansıtarak özgün anlatılar kazandırmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

FERHAT İLE ŞİRİN

Halk arasında efsaneleşmiş, masallaşmış yer yer destan niteliğine bürünmüş özellikle aşk hikâyeleri uzun yıllar nesilden nesile anlatılarak aktarılmıştır. *Leyla ile Mecnun, Kerem ile Aslı, Yusuf ile Züleyha, Ferhat ile Şirin, Arzu ile Kamber...* vb. halk hikâyeleri genel olarak kaynağını klâsik edebiyattan aldığı bilinmektedir..

Bu hususta incelemesini yaptığımız Ferhat ile Şirin hikâyesi özellikle Azerbaycan, İran, Türkiye, Orta Asya gibi coğrafyalarda halkın kendi kültürel özellikleriyle zenginleştirip, benimsediği bir eserdir. Çeşitli kaynaklarda olay örgüsü ve karakterlerin kişisel özelliklerinde bazı değişiklikler göze çarpsa da hikâye özü itibariyle Sasani hükümdarı Hüsrev-i Perviz'in maceralı hayatının anlatıldığı hikâyenin içinde bir bölümü oluşturmaktadır. Ferhat, Şirin ve Hüsrev'in baş kahramanlar olduğu bu bölüm daha sonraları müstakil olarak ele alınmaya başlanmış ve birçok varyantta odak noktası Ferhat olmuştur.

2.1. ÖZBEK EDEBİYATINDA FERHAT İLE ŞİRİN

Kültürel öğelerin en saf haliyle yaşatıldığı eserler olan destanlar, yüzyıllar boyu milletler arasında kültür aktarımını sağlamıştır. Halkın hayal gücü ve yaşadığı olaylar tesirinde meydana getirilen bu edebî eserler, sözlü kültürün en zengin örneklerinden biri olmuştur.

Destan “ Bir kahramanlık hikâyesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde, ölçüsü on bir hece olan halk şiiri” (TDK, 2011: 641) olarak tanımlanır. Bir milletin yaşayış tarzını duygu ve düşünce dünyasını derinden etkileyen olaylar ve kişiler etrafında oluşturulmuş şifahî (ağızdan) söyleyişler olan destanların ortaya çıkış tarihi net bilinmemektedir.

Bir milletin yaşantısı içerisinde ortaya çıkan bu halk şiiri parçaları, belirli bir ferdin ortaya koyduğu ürün olmaktan ziyade, bütün bir milletin manevî birikimi ve duygularının yansımasıdır. Yunanlıların *İlyada* ve *Odise* destanları, İran'ın

Şehname'si, Hindlilerin *Ramayana* 'sı, Finlilerin *Kalevela* ' sı bu şekilde bir millete ait, millî destanlardır (Köprülü, 1980:13). Türk dünyasında da kendine has, millî nitelikler taşıyan destan ve destan parçalarının varlığı bilinmektedir. Kazak, Kırgız, Türkmen sahalarında oluşturulmuş *Köroğlu* ve *Manas* gibi destanlar millî nitelik taşımaktadırlar.

Destanlar zaman içerisinde forma değiştirip, şekil ve muhteva bakımından değişimler ve yenilikler kazanarak, farklı coğrafyalarda farklı türlerde etkisini sürdürmüştür. Örneğin, *Köroğlu* destanı Azerbaycan sahasında destan formuyla anlatılabilirken, Anadolu sahasında hikâye formuyla varlığını sürdürmüştür (Atsız, 2003:54).

Türk sözlü geleneğinde en seçkin eserlerin ortaya çıktığı Özbek coğrafyasında, destancılık ve destan anlatma geleneği son derece canlı olup, bahşılardan ayrı ayrı mensubu olduğu destan mektepleri oluşmuştur. Bahşılardan bağlı buldukları ekollerin özelliklerine göre destan ve destan parçalarını anlatmalarıyla gelenek yaşatılmış ve günümüze kadar ulaşmıştır.

Sözlü gelenek içinde oluşturulan destanlar ağızdan ağıza aktarılarak günümüze kadar ulaşmıştır. Eskilerden günümüze gelene kadar çeşitli etkilere maruz kalarak değişim göstermişlerdir. Özellikle yazı dilindeki değişimlerden etkilenerek söyleyiş ve işleniş bakımından farklılıklar kazanmıştır. Kitabî üslup ve şiirle karışarak bir sentez oluşturmuşlardır. “*Destandaki bu farklılıkları ve değişimleri tespit etmek ciddi bir öneme sahiptir. Bu sayede destanın tarihî gelişimi tespit edilerek devirler boyunca etki alanları tespit edilebilir.*” (Mirzayev, 1979: 143).

Yazılı edebiyatın özellikleriyle kaynaşan sözlü edebiyat eserleri içerik ve işleniş olarak değişimlere uğrayarak farklı türde eserlere dönüşmüş ya da iki dönemin de özelliklerini barındırarak geçiş dönemi eser özelliği kazanmıştır. Sözlü edebiyatta destan, halk hikâyesi olarak nitelendirdiğimiz bir çok eser klâsik edebiyatta genellikle mesnevi ismiyle karşımıza çıkmaktadır.

Özbek edebiyatında Ferhat ile Şirin hikâyesinin, sözlü gelenek içerisinde destan, masal, hikâye gibi varyantlarının varlığı kabul edilmekle birlikte çok eski zamanlarda oluşturulan bu eserler hakkında yeterince yazılı kaynak mevcut değildir. Dönem

içerisinde halkın arzu ve istekleri doğrultusunda eser şekillenmiş, dönemin özelliklerine göre işlenmiştir. Halkın şekil verdiği bu hikâyeye, zamanla Özbek yazılı edebiyatında folklorik unsurların da etki ettiği önemli klâsik eserlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. (Afzalov, 1950: 14-15).

Yazılı ve sözlü edebiyat temsilcilerinin ilgisini çeken bu eser, Nevaî'ye gelene kadar halk arasında türlü varyantları dolaşan, ağızdan ağıza aktarılan bir eser konumundadır. 12. yüzyılda yaşamış olan *Hoca Ahmet Yesevî*'nin hikmetlerinin birinde de bahsi geçen hikâyenin uzun yıllar aktarımlarla yaşadığı görülmektedir. Nevaî eserini yazarken, bu kaynakları gözden geçirmiş ve kendi döneminin yaşayış tarzı, idealleri doğrultusunda bir eser ortaya çıkarmıştır (Afzalov, 1950: 32).

Üzerinde çok sayıda araştırma ve inceleme eserler bulunan bu hikâyenin tarihî gerçekliği kabul edilerek kaynağını Arap-Acem klâsik edebiyatından aldığı kabul edilir. Türk edebiyatındaki klâsik edebiyattan halk hikâyesine geçmiş birçok eserde olduğu gibi Ferhat ile Şirin hikâyesinin de Fars-İran kanalıyla önce Türk klâsik edebiyatına daha sonra ise halk edebiyatına geçtiği kabul edilir (Boratav, 1984: 18).

Yazılı kaynaklarda ilk olarak Firdevsi'nin Şehname'sinde geçtiği bilinen Ferhat ile Şirin hikâyesini mesnevi nazım şekliyle edebî olarak ilk işleyen isim Nizamî'dir. Nizamî'nin kullandığı aruz kalıplarıyla yine İran şairlerinden Hüsrev Dehlevî, Şair Vahşî, Visal gibi İran şairleri bu konuyla ilgili hikâyeler yazmışlardır (Yılar, 2014: 11).

Azerbaycan şairlerinden Samet Vurgun, Nizamî'nin *Hüsrev ve Şirin*'i ile Ali Şîr Nevaî'nin *Ferhad-ü Şirin* mesnevilerinden etkilenerek ana tema dışına çıkmadan kendi *Ferhad ve Şirin*'inini yazmıştır (Afzalov, 1950: 8).

Anadolu sahasında yazılan/ tercüme edilen ilk *Ferhat ile Şirin* hikâyesi Fahri'ye aittir. Fahri, Nizamî'den yaptığı bu tercümeyle kendi yorumunu da katarak yine mesnevi nazım şekliyle yeni bir Ferhat ile Şirin oluşturmuştur. (https://www.youtube.com/watch?v=QnIjromC_XE).

Türk edebiyatında Şeyhi'nin *Hüsrev ve Şirin* adıyla yazdığı mesnevi çok ün kazanmıştır. Ali Şir Nevaî'nin *Ferhâd-ü Şîrin* hikâyesi yine mesnevi nazım şekliyle aynı aruz ölçüsü kullanılarak oluşturmuş önemli varyantlardandır (<https://www.youtube.com/watch?v=LRgMyNfq46w>).

Birçok divan edebiyatı sanatçısı bu hikâyeye ilgi göstermiş ve kaleme almıştır. Türk edebiyatında Hüsrev ü Şirin, Perviz ü Şirin, Ferhad u Şirin (Ferhadname) yazdığı bilinen kişiler şunlardır:

Kutb, Fahri, Şeyhi, Ali Şir Nevaî, Ahmed Rıdvan, Muidi, Sadri, Hayati, Harimi, Celili, Lamii, Ahi, Şani, Sahiri, Efşenci, İmam-zade Ahmed, Halife, İdris Mahvi, Fasih Ahmed Dede, Salim, Ömer Baki (Kütük, 2007: 163).

Divan edebiyatının üzerinde çok durulan, tercüme edilen ve yeniden yazılan eserlerinden biri olan Ferhad ile Şirin destanı daha sonraları halk edebiyatında da işlenmeye başlanmıştır. Halk edebiyatına özgü geleneksel motiflerin kullanıldığı daha çok aşk konusunun merkeze alındığı eserler ortaya çıkmıştır. İncelemesini yaptığımız eserde de halk hikâyesi özellikleri tespit edilecektir.

2.2. ÖZBEKİSTAN'DA FERHAT İLE ŞİRİN VARYANLARI

Kuşkusuz Özbek edebiyatında Ferhat ile Şirin hikâyesinin en önemli yazarı Ali Şir Nevaî'dir. Nevaî'nin *Ferhad-ü Şîrin* eseri kendinden önceki eserlere göre yenilikçi nitelikler taşıması ve ana dilde eser yazmanın önemini arttırması bakımından ayrı bir yer tutar (Mallayev, 1974: 251).

Özbek halkı tarafından benimsenip yayılan Ferhat ile Şirin hikâyesinin, Özbek coğrafyasında efsane, hikâye, masal ve destan gibi türlerde çeşitli varyantları oluşmuştur. Bu varyantlar karakterlerin özellikleri, olayların şekilleniş açısı bakımından bazı farklılıklar gösterse de genel özellikleri bakımından, vermek istediği mesaj açısından birbirine oldukça yakındır. Yaşam kaynağı olan suyun Ferhat tarafından getirilmesi ortak konuyken suyun getirildiği yer bazen Amuderya bazen Sırderya bazen de isimsiz bir deniz olarak varyantlarda karşımıza çıkar. Özellikle Ferhat karakteri üzerinden verilen iyi insan özellikleri, halkın menfaati için gösterilen çaba, sevgi ve sadakat gibi konular tüm varyantların ortak mesajıdır.

Eski devirlerde halk tarafından ya da alimler tarafından yaratılan eserler maalesef ki yazıya geçirilmemiş ya da sistemli bir şekilde incelenmemiştir. 19. asrın sonları ile 20. asrın başlarında bazı tarihçi, coğrafyacı, arkeolog, etnograf vb. Rus alimler kendi alanları doğrultusunda araştırmalar yaparken Özbek masalları, efsaneleri, destanları ve

bunlar hakkındaki bilgileri toplamışlardır. Fakat hiç bir alim bu eserleri sistemli bir şekilde incelemeye almamıştır (Afzalov, 1964: 14).

19. asrın sonlarıyla 20. asrın başlarında Ferhat ile Şirin hikâyesi üzerine birkaç tane halk varyantı oluşturulmuştur. Bu eserler başta Rusça olmak üzere bazı dillere tercüme edilmiş veya tekrar işlenmiştir. *Nazarmat Egemnazarov (1939)*, *M. Afzalov (1944)*, *M. Alaviya (1943)* ve diğerleri tarafından yazılan Ferhat ile Şirin hikâyeleri Özbek edebiyatında yer edinmiştir (Mallayev, 1974: 259).

Bu eserlerde Ferhat ile Şirin'in akıbeti, hikâyenin sonu farklı şekillerde işlenmiştir. Bazı eserlerde Hüsrev'in hilelerine ve yalan sözlerine kanan Ferhat kendini öldürmüş ve bunu gören Şirin de bu acıya dayanamayarak kendi canına kıymıştır. Bundan farklı olarak bazı varyantların sonuç kısmında Ferhat ile Şirin muratlarına ermiş, düğün dernek kurarak hayatlarını birleştirip mutlu mesut yaşamışlardır. Eserlerde karakterlerin mevcut konumu da bazen farklılık gösterir. Bazı eserlerde Ferhat fakir bir çiftçinin oğluyken bazı eserlerde Çin hakanının oğlu, şehzade olarak karşımıza çıkar. Şirin de aynı şekilde bazı eserlerde İran hükümdarı Hüsrev'in cariyesi, bazılarında ise İrmen melikesi olarak tasvirlenir. Eserlerin çoğunluğunda Ferhat baş karakterken Şirin ve Hüsrev ikinci planda işlenir. Verilmek istenen mesaj Ferhat üzerinden iletilir (Mallayev, 1974: 260).

2.2.1. Ali Şîr Nevaî: Ferhâd ü Şîrîn

İncelemenin bu kısmında Nevaî'nin *Ferhâd-ü Şîrîn* mesnevisi yenilikçi yönleri, teması ve karakterleri açısından tanıtılacaktır.

Nevaî'nin eserini diğerlerinden ayıran, ona özgünlük katan en önemli özelliği, şairin eserini oluştururken yaşadığı devrin koşullarını, halkın arzu ve isteklerini, insanî değerlerin her şeyin üstünde tutulması gerekliliği gibi konuları eserin zeminine yerleştirmesidir. Bu zemin çerçevesinde özellikle Ferhat ve Şirin karakterlerini kâmil insan özellikleriyle tasvirleyerek idealleştirmiştir. Orta asır dönemi için bu denli hümanistik özelliklerle donatılmış kahraman tipleri, Nevaî'nin duygu ve düşünce dünyasının geniş çerçevesini göstermekle birlikte edebiyatta insana verilen değerlerin rol model olarak oturtulması açısından önemlidir. Ferhat ile Şirin karakterleri en eski

geleneklerle birbirine bağılyken aynı zamanda Nevaî'nin hümanistik düşünceleriyle tekrar doğan iyi insan örneğine dönüşmüştür (Mallayev, 1974: 283).

Eserin bir diğere önemli ve farklılık arz eden özelliğı, doğu yenileşmesinin etkisiyle ortaya çıkan yazılı edebiyata özgü ilmi eserlerde rastlanan özelliklerin varlığıdır. Romantik motiflerle süslenmiş, geniş bir şekilde tasvirlenmiş olaylar ilk defa bu destanda Ferhat ile Şirin aşkında karşımıza çıkar. Karakterlerin birbirlerine duydukları sevgi, karşılaştıkları zorluklar karşısındaki güçlü duruşları, şairin zengin edebî diliyle muhteşem tasvir edilmiştir. Yaşamdaki olayları derinlemesine tahlil ederek hadiselerin en önemli noktalarını tespit edip, dış etkenlerin hissiyattaki etkisini fevkalade bir üslupla eserlerine nakşetmesi, Nevaî dilinin en belirgin özelliğidir. Kahramanların romantik dünyalarıyla maneviyatını bütünleştirerek ifade eder.

“Nevaî kendi yaşadığı devrin hayat şartlarını, bu şartlarla mücadele eden ideal kahraman tiplerini eserinde belirgin bir şekilde işlemiştir. Bu kahramanlar üzerinden ilim, marifet, sevgi, sadakat, yardımseverlik vb. gibi konuları vurgulayarak Özbek edebiyatına muazzam bir eser kazandırmıştır” (Erkinov, 1971: 270). Bu eser orta çağda Özbek halkının duygu ve düşünce dünyasının, arzu ve ideallerinin edebî anlamda ifadesi yönüyle ayrı bir öneme sahiptir. 15. çağda yaşayan Nevaî, kendinden önceki alimlerden de oldukça etkilenmiş onlarla tanışabilme arzusu duymuştur. Onların izinde kendi neslinin kalemlerini yetiştirmeyi hedeflemiştir. Nevaî'nin mesnevisinin edebî özellikleri şairin yaşadığı devirden günümüze kadar edebiyat dünyasının ilgisini çekmiştir. 15. çağdan bu yana *Ferhâd-ü Şîrîn* tesirinde çok sayıda destan, tiyatro, masal, hikâye gibi eserler oluşturulmuştur. Ali Şir Nevaî'nin bu eseri günümüz edebiyat dünyasında en çok neşredilen eserlerden biridir (Erkinov, 1971: 271).

Kültüre ve kültürel değerlere önem veren doğu edebiyatının klâsikleri arasına girmiş olan *Hüsrev ü Şirin* Nevaî'nin zengin yorumuyla Ferhat ile Şirin oluşumları içerisinde ayrı bir yer tutmaktadır. Azerbaycan sahasında Nizamî, Fars, Tacik ve Arap sahaslarında meşhur Hüsrev Dehlevî ve diğereilerinin Ferhat ile Şirin yazmalarından faydalanan Nevaî kendi devrinin mevcut durumunu da eserine yansıtarak farklı bir varyant ortaya çıkarmıştır (Mallayev, 1950: 440).

Nevai'nin *Ferhâd-ü Şîrîn*'i 15. asır Özbek edebiyatında her bakımdan yeniliğin simgesi konumundadır. 14-15. asırlar öncesi çeşitli edip ve şairlerin oluşturmaya çalıştıkları yenilikçi edebiyatta ilk adımlar atılmaya başlansa da Nevai'nin geliştirdiği dil ve üslup özellikleri bu yeniliğin gerçekleştiği noktayı oluşturmuştur. Orta asırda meydana gelen ana dile yöneliş, ana dilde yazma eğilimi Nevai'nin gayretleriyle dikkat çekmeyi başarmıştır. Ana dilde eser yazmayı savunan şair, kendi dilinin söz hazinesini kullanarak bu edebî zenginliğin önemini arttırmıştır. Ana dilin edebiyat dili olması için çaba sarfeden Nevai, yeni geleneklerin edebiyata girmesine zemin hazırlamıştır. Bu özelliği *Ferhâd-ü Şîrîn* eserinde açıkça görmekteyiz. Bu eser zengin dil ve üslup özellikleriyle oluşturulmasının yanısıra yeni mazmun ve motiflerle, oluşturulan karakter özellikleriyle saygın bir eser konumuna gelmiştir. O devir şartlarında hamsecilik geleneği içerisinde şair için bu büyük bir başarıdır (Mallayev, 1950: 439-442).

Nevai varyantını farklı kılan başka bir özellik ise, diğer varyantlarda Ferhat karakteri ikinci planda kalırken Nevai'de eserin merkezindedir. Nevai Ferhat karakteriyle manevi mesajların yanısıra kültürel değerleri de zenginleştirerek vermiştir. Mesnevideki kahramanları tüm özellikleriyle ele almıştır. Ferhat, Şirin, Mahinbanu, Şapur gibi karakterlerin farklı yönlerini keşfederek onlara daha da önemli roller yüklemiştir. Genel olarak mesnevide merkez isim Ferhat'tır. Özellikle mesnevinin ilk kısmında tamamen Ferhat karakteri vardır. Şirin ise mesnevinin ikinci bölümünde karşımıza çıkar. Şirin açık bir şekilde Ferhat'ın ölümünden sonra karşımıza çıkar, o zamana kadar baş kahraman daima Ferhat'tır (Mallayev, 1950: 194)

Mesnevi üç bölümde incelenecek olursa; birinci bölüm Ferhat'ın doğduğu andan İrmen ülkesine geldiği zamana kadarki yaşanan olayları kapsar.

İkinci bölümde, Ferhat'ın İrmen ülkesinde Şirin ile karşılaşmasından, Ferhat ile Şirin'in ölümüne kadarki gelişmeler anlatılır.

Üçüncü bölümde, Behram'ın Çin'den gelmesi ve İrmen ülkesinde adaleti sağlaması şeklinde ilerler. Üçüncü bölüm sonuç niteliğindedir. Genel olarak bakıldığında destanın başından sonuna kadar Ferhat'ın kahramanlığı, aşıklığı, başından geçen olaylar anlatılmıştır. (Mallayev, 1973: 138)

Nevaî varyantının baş kahramanları olan Ferhat ile Şirin'i karakteristik özellikleri açısından incelediğimizde, eserin özgünlüğü daha net görülür hale gelecektir. Çünkü Nevaî kendinden önceki varyantların aksine Ferhat karakterini ideal insan özellikleriyle eserine taşımış ve arka planda olmaktan çıkarmıştır. “Ferhat en baştan sevgiyle dünyaya gelmiştir. Yüreğindeki insan sevgisi onun tabiatında var olan teklik, şahlık gibi mertebeleri gün yüzüne çıkarmıştır” (Erkinov, 1971: 178). Ferhat hem aklen hem de gönül zenginliği ile manevi bir güce sahiptir. Destanda Ferhat'ın doğumu, terbiyesi, sonraki hayatında yaşayacaklarının önceden bilinmesi idealleştirilmiş kahraman tipinin klâsik özelliklerindedir. Aynı zamanda Ferhat'ın dış olaylar tesirinde geliştirilmesi karakterin kendine has önemli bir özellik olarak dikkat çekmektedir.

Ferhat ile Şirin'de karakter gelişimi açısından dikkat çeken bir diğer husus kahramanların psikolojik durumlarının da ayrıntılı olarak işlenmesidir (Erkinov, 1971: 158). Nevaî kahramanların duygularını ayrıntılı tasvirlerle, iç konuşmalarla, karşılıklı diyaloglar ve yazışmalarla kişilerin karakterine uygun bir biçimde vermiştir. Mesnevi içerisinde az ama yerine uygun atasözleriyle de bu betimlemeleri tamamlamıştır. Ferhat'ın iç dünyasındaki hissiyat, karmaşık duygular onun karakterine yeni bir kimlik kazandırmıştır. Karakterdeki mülayimlik zaman zaman kahramanlıkla bütünleşerek kötülere karşı direnç olmuştur. Hayattaki bahtsızlığını bazen kendine bazen de kadere bağlayan Ferhat'ın başından geçen olayları adım adım tasvirleyişi Nevaî'nin bu karakteri oluşturmasındaki başarısını ortaya çıkarır (Mallayev, 1974: 248).

Eserde iyi insan özellikleriyle tasvirlenmiş bir diğer kahraman olan Şirin, sevgi, saygı, sadakat gibi değerlerle donatılarak Ferhat'ın yanında yer alır. İçinin güzelliği dışına yansımış, Ferhat'a uygun bir kısmet şeklinde tasvir edilmiştir. (Mallayev, 1973: 238)

Ferhâd-ü Şîrîn mesnevisinde kötü kahraman tipleri de vardır. Hisrev, Şeriya gibi sinsi ve hilekar olarak tanıtılan kişilerin yanısıra destanın birinci bölümünde yer alan dev, ejderha, deniz korsanları vb. bu tiplere örnek verilebilir.

Nevaî bu mesnevide iyilik ile kötülük arasındaki çekişmeyi bu karakterler üzerinden vermiştir. Her iki grubun temsilcileri de yüksek edebî bir üslupla

betimlenmiştir. Hikâyenin işleyişi bakımından Ferhat ile Şirin helak olsalar da onların hakiki sevgisi gerçekte kazanan olmuştur.

Eserde belirgin olarak verilen kültürel değerlerin yanısıra Nevaî'nin edebî karakteri de göze çarpmaktadır. Mesnevide eski Ferhat kıssasının özellikleri işlenirken tema ve içerik bakımından, yüksek dil ve üslup özellikleriyle yeni yorumlar katılmıştır. Orta asırda yaşamış olan şair, devrinin şartlarının da üstünde bir eser meydana getirmiştir. Karakterler arasındaki ilişkiler bunu açıkça ortaya koymaktadır. Ferhat'ın aşkı ve Şirin'in vefası karşısında, padişah olan Hisrev yenilgiye uğramıştır. Aynı zamanda dostluk bağları da mesnevide önemli bir yer tutmaktadır. Ferhat-Şirin, Ferhat-Behram, Ferhat-Şapur arasındaki sağlam dostluk kötülükler karşısında kahramanların gücünü arttırmıştır. “*Alişir Nevaî emek ve tevekküle önem vererek, hayatın zorluklarını aşmada bu kavramları kilit noktası olarak görmekteydi*” (Erkinov, 1971: 168). Eserde Ferhat, Şapur, Mahinbanu gibi karakterler vasıtasıyla cehalete ve insan hayatına faydası olmayan zararlı örf ve adetlere karşı savaş açmıştır. Şair, insanları iyi veya kötü olarak sınıflandırmada ahlaki donanımına sahip olmanın ölçüt olduğunu kabul etmektedir. Halkı her zaman insanlık için faydalı işler yapmaya çağırarak, tarihi öğrenmeye, ilim irfan sahibi olmaya yöneltmiştir (Mallayev, 1974: 281).

Nevaî'nin *Ferhâd-ü Şîrîn* mesnevisi *Hüsrev ü Şirin* ile benzer motifler taşır. Nevaî eserinde eski destan motiflerini kullanmıştır. Ağzından ateş çıkaran ejderha, İskender'in sırlarını çözmek için sefere çıkışı, dev gibi motifler buna örneklerdir. Aynı zamanda efsane izlerinin de görüldüğü bu eserde Ferhat'ın Yunan ülkesinde tılsımcı büyücülerle karşılaşması, Şirin'i ararken İrmen'e varış hikâyesi gibi efsanevi durumlar söz konusudur.

Mesnevide yer ve zaman kavramı çoğunluk olarak zıtlık içerir. Bu durum Ferhat ile Şirin'in helak olmasına sebep olmuştur. Bu romantik edebiyatın en belirgin özelliği olarak eserde gözlenir (Erkinov, 1971: 182).

Gönül Alpay Tekin'in *Ferhâd ü Şîrîn* adlı kitabından yararlanılarak yapılan incelemeye göre, Nevaî'nin ortaya koyduğu mesnevi, 5792 beyitten oluşmuş ve beyitlerde aruz vezni kullanılmıştır. Toplamda 54 kısımda verilen eserde, her kısmın konusuna uygun başlık verilmiştir.

Sonuç olarak baktığımızda Nevaî, orta asır edebiyat dünyası için gelenekselliğin etkisinde yeni konu ve temalarla, muhteşem dil ve üslup özelliklerine sahip, idealleştirilmiş kahramanlar ve kötü kahramanların çekişmelerini konu alan yeni bir Ferhat ile Şirin hikâyesi oluşturmuştur diyebiliriz. Kahraman tiplerindeki başarılı anlatım, verilmek istenen mesajın hümanistik özelliklere sahip olması, ana dile yönelişin numunesi olan klâsik, zengin Nevaî üslubuyla oluşturulması açısından şairin *Ferhâd-ü Şîrîn* mesnevisi gelmiş geçmiş Özbek edebiyatına damgasını vuran bir eser konumuna yerleşmiştir.

Hamsecilik geleneği içerisinde önemli bir yer tutan Hüsrev ü Şirin hikâyesine yeni konular, karakterler kazandırıp yeni mazmun ve mesajlar yükleyerek oluşturduğu Ferhâd-ü Şîrîn mesnevisiyle Ali Şir Nevaî, özgün bir eser ortaya koymuştur. Bu şekilde kendinden sonra ortaya konulan varyantlara da büyük etki etmiştir. Bir destan niteliği taşıyan Nevaî'nin eserinin etkisiyle halk edebiyatçıları kendi alanlarına uyarlayarak, bu mesnevinin hikâye ve masal varyantlarını ortaya koymuşlardır (Mallayev, 1974: 231-232).

Özbek edebiyatında klâsik eserlerin yeniden işlenmesiyle, yazılı ve sözlü edebiyatın bütünleştiği noktada halk kitapları oluşmuştur. Klâsik yazılı edebiyat eserlerine, folklore yani halk edebiyatına ait özelliklerin kazandırılarak oluşturulduğu halk kitapları, Özbek edebiyatında geniş bir yer tutmaktadır.

Asırlar boyunca Fars, Tacik, Hint, Arap gibi milletlerle medenî ilişkiler içine giren Özbek halkı, halk kitaplarının milletler arası edebiyatta etkileşimini sağlamıştır. Bunun neticesi olarak, *Kelile ve Dimne*, *Tutiname*, *Kitab-ı Cemşid*, *Rüstem Han* gibi destanların halk hikâyesi tarzında örnekleri ortaya çıkmıştır (Mallayev, 1974: 232).

Halk kitapları içerisinde yer alan bu dönüştürülmüş eserlerin genel ismi “kıssa” şeklinde ifade edilmiştir. Tarih, etnografya, sanat vb. bilim dalları için açık bir kaynak niteliği taşıyan bu eserler, alimler tarafından yeterli toplama ve incelemeye tabi tutulmamışlardır (Mallayev, 1974: 232).

Özbek halk kitapları; barındırdıkları epizotlar, motifler, dil ve üslup özellikleriyle halk edebiyatı gelenekselliğine uygun halkçıl eserler konumundadırlar. Romantizmin

yoğun olarak işlendiği, halkın arzu ettiği hayatı ele alan bu eserlerde edebî bir dilin kullanılmış olması halka hitap etmesini engellemez.

Halk kitapları bünyesinde ortaya çıkmış eserlerin en önemlileri Nevaî'nin mesnevileri zemininde oluşturulmuştur. Söz konusu mesnevilerin, halk edebiyatı özelliklerine yakın işlenmesi şairi halka daha da yakınlaştırmıştır. Mir Mahdum tarafından hazırlanıp neşredilen “Nesri Hamzay-ı Benazir”, Mahzun'un ‘Kıssa-i Şehzade Ferhad ve Şirin’, Umar Baki'nin “Ferhad ve Şirin, Leyli ve Mecnun” eserleri halk kitapları tarzıyla oluşturulmuştur (Mallayev, 1973: 141).

Çalışmanın bu kısmında, halk edebiyatına geçiş sürecinde Nevaî'nin “Ferhâd-ü Şîrîn” mesnevisini kıssa şeklinde yeniden işleyen Umar Baki'nin “Ferhad ve Şirin” eserinden bahsedilecektir.

2.2.2 Umar Baki: Ferhad ve Şirin

18. yüzyılın ikinci yarısı ve 19. yüzyılın başlarında yaşamış, edebî çalışmalar yapmış olan Umar Baki, daha çok Nevaî'nin *Ferhâd-ü Şîrîn* ve *Leyli ve Mecnun* mesnevileri esas alınarak oluşturduğu halk kitabı varyantlarıyla tanınmıştır. Alim Şerefüddinov tarafından düzenlemesi yapılan “Özbek Edebiyatı Tarihi” isimli ansiklopedide yer yer Umar Baki ve eserlerinden bahsedilmiştir. “Umar Baki'nin hayatı hakkında yeterli bilgi mevcut değildir. Onun yazdığı *Ferhâd-ü Şîrîn*'den Harezmi hanlarından Muhammed Emin İnak (1971) ve İbazbiy İnak (1792-1804) zamanında yaşadığı anlaşılmaktadır. O zamanlarda Harezmi bölgesinde Nevaî mesnevilerine yoğun bir ilgi vardı. Onun eserleri üzerine sözlükler hazırlanmaktaydı. Nevaî mesnevilerinden *Ferhâd-ü Şîrîn* ve *Leyli ve Mecnun* gibi eserler halk edebiyatına has özelliklerle yeniden işlendi. Umar Baki de Nevaî'nin *Ferhâd-ü Şîrîn* mesnevisini nesre çevirdi. Şairin en edebî destanlarından birini halka yakınlaştırmış oldu. Onun bu hizmeti, ulu şair Nevaî'ye karşı halkın ilgi ve hürmetini arttırdı” (Mallayev, 1974: 234).

Umar Baki, Nevaî'nin *Ferhâd-ü Şîrîn* ve *Leyli ve Mecnun* mesnevilerini oldukça sade bir dille nesre aktarmıştır. Umar Baki'nin *Ferhad ve Şirin*'i, Nevaî'nin metnine oldukça yakınken, *Leyli ve Mecnun* eserinde bazı farklılıklar görülmektedir. Bununla

birlikte her iki durumda da Umar Baki'nin, Nevaî mesnevilerini halka ulaştırmada ve edebî dilin nesir alanında kullanılması ve gelişmesine hizmet ettiğini söyleyebiliriz.

Umar Baki, nesre çevirdiği her iki mesneviyi de hikâyeleştirip halk diline indirgeyerek sade bir üslupla yeniden oluşturmuştur. “Umar Baki'nin *Ferhad ve Şirin* ve *Leyli ve Mecnun* eserlerini sadeleştirip, neşre hazırlayan *Hislet (1880-1945)*, *Sayid Haybetullahoca*, *Sayid Arifhoca Taşkendi*'nin önemi büyüktür. Eserlerin dilini sadeleştiren, yer yer resimlerle süsleyen, hikâyeyi çeşitli bölümlere ayırarak yayımlayan bu kişilerin isimleri de basılan metinde ilgili yerlerin altında verilmiştir” (Mallayev, 1974: 238). *Ferhad ve Şirin* eserinde içeriğe uygun on üç minyatür resim kullanılmıştır. Bu resimler *Şevket İskenderî* tarafından çizilmiştir (Mallayev, 1974: 238).

Nevaî'nin mesnevisi, Umar Baki'nin *Ferhad ve Şirin* eseriyle kıyaslandığında içerik olarak birbirine denktir. Sadece bu mesnevi, Umar Baki'nin kaleminde halk kitabı şekline bürünmüştür. Bu uzun eser, Umar Baki ile halk kıssası üslubuyla kaleme alınmıştır. Sevgi ve sadakat destanı olarak tanımlanan Nevaî'nin eserine denk bir eser ortaya çıkmıştır. Şekilsel olarak farklılığın var olduğu iki eserde Nevaî mesnevisi, toplamda 54 kısımdan oluşmuş ve her kısım içeriğine uygun başlıklarla belirtilmiştir. Umar Baki'nin eserinde giriş on bir kısım ve sonuç iki kısımdan oluşmuştur. Esere Ferhat'ın doğumu ile başlanmış ve halk kıssalarının genel özelliği olarak olaylar peşi sıra ardarda verilmiştir. Mesnevide olay hangi şekilde başlamışsa o şekilde bitirilip diğer başlığa geçilmiştir. İki eser arasında ciddi bir fark olmamakla birlikte önemsiz bir ayırım olarak bu özellik karşılaştırmaya tabi tutulabilir (Afzalov, 1950: 23-26).

Umar Baki, Nevaî'nin mesnevisinde önemli olayları ve epizotları koruyarak eserin aslından uzaklaşmamıştır. Aynı şekilde kahraman tiplerinin özellikleri de bu halk varyantında korunmuştur. Ferhat aşık ve sadık, Şirin güzel ve vefalı, Şapur dost ve sadık, Mahinbanu bilge ve lider özellikleriyle Umar Baki'nin eserinde aynen verilmiştir. Kahramanların ruh tahlilleri de Nevaî'nin eserindeki gibi ayrıntılı bir biçimde ifade edilmiştir (Mallayev, 1974: 245-248).

Nevaî mesnevisinde olduğu gibi *Ferhat ve Şirin* kıssasında da iyilik ve kötülüğün, dostluk ve düşmanlığın savaşı açık bir şekilde mesaj mahiyetini korumuştur.

Bu şekilde; Umar Baki'nin *Ferhad ve Şirin* kıssası kullanılan epizotlar, mazmunlar, karakterler ve olay örgüsü açısından incelendiğinde aslına yani Nevaî varyantına uygundur. Aynı şekilde destan türünde bir eserin halk kıssalarına yani halk kitaplarına uyarlandığı görülmektedir. Folklorik unsurların kullanılması, şiir kısımlarının nesre çevrilerek ifade edilmesi, sade üslup özellikleri kulanılarak halk diline yakınlaştırılmasıyla dikkat çeken eser halk hikâyesi formasını giymiştir. Umar Baki'nin bu eseri Özbek edebî muhitinde bir anıt eser konumunda kıymete sahiptir (Mallayev, 1974: 252-253).

2.3. ÖZBEKİSTAN'DA “FERHAT İLE ŞİRİN” KONULU ÇALIŞMALAR

Özbek halkı tarafından benimsenip, sevilen ve ciddi yayılım gösteren Ferhat ile Şirin hikâyesi, birçok araştırmacının dikkatini çekmiş ve üzerinde incelemeye sevketmiştir.

Geçmişten günümüze hem sözlü edebiyata hem klâsik edebiyata konu olan bu hikâye varlığını daimi olarak sürdürmüştür. Ferhat ile Şirin hikâyesi, halk arasında çeşitli efsaneler, halk kitapları (halk hikâyeleri), kıssalar vb. ile yayılıp sevilen bir eser konumuna gelmiştir. Fakat Özbek coğrafyasında eserin en tanınan ve sevilen örneği ünlü Özbek şairi Ali Şir Nevaî'nin *Ferhad-û Şîrîn* mesnevisi kabul edilir (Afzalov, 1950: 18).

Bu denli yayılım gösteren Ferhat ile Şirin hikâyesi üzerine yapılan çalışmaların sayısı oldukça fazladır. Bizim de ulaşabildiğimiz ve çalışmamız boyunca faydalandığımız başlıca araştırma-inceleme çalışmaları şunlardır:

AFZALOV, M. (1950). Ferhod ve Shirin Dostonining Halq Varyanti. (Doktora Tezi). Taşkent: A.S. Pushkin Namidagi Til Adabiyot İnstitutisi.

MALLAYEV, N. (1974). Alisher Navoiy va Halq İcodiyati. Taşkent: Adabiyot va San'at Nashriyoti.

ERKİNOV, S. (1985). Sharq Adabiyotida Farhod Qissasi. Taşkent: SSR 'Fan' Nashriyoti.

ERKİNOV, S. (1971). *Navoiy 'Farhod va Shirin' i va Uning Qiyosiy Tahlili*. Taşkent: SSR 'Fan' Nashriyoti.

QAYUMOV, A. (1979). *"Farhod va Shirin" Sırları*. Taşkent: G'afur G'ulom Nomidagi Adabiyot va San'at Nashriyoti.

Özbekistan'da Ferhat ile Şirin hikâyesi üzerine ilk bilimsel çalışmayı Rus folklor araştırmacısı A. L. Quşakeviç yapmıştır. Halk arasında dolaşan masal, efsane şeklindeki söyleyişleri toplayarak yazıya geçirmiş 1871 yılında Rusça olarak neşretmiştir (Afzalov, 1950: 9)

E. E. Bertel's 1948 yılında Ferhat ve Şirin ile ilgili topladığı folklor ürünlerinin, Nevaî'nin mesnevisine olan etkilerini kaleme almıştır. Bertel's: "*Nevaî, Ferhat ile Şirin destanını yazarken bu temaya ait dört ya da beş eserle tanışmış, bununla birlikte destan kahramanlarının isimlerinin geçtiği çeşitli efsanelerden haberdar olmuş olsa gerek.*" der. Bu fikir Nevaî'nin eserini yazarken folklordan etkilendiğinin kanıtıdır. (Afzalov, 1950:11).

A. Y. Yaqubovskiy ve K. V. Trever Ferhat ile Şirin hakkında mit ve efsane araştırmaları yapmışlardır. A.K. Borovkov *Ali Şir Nevaî ve Onun Sanatını Öğrenme* adlı makalesinde Ferhat ve Şirin efsanesinden bahsetmiştir (Afzalov, 1950:11).

Özbek halkı arasında çok sevilen, benimsenen Ferhat ile Şirin'in öyküsü hemen her bölgede destan, masal, efsane, hikâye vb. şekillerle yer edinmiştir. Özbek halkı arasında çocuklara Ferhat ve Şirin isimlerinin sıklıkla verilmesi destana olan ilginin tesirini göstermektedir. Halkın bu denli ilgisini çeken hikâyenin baş kahramanları Ferhat ile Şirin'i ve bazen Hüsrev'i çeşitli dağ, tepe, göl, köy vb. yerlerin isimleri olarak görmekteyiz. Halk tarafından içselleştirilen bu kahramanlar coğrafyada yer adı olarak da etkilerini sürdürmektedirler. Bekabat bölgesinde; 'Şirin Çayı', 'Ferhat Dağı', 'Hüsrev Kuyusu', Şeraabat bölgesinde; 'Şirin Türbesi', Baysun bölgesinde; 'Bibi Şirin Köyü', Harezmi bölgesinde; 'Ferhat Dağı', Sırderya vilayetinin Şirin şehrinde; 'Ferhat Hidroelektrik Santrali' vb. bu isimlendirmelere örnek verilebilir (Afzalov, 1950: 258).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FAZIL YOLDAŞOĞLU'NUN FERHAT İLE ŞİRİN HİKÂYESİ

Ünlü Özbek halk bahşısı Fazıl Yoldaşoğlu'ndan derlenen *Ferhat ile Şirin* hikâyesi, klâsik edebiyat eserlerinin halk edebiyatı formu kazandırılmasına örnek teşkil eder. Bilinen tek bahşı derlemesi Fazıl Şair'e aittir. Fazıl Şair bu destanı ustası Yoldaş Şair'den öğrenmiştir (Afzalov, 1950: 23). *Ferhat ve Şirin* destanı, 1937 yılında Özbek halk şairi Fazıl Yoldaşoğlu'ndan derlenmiştir. Fazıl Şair ile birlikte halk hikâyesi formuna kavuşan bu destanı, Büyük Kerimov derlemiş, M. İ. Afzalov neşre hazırlamıştır. Ferhat ile Şirin hikâyesinin halk varyantı olan bu eser, Fazıl Yoldaşoğlu'ndan 1944 yılında tekrar derlenmiştir. Bu iki derleme arasında ufak tefek farklılıklar vardır (Afzalov, 1950: 77). Bu tez çalışmasında kullanılan metin, eserin 1937 yılındaki ilk derleme nüshası olan ve 1966 yılında Özbekistan'da matbu olarak Özbek Kiril harfleriyle basılan metnidir. Yapılan araştırmalarda, eserlerin derleme nüshasının bulunduğu yerle ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Nevai'nin *Ferhâd-ü Şîrîn* mesnevisi edebî üslup ve yenilikçi özellikleriyle çok fazla varyantı oluşturulmuş bir eserdir. Halk edebiyatçıları da kendi alanlarının dil ve üslup özelliklerini, geleneksel yöntemlerini bu esere uyarlayarak halk edebiyatına özgü türlerde (hikâye, masal, efsane vb.) çeşitli varyantlar ortaya çıkarmışlardır. Bu varyantların ortaya çıkmasıyla birlikte halk arasında efsaneleşen mesnevinin, halk destanları yani halk hikâyesi varyantlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlanmıştır (Mallayev, 1974: 269-270).

Klâsik edebiyat etkisinde zenginleşerek halk varyantlarına dönüşen bu eserler sözlü ve yazılı edebiyatın kesişim noktasında yer almaktadır. *Ferhat ve Şirin* ile birlikte *Leyli ve Mecnun* destanlarının ortaya çıkış tarihi ve ilk anlatımını gerçekleştiren bahşılarının isimleri bilinmemektedir. Bu iki destan 1930'lu yılların sonunda meşhur halk şairi Fazıl Yoldaşoğlu'ndan derlenmiştir. Fazıl Şair bu destanları ustası Yoldaş Şair'den öğrenmiştir. Fakat Fazıl Yoldaşoğlu varyantı haricinde elimize ulaşan bir varyant yoktur. Başka bir özellik olarak halk destanlarının doğrudan Nevaî'nin eserinin etkisiyle oluştuğunu söyleyemeyiz. Halk kitapları, hikâyeler, masallar ve kıssaların tesirinde

ortaya çıktığını söylemek mümkündür (Mallayev, 1974: 271). Yani bu destanın halk bahşıları tarafından icra edilmesinde Ferhat ile Şirin hikâyesinin halk arasında yayılması çeşitli efsane, masal ve hikâye biçimlerine dönüşmesinin etkisi büyüktür. Halk şairlerine bu ortamda oluşan halk kitaplarının etkisi, Nevaî'nin mesnevisinden daha fazla olmuştur. Bunun sebebi halk kitaplarının dil ve üslubunun halk şairlerine daha yakın gelmesidir. Halk kitapları Nevaî'nin mesnevisiyle halk şairlerinin destanları arasında bir yerdedir demek de mümkündür (Mallayev, 1974: 270-272).

İncelediğimiz Fazıl Yoldaşoğlu varyantı doğrudan olmasa da Nevaî'nin mesnevisiyle ve bazı yönleriyle Nizamî Gencevî'nin eseriyle benzerlik gösterir. Bu zengin etkileşim Fazıl şair varyantına ayrı bir görkem katmıştır (Mallayev, 1974: 272-273).

Fazıl Şair temelde bir klâsik edebiyat ürünü olan Ferhad ve Şirin hikâyesini halk edebiyatı geleneği içinde hikâyeleştirerek anlatmıştır. Bağlı bulunduğu destan mektebinin epik özelliklerine uygun olarak halk diline ve folklore uygun şekilde yorumlayarak ortaya çıkarmıştır. Nevaî'nin mesnevisine ait bazı epizotlar, Yoldaşoğlu varyantında korunurken bazıları halk hikâyeciliği geleneğine uygun olarak yeniden yorumlanmıştır. Küçük farklılıklar göz önüne alınmadığı takdirde Nevaî-Nizamî-Yoldaşoğlu varyantlarında epizotlar aynı olmakla birlikte Yoldaşoğlu varyantında halk hikâyeciliği gelenekselliğine uygun verildiği görülmektedir (Mallayev, 1974: 272-273).

Halk şairleri eserlerini mutlu sonla bitirmeyi hedeflemişlerdir. Gelenek içinde halkın arzu ve isteklerine kavuşması, çekilen sıkıntılar neticesinde dileklerin yerine gelmesi temel gayedir. Ferhad ile Şirin hikâyesinde de aynı durum söz konusudur. Mesnevinin sonuç kısmında, kahramanlar ölse de gerçekte verilmek istenen iyi insan özellikleri verilmiş olup kahramanların ölümü mutsuz bir sona işaret etmez. Aslında iyilik ve gerçek aşk kazanmıştır. Yoldaşoğlu varyantında, halk edebiyatı özelliklerine uygun bundan çok farklı bir son görürüz. Kahramanlar ölmez, sağdırlar ve Ferhat'ın su getirme çabaları sonuç vermiştir. Ferhat ile Şirin düğün dernek kurarlar evlenirler ve mutlu sonla biter (Mallayev 1974: 283-285).

Fazıl Yoldaşoğlu'nun bir başka hikâyesi olan *Leyla ile Mecnun*'da da kahramanların hikâye bitiminde kavuştuğu görülür. “*Mecnun yine bir sezgiyle Leyla'nın*

evine gelir ve birbirlerine kavuşur, düğün yaparlar. Bu epizota, gözden geçirdiğimiz başka hiçbir metinde rastlanmamıştır. Şu haliyle Yoldaşoğlu varyantı, Leyla ile Mecnun'u bu dünyada birbirlerine kavuşturan tek hikâyeye olarak karşımızda durmaktadır” (Baydemir, 2009: 333). Bahşının bu iki hikâyesini de mutlu sonla bitirmesi, dinleyicilerden gelen talep üzerinedir. Afzalov'un aktardığına göre “*Fazıl Şair'e dinleyiciler şöyle derler: 'Sonunda kahramanların öldüğü destanları bize anlatmasan da olur. Onlar öldüğünde, destanın hiçbir çekiciliği kalmıyor'*” (Afzalov, 1950: 66). Buradan da anlaşılacağı üzere, Fazıl Şair eserini dinleyicilerin istekleri doğrultusunda yeniden yorumlayarak mutlu sonla bitirmiştir.

Mesnevîde zalim hükümdar Hisrev'e karşı, Ferhad cengaver ruhuyla verilirken Yoldaşoğlu varyantında Ferhat ile birlikte Şirin, Mahinbanu ve yanlarındaki kızlar da verilmiştir. Halk destanlarında belirgin kahraman niteliğindeki kadın tipler bu hikâyede de ortaya konmuştur.

Fazıl Şair'in halk hikâyesinde, kahramanların halk arasında verilmesi ve konum olarak sıradanlaştırılması da halka yakınlaştırma mahiyetinde, halk hikâyeciliğinin bir özelliği olarak karşımıza çıkar. Yoldaşoğlu varyantında, Şapur ve Ferhad'ın sık sık atla yaptığı yolculuklar, Şapur'un seyislik yapması at motifini öne çıkarmıştır. Nevaî'nin mesnevîsinde de kullanılan at motifi Yoldaşoğlu varyantında daha önemli bir konuma getirilerek, kahramanların daimi yoldaşı olarak verilmiştir. 19. yüzyılın sonları 20. yüzyılın başlarında çiftçiliğin önem kazanmasıyla atın da toplumdaki yeri daha da önem kazanmıştır. Bu sebeple Fazıl Şair at motifini eseri halka yakınlaştırma, halk hikâyeciliğine uygunluk kazandırma amaçlarıyla sık kullanmıştır.

3.1. ÜSLUP VE ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

3.1.1. Üslup Özellikleri:

Anlatım tarzı olarak nitelendirebileceğimiz üslup, kişiye ya da belli bir türe özgü olarak karşımıza çıkar. Halk hikâyeleri de kendine has üslup özelliklerine sahiptir. Destanların bir devamı niteliğinde incelenen ve kabul edilen halk hikâyeleri Boratav'a göre destandan sonra ortaya çıkan ve destanın yerini alan eserlerdir. Zamanla destanî

vasıfların etkisi azalmıştır. Bunun sebebi destanı oluşturan şartların ortadan kalkmasıdır (Boratav, 1988: 63).

Fazıl Şair'in en çok ün yapmış destanlarından biri olan *Ferhat ile Şirin*, şairin *Alpamış*, *Melike Ayyar* vb. destanlarının edebî özellikleriyle benzerlik gösterse de bu eserinde şairin doğaçlama yeteneğini ve söz sanatlarını kullanmaktaki becerisini açıkça görebiliyoruz (Afzalov, 1950: 70).

Yoldaşoğlu varyantında, halk hikâyelerine has bir üslubun kullanıldığını görürüz. Hikâyede benzetme, mübalağa, karşılaştırma gibi edebî üslup özellikleri sıklıkla kullanılmıştır. Eserde yer alan benzetmelere birkaç örnek verecek olursak;

Ferhat su yolu açmak için taş yontma işini gül dermeye benzetir:

Xalq aytadi tosh chopmoq deb,

Men aytaman gul termoq deb (50).

Fazıl Şair, Ferhat'ın hazine odasındaki kutunun sırrını çözmek için Çin'den çıkıp Yunan Ülkesi'ne yönelişini denizde oluşan yoğun dalgalara benzeterek şu şekilde ifade eder:

Mavj urib daryoday toshib jo'nadi,

Qutidagi ko'rgan toqqa boradi (13).

Ferhat'ın Şirin'in aşkıyla yollara düşüp, gözyaşı dökmesini bir deve yavrusunun ağlamasına benzeterek ifade eder:

Farhod borar yorin izlab,

Yorning ishqı bag'rin tuzlab,

Xayoliga kelib qolsa,

Yig'laydi bo'taday bo'zlab (30).

Şair, Şirin'in elinden şarap içen Ferhat'ın memnuniyetini benzetmeye başvurarak ifade etmiştir. Şarabı içen Ferhat, birdenbire bin koyun verilmiş bir fakirin sevincine bürünüp, o hızla işine koşturmuştur.

“ *Shirinning qo’lidan sharob ichgan hamon, Farhod enkitib, o’zini bosolmay, bir kambag’alga birdaniga ming qo’y tutganday bo’lib, ishga yugurardi.*” (53).

Eserde anlaşılr, sade bir üslup kullanılmıştır. Yer yer atasözleri, halk deyişlerine rastlanmaktadır.

Makka borgan qilar ekan hajini.

Choldevorda yotgan ko’rar bo’jini, (62).

Qol yugurigi oshga, til yugurigi boshga, (64).

Uzimini ye, bog’ini sorab nima ishing bor? (35).

Nazım kısımlarında ahengi sağlamak ve anlatıma akıcılık kazandırmak adına mısra sonlarında kelime tekrarlarına yer verilmiştir. Özellikle karşılıklı konuşmaların yer aldığı kısımlarda aynı mısra tekrarlanarak ahenk sağlanmıştır.

Qulog’ingga kirsin aytgan so’zim, deb,

Jonu dilim sensan, yo’lg’iz qo’zim, deb,

Chinmochin shahrida yo’lg’iz o’zing, deb,

Qutiga telmirgan nargis ko’zing, deb, (9).

Metinde mübağalalı anlatımlar sıklıkla karşımıza çıkar. Özellikle Ferhat’ın gücü ve kudretinin anlatıldığı kısımlarda abartılı söylemlerle karşılaşırız.

Farhod terlab u maydonda,

Farhodda yo’q ot-anjom-da,

Yayov yurib urush qildi,

Shunday bo’b yolg’iz maydonda.

Yog’diradi toshi g’ishtni,

Xisrav bilan sira qaytmay,

Farhod kelib bul savashdi (150).

Metinde, daha çok olayların anlatıldığı nesir kısımlarında üçüncü tekil kişinin ağzından anlatım söz konusuysen, kahramanların konuşturulduğu, heyecana bağlı durumların ifade edildiği manzum kısımlarında birinci tekil kişi anlatımı görürüz.

Fazıl Şair diğer destanlarında olduğu gibi halk hikâyelerinin genel ayırt edici özelliği olarak bu eserini de nazım-nesir karışık biçimde işlemiştir. Ferhat ile Şirin'in birbirlerine söyledikleri şiirler, Ferhat ile Şirin'in bireysel söylediği şiirler, kahramanın giriştiği savaşlar, savaşa gitmeden verilen nasihatler, atının tarifi ve hazırlığı, yolda karşılaştığı kişiler ile konuşmaları vb. mesnevi nazım biçiminde verilmiş olmasına karşın; şairin özellikle kendi yorumunu kattığı, doğaçlama kısımları nesir biçiminde verilmiştir. Özellikle nesir kısımlarında mübalağalı anlatım söz konusudur

Ferhat'ın atlanıp Çin Maçın Ülkesine gidişi:

*Yigitlarman Farhod bundan otlandi,
Farhodning royini yigitlar so'rab,
Chinmochindan chiqdi bir toqqa qarab,
Farhod hamroh qildi yaxshi beklarni,
Shikor qilmoq murg'izorli ko'llarni,
Qidirmoqchun bunda tog'u cho'llarni,
Chinmochin shahridan chiqib jo'nadi,
U dashtu dalaga ketib boradi (5).*

...

Ferhat'ın Şirin'e söylediği bir nazım parçası:

*Shirinjonimning hurmati,
Menga rohatdi(r) xizmati,
Har zamonda sharob tutdi,
Mening ko'nglimni shod etdi.
Boshimdan kulfatim ketdi,*

*Xizmat-rohat bo'lib o'tdi,
Shirinning yaxshi so'zlari,
Aqlu huşim olib ketdi.
Shirin, deb to'karman yoshni,
Shunday bo'lib mehnat qilsam,
Bir kun qilsak o'tirishni,
Oshig'i dilbarim Shirin,
Sharob berib bundan ketib,
Qoshimdan bulbulday uchdi.
Qora zulflaridi(r) tol-tol,
Shirin desam ketar g'ubor,
La'li shakar so'zlari bor,
Oq yuziga qo'yibdi xol.
Kelar deb yo'lga qarayman,
Bo'lib yo'liga intizor,
Oshiqligim Shirin bilsa,
Mardikor, deb yana kelsa,
Hamoyilday soya solib,
Bu ishimdan xabar olsa,
Oltin kosaga may quyib,
Tag'in menga sharob bersa.
Mardikor boshchisi qilib,
Mening holim Shirin bilsa,
Mehribonlik qilib tursa (52)*

Hikâyedeki olayların gidişatı genel olarak nesir kısımlarında verilirken, anlık heyecan içeren coşkulu durumlar, mübalağalı anlatımlarla nazım kısımlarında verilmiştir.

3.1. 2. Hikâyenin Şekil Özellikleri

Hikâyenin geneline bakıldığında, nazım oranının nesre göre daha fazla olduğu görülmektedir. Burada belli bir kural olmamakla birlikte bahşının anlatış durumuna göre heyecanın yükseldiği anların genel olarak çok uzun bentlerde verildiğini söylemek mümkündür.

Halk hikâyelerinde sıklıkla karşılaşılan kalıplaşmış formüller yani geçiş ve bağlama cümleleri metnin başı veya sonu yahut nazımdan nesre geçerken yeni olay hakkında fikir vermek amacıyla kullanılır (Başgöz, 1986: 39). Halk hikâyelerindeki bu formüllerin çoğu üçüncü tekil ve üçüncü çoğul kişilerin ağzıyla verilir, okuyucuyu veya dinleyiciyi bir sonraki konudan haberdar etmek amacı gütmektedir (Atnur, 2011: 142).

Yoldaşoğlu varyantında şair olayı nesir kısmında verip nazım kısmına geçerken “...deyip, birkaç kelam söz etmiş” diyerek kalıp sözler kullanmıştır. Aynı zamanda nazım kısmın bittiği nesre başlanılan kısımlarda geçiş cümleleri kullanılmıştır “Ferhat bu şekilde çalışadursun...” vs.

Çoğunlukla uzun mısralardan oluşan nazım kısımlarında genel olarak 7-8 ve 11’li hece ölçüleri kullanılmıştır. Bir çok bahşının destanında olduğu gibi bu eserde de mısralardaki hece sayısının yer yer fazla geldiği veya eksik kaldığı gözlenmektedir. Bu eksik heceleri bahşı dombra vasıtasıyla icra esnasında doldurmaktadır (Afzalov, 1950: 73). Örneğin;

8’li hece ölçüsünün kullanıldığı bu şiirde, ilk mısra 11 heceden oluşmaktadır:

Shirin qayerlarda g’arib bo’ldi,

Shirin jonimdan ayrilib,

Mening bag’rim qona to’ldi,

Bul oshig’i Farhod qoldi,

*Bilmam Shirin qayda bo'ldi,
Bu ishdan Farhod bexabar,
Kecha-kunduz tosh qazir, (78).*

Hisrev'in askerlerine verdiği emri anlatan 11'li hece ölçüsünün kullanıldığı bir nazım parçası:

*“Hayallamay, jallod, shundan boringlar,
Borib boyning chorbog'ini ko'ringlar,
Kim bo'lsa ham qaramanglar betiga,
Kesib boshni aning nobud qilinglar!
Necha kaniz birga bo'lsa qoshida,
Sochin kesib odamlarga beringlar” (58).*

Mahinbanu'nun, Şirin'i ava gönderirken söylediği şiirde 8'li hece ölçüsü kullanılmıştır:

*Ming yigiti hamroh bo'lib,
To'rt yuz kaniz birga bo'lib,
Shirinni o'rtaga olib,
Oyim shirin borayotir,
Husni g'olib oyday to'lib,
Qabatida kanizlari,
Bir-biridan bari g'olib,
Kimni ko'rsa aqlin olib,
Bedoviga qamchi solib,
Tog'u toshlarni axtarib,
Merganlari quloch otib,
Necha tog'ni gumburlatib,*

*Kanizlari o'yin tutib,
Shirinning vaqtin xush etib
Shirinda muddao bordi(r),
Shopur ko'rsatgan yo'llardi(r) (76).*

Fazil Şair, nazım kısımlarında özellikle mısra sonlarında “dedi” kelimesiyle redif oluşturmuştur. Eserin nazım kısımlarına ustalıkla yerleştirilen bu redif kalıplarını görmekteyiz. Örneğin:

Ferhat'ın, Şirin'i görmek arzusuyla yola çıkacağı zaman söylediği nazım parçası:

*Kuni tuni yursam, deydi,
O'ynab davron sursam, deydi,
Qistab yo'lni olsam, deydi,
Yor qoshiga borsam, deydi,
Shakar labni so'rsam, deydi,
Qanday ekan ko'rsam, deydi (30).*

Metnin tamamı incelendiğinde en sık 11'li hece ölçüsünün kullandığını söylemek mümkündür.

Nazım parçalarını ses uyumu açısından incelediğimizde kafiye düzeninin genel olarak “aaab” olduğunu görmekteyiz. Fakat bentlerde sistemli devam eden bir kafiye düzeni görülmemektedir. Kafiye çeşitlerinde yarım ve tam kafiyenin kullanıldığı parçalar çoğunlukta olmasına rağmen, zengin ve tunç kafiye örnekleri de mevcuttur.

Tam kafiye:

*Endi qaytib tushib men ham boray deb,
Odamlarim shodu hurram qilay deb,
Bariga gavhardan eltib beray deb,
Tog'dan pastga qarab Farhod yo'l tortdi (20).*

Qo'limdan ketdi qulinim,
Ko'zimdanda ayrilib qoldim,
Davr olib uchdi bulbulim,
Bolamdan ayrilib qoldim (34).

Yarım kafiye:

Dod-bedod yig'lab qoldim,
Farhod uchun kuyib o'ldim (34).

Tunç kafiye:

Qoldi yuragimda armon,
Quriydi tanimda darmon (34).

Zengin kafiye:

Shul ekan-da menga farmon,
Ízlasam qaydin toparman (34).

3.2. HİKÂYENİN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

3.2.1. Yer (Mekân)

Hikâyelerde mekânlar olayların gerçekliğini kavramak, kişileri mekân içerisinde göz önüne getirerek anlamayı kolaylaştırmak için kullanılır. Eserde olayların gelişme ve devam süreci mekânla ilişkilendirilir (Atnur, 2011: 74-75).

Halk hikâyelerinde hayali ve gerçek olmak üzere iki tip mekân tanımıyla karşılaşırız. Ferhat ile Şirin hikâyesinde de hayali ve gerçek mekânlara rastlamaktayız.

Eserde mekânlar geniş tasvirlerle ifade edilmez. Genel olarak sadece ismen verilir. Bağ, bahçe, yeşil dağlar ve kurak çöller gibi mekânlar kısaca betimlenmiştir.

Mekânlar daha çok kişiler etrafında olaylarla iç içe ifade edilmiştir. kullanılan mekânlar o bölgede hayat süren insanların yaşayış biçimleri hakkında bilgiler vermektedir. Tarla ekip biçen halktan bahsedilmesi, saraylar, köşkler ve bağ bahçelerin olması yerleşik hayat düzeninin varlığını gösterirken şehzadelerin, Şirin'in atlanıp ava çıkması gibi örneklerde avcılığın varlığını kanıtlamaktadır.

Hikâyede olay genel olarak İran ülkesinde geçmektedir. Çin ülkesinde Çin hakanının oğlu olarak dünyaya gelen Ferhat sarayın hazine odasında bulunduğu kutunun sırrını çözmek için Yunan ülkesinde Lokman Hekimi aramaya gider. Yunan ülkesinden teferruatlı biçimde bahsedilmez. Daha sonra Şirin'i bulmak arzusuyla aynada gördüğü İran ülkesine gider. Eserde Şirin'e aşık olan Cöremis'in oğlu şehzadenin ülkesinden bahsedilmez. Bir başka ülkenin padişahının oğlu diyerek tanıtılan şehzadenin daha sonra evlendiği prenses Rum diyarı padişahının kızı olarak verilir. Çin, Yunan, İran ve Rum ülkeleri eserde gerçek mekân isimleri olarak karşımıza çıkar.

3.2.2. Zaman

Sözlü edebiyat ürünlerinde takvime dayalı gerçek bir zaman dilimi olmamakla birlikte, bu anlatılarda zaman mekân ve kişilerle birlikte belirli bir uygunluk içerisinde ilerler. Olaylar kronolojik sıralamayla verilirken zaman akışı oldukça hızlıdır. Fazıl Yoldaşoğlu'nun Ferhat ile Şirin derlemesinde bu özelliği görebilmekteyiz.

Ferhat'ın Allah'tan dilenen ve beklenen bir çocuk olması, manzum ve mensur kısımlarda uzun uzun anlatılırken doğumu ve delikanlı çağa gelmesi süresi çok hızlı gerçekleşir ve kalıplaşmış ifadelerle verilir:

“Vaqti zamoninda xotini homilador bo’ldi. Hoqoni Chin bir dunyo topgan kishiday, necha vaqt quvonib yurdi. Oradan to’qqiz oy, to’qqiz kun, to’qqiz soat o’tib xotini bir o’g’il tug’di. Hoqoni Chin vaqti xushligidan xaloyiqni yig’ib, shodiyona qoqdirib, necha kun to’y-tomosha qilib berdi. O’g’lining otini Farhod qo’ydi.

Farhod birga, ikkiga, uchga kirdi. Besh yoshiga to’lgan so’ng maktabga topshirdi. O’qib mulla bo’ldi. Farhodning jasadi kundan-kun yetilib, bir olp- polvon

surat bo'ldi. So'ngra kam-kam, podsholik bilan, bu shohlik shavkatlar bilan ishi bo'lmaydigan bo'ldi. So'ngra otlanib yuz yigit hamro qildi. Shohning: "Tog'u toshlarni tomosha qildirib, ko'nglini xushlanglar, chiroyi ochilib yurarmi?" deb Farhodni qiziqitirmoq uchun, mirishkorlar olg'ir qushlarni olib necha tozilarni iyartib shahardan chiqarib yubordi" (4).

Eserde olayların gidişatına verilen önem zamanı soyut ve belirsiz kılmıştır. “Geçmiş zamanlarda, günlerden bir gün, vakti geldiğinde, eski zamanlarda, o vakit, nice gün geçti, o zamanlar... vb.” gibi belirsiz zaman ifadeleri metinde sıkça kullanılmıştır.

Zaman kavramı eserde genel olarak Ferhat'ın doğumundan itibaren başından geçen olaylar vasıtasıyla takip edilmektedir. Şirin ve diğer kahramanların hayatı kronolojik bir sıralamaya konulmamıştır. Ferhat ile birlikte verilen kronolojik zaman hikâyesinin merkezinde yer alan müspet Ferhat karakteri ve etkileşimde bulunduğu diğer kahramanların yaşanılan olaylarla birlikte hislerini kaynaştırmak için kullanılmıştır.

Eserde dil özelliği olarak, geçmiş zamanın kullanılması net bir zaman dilimini belirtmemekle birlikte hikâyesinin geçmiş bir zamanda yaşandığını göstermektedir.

Ferhat ile Şirin hikâyesinde halk hikâyesi ürünlerinde varlığını koruyan destansı formel zaman ifadelerini de görmekteyiz. Kırk gün içinde Şapur'un Şirin'i Cöremis'in oğlu şehzadeye getirme sözü vb. aynı zamanda Ferhat'ın dağı delip su getirme süresi eserde yedi yıl olarak belirtilmiş ve Cöremis'in oğlu Şehzadenin Şirin'in sarayındaki misafirlik süresi dört yıl olarak verilmesine karşın, genel olarak hikâyede zaman kavramı soyut bir biçimde verilmiştir.

3.2.3. Kişiler

Ferhat ile Şirin hikâyesinde kişiler başkahramanlar, yardımcı kahramanlar ve rakip kahramanlar olmak üzere üç kısımda incelenmiştir.

Hikâyesinin merkezinde yer alan, müspet kahraman özellikleriyle verilen Ferhat halk hikâyelerinin tipik kurgusu olarak çocuksuz bir ailenin, uzun süre beklenen tek evladı olarak tanıtılmıştır. Eserde Ferhat'ın tek çocuk olduğu bilgisi verilirken, Şirin'in İran padişahı ablası Mahinbanu'dan bahsedilmiştir. Şirin olay örgüsünde ikinci planda

kalmasına rağmen kadın kahraman olarak yer yer ön planda karşımıza çıkar; atlanıp ava giden, savaş meydanında yardımcı dört yüz kızıyla kılıç sallayan cesur bir kahraman tipi olarak görülür. Ferhat'ı Şirin'in sarayına getiren Şapur yardımcı kahraman rolündedir. Hisrev, cadı kadın gibi karakterler Ferhat ile Şirin'in karşısında gördüğümüz rakip kahramanlardır. Şimdi kahramanlarımızı bütün özellikleriyle inceleyelim:

3.2.3.1. Başkahramanlar

3.2.3.1.1. Ferhat

Çin Hakanının oğlu olan Ferhat, tek çocuktur. Hikâyenin baş kahramanlarından olan Ferhat; çalışkan, güçlü, akıllı bir insan olarak tanıtılarak müspet kahraman özelliği göstermektedir. Hikâyenin başından sonuna kadar Ferhat'ın başından geçen olaylar anlatılmıştır.

Beş yaşından itibaren mektebe başlamış eğitimini tamamlayıp molla olmuştur. Ferhat güçlü, kuvvetli bir delikanlı olduğunda kendisinden beklenen şehzadelik ve daha sonrası için şahlık mevki ile ilgilenmemiştir. İçine kapanıp mutsuz bir hayat sürmeye başlayınca babası ona av, eğlence gibi ortamlar oluşturmuş yine de Ferhat aradığı mutluluğu bulamamıştır. En sonunda bir gezintide gördüğü taş ustaları ilgisini çekmiş ve taş yontma işini öğrenerek usta olmuştur. Oğlunun bu basit hayatından utanan şah, onun ilgisini çeker düşüncesiyle hazine odasına götürdüğünde orada bulduğu kapalı kutuyu açmak için ısrar ederek gönlündeki boşluğu dolduracak Şirin adlı sevgiliyle tanışmıştır. Onu bulmak arzusuyla yola çıkmayı kafasına koyan Ferhat şah babasının itirazlarına karşı koyacak kadar yürekli bir tutum sergilemiştir. Babasını razı ederek yüz bin askeriyle Çin'den çıkıp İran ülkesine hayalinde ve aynada gördüğü sevgiliyi bulma arzusuyla yola çıkmıştır. Yol boyunca dev, ejderha gibi engelleri aksakallı dedelerin duaları ve tılsımlı ilaçlarıyla aşmıştır.

Şirin'in diyarına ulaştığında onun gönlünü hoş edip, sevgisini kazanmak amacıyla çok zor bir iş olan dağı delip şehre su getirme işini üstlenmiştir. İnsanlar için hayat kaynağı olan suya ulaşmak yüzyıllar boyunca önemli bir konu olmuştur. Eserde esas toplumsal sorunlardan biri olan susuzluk, Ferhat'ın azimli ve çalışkan yapısı ve taş

yontmadaki ustalığıyla aşılmıştır. Ferhat'ın bu azimli aşık halleri ideal kahraman tipinin halk hikâyelerindeki klâsik yansıması olarak tespit edilebilir.

Şirin'le karşılaştığında ya da Şirin'in elinden içtiği bir kase şarapla sarhoş olup kendinden geçmesi ve bayılması onun Şirin'e karşı yoğun duygular beslediğinin göstergesi olmuştur. Hisrev'in Şirin'i zorla almak maksadıyla İran ülkesine savaş açması ve savaş meydanında Ferhat'ın Şirin'e olan büyük aşkının etkisiyle sadece taş yonttuğu elmasıyla silahsız bir şekilde kalabalık ve silahlı asker gruplarının karşısına dikilerek cesurca savaşıp galibiyet göstermesi destanlardaki kahraman alp tipi özelliği göstermektedir.

3.2.3.1.2. Şirin

Ferhat karakterinden sonra eserde ikinci sırada Şirin gelir. Şirin her bakımdan Ferhat'a denk bir sevgili konumundadır. Şirin; peri çehreli, yüzü güneşi bile sönük gösteren bir güzelliğe sahiptir (22). Yine eser içerisinde Şirin'in olağanüstü güzelliği cennetteki huriye, çiçek bahçesindeki, bülbüle yeni açılan bir güle benzetilerek ifade edilmiştir (76). Akıllı, terbiyeli, eğitilmiş ve vatanseverdir. Memleketini geliştirmek için çalışarak, ülkeye su getirtmek gibi zorlu işlerde önder olmuştur.

İran hükümdarı Mahinbanu'nun kızkardeşi olarak tanıtılan Şirin, klâsik saray kızı tiplemesinin dışında ava çıkan, savaşlarda cesurca boy gösteren, ülkesi ve milleti için daima çalışan bir müspet kahraman olarak karşımıza çıkar.

Şirin, kendi emriyle çalışan dağ delip su getiren Ferhat'ın bir padişah oğlu olduğunu bilmez. Fakat Ferhat'ın bu gayretli ve işçimen hallerini her defasında takdir eder. Ferhat, dağda Şirin'e duyduğu aşkla canla başla çalışırken Şirin, Cöremis'in oğlu şehzadenin fotoğrafını gördüğünde aşık olur ve onu bulmak için yola çıkar. Bu yolculuk esnasında başına türlü felaketler gelir. Tekrar İran'a döndüğünde kendi sarayında şehzadenin misafir olduğunu görür. Dört yıl süren bu misafirlikte Şirin bir gün şehzadeyi azarlar onu tembelliği ve işe yaramazlığı konusunda sertçe eleştirir. Şirin aslında azimli, çalışkan insanları sevmektedir. Bu yüzden şehzadenin saraydan gitmesiyle Ferhat yeniden Şirin'in dikkatini çekmeye başlamıştır.

Yoldaşoğlu varyantında Şirin karakterinin, Nevaî ve diğerlerindeki Şirin karakteriyle ayrıldığı hususlardan biri Şirin'in Ferhat'a bağlılığı mevsudur. Nevaî' nin

eslerinde Şirin baştan sona kadar Ferhat'a bağlıdır. Yoldaşoğlu varyantında kısa süreli de olsa Şirin'in aklının karıştığı görülmektedir.

Yoldaşoğlu varyantında, Şirin karakterinde farklılık arz eden bir diğer konu ise anaerkil yapının izlerini ve kadın alp tipi kahraman özelliklerinin ön plana çıkarıldığını görmekteyiz. Şirin dört yüz kızıyla savaş meydanında çarpışmıştır. Yönetimde ve ciddi kararlarda söz sahibidir.

3.2.3.2. Yardımcı Kahramanlar

3.2.3.2.1. Çin Hakanı

Yoldaşoğlu varyantında, Ferhat Çin hakanının oğlu olarak verilir. Çin Hakan'ın kişisel özellikleri ve duygu dünyası hakkında geniş bilgi yer almaz. Tacını, tahtını devredeceği bir evladın yoksunluğuyla acı çeken bir padişahdır. Bu denli bir hasretin ardından, Ferhat'ın doğumu gerçekleşir. Salatanatını devredeceği günü hayal ederken oğlunun saltanatla ilgilenmemesi üzerine üzülür ona yeni uğraşlar bulma yoluna girer. Ferhat'ın Şirin'i bulmak arzusuyla yola çıkacağı vakit, oğluna karşı koyamayacağını anlayınca yanına askerlerini yoldaş edip kendisi de yalnız bırakmaz. Denizde uğradıkları felaket sonrası Ferhat'ın öldüğüne kanaat getirince ülkesine geri döner. Hikâyenin giriş kısımlarında bu şekilde tanıtılan Çin Hakanı hakkında ilerleyen bölümlerde hiçbir bilgi yer almaz.

3.2.3.2.2. Mahinbanu

İran hükümdarı olup, Şirin'in ablasıdır. Eğitilmiş ve bilgedir. Şirin'i çok sever, koruyup kollar. Şirin'in arzusunu yerine getirmek üzere adamlarına emir vererek şehre su getirme işine girişmelerini ister.

Tecrübeli ve öngörü sahibi olan Mahinbanu, Şirin'in ava çıkmak için atını istemesine karşı çıkar. Çünkü atı çok hızlıdır ve Şirin'in onu kontrol edemeyeceğini düşünür. Türlü nasihatlarla ikna etmeye çalışır fakat Şirin'in arzusunu kıramaz ve atı verir. Bu şekilde atla birlikte ortadan kaybolan Şirin'in ardından kanlı gözyaşı döker. Şirin'in geri dönmesiyle acısı diner.

Mahinbanu da alp tipi kadın kahraman özelliği gösterir. Hisrev ile girişilen savaş alanında o da cenk etmiştir. Her zaman Şirin'in yanında destekçisi ve korumacısı olmuştur.

3.2.3.2.3. Şapur

Şapur, Ferhat'ın denizden kurtulduğu sırada karşılaştığı kervancılardan biridir. Ferhat'a, Şirin'e ulaşma yolunda yoldaşlık eder, yol gösterir. Birlikte İran'a gelirler. İşçi pazarında Mahinbanu'nun askerleriyle saraya gelir. Ferhat'ın taş yontmadaki ustalığından bahsederek işe girdirir. Kendisi de sarayda seyis olur.

Bir gün bilinmez bir sebeple ortadan kaybolur ve yollara düşer. Cöremis'in ülkesine gelir burada da seyis olur. Cöremis'in oğlunun işlediği kabahat nedeniyle babası tarafından zindana atılmasına dayanamaz ve padişahla konuşarak onu zindandan çıkarır. Şehzade artık Şapur'un himaye ve kontrolündedir. Şehzadenin üzgün hallerini gören Şapur onun çok sevdiği bir cariyesini babası tarafından öldürüldüğünü öğrenir. Ona Şirin'i tarif ederek cariyesinden daha güzel bir kız olduğunu anlatır. Şirin'i getirmek için şehzadeden kırk gün izin ister ve yola çıkar. Tekrardan Mahinbanu sarayında seyis olur ve Şirin'in etrafında gezer. Şehzadenin resmini çizerek Şirin'e gösterir ve aşık olmasını sağlar. Çeşitli planlar yaparak Şirin'in şehzadeye gitmesini sağlar. Şapur karakteri başlarda Ferhat'ın dostudur fakat bu planları ve davranışlarıyla Ferhat'ı sırtından vurmuştur. Eserde Şapur'un bu davranışlarına sebep olarak bir olaydan bahsedilmez.

3.2.3.3. Rakip Kahramanlar

3.2.3.3.1. Hisrev

Fazıl Yoldaşoğlu varyantında asıl kahramanların karşısındaki rakip kahramanlar çok da güçlü verilmemiştir. Ferhat ile Şirin'in güçlü duruşları, bilgelik ve cesareti karşısında yenik düşmüşlerdir. Halk hikâyelerinde alışlagelen iyi karakterlerin kazandığı sona uygun olarak rakip kahramanlar yenilgiye uğramıştır.

Bir padişah olan Hisrev, Şirin'e aşık olup onun da kendisini isteyeceğini düşünerek bir mektup yazar. Mektubu aynen gönderen Şirin'in de kendisine aşkı olduğu fikrine kapılır. O zamanlarda yaşayan hilekar, sinsî büyücü bir kadın Hisrev'e Şirin'in

gönlünün Ferhat'ta olduğunu, onu bırakıp kendisiyle evlenmeyeceğini söyler. Hisrev Ferhat'tan nasıl kurtulacağını sorar. Cadı kadın Ferhat'ın Şirin uğruna verdiği mücadeleleri, çektiği sıkıntıları, ülkesini bırakıp geldiğini anlatır. Ferhat'ı direk çağırdığında gelmeyeceğini Şirin'in hatrına gel, derse geleceğini söylemiş. Bu şekilde Ferhat gelmiş Hisrev'in huzuruna. Hisrev öldürmek ya da zindana atmakla tehdit etmiş. Ferhat boyun eğmeyince Hisrev Ferhat'ı öldürdüğünde büyük Çin ülkesini karşısına almaktan çekinmiş. Ferhat'a onu denemek için çağırdığını su getirme işini başarırca Şirin'i ona vereceklerini söylemiş. Ferhat bu sevinçle işine dönmüş. Hisrev Şirin'i ancak zorla alabileceğini düşünerek İran üzerine asker yollamış. Şirin ve Mahinbanu askerleri ve cariyeleriyle Hisrev'e karşı durmuş. Güçleri tükendiğinde Ferhat meydana çıkarak silahsız bir şekilde Hisrev'in askerlerini geri püskürtmüş. Bu olayla Şirin'in Ferhat'a ilgisi daha da artmış. Hisrev kaç defa aynı yöntemle Şirin'e sahip olmayı denese de başarılı olamamış. Bu sırada Ferhat işe başlayalı yedi yıl olmuş ve nihayet iş bitmiş. Ferhat Şirin'den Şirin Ferhat'tan bir haber bekleyerek zaman geçiriyorlarmış. Hisrev artık Ferhat gönül kazandı Şirin'i kaybedeceğim teleşıyla cadı kadını Ferhat'a göndererek Şirin'in öldüğü yalanını söyletmiş. Ferhat buna inanmayarak cadı kadını orada öldürmüş. Mahinbanu Ferhat'ın Şirin'e olan aşkını ve bu aşkla onu memnun etmek için halka su getirmesini takdir ederek ikisini evlendirmiş.

Buradaki olaylarda Hisrev'in davranış ve tutumlarına baktığımızda hırslı, yalancı, hilekar bir tip görmekteyiz. Ferhat'a Şirin'i vereceğiz demesi daha sonra Şirin öldü diyerek cadı kadınla haber göndermesi onun yalancı ve tehlikeli bir rakip olduğunu göstermektedir.

3.2.3.3.2. Cöremis'in oğlu

Etrafındaki yüzlerce askeri ve cariyesiyle dağ, taş seyre çıkıp dolaşan umursamaz ve tembel bir şehzadedir. Bir zenginın bağıını talan etmesi sonucu babası tarafından zindana atılır. Şapur'un babasıyla konuşması üzerine zindandan çıkar eski hayatına kısmen geri döner. Çok sevdiği bir cariyesi babası tarafından öldürüldüğü için her gün gözyaşı dökmektedir. Şapur'un ısrarıyla derdini anlatır. Şapur ona Şirin'i tarif eder. Artık şehzade Şirin'i görme arzusuyla yanıp tutuşur. Şapur'un Şirin'i getirmek için söz verdiği süre dolunca şehzade Şirin'i bulmak için yola düşer. Yolculuk sırasında bir dere

kenarında ona gelen Şirin'le karşılaşır ama tanımaz. Daha sonra Şirin'in ülkesine vararak Mahinbanu'nun misafiri olur. Dört yıl burada kalır. Şirin'in onu başıboşluk ve işe yaramazlıkla suçlaması üzerine saraydan ayrılır. Uzun süre yol aldıktan sonra Rum diyarına gelir. Rum padişahı kızını bir şehzadeyle evlendirmek istemektedir. Şehzade Rum padişahının kızıyla evlenip, burada kalır. Cöremis'in yurdunu düşmanın ele geçirmek olduğunu öğrenen şehzade Rum'dan asker alıp yardıma gider. Babası ölür kendisi babasının padişahlığını devam ettirir. Şirin'den gelen sitemli mektubu okuyan şehzadenin karısı kocasına gücenir. Şehzade yalan dolanla karısının gönlünü alır ve devran sürmeye devam ederler. Hikâyenin bu olaylar zinciri sonrasında şehzadeden bahsedilmez.

Eserde Cöremis'in oğlu şehzadenin, her bakımdan zayıf bir karakter olduğunu görmekteyiz. Babasının sarayında, Şirin'in sarayında ve daha sonra da Rum padişahının sarayında tembel, avare bir hayat sürmüştür.

Cöremis'in oğlunun karşı tarafta yer almasının sebebi Şirin'e aşık olmasıdır. Bunun haricinde Hisrev kadar tehlikeli bir rakip değildir. Davranış ve tutumlarındaki rahatlık, boşvermişlik, kaygısızlık gibi özelliklerinden dolayı Şirin onu reddederek çalışkan, işçimen ve tutkulu aşık Ferhat'ı tercih etmiştir. Şehzade bu duruma boyun eğerek diyarı terketmiştir. Her ne kadar Şirin'le iletişime geçse de bağlılık duygusu olmayan zayıf bir karakter, güçsüz bir aşıktır.

3.2.3.3.2. Cadı Kadın

Halk hikâyelerinde masalsı özellik gösteren öge ve kişilere sık rastlanır. yoldaşoğlu varyantında hisrev'in akıl aldığı kötü niyetli, hilekâr cadı bunlardan biridir. karakter yapısına uygun kötülük peşindedir. Ferhat'a Şirin'in annesi kılığında giderek öldüğü haberini verir. Neyse ki Ferhat güçlü ve zeki bir aşıktır ve bu hileye kanmaz. Cadı kadını yardan yuvarlayarak öldürür ve etini balıklara, vahşi hayvanlara yem eder.

3.2.3.4. Diğer Kahramanlar

3.2.3.4.1. Cöremis

Hikâyede adı belirtilmeyen bir ülkenin padişahıdır. Halkına değer veren, adalet ve eşitliğe önem veren bir padişaktır. Oğlunun zevk, sefa uğruna bir zenginin bağını talan

edip, hayvanlarını telef etmesine çok sinirlenir. Adil ve sözünün eri bir padişah olduğu için bu iş i cezasız bırakmaz. Şehzadenin yanındaki asker ve cariyeleri öldürtür, şehzadeyi de zindana attırır. Şapur'un ısrarlarıyla oğluna kıyamaz ve zindandan çıkartır ve onun himayesine verir. Cöremis karakterinden eserin sadece bu bölümünde bahsedilmiştir.

3.3. HİKÂYEDEKİ BAŞLICA MOTİFLER

Halk hikâyelerinde özel anlam içeren en küçük anlamlı parçalara motif denir. Motifler hikâyelerde masalsı özelliklerin yansıması şeklinde ortaya çıkarak çoğunlukla olağanüstü durumları ifade ederler. Hikâyeye canlılık katan motifler zaman, mekân, şahıs ve olaylar üzerinde karşımıza çıkabilir. Birçok hikâyede benzer ya da aynı motiflere rastlamak mümkündür (Atnur, 2002: 138).

Hikâyelerde motif tespiti yaparken kullanılan belirli bir yöntem yoktur. Halk hikâyelerinin motifler açısından zenginliği, hikâyenin konusu ve etkilendiği kaynağın çeşidine göre farklılık içerir. “Eğer hikâyemiz, kahramanlık veya aşıkların hayatı etrafında teşekkül etmişse bunlar motif yönünden zayıftırlar. Çünkü bu hikâyeler bir veya birkaç motif üzerine bina edilmiştir” (Alptekin, 2013:296).

İncelediğimiz Ferhat ile Şirin varyantında, çok sayıda ve belirgin motif örneklerine rastlanmamıştır. Üzerinde çalıştığımız halk hikâyesinde motifler, Stith Thompson'un *Motif İndeks of Folk-Literature* adlı çalışmasından faydalanılarak belirlenmiştir.

Thompson'un motif sıralamasında ana başlıklar şu şekildedir:

- A. Mitolojik motifler
- B. Hayvanlar
- C. Yasak
- D. Sihir
- E. Ölüm
- F. Olağanüstülükler

- G. Devler
- H. İmtihanlar
- J. Akıllılar ve Aptallar
- K. Aldatmalar
- L. Kaderin Ters Dönmes
- M. Geleceğin Tayini
- N. Şans ve Talih
- P. Cemiyet
- Q. Mükâfatlar ve Cezalar
- R. Esirler ve Kaçaklar
- S. Anormal Zulümler
- T. Cinsiyet
- U. Hayatın Tabiatı
- V. Din
- W. Karakter Özellikleri
- X. Mizah
- Z. Çeşitli Motifler

B. Hayvanlar

(T) B11. Ağızından ateş çıkaran ejderha

Ferhat, Yunan ülkesinde Lokman Hekim'i ararken ağızından ateş çıkaran ejderha ile mücadele eder (18).

(T) B41.1 Olağanüstü hızlı at

Mahinbanu'nun zaptedilemeyen, olağanüstü hızlı koşan bir atı vardır (67-68,70-77).

C. Yasak

C320. Kapalı bir nesnenin içine bakma yasağı

Ferhat hazine odasında bulduğu kapalı kutunun içindekini merak eder fakat Çin Hakanı babası bu kutuya bakmanın yasak olduğunu söyler (8-9).

C563. Kralın yasakları

Cöremis, halkının malına ve canına zarar verilmesini yasaklamıştır (55).

C980. Yasağın ihlâli sonucu çeşitli cezalar

Cöremis bir zenginin bağıny harap eden oğlunu zindana attırır. Şehzadenin yanındaki cariyelerin saçlarını, yiğitlerin kulağını, burnunu, atların da ayaklarını kestirir (58-59).

D. Sihir

D812.1. Azizlerden (evliyalardan) alınan sihirli hediye

Ferhat Yunan ülkesinde bir mağarada yaşayan dededen ejderhanın ateşinden korunmak için bir merhem alır (16).

D1163. Sihirli Ayna

Ferhat, hazine odasındaki kutuda İskender'in sihirli aynasını bulur (10).

F. Olağanüstülükler

F531. Dev

Ferhat Yunan ülkesinde kötülüğü simgeleyen kara devle karşılaşır (17).

F531.6.12.6. Devlerin insanlar tarafından öldürülmesi

Ferhat, Yunan ülkesinde karşılaştığı devi öldürür (18-20).

F565. Kadın savaşçı

Mahinbanu, Şirin ve dört yüz kız Cöremis'in askerlerine karşı savaşır (142, 146-149).

F575.1. Olağanüstü güzellikteki kadın

Şirin, peri çehreli güneşi sönük gösterecek bir güzelliğe sahiptir (22,76).

F.601.7 Hayvanların olağanüstü arkadaşlığı

Dağda çalışan Ferhat'a kaplan, pars, aslan vb. hayvanlar yoldaşlık ederler (54).

F.612.1. Güçlü kahraman çok istekli olduğu için evinden ayrılır

Şehzade olan Ferhat, Şirin'i arayıp bulmak arzusuyla tacı tahtı, saltanatı bırakıp Çin ülkesinden ayrılır (11-12, 28-29).

F674. Başarılı ressam

Şapur, Şirin'in ve Cöremis'in oğlunun suretini çizen başarılı bir ressamdır (63).

(T)F829.4. Olağanüstü ayna

Ferhat, hazine odasında Şirin'in diyarını ve ahvalini gösteren olağanüstü aynaya bakar (10-11, 22).

G. Devler

G200. Büyücü, cadı

Şirin'i elde etmesi için büyücü kadın, Hisrev'e akıl verir ve yardım eder (120-121, 124-125, 154-156).

G.210. Cadıların (Büyücülerin) şekli

Hisrev'e yardım eden büyücü dünyada olup biteni bilen, alını kırışmış, hilekâr bir büyücüdür (120).

G278. Cadının ölümü

Ferhat, kendisine Şirin'in öldüğü yalanını söyleyen büyücü cadıyı taş yonttuğu elmasıyla öldürerek balıklara yem eder (159).

H.İmtihanlar

H10. Genel bilgiye göre tanıma

Çin hakamı, Mahinbanu, Cöremis gibi karakterler genel bilgilerle tanıtılmıştır (1, 42, 55).

H111. Giysiyle tanıma

Şirin, Cöremis'in oğlunu sarığı ve şık kıyafetine taktığı mücevherlerle tanıyacaktır (63).

(T)H123.1. Önceden aynada gördüğü kızı tanıma

Ferhat, saraya geldiğinde Şirin'in İskender'in aynasında gördüğü kız olduğunu anlar ve o an bayılır (44).

(T)H921.1.1.1. Kralın verdiği vazifeler

Şirin'in arzusunu yerine getirmek üzere Mahinbanu, adamlarına dağı delip su getirecek bir taş ustası bulmalarını emreder (43).

H960. Kabiliyet ve akıl yoluyla yerine getirilen vazifeler

Ferhat, yedi yıl süren çalışmanın ardından kendisine verilen dağı delip şehre su getirme görevini başarıyla tamamlamıştır (153).

H1210.2 Araştırma kral tarafından kararlaştırılır

Çin hakamı oğlunun gönlündeki hüznün ve durgunluğun sebebini araştırır (7-8).

H1213.1.2. Resmin orijinali için araştırma

Cöremis'in oğlunun resmini görüp aşık olan Şirin, ona ulaşmanın yollarını araştırır (65-66-67).

H1228.2. Evlat, ölen babasının intikamını almak için yola çıkar

Cöremis'in oğlu, öldürülen ve toprakları gasp edilen babasının intikamını almak için askerlerini toplayarak Rum ülkesinden çıkar (106).

H1346. Sihirli aynanın araştırılması

Ferhat, hazine odasında bulduğu aynanın sırrını çözmeye çalışır (10-11-12).

(T)1381.3.1.1.1.1. Kahramanın aynada gördüğü kız üzerine yaptığı araştırma

Ferhat, İskender'in aynasında gördüğü kıza ulaşmanın yollarını araştırır (25, 28).

J.Akıllılar ve Aptallar

J151. Yaşlı insanlardan öğrenilen bilgi

Ferhat, ejderha ve devlerden nasıl korunacağını dededen öğrenir (14-17).

Ferhat, hazine kutusunun anahtarını dededen alır (19).

J652. Uyarılara karşı dikkatsizlik

Şirin, Mahinbanu'nun atını vermek istememesi ve tüm uyarılarına rağmen atı alarak yola çıkmıştır (70, 72-73).

K. Aldatmalar

K1900. Hileler, sahtekârlıklar

Büyücü kadın, Ferhat'a Şirin'in öldüğü yalanını söyler (156).

P. Cemiyet

P10. Krallar

Çin hakanı, Mahinbanu, Cöremis, Rum padişahı, Hisrev (1, 42, 55, 105, 119).

P30. Prens (Şehzade)

Ferhat, Cöremis'in oğlu (3, 55).

P31.1.1 Taş ustası olarak şehzade

Ferhat, taş ustalığına merak sarmış ve bu işi öğrenerek taş ustası olmuştur (6-7).

P40. Prensesler

Şirin, Rum padişahının kızı (42, 105).

P170.0.1 Cariyeler

Şirin'in hizmetinde dört yüz hizmetçi kızı vardır. Cöremis'in oğlunun sayısız cariyesi vardır (42, 55).

P310. Dostluk, arkadaşlık

Şapur, Ferhat ile dost olmuştur (39, 41).

Şapur, Cöremis'in oğlunu zindandan çıkararak onunla da dost olmuştur (61).

P320. Misafirperverlik

Mahinbanu, Şirin'in misafiridir diyerek Cöremis'in oğlu şehzadeyi en iyi şekilde misafir etmiştir (82).

R. Esirler ve Kaçaklar

R41.3. Zindana hapsedme

Cöremis'in oğlunun cariyeleri, Şirin'i zindana hapseder (85-86).

R111. Kızın esaretten kurtarılması

Şapur, Şirin'i zindandan kurtarır (88).

S. Anormal Zulümler

S133. Kafasını uçurarak öldürme

Ferhat, yanına gelip yalan söyleyen büyücü kadını kafasını uçurarak öldürür (159).

T. Cinsiyet

T11. Görmeden aşık olma

Cöremis'in oğlu, Şapur'un anlatımıyla daha görmeden Şirin'e aşık olur (63).

T11.2. Resmini görerek aşık olma

Şapur'un çizdiği Cöremis'in oğlunun resmini gören Şirin aşık olur (66).

T24.2.3. Olağanüstü güzelliği görerek bayılma

Ferhat, Şirin'i ilk gördüğünde onun güzelliğinden sarhoş olarak bayılır (44).

T92.11 Aynı kız için rakiplerin muhalefetleri

Şirin'e duydukları aşk yüzünden Hisrev ve Ferhat savaşır (150-153).

T100. Evlilik

Ferhat ile Şirin düğün dernek kurarak evlenir (161).

T104. Yabancı kral prensesi evlenmeye zorlamak için savaş açar

Şirin'e güzellikle sahip olamayacağını anlayan Hisrev, Şirin'in şehrine savaş açarak zorla elde etmeye çalışır (139).

T596. Çocuğa ad verme

Çin hakanı, oğluna Ferhat adını verir (3).

W. Karakter Özellikleri

W31. İtaat

Cöremis'in askerleri, onun emirlerine itaat eder (59).

Mahinbanu'nun adamları, onun emrine itaat eder (44).

Mahinbanu, Şirin'in dağdan su getirme isteğine itaat eder (43).

Ferhat, Şirin'in emrine itaat eder (49-50, 90).

W32. Cesaret

Ferhat, Yunan ülkesinde dev ve ejderha ile mücadele eder (20).

W.33. Kahramanlık

Hisrev'in, Şirin'in şehrine açtığı savaşta Ferhat silahsız bir şekilde kalabalık orduyla savaşır (150).

Şirin ve Mahinbanu, Hisrev ile girişilen savaşta askerlerle birlikte savaşır (142-149).

W34. Bağlılık

Ferhat, Şirin'e gönülden bağlıdır (51, 54, 93, 95, 136).

W136. Sahtekârlık-yalancılık

Büyücü cadı kadın, Ferhat'a Şirin'in öldüğü yalanını söyler (156).

Cöremis'in oğlu, Rum padişahının kızı olan karısına Şirin ile mektuplaşması hakkında yalan söyler (113-115).

X.Mizah

X1810. Çeşitli nesnelere hakkında anlatılan hikâyeler

Çin hakanı, oğlu Ferhat'a hazine odasındaki kutunun hikâyesini anlatır (8-9).

Z.Çeşitli Motifler

Z10.1. Başlangıç formelleri

Sade giriş formeli- Evvel/Eski zamanlı giriş

Geçmiş zamanlarda, Çin ülkesinde bir padişah vardı (1).

bu ülkenin padişahına Cöremis derlerdi (55).

Günlerden bir gün (8, 106, 155).

Z10.2. Bitiş Formelleri

Çıplak Bitiş Formeli- Murada Ermek

Ferhat ile Şirin evlenir (161).

Z10.3. Bağlayış/Geçiş Formülleri

Olayın geçtiği yeri veya Kahramanı Değiştirmek için kullanılan Formel

İşte Ferhat'ın av için çöle gidişi (4)

Ferhat'ın yüz bin asker ile Çini Hakan'dan gidişi (12)

Dededen bu sözü işitip Ferhat (16).

Böylece yürüyerek bir şehre ulaştılar (41).

Bu şehrin padişahının adı Mahinbanu'ydu (42).

Şimdi Ferhat başa geçip dağı ters yüz ederek, yontup "Ya Şirin!" deyip uğraş verdi (51).

Bu sözü işiten padişah, cellatlarını çağırıp, bir şeyler söylemiş (57).

Şimdi Şirin, şehzadenin resmini görünce kafası karışmıştı (67).

Bu şekilde memleketinden çıkan bu şehzade Şirin'in sarayına vardı (81).

Deden bu sözleri işiten şehzade, ona bakarak birkaç kelam laf etmiş (103).

Şirin'in mektupta söylediği sözler (109).

Şimdi söz sırası Şirin'e geçti (116).

Şimdi İran padişahını işitin (119).

O zamanlar dünyada olup biteni bilen, alını kırışmış, gece gündüz Allah'la savaştan hilekâr bir büyücü vardı (120).

Bunun üzerine nenesi (124).

Ferhat, bu sözü işitince (128).

Ferhat'tan bu sözleri işiten Hisrev Şah (130).

Şirin'in sözü (143).

Dedi Ferhat (159).

Uzun Zamana Kısa İfade Etmek için Kullanılan Formel

Ferhat bir, iki derken üç yaşına girdi (4).

Z64. Atasözleri

Makka borgan qilar ekan hajini,

Choldevorda yotgan ko'rar bo'jini (62).

Qo'l yugurigi oshga, til yugurigi boshga (64).

(T)Z64.1. Deyimler

Z.65. Renk Formülleri

Kırmızı

Zenginlerin kestiği kırmızı dişi devedir (2).

Siyah (kara)

Kara dev (17)

Z71. Formülistik sayılar

Z71.1. Formülistik sayı: üç

Üç taşlık mesafe (42-43).

Z71.1.0.2. Formülistik sayı: üçün katları

Aradan dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat geçip karısı bir oğul doğurdu (3).

Z71.5. Formülistik sayı: yedi

Ferhat, Şirin'in arzusunu yedi yıl içinde tamamlar (153).

(T)Z71.12.2. Kırk gün mühlet isteme

Şapur, Şirin'i getirmek için kırk gün mühlet ister (63).

Yer formülleri:

Ülkeler

Çinmaçın/ Çin ülkesi (1, 5, 9-10, 12, 16, 18, 22, 25, 27)

Yunan ülkesi (10, 14,)

İran (22, 25, 29, 41).

İncelediğimiz hikâyede tespit edilen motiflerin çoğunluğu *Motif Index* kataloğunda belirlenen motiflerle uyumaktadır. Katalogdan farklı olarak tespit edilen motifler yedi tane olup motif başına (T) konularak ifade edilmiştir.

Tespit edilen motiflerin zaman ve mekâna nispeten daha çok olay ve kişiler üzerinden verildiği görülmüştür. Özellikle kişilerin karakter özelliklerinin verildiği ve başlarından geçen olayların aktarıldığı kısımlarda motif örneklerine rastlanır. Destan ve efsane gibi daha eski diğer türlere göre incelediğimiz halk hikâyesinde mitolojik motiflerin daha az yer aldığını görürüz. Destanların temel unsuru olan olağanüstülükler, hikâyemizde yer yer görülse de belirgin çoğunlukta değildir. Sade giriş formeliyle başlayan hikâyede bağlayıcı geçiş cümlelerinin sıklıkla kullanıldığını görürüz. Özellikle olayın veya olaya etki eden kişinin değiştiği kısımlarda bu motife sık yer verilmiştir.

Sonuç olarak, incelediğimiz hikâyenin motifler açısından zengin bir içeriğe sahip olmadığını söylemek mümkündür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EPİZOTLAR

4.1. FAZIL YOLDAŞOĞLU'NUN FERHAT İLE ŞİRİN HİKÂYESİNİN EPİZOTLARINA GÖRE ÖZETİ

1. Çin hakanının çocuğu yoktur. Tacını tahtını bırakacak bir veliahtının olmaması, ona baba diyecek bir evladın yoksunluğu şahın gönlünü büyük bir üzüntüyle kaplar. Bu dertten geceleri uykusu kaçsa da, halka hissettirmeden padişahlık eder.
2. Bir gün, hakanın karısı hamile kalır ve dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat sonra bir oğul doğurur. Hakan, oğluna Ferhat adını verir.
3. Ferhat beş yaşını doldurduktan sonra mektebe gider ve molla olur. Vücudu günden güne gelişir sonunda pehlivan gibi bir yiğit olur.
4. Bir delikanlı olan Ferhat, salatanat işlerine ilgi duymaz. Babasının isteğiyle yüz yiğidiyle dağ, taş gezip ava çıkar.
5. Av sırasında etrafındaki adamları onu mutlu etmek için ellerinden geleni yaparlar. Fakat Ferhat, sebebini bilmediği bir gönül buhranı içindedir. Eğlenemez, gülemez, avdan hiçbir keyif almaz.
6. Ferhat bu gezintide Çinmaçın'e doğru geldiğinde taş yontan ustaları görür ve mutlu olur.
7. Ferhat mutlu olsun diye, hakan ülkesindeki taş ustalarını toplayarak onlara bir merkez kurdurur. Ferhat, saltanat işlerini tamamen bırakarak bu ustaların yanında işi öğrenir.
8. Bir gün babası acaba dünyaya ilgi duyar mı, bu işi bırakır mı? diye düşünerek Ferhat'ı hazine odasına görürür. Ona türlü değerli taşlar, mücevherler göstermesine rağmen Ferhat ilgilenmez. Hazine odasında etrafa ışık saçan bir kutu dikkatini çeker. Babası kutuyu alıp açmasına izin vermez. Çünkü bu kutuya niyet eden hiç kimse sağ kalmamıştır.

9. Ferhat, babasını dinlemeyerek, kutuyu eline alıp anahtarını ister. Müneccimler bu kutunun anahtarının Çin ülkesinde olmadığını varsa Yunan ülkesinde Lokman Hekim’de bulunabileceğini söyler.
10. Ferhat kutuyu eline alıp nice dağ, tepe, ilginç şeyler görür ve oralara gitmek ister. Babası itiraz etse de ikna edemeyince yanına adam vererek Ferhat’ı Çin ülkesinden yolcu eder.
11. Kalabalık halinde kutuda görünen dağı arayarak Yunan ülkesine gelirler. Yunan padişahı savaş için geldiklerini düşündüğünde Ferhat ve adamları niyetlerini söylerler. Durumu anlayan Yunanlılar onlara yüksek bir dağ başındaki mağarada yaşayan dedeyi tarif ederler.
12. Ferhat tek başına çıktığı dağ başında dedeyi görür . Dede ona tılsımlı, koruyucu bir ilaç verir. Ferhat, karşısına çıkan dev ve ejderhadan bu şekilde kurtulur. Sonra başka bir dedeye rastlar o da Ferhat’ı beklemektedir ve kutunun anahtarını Ferhat’a verir.
13. Çin’e geri dönen Ferhat, kutuyu açar ve İran ülkesinde gül bahçeleri içinde oynayan kızlar ve yiğitler görür. Dağ başında oturan bir kızın güzelliği onu kendinden eder. Düşüp bayılır. Bir süre sonra kendine gelir, herkesin hizmet ettiği bu kıza aşık olmuştur. Gönlü bu kıızı bulma arzusuyla yola çıkmak için çarpar.
14. Babası oğlunu kaybetmemek için gitmesin diye dil döker. Ferhat gönlündeki aşkı ifade ederek babasını dinlemez. Vazgeçiremeyeceğini anlayan babası, yüz bin asker toplatıp kendi de oğlunu yalnız bırakmayarak Çin ülkesin’den İran’a doğru yola çıkar.
15. Şirin’in aşkıyla yanıp tutuşan Ferhat, babasının ve askerlerinin geri dönmesini istemektedir. Nice dağ, tepe aştıktan sonra bir deniz kenarına gelirler. Gemiyle yolculuk esnasında fırtına kopar ve herkes bir yere savrulur.
16. Sabah olunca kıyıya vuran adamların içinde Ferhat’ı göremeyen babası ümidini kesip öldüğünü düşünerek ülkesine döner.
17. Ferhat bir tahta parçasına tutunarak kıyıya çıkar. Kıyıda kervancıları görür, nerede olduğunu bilemez.

18. Kervancıların içinde olan Şapur, Ferhat'ı görünce yanına gider. Tanışırlar. Ferhat aşkından ülkesini bırakıp yollara düştüğü kızı anlatır. Şapur bu kızın Şirin olduğunu tahmin eder. Şapur Ferhat'a birlikte iş bulup çalışmayı teklif eder ve birlikte Şirin'in şehrine gelirler.
19. Bu şehrin padişahının adı Mahinbanu'dur. Şirin adında bir kız kardeşi vardır ve onu çok sevmektedir. Şirin'in yanında bin yiğidi ve dört yüz kız hizmetçisi vardır. Her gün bu yiğitlere kızlar elleriyle şarap verir.
20. Şirin, dağın diğer tarafındaki denizden bir su yolu açılarak şehre ulaşması arzusunu taşımaktadır. Bir taş ustası olsa, dağı delip arklar açarak suyu getirse, burada da bir havuz inşa edilse, içine dökülen su hiçbir zaman azalmasa diye hayaller kurar.
21. Şirin'in bu arzusunu duyan Mahinbanu bu hayali gerçekleştirmek için taş ustası bulmak üzere adamlarını görevlendirir.
22. Mahinbanu'nun adamları atlanıp işçi pazarına varır. Burada Şapur ve Ferhat'ı görürler. Şapur seyis olarak Ferhat da taş yontma ustası olarak işe alınırlar. Sarayda Şirin'i gören Ferhat bayılır, bir süre sonra kendine gelir ancak.
23. İşe başlaması için Ferhat'ı dağa götürürler. Ferhat "Ya Şirin!" diyerek işe başlar ve Şirin'e şiirler söyler.
24. Şirin her gün Ferhat'ın yaptığı işlerden haber alır ve Ferhat'a şarap uzatır. Şirin'in şarabını içen Ferhat her defasında mest olarak işine aşkla devam eder.
25. Şirin Ferhat'ın kendisine aşık olduğunu hisseder. Bana olan sevgisindedir gayreti diye düşünür.
26. Ferhat gece gündüz Şirin'in aşkıyla çalışıp dağa, taşla, dağdaki vahşi hayvanlara Şirin sevgilisini anlatır.
27. Bu sırada seyis Şapur kimseye haber vermeden, ansızın çıkıp gider. Şapur'un nereye gittiğini kimse bilmez.
28. Şapur gide gide Cöremis adlı bir padişahın sarayına gelir. Burada da seyislik yaparak, padişahın oğluya arkadaşlık eder.

29. Şehzade yanındaki cariyeleri ve yiğitleriyle zevk eğlence içindedir. Bir gün zengin birinin bağını talan ederler. Adil bir padişah olan Cöremis oğlunu zindana attırarak cezalandırır.
30. Şehzadenin haline üzülen Şapur, padişahla konuşarak onu zindandan çıkarıp, himayesine alır.
31. Şehzade çok sevdiği cariyesinin babası tarafından öldürüldüğü için her gün gözyaşı dökmektedir. Bunu öğrenen Şapur şehzadeye Şirin'i anlatır. Şirin'i görme arzusuyla heyecanlanan şehzadeye kırk gün içinde Şirin'i getirme sözü vererek İran'a gelir.
32. Sarayda işe başlayıp, Şirin'in çıktığı bir av gezintisi esnasında şehzadenin resmini bir kağıda çizerek Şirin'in görmesini sağlar. Akıllı karışan Şirin, şehzadeye aşık olup, onu görme arzusu duyar. Şapur ona, Mahinbanu'nun atını alarak çöle gezintiye çıkmasını söyler.
33. Mahinbanu, hızlı giden atını vermek istemese de Şirin'i kıramaz. At, Şirin'i çevresindeki herkesten uzaklaştırarak kaçar. Tüm halk ve Mahinbanu yok olan Şirin'in ardından yaslara bürünür.
34. At, Şirin'i üç aylık yola götürür. Yolda gördüğü bir çeşme başında serinleyip, yıkanmak için suya girer. Kırk gün dolup Şirin gelmeyince, kendisi bulmak isteyerek yola çıkan şehzade çeşme başında Şirin'i görür. Sudan çıkmasını beklerken Şirin'in ortadan kaybolduğunu farkeder yoluna devam edip Şirin'in sarayına varır.
35. Mahinbanu, Şirin'in misafirdir diyerek şehzadeyi konuk eder.
36. Bu sırada şehzadenin bağına varan Şirin'i cariyeler bizim yârimizi alacak deyip zindana atarlar.
37. Şapur bağa gelip Şirin'i kurtarır ve Şirin İran'a döner.
38. Şirin Ferhat'ın işini görmek için sık sık dağa gider. Şirin'i gören Ferhat daha bir şevkle yapar işini.
39. Bir gün Şirin, sarayında dört yıldır misafir olan şehzadeyi tembellikle suçlar ve misafirliğinin uzadığını sert bir şekilde söyler. Buna çok kırılan şehzade sarayı terk eder ve rastgele günlerce gittikten sonra Rum diyarına varır.

40. Rum padişahının kızıyla evlenir. Babasını öldürüp yurdunu işgal eden düşmandan geri alarak, kendi vatanında padişahlık ederken Şirin'in sitem dolu mektubu gelir. Kendisi de cevap yazar. Şehzadenin karısı mektuptan haberdar olunca şehzade karısının gönlünü alır.
41. Şirin sık sık Ferhat'ın yanına gelir. Birbirlerine karşılıklı şiirler söylerler. Şirin, Ferhat'ın Çin hakanının oğlu olduğunu öğrenir.
42. Bu sırada İran padişahı Hisrev, Şirin'e aşık olduğunu bildiren bir mektup yollar. Şirin mektubu geri yollar. Hisrev, Şirin'in de kendisine aşık olduğunu düşünür.
43. O zamanlarda yaşayan bir büyücü cadı kadın, Hisrev'e gelip Şirin'le olmayacağını ve Ferhat'ın onun için çektiği sıkıntıları anlatır. Hisrev bunun üzerine Ferhat'ı yok etmeyi düşünür. Şirin'in hatrına huzuruna çağırır. Şirin'in adını duyan Ferhat onun için Hisrev'in yanına gider. Ferhat, Hisrev'in tehditlerine boyun eğmez. Çin hükümdarının gücünden çekinen Hisrev, Ferhat'a şaka yaptığını söyler.
44. Bir gün Şirin Ferhat'ın yanına gelip onun kendi aşkının verdiği güçle çalıştığını görür ve Ferhat'a olan muhabbeti artar. Birbirlerine karşılıklı şiirler söylerler.
45. Hisrev, Şirin'i zorla almak için üzerine asker salar. Mahinbanu ve Şirin de askerleri ve hizmetçi kızlarıyla savaşa karşı durur. Savaş esnasında bahadır kızların hepsi ölür. Şirin'in savaş alanında kaldığını gören Ferhat koşarak gelir ve Hisrev'in askerlerini geri püskürtür. Hisrev sonraları birkaç kez daha denese de Şirin'i alamaz.
46. Ferhat yedi yıl sonra işi bitirir ve Şirin'e işin bittiğine dair haber gönderir. Bu sürede Ferhat, Şirin'in, Şirin de Ferhat'ın gelmesini beklemektedir.
47. Cadı kadın ve Hisrev'in yaptığı plan neticesinde, cadı kadın Şirin'in annesi kılığında dağa gelip Ferhat'a Şirin'in öldüğünü söyler. Ferhat inanmaz ve cadı kadını öldürerek balıklara yem eder.
48. Ferhat işini tamamladığında bütün halk çok memnun olmuştur.
49. Mahinbanu kızlarıyla istişare ettikten sonra, Ferhat ile Şirin'i evlendirmeye karar verir.

50. Bu şekilde Ferhat ile Şirin düğün dernek kurarak evlenir.

4.2. ALİ ŞİR NEVAÎ'NİN FERHÂD-Ü ŞİRİN MESNEVİSİNİN EPİZOTLARINA GÖRE ÖZETİ

1. Çin hakanının çocuğu yoktur. Hakan, Allah'tan bir oğul dileyerek bu muradı için hayırlar işler.
2. Bir gün hakanın dileği kabul olur ve Allah ona bir erkek çocuk bağışlar.
3. Bu çocuk çok akıllı ve kabiliyetli olmasına rağmen doğumundan itibaren kederli bir duruşu vardır. Sessizdir, öteki çocuklar gibi gülüp oynamaz, az yer, içine kapanıktır. Üç yaşındayken zekasını farkedene babası ona hoca tutar. Derslerinde kısa sürede başarı gösteren Ferhat, Kur'an'ı bir yıl içinde öğrenir. On yaşına kadar tüm ilimleri öğrenir ve silahşör olarak yetişmeye başlar. On dört yaşına geldiğinde iri yapılı, gösterişli, birçok marifete sahip bir delikanlı olur.
4. Fakat Ferhat'ın hüznü ve melankolik halleri babasını üzmektedir. Bu ruh halini değiştirmek için çeşitli gösteriler düzenleyip, sihirbazlar, hokkabazlar getirtir. Bu göstericilerle ilgilenen Ferhat, onların sırlarını çözdüğünde eski haline geri döner.
5. Hakan Ferhat'ın havası değişsin diye, veziri Mülk-ârâ ile istişare ederek dört mevsime uygun dört kasr inşa ettirmek ister. Bu kasrların inşasında Çin ülkesinin mimarı Ran, ressamı Mani, taşçısı Karen çalışırlar.
6. Bu ustaları dikkatle takip eden Ferhat en çok taş ustasının işine ilgi duyar ve inşa bitene kadar bu sanatların hepsini öğrenir. Kasrlar bittiğinde üçer ay süreyle hepsinde vakit geçiren Ferhat'ın ruh halinde bir iyileşme gözlenmez.
7. Hakan salatanatını Ferhat'a devretmeyi düşünür ve teklif eder. Ferhat bu iş için yetersiz olduğunu düşünerek reddeder. Yönetimi öğrenmek için babasından zaman ister. Çünkü onu kırmak istememektedir.
8. Çin hakanı oğlunu çok sever ve ona ne verse az olacağını düşündüğünden hazine odasına götürür. Buradaki mücevherler, değerli taşlar Ferhat'ın ilgisini çekmez. Ansızın billur bir sandık gözüne çarpar. Sandığın açılmasını ister. Babası itiraz eder. Oğlunun ısrarlarına dayanamayınca sandığı açtırır. Sandığın içinden

İskender'in aynası çıkar. Aynanın arkasında tılsımını çözen kişinin gelecek hayatında yaşayacaklarını göreceği yazılıdır. Tılsımı çözmek için Yunan ülkesinde bir dağda, mağarada yaşayan Hekim Sokrat'ın bulunması gerekir. Hekim Sokrat'a giden yollarda türlü tehlikelerin olduğundan bahsedilmiştir.

9. Babasının, vezirin tüm karşı çıkışlarına rağmen Ferhat yola çıkar. Mecburen babası, vezir ve çok sayıda asker de ona eşlik eder.
10. Uzun yolculuktan sonra Yunan ülkesine gelirler. Kendilerini çok iyi karşılayan Yunan halkı, onlara bir mağarada yaşayan Süheyla hekimin yardım edebileceğini söylerler. Süheyla hekim, beş yüz yıldır bu mağarada Ferhat'ın gelmesini beklemektedir.
11. Ferhat'ın Sokrat hekime giderken bir ejderha ile karşılaşacağını, onu öldürüp, hazineyi ve Süleyman'ın kılıcı ile kalkanı almasını sonra ikinci yolda Ehrimen'i bu kılıç ve kalkan yardımıyla öldürmesini söyler. Ehrimen'in sarayında da hazine ve Süleyman'ın yüzüğünü elde edecektir. Üçüncü yolda tılsımı açtığında yine bir hazine ve Câm-ı Cemşid'i bulacaktır. Bu şekilde Sokrat'ın mağarasına varacaktır. Ferhat'ın ejderhanın ateşinden korunması için bir yağ verir. Hekim bunları söyleyip, canını teslim eder.
12. Ferhat Süheyla hekimin dediklerini yapar. Süleyman'ın yüzüğünün içinde yazılı olan duayı okuyarak tılsımı çözmek için yola çıkar. Bir su kenarında iki rekat namaz kıldığı sırada, yeşiller giymiş şekilde Hızır yanına gelir. Tılsımın nasıl çözüleceğini ona anlatır. Karşısına on iki bin adım yüksekliğinde bir kale çıkacaktır. On bir adım sonrası zincirle bağlanmış bir aslan çıkacak ve aslanın dokuz yüz adım ötesindeki taşı ayağıyla kuvvetle iterse kalenin kapıları açılacaktır. Buradan yüz adım ötede göğsünde ayna olan bir peyker ortaya çıkacak, zırh giyinmiş bu peykeri yüz adımdan okla vurursa tılsım bozulacaktır.
13. Ferhat Hızır'ın dediklerini yapar ve tılsım bozulur. İçerde Câm-ı Cihannüma'yı bulur. Hazineyi babasına devrederek hep birlikte Sokrat'ı aramaya devam ederler. Câm-ı Cihannüma'nın ışığı sayesinde Sokrat'ın mağarasını bulurlar. Sokrat, bin yıldır Ferhat'ın gelmesini beklemektedir.

14. Sokrat, hakan ve vezire sudan ve yelden gelen bir felaketle karşılaşacaklarını ama kurtulacaklarını, uzun bir ömür süreceklerini söyler. Ferhat'la tek kaldığı sıra ona gerçek ve mecazi aşk hakkında bilgiler verir. Başına gelen belalardan kurtulması için bir dua öğretir. Tılsımın ise çözülmüş olduğunu, aynaya baktığında sadece bir kere görebileceğini söyler. Görevini tamamlayan Sokrat orada ruhunu teslim eder. Onu da yıkayıp gömerek Çin'e dönerler.
15. Ferhat Çin'e geldiği an hemen aynaya bakar. Aynada yeşil bir bahçe, yanında büyük bir dağ ve dağı kazan ustalar görür. Kendisi de oradadır. Atı ve cariyeleriyle güzel bir kız gelir. Ferhat'ın aynadaki hali kızını görünce bayılır. Ferhat'ta yakından bakınca o da kendinden geçer.
16. Ferhat'ın içinde ulaşılmaz gizli bir aşk oluşmuştur. Günden güne kötülenir, sararır, solar. Kimselere derdini söylemez. Babası onun bu haline çok üzülür.
17. Deniz havası iyi gelir ümidiyle, gemilere binip açılırlar. Birden büyük bir fırtına kopar herkes savrulur. Dalgaların bir kıyıya attığı vezir ve padişah Ferhat'ı kaybederek Çin'e döner.
18. Ferhat bir tahta parçasına tutunur. Oradan geçen tüccar gemisindeki tacirler Ferhat'ı gemiye alır. Ferhat onlara kendisinin de tüccar olduğunu söyler. Herkes Ferhat'ı çok sever. Gemidekileri, karşılaştıkları Cezayirli korsanların saldırısından Ferhat kurtarır.
19. Gemi Yemen'e geldiğinde Şapur adlı bir nakkaşla arkadaş olan Ferhat, sırrını ve aynada gördüklerini Şapur'a anlatır. Şapur o yerin Ermen olduğunu ve isterse onu götürebileceğini söyler. Ferhat inanmayınca bir kağıda orayı resmeder. Resmi gören Ferhat, Şapur'a inanır ve birlikte Ermen'e giderler.
20. Ermen'de taş yontan ustaları görürler. Bu ülkenin Mihinbanu adındaki kadın hükümdarın yeğeni Şirin'in isteği üzerine bu dağdan ark kazılarak köşke su getirilmeye çalışılmaktadır. Ferhat'ta bu ustalara yardım eder. Ustaların üç yılda yapamadığı işi Ferhat bir günde yapar. Mihinbanu ve Şirin'e bunu iletirler.
21. Şirin bu yiğidi merak ederek Gülgün'a atlar cariyeleri ve Mihinbanu ile dağa gelir. Ferhat' a hayran kalır. Şirin'i gören Ferhat, onun sesiyle sarhoş olur. Aynada

gördüğüm kız bu mu diye düşünürken, Şirin'in açılan peçesinden yüzünü görür ve bayılır.

22. Şirin ve Mihinbanu, Şapur'dan Ferhat'ın hikâyesini dinlerler. Ferhat'ı saraya götürürler. Ferhat sevdiği kızın kendisine acıdığını düşünerek yeniden dağa döner ve canla başla Şirin'in arzusunu yerine getirmek için çalışır.
23. Ferhat, uzun çalışmalar neticesinde kanalı açar ve suyun döküleceği bir havuz yapar. Havuzun duvarına Şirin'i ve onu izleyen kendi resmini nakşeder. Daha sonra köylere giden su kanalları açarak halkın da bundan faydalanmasını sağlar.
24. Herkesin katılımıyla su açılır ve havuza dökülür. Çöl üzerinde akan bu nehre Nehrü'l- hayat, havuza da Bahrü'n-necat ismi verilir.
25. Ferhat bu işlerinin karşılığında bir şey talep etmeyince Şirin ve Mihinbanu bir ziyafet düzenleyip Ferhat'ı çağırırlar. Ferhat ve Şirin bir araya geldiklerinde Ferhat kendinden geçerek bayılır. Şirin de aynı şekilde onun yanına yığılır. Bu hal her bir araya geldiklerinde tekrarlanır.
26. Mağrip'te Hüsrev-i Perviz adındaki hükümdar, Şirin'in güzelliğini duyarak onunla evlenmek için Mihinbanu'ya haber gönderir. Bunu duyan Şirin, kesinlikle reddeder. Buna çok sinirlenen Hüsrev, Ermen üzerine işgale geçer. Ferhat'la karşılaştığı sırada onun kim olduğunu öğrenir ve gönlü kıskançlıkla dolar. Askerlerine yakalama emri verir. Askerlerle baş eden Ferhat'tan çekinerek geri döner.
27. Hüsrev'in veziri Mihinbanu'ya yazdığı mektupta Şirin'in gönlünde biri olduğunu, düşmanlığı bitirmek için Hüsrev'le evliliğe razı gelmelerini söyler. Yine red cevabı alan Hüsrev Ermen'in dışını saran bir kale yaptırarak, halkı hapseder. Bu şekilde savaş başlar. Ferhat, cengaver ve yiğitçe vuruşmaktadır.
28. Hüsrev hile ile Ferhat'ı tutsak alır. Ferhat'ın sözlerinden sevgisinin büyüklüğü ve Şirin'den vazgeçmeyeceğini anlayan Hüsrev, onun yakılarak öldürülmesini ister.
29. Ferhat'ın babasının kimliğinden haberdar olan Hüsrev, onu öldürmenin başına iş açacağını düşünerek Selasil dağındaki kalede hapsetmeyi uygun görür. Kalede

onu bekleyen beş yüz gardiyan her konuşması ve hareketiyle Ferhad'a hayran olurlar.

30. Ferhat, Sokrat'tan öğrendiği dua sayesinde tüm zincirlerini çözerek, geceleri dolaşmaya çıkıp, gündüz geri gelir. Bağlarda dolaştığı sırada Süleyman gibi tüm hayvanlarla dost olmuştur. Onlara gönlündeki dertlerini anlattığında, tüm tabiat onunla birlikte ah çekmektedir.
31. Bir gün Şapur, Ferhat'ın halini öğrenerek Mihinbanu ve Şirin'e anlatır. Şirin bir mektup yazar ve Şapur mektubu Ferhat'a ulaştırır. Ferhat ile Şirin arasında başlayan bu iletişim Hüsrev'in durumu öğrenmesiyle kesilir.
32. Hüsrev ve veziri suçsuz bir insan olduğu için Ferhat'ı öldüremez ama bir hile düşünürler. Bir ihtiyar kadını "Mihinbanu ile Hüsrev barıştı, Şirin Hüsrev ile evlendi" demesi için Ferhat'a yollarlar. İhtiyar kadın, lafı değiştirerek Şirin'in bu evliliği istemediği için kendini öldürdüğünü söyler.
33. Şirin'in ölüm haberini duyan Ferhat feryad ederek kafasını duvara vura vura ölür.
34. Bir yandan Ferhat'ın ölümüne üzülen Hüsrev, diğer yandan Şirin'i alacağı için mutludur.
35. Ferhat'ın ölüm haberi yayılınca, halk artık bu düşmanlık ve kıtlık bitsin isteyerek Mihinbanu'ya baskı yaparlar. Baskılara dayanamayan Mihinbanu çaresiz, Şirin'e durumu açar. Ferhat'ın ölümüyle harap olan Şirin, kaç kere ölmeyi denese de Mihinbanu'nun yanına diktiği adamlar engeller. Şirin, halkın daha fazla yoksulluk çekmemesi için teklifi kabul eder. Mihinbanu, Şirin'in kendine gelmesi için bir süre Ferhat'ın yaptırdığı kasrda dinlenmesini şart koyar.
36. Şirin bu kasra giderken, at üzerindeyken onu Hüsrev'in oğlu Şirûye de görür ve aşık olur. Hem Şirin'i almak hem de tahtı ele geçirmek için babasını öldürür.
37. Mihinbanu'ya haber göndererek Şirin'i ister. Mihinbanu bu işe karışmaz. Şirin babasını katleden bu adamdan nefet etse de ona bir oyun etmek ister. Teklifini kabul ettiğini fakat Şapur'un serbest bırakılmasını ve kendisinin de Ferhat'ın yasını tutmasına izin verilmesini talep eder.

38. Serbest kalan Şapur, Ferhat'ın cenazesini Şirin'in sarayına getirerek, yatağa uzatır. Şirin'e haber verirler. Odaya gelen Şirin kapıyı kilitler, Ferhat'ın yanına uzanır ve orada can verir. bunu gören Mihinbanu da üzüntüsünden bir süre sonra vefat eder.
39. Bu sırada Çin hakanı vefat eder ve yerine Ferhat'ın amcası padişah olur. Ülkenin gözü pek, nüfuzlu komutanı Behram, çocukluk arkadaşı Ferhat'ı aramaktadır. Onun Ermen'de başına gelenleri duyunca, Ermen'e gitmek ister.
40. Ermen'e geldiğinde Şapur'dan olanları öğrenir ve Ermen halkını Şirûya'nın zulmünden kurtarır. Ermen ülkesine, Mihinbanu'nun akrabalarından birini hakan yapar.
41. Görevini tamamlayan Behram, Şapur ile birlikte Ferhat'ın mezarı başında inzivaya çekilir.

4.3. METİNLERİN EPİZOTLARINA GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

Nevâî'nin klâsik edebiyat ürünü olarak ortaya koyduğu Ferhat ile Şirin mesnevisi ile Halk hikâyesine geçiş sürecinde Fazıl Yoldaşoğlu bahşından derlenen Ferhat ile Şirin hikâyesi epizotlarına göre özetlenmiştir. Yoldaşoğlu ile Nevâî varyantı arasında farklılıkları ve benzerlikleri belirlemek amacıyla Yoldaşoğlu varyantı baz alınarak, iki metin epizotlarına göre karşılaştırılmıştır.

1. Ferhat ile Şirin'in aileleri

Halk hikâyesinde de mesnevide de Ferhat, Çin Hakanının oğludur. Şirin halk hikâyesinde, İran padişahı Mahinbanu'nun kızkardeşi, mesnevi de ise Ermen(istan) padişahı Mihinbanu'nun yeğenidir.

2. Ferhat ile Şirin'in dünyaya gelmesi

Hem halk hikâyesinde hem mesnevi de Ferhat üzerinden çocuksuzluk motifi verilmiştir. İki varyantta da Çin hakanı dualarla, dileklerle Ferhat'a kavuşur. Her iki eserde Şirin'in doğumuyla ilgili bilgi yoktur.

3. Ferhat ile Şirin'in gelişimi ve mektebe gitmeleri

Halk hikâyesinde Ferhat güçlü, pehlivan gibi bir yiğit olur. Beş yaşından itibaren mektebe giderek, molla olur. Mesnevide de Ferhat heybetli bir yiğittir ve erken yaşta mektebe başlayarak Kur'an'ı hatmeder. On yedi yaşına geldiğinde tüm dünyevî ilimlere sahiptir. İki eserde de Şirin'in gelişimi ve tahsilinden söz edilmez. Sadece eğitilmiş olduğuna değinilir.

4. Ferhat'ın taş ustası olması

Halk hikâyesinde babası, Ferhat'ın kederli hallerinin son bulması için gezintiyeye gönderir. Ferhat taş yontan ustaları görüp bu işe ilgi duymasıyla taş ustaları için yer hazırlar ve Ferhat da bu mesleği öğrenir. Mesnevide de aynı şekilde babasının inşa ettirdiği kasrlarda çalışan taş ustalarını gören Ferhat, o sırada bu mesleği öğrenir.

5. Ferhat ile Şirin'in birbirlerine aşık olması

Halk hikâyesinde hazine odasında bulduğu kutuyu açınca Şirin'i gören Ferhat hemen aşık olur. Şirin çok sonraları Ferhat'ın ülkesine gelip, kendisinin arzusunu yerine getirmek için canla başla çalıştığı sırada aşık olur. Mesnevide de aynı şekilde Ferhat kapalı kutu içerisinde İskender'in aynasında Şirini görür ve aşık olur. Şirin de Ferhat'ın ülkesine gelip kendisi için çalışmaya başlamasıyla hemen aşık olur.

Mesnevide, Şirin azimli ve sadık bir aşıktır. Halk hikâyesinde Şirin'in, Cöremis'in oğluna aşık olmasıyla kafasının karışabildiğini görmekteyiz

6. Ferhat'ın kutuyu açmak için yola çıkması ve karşılaştığı olaylar

Her iki eserde de Ferhat, kutunun ve aynanın sırrını çözebilmek için Yunan ülkesine gider. Halk hikâyesinde Lokman hekimi arar. Yunan ülkesinde halk savaş için geldiğini düşünerek önce kötü bakarlar sonra durumu anlarlar. Ferhat burada iki dede ile karşılaşır. Biri dev ve ejderhadan korunması için ilaç verir. İkinci dede kutunun anahtarını verir ve ikisi de ölür. Mesnevide, Yunan ülkesine giden Ferhat burada en baştan hoş karşılanır. Mağarada yaşayan Süheyla Hekimin yönlendirmesiyle asıl tılsımı

çözecek Sokrat'a ulaşır. Bu süreçte halk hikâyesine göre mesnevide Ferhat'ın başına olağanüstü olaylar daha sık gelir. Her iki hikâyede de dedeler ölmüştür. Mesnevide İslami özelliklerin bir yansıması olarak cenazeler yıkanıp defnedilmiştir.

7. Ferhat, babası ve askerlerinin denizde fırtınaya tutulması

Her iki eserde de Ferhat, babası ve askeriyle birlikte Şirin'i bulmak için yola çıkarlar. Denizde gemiyle yolculuk ettikleri sırada aniden bir fırtına çıkar ve herkes bir kenara savrulur. Çin hakanı, oğlunun öldüğünü düşünerek askerleriyle memleketine döner.

Halk hikâyesinde Ferhat, bu felaketten kıyıya vurarak kurtulur. Mesnevi de ise bir tüccar gemisindeki tacirlerin onu gemiye almasıyla kurtulur. Başlarına gelen bu felâket mesnevide önceden Sokrat tarafından Çin hakanına söylenmiştir. Halk hikâyesinde böyle bir durum yoktur.

8. Ferhat'ın Şapur'la tanışması

Halk hikâyesinde deniz felaketinin ardından kıyıya vuran Ferhat, orada konaklayan kervencilerin içinde olan Şapur'la tanışır ve birlikte iş bulmak için Şirin'in ülkesine kadar gelirler. Mesnevide ise tüccar gemisinin Cezayir'deki konaklaması sırasında Şapur'un gemiye binmesiyle tanışır ve dost olurlar. Şapur, Ferhat'ın sırrını öğrendiğinde, önceden bildiği Şirin'in yurduna Ferhat'ı götürür.

9. Ferhat'ın su kanalı açma işine girmesi

Halk hikâyesinde Ferhat ile Şapur işçi pazarında Mahinbanu'nun taş ustası aradığını öğrenmesiyle saraya getirilir. Ferhat su kanalı açma işinde taş yontma ustası olarak çalışacaktır. Şapur da elinden sadece seyislik geldiğini söyleyerek sarayda seyis olur. Mesnevide Şirin'in ülkesine gelen Ferhat ve Şapur dağda çalışan taş ustalarını görür ve Ferhat'ta yardım etmeye başlar. Şapur'un görevinden bahsedilmemiştir. Mesnevide Şapur, nakkaş olarak tanıtılmıştır.

Halk hikâyesinde Şapur'un nakkaşlığı üzerine bilgi verilmese de Cöremis'in oğlunun resmini kağıda çizmesinden bahsedilmiştir. Mesnevide, Ferhat'ı ikna edebilmek için Ermen ülkesinin resmini çizmiş ve Ferhat aynada gördüğü yerin resimdeki olduğunu anlayarak Şapur'a inanmıştır.

10. Şirin'in şehre su getirme arzusu

Halk hikâyesinde Şirin, uzun bir yolun ardından dağı aşp şehre su gelmesini arzu etmektedir. Mahinbanu, onun bu arzusunu gerçekleştirmek için taş ustaları arar. Mesnevide de Şirin aynı şeyi arzu etmektedir.

11. Ferhat ile Şirin'in ilk karşılaşması

Halk hikâyesinde taş kesme işi için saraya gelen Ferhat, Mahinbanu'nun yanında Şirin'i görür ve kendinden geçerek bayılır. Mesnevide Ferhat'ın dağda çalıştığını ve çok hünerli olduğunu duyan Mahinbanu ve Şirin'in Ferhat'ı görmek için dağa gelmesiyle karşılaşır. Şirin'i tanıyan Ferhat, aynı şekilde kendinden geçerek bayılır.

12. Şapur'un İran'dan çıkıp gitmesi

Halk hikâyesinde Şapur kimseye haber vermeden İran'dan çıkıp rastgele yol alır. Gide gide Cöremis'in ülkesine varır ve burada da Cöremis'in oğluyla arkadaşlık ederek, seyislik yapar. Bu olay mesnevide yoktur. Şapur her zaman Ferhat'ın yanındadır.

13. Cöremis'in oğlunun Şirine aşık olması

Halk hikâyesinde Şapur'un resmini çizip göstermesiyle Cöremis'in oğlu şehzade Şirin'e aşık olur ve görmek ister. Şapur, Şirin'i ona getirmek için kırk günlük mühlet alır ve İran'a gelir. Burada da şehzadenin resmini Şirin'e gösterir. Şirin de bu şehzadeye aşık olur. İki aşık da birbirini bulmak için yola çıkar ve Şirin başına gelen türlü feklaketlerden kurtulduktan sonra ülkesine döner. Şirin'den önce saraya ulaşan şehzade Mahinbanu tarafından sarayda misafir edilir. Bu olay mesnevide yoktur.

İki eser arasındaki en belirgin farklardan biri Şirin'in, Ferhat'a olan aşkının başlama zamanıdır. Halk hikâyesinde Ferhat'ın kendisine olan ilgisini hissetmesine rağmen, şehzadenin fotoğrafını gören Şirin'in aklı karışır ve şehzadenin peşine düşer. Mesnevide ise böyle bir durum yoktur. Şirin ilk gördüğü andan itibaren Ferhat'a aşık olmuş ve hikâyenin sonuna kadar Ferhat'a bağlı kalmıştır.

14. Ferhat ile Şirin'in aşkı

Halk hikâyesinde saraya dönen Şirin, Cöremis'in oğlunu saraydan gönderir. Daha sonraları her gün Ferhat'ı ziyarete gider ve şarap ikram eder. Ferhat, aynada gördüğü andan itibaren Şirin'e aşıktır, fakat Şirin Ferhat'ın kendisi için bu denli çalıştığını ve emeğini teyit ettikten sonra gerçek anlamda aşık olmuştur. Mesnevide ise Ferhat ile Şirin ilk karşılaştıkları andan itibaren birbirlerine aşık olmuş ve sonuna kadar bağlı kalmışlardır.

15. Şirin'in Rum padişahının kızıyla evlenen Cöremis'in oğluna mektup yazması

Halk hikâyesinde Şirin, Rum padişahının kızıyla evlenen Cöremis'in oğluna vefasız bir aşık olduğunu dile getiren sitem dolu bir mektup yazar. Şehzade de ona karşılık verir, fakat Rum padişahının kızından vazgeçemez. Şirin artık tamamen Ferhat'a yönelir. Bu epizotta Şirin'in yeniden aklının karıştığını görmekteyiz. Mesnevide böyle bir durum söz konusu değildir.

16. Hisrev'in Şirin'e aşık olması

Halk hikâyesinde, İran padişahı Hisrev, Şirin'in methini duyarak ona aşık olur ve bir mektup yazar. Şirin ehemmiyet vermez ve mektubu geri gönderir. Hisrev, Şirin'in de kendisine aşık olduğunu düşünür. Bir cadı kadının, Hisrev'e gelip Ferhat ile Şirin'in birbirlerine aşık olduğunu ve Şirin'in kendisine yar olmayacağını söylemesi üzerine Hisrev, Şirin'i zorla almak için İran ülkesine saldırır. Mesnevide Hisrev'den Mağrip padişahı Hüsrev-î Perviz olarak bahsedilir. O da Şirin'e aşık olmuş ve red cevabı alınca

İran'ı kaplayan bir kale yaptırarak halkı fakirliğe sürüklemiştir. Bunun üzerine iki taraf savaşımaya başlamıştır.

İki metinde de Ferhat'a, Şirin için gerçek bir rakip olan Hîsrev/Hüsrev-î Pervîz karakteri verilmiştir. Mesnevide Hüsrev-î Pervîz'le olan mücadele ve olaylar daha yoğun verilmiştir.

17. Hisrev'in Ferhat'ı huzura getirtmesi

Halk hikâyesinde Hisrev, Ferhat'ı gönderdiği bir mektupla Şirin'in hürmeti için diyerek yanına çağırır. Şirin için Hisrev'in yanına giden Ferhat'a tehditlerinin etki etmediğini gören Hisrev, Çin hakanının korkusuyla Ferhat'a şaka yaptığını ve işini tamamladığında Şirin'i ona vereceklerini söyleyerek geri gönderir. Ferhat bu mutlulukla daha da azimli çalışmaya devam eder. Mesnevide Hüsrev-î Pervîz, Ferhat'ı zorla saraya getirtir. Onun Şirin'e olan sevgisinin büyüklüğünü gören şah, kıskançlıkla onu öldürmek istese de Çin hakanının gücünden çekindiği için onu Selâsil kalesine hapseder.

17. Ferhat'ın suyu getirmesi

Halk hikâyesinde Ferhat, yedi yıllık çalışmanın ardından su kanalları açarak şehre suyu getirir ve Şirin'in arzusu yerine gelir. Mesnevide bu bölüme daha genişçe yer verilmiştir. Ferhat suyu getirmekle kalmamış, yaptığı havuzun üzerine Şirin'i resmetmiştir. Aynı zamanda şehre uzanan su yolları açarak halkın da bu sudan faydalanmasını sağlamıştır. Ferhat bu hizmetlerinin yanında bir de kasr inşa etmiştir.

18. Hîsrev'in tekrar İran'a saldırması

Halk hikâyesinde Ferhat ile Şirin'in aşkını gören Hîsrev tekrar Şirin'i almak amacıyla İran'a saldırır. Savaş meydanında Mahinbanu, Şirin ve cariyeleri de cenk etmektedir. Ferhat da tüm gücüyle meydanda yer alıp, büyük bir kahramanlık örneği göstererek Hîsrev'i geri püskürtmüştür. Mesnevide İran geçmez bunun yerine Şirin'in yaşadığı Ermen geçer. Hüsrev i Perviz Ermen'e saldırır. Savaşın anlatıldığı kısımlarda

Ferhat'ın, Şirin için cesurca savaşmasından bahsedilirken, Mihinbanu, Şirin ve cariyeler gibi kadın kahramanların savaşta yer almadığını görürüz.

19. Hîsrev'in Ferhat'ı cadı kadın vasıtasıyla kandırmak istemesi

Halk hikâyesinde Ferhat'ı savaşla alt edemeyeceğini anlayan Hîsrev, akıl aldığı cadı kadını Şirin'in annesi gibi Ferhat'a gönderek, Şirin'in öldüğü yalanını söyler. Ferhat bu yalana inanmayarak cadı kadını öldürür. Mesnevide kaleye hapsediği Ferhat'ın, Şapur vasıtasıyla Şirin ile mektuplaştığını öğrenen Hüsrev-î Perviz, Şapur'u zindana attırır. Ferhat'ı öldürmeyi kafasına koymuştur ama günahsız bir insana bunu yapmayı vicdanına sığdıramaz. Bir cadı kadın görevlendirerek Ferhat'a gönderip, Hüsrev'in, Şirin ile evlendiğini kendisinin de memlekete dönmesini söyletmiştir.

20. Ferhat ile Şirin'in Evlenmesi

Halk hikâyesinde Mahinbanu Ferhat ile Şirin'e düğün kurarak onları evlendirir ve hikâyenin sonu mutlu biter. Mesnevide ise Şirin'in Hîsrev ile evlendiğini duyan Ferhat, kafasını duvarlara vura vura kendini öldürür. Daha sonra Ferhat'ın ölü bedeninin yanına uzanan Şirin de can verir. Halk hikâyesinin genel özelliği olarak eserimizin Yoldaşoğlu varyantında kahramanlar mutlu sona ulaşmış hikâyenin sonu iyi bitmiştir. Fakat Nevaî varyantında kahramanlarımız ölmüş ve hikâyenin sonu kötü bitmiştir.

Mesnevide, klâsik edebiyatın aşk konulu metinlerinde karşılaşılan sevgiliye kavuşamama, sevgili uğrunda ölüme mahkum olma durumları gözlenmektedir. Mesnevinin sonu acı bir biçimde Ferhat ile Şirin'in ölümüyle neticelenmiştir. Halkın arzu, istek ve beklentilerinin ön plânda tutulduğu halk hikâyelerinde, müspet kahramanların kazandığı, mutlu sonla biten hikâyelerin çoğunlukta olduğu bilinmektedir. Yoldaşoğlu'nun hikâyesinde de aynı mutlu sonu görmekteyiz. Ferhat ile Şirin birbirine kavuşmuş, evlenmişlerdir.

Yazılı ve sözlü edebiyatta yer tutan Ferhat e Şirin hikâyesi Özbek halkı arasında Nevaî'nin eseriyle destanlaşırken, daha sonra Nevaî etkisiyle yazılan eserlerde halk edebiyatı bünyesine taşınmıştır. Nevaî'nin eseri destansı özellikler taşıırken, Yoldaşoğlu varyantı hikâye türüne yakınlığıyla dikkat çeker. Nevaî'nin eserinde fantastik ve masalsı

unsurların iç içe olduğunu görülür. Yoldaşoğlu varyantında kısmen fantastik unsurlara yer verilse de (uzun yıllar yaşayan evliya dede, dev, ejderha, sihirli ayna vb.) daha gerçekçi bir anlatımla ele alınmıştır.

Nevâî'nin mesnevisi ve Fazıl Şair'in hikâyesi arasındaki en belirgin farklardan biri şairlerin odak noktası olarak seçtikleri konudur. Nevâî'nin iş, emek, halk için yapılan fedakarlık gibi konular asıl verilmek istenen mesajdır. Halk hikâyesinde ise şairin asıl gayesi saf aşk, sevgi, sadakat konuları ön planda olmak üzere iş, emek, halkın arzularının yerine getirilmesi gibi konularla birliktelik oluşturarak vurgulamaktır. Fazıl Şair Ferhat'ın, Şirin'e olan aşkını yücelttiği yerlerde peygamberden, pirden daha üstün olarak ifade etmiştir. İki şair de eserlerinin mesajını Ferhat karakteri üzerinden vermiştir.

İki eser arasındaki belirgin farklardan bir diğeri mekândır. Halk hikâyesinde olayların geçtiği asıl merkez İran ülkesidir. Mesnevide ise mekânı Ermen(istan) olarak görürüz.

İki eserde de yer alan Hisrev ve Ferhat çatışması, Ferhat'ın iki eserde de karakteristik özelliğindeki farkı ortaya çıkarır. Mesnevide Ferhat, yardımseverliği, vatanperverliği, aşkı uğruna gösterdiği vefası ve cesaretiyle tanıtılır. Fazıl Şair'in hikâyesinde Ferhat, aynı özelliklere sahiptir fakat bütün bu özellikleri ona kazandıran şey aşkıdır. Yani hikâyede Ferhat'ın büründüğü karakter, Şirin'e duyduğu aşkın neticesinde oluşmuştur. Hisrev'e karşı durarak ölümle bile karşılaşsa aşkıdan vazgeçmemiştir.

Hem mesnevide hem de halk hikâyesinde ortak konulardan biri olan dağ delip su getirme işlemi bazı farklılıklarla birbirinden ayrılır. İki eserde de su kanalları açılması ve havuz oluşturulması ortak olmakla birlikte, mesnevide Şirin, bu kanallardan süt ve şerbet akmasını diler. Uzun yıllar çile çeken halkın arzu ve isteklerine kavuşmasının istenmesi bu epizotla dile getirilmiştir.

Eserlerde dikkat çeken bir diğer fark Şirin karakterinin işleniş biçimidir. Baş kahramanlardan biri olan Şirin, mesnevide çok güzel, akıllı, bilge, cesur bir kız olarak tanıtılmıştır. Halk hikâyesinde de aynı biçimde verilmesine karşın, aşk ve bağlılık hususlarında Şirin farklı bir karakterde işlenmiştir. Hikâyede Şirin, şehzadenin

fotoğrafını görür görmez ona aşık olmuştur. Fakat bu aşk uzun sürmemiştir. Daha sonra Ferhat'ın gücü ve işte gösterdiği gayreti, azmi yavaş yavaş Şirin'in kalbinde Ferhat'a karşı duyguların oluşmasını sağlamıştır. Şair, bu işleyişle gerçek aşkın bir görüşte değil emek, fedakarlık, vefa göstererek oluşabileceğini kanıtlamak istemiştir.

Karakterler açısından iki eseri incelediğimizde bazı farklılıklar görürüz. Halk hikâyesinde yer alan padişah Cöremis'in oğlu (şehzade), mesnevide yer almaz. Fazıl Şair, bu karakteri eserine yerleştirerek aşk, sevgi, bağlılık gibi değerlerin kıymetini bilmeyen, kadınlara değer vermeyip aşağı gören erkekleri yemek istemiştir.

Halk hikâyesinde yer alan Şapur karakteri, iki eserde de olmakla birlikte işleniş açısından farklıdır. Mesnevide seyis ve ressam olarak tanıtılır. Halk hikâyesinde ise önceleri Ferhat'ın çok yakın arkadaşıyken daha sonra onu terkeder. Şehzadeye Şirin'i gösterip aşık olmasını sağlayarak Ferhat'a ihanet eder. Mesnevide baştan sona müspet bir karakter olarak işlenen Şapur, halk hikâyesinde menfii özellikler de gösterir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

METİNLER (ÖZBEK TÜRKÇESİ-TÜRKİYE TÜRKÇESİ)

5.1. ÖZBEK TÜRKÇESİYLE METİN

FARHOD va SHIRIN

1. O'tgan zamonda Chin shahrida podsho bor edi. Nomini Hoqoni Chin der edi. Necha vaqt podsholiq qildi. Farzandi yo'q edi. Kechalar uyqusi qochardi. 'Men o'lib ketsam, toji taxtim, Chindagi davlatim besohib bo'lib kimlarga qolib, kimlar ega bo'ladi?' deb, ko'ngliga kelib xalqqa bildirmay taxt ustida podsholiq qilib turardi. Kunlardan bir kun falakdan shikoyat qilib, "Hay attang, bizdan farzand bo'lmadi-da!" deb bir-ikki og'iz so'z aytib turgan ekan :

2. O'g'ilsizlikdan mening qaddim bukildi,

Ko'zdan yoshim jaladayin to'kildi,

Oxir(i) ahvolim bilmam na bo'ldi,

Podsholiqda ko'rgan kunim shul endi.

O'ylab tursam tirikligim gumona,

Bozingarman ko'zim to'ldi tumona.

Uyquda o'ylasam oxir zamona.

Buzilar bir kuni bu toju toxtim,

Zabun bo'lib kundan-kunga bu baxtim,

Podsho bo'lib tilla dovullar qoqdim.

Xalqqa bildirmayin qilurman faryod,

Qayg'u vahim menda ko'pdir qiyomat,

Ko'nglim g'amli bunda necha alomat,

Xalq bilmaydi, men yuribman salomat.

Gul ochilib g'unchasida to'lmadi,
 'Ota!' degan mening o'g'lim bo'lmadi,
 Mulkimning sohibi bo'lib turmadi,
 Ul sababdan menda toqat qolmadi.
 Boylarning yiqqani qizil moyadi(r),
 Bahor bo'lsa tol bargini yoyadi(r),
 Egam bizdan bir farzandin ayadi,
 'Ota!' degan mening o'g'lim bo'lmadi,
 Yurtga to'ra bo'lib davron surmadi,
 Menda bordir, shunday qayg'uli kulfat,
 Amaldorga men qilmadim maslahat,
 Farzand uchun aslo qolmadi toqat,
 Fig'on qildim, mening o'g'lim bo'lmadi.

3. Bu so'zlarni deb o'ziga o'zi tasalli berib, Hoqoni chin xalqqa bildirmay podsholigini qilib yura berdi. Vaqti zamoninda xotini homilador bo'ldi. Hoqoni Chin bir dunyo topgan kishiday, necha vaqt quvonib yurdi. Oradan to'qqiz oy, to'qqiz kun, to'qqiz soat o'tib xotini bir o'g'il tug'di. Hoqoni Chin vaqti xushligidan xaloyiqni yig'ib, shodiyona qoqdirib, necha kun to'y-tomoshga qilib berdi. O'g'lining otini Farhod qo'ydi.

4. Farhod birga, ikkiga, uchga kirdi. Besh yoshiga to'lgan so'ng maktabga topshirdi. O'qib mulla bo'ldi. Farhodning jasadi kundan-kun yetilib, bir olpovon surat bo'ldi. So'ngra kam-kam, podsholik bilan, bu shohlik shavkatlar bilan ishi bo'lmaydigan bo'ldi. So'ngra o'tlanib yuz yigit hamro qildi. Shohning: 'Tog'u toshlarni tomosha qildirib, ko'nglini xushlanglar, chiroyi ochilib yurarmi?' deb Farhodni qiziqtirmoq uchun, mirishkorlar olg'ir qushlarni olib necha tozilarni iyartib shahardan chiqarib yubordi. Ana, Farhodning ov uchun sahroga ketib borayotgani :

5. Yigitlarman Farhod bundan otlandi,

Farhodning royini yigitlar so'rab,
Chinmochindan chiqdi bir toqqa qarab,
Farhod hamroh qildi yaxshi beklarni,
Shikor qilmoq murg'izorli ko'llarni,
Qidirmoqchun bunda tog'u cho'llarni,
Chinmochin shahridan chiqib jo'nadi,
U dashtu dalaga ketib boradi.

Xon Farhodning endi vaqtin xushlay, deb,
Ong yo'liqsa yo'lda quvlab ushlay, deb,
Shunda kulib borar yuzta yigitlar,
Bular bilan Farhodning na ishi bor?
Bularning gapiga quloq solmaydi,
Chiroyi ochilib o'ynab-kulmaydi,
Nima maqsad ko'nglida bor Farhodning,
Birga yurgan odamlari bilmaydi.

Farhod yurishiga ko'nglini buzib,
Hech kim bilan ishi yo'q ko'z yoshin to'zib,
Majnun sifat bo'lib cho'llarni kezib,
Farhod hafa yurib bag'rini ezib,
Birga yurgan yigitlari so'raydi.

Qancha o'yin-kulgi chaq-chaq qiladi
Farhodning bularga ishi bo'lmadi,
Qang'u g'amli yurishidan qolmadi,
Ko'nglida na borin, bular bilmadi.

Necha vaqt yurdi tomosha cho'lda,
 Qidirishib bunda tog' bilan belda,
 Rang-barang ochilgan gullarni ko'rib,
 Necha adir, buzuq joylardan yurib,
 Bir kunlari qaytdi Chinmochin qarab,
 Sayr etib, qidirib, dunyoda yurdi,
 Tog'da toshga ulagan odamni ko'rdi,
 Buni ko'rib Farhod vaqti xush bo'ldi,
 So'zlamay yigitlar ham ko'p turdi,
 Qancha vaqt tomosha qib o'tirdi,
 E'tiqodman ko'p so'rashib turdi.

6. Hoqoni Chin mamlakatidagi tosh kesadigan, toshga naqshin gullar o'tqizadigan ustalarni yig'ib, shularni ko'rib vaqti xush bo'lsin, deb bir tomoshaxona soldirdi. Farhod tablada ot bilan, podsholik siyosati bilan ham ishi bo'lmadi, kecha-kunduz shu ustalarning qoshida bo'ldi. Tosh kesib, naqsh qiladigan anjomlarni bilib, ko'ngli shuni o'rganmoqda bo'ldi. O'g'lining bu yurishini ko'rib, podsho nomus qildi.

7. Farhod tog'da tosh bitganni ko'rdi, uning do'kon-dastgohlarini ham bildi. Birga yurgan yigitlari uning ko'nglini xushlaymiz, deb urindilar. Farhod podsholik davlatiga keldi. Buni otasi bildi. Hayron bo'lib yurdi. Bu Chin Hoqonining o'g'li bo'lsa, podsholik aslahaanjomi bilan ishi bo'lmasa, bo'shasa, ko'ngliga kelsa, bir hakkok tosh bitkichlarning do'koni qoshiga borib turadi.

- Menda nima kam? Shu bilan vaqti xush bo'ladigan bo'lsa, buni ham qilib ko'rayin, -deb marmar toshlardan naqqoshlik joylar soldirdi. Bulardan boshqa narsaga Farhod qiziqmadi.

8. Kunlardan bir kun Hoqoni Chin otasi o'g'lining qo'lidan ushlab, 'Shu kasbni qoyarmi, dunyoga qiziqarmi? deb g'aznaxonaga olib kirdi. G'aznaxonada tilla, gavhar, la'li, yoqut, zumrad, shamshir, po'latlarni ko'rsatdi. Farhod bularning hech qaysisini

ihhtiyor qilmadi. Shundan so'ng u yana bir g'aznaxonaga olib kirdi. Bu g'aznaxonada Farhod bir qutini ko'rdi. Qutining shu'lasi har yoqqa urib, g'azna uy yoriq bo'lib turar edi. Farhod shu qutiga qo'l uzatdi. Shunda otasi: 'Ota-bobomiz ham qutini tutishgani yo'q.' deb nasihat qilib, o'g'liga bir-ikki og'iz so'z aytib turgan ekan :

9. Jonim bolam, meni hafa qilmagin,
 Qo'l uzatib bu qutuni olmagin,
 Bobo-bobo kalonimiz tutgan yo'q,
 Bu qutiga sen ixtiyor qilmagin,
 Bu quti ko'hna zamondan qolgan,
 Bu qutining shu'lasi yolg'on,
 Sen qutiga qo'l uzatma Farhodjon!
 Qaragan odamlar ko'p haloq bo'lgan.
 Yolg'iz o'g'ilsan, bolam, bunda bo'lmagin,
 Chiroyingin ochgin, hafa qilmagin.
 Bu qutiga qarab qo'ling urmagin,
 Qo'ygin sen, bolam havas qilmagin.
 Tutib o'tgan kishilar qolgan yo'q omon,
 Xech podsho ham u qutuni olmagan,
 Alomati ko'pdi(r) ishlari yomon,
 Bu qutiga havas qilma, Farhodjon.
 Sensan, mening yolg'iz bolam- gulshanim,
 Sening bilan tirikligim- davronim,
 Bunday bo'lding, mening ko'pdir armonim.
 Sen mening suyangan yolg'iz o'g'lonim,
 Qulog'ingga kirsin aytgan so'zim, deb,

Jonu dilim sensan, yo'lg'iz qo'zim, deb,
 Chinmochin shahrida yo'lg'iz o'zing, deb,
 Qutiga telmirgan nargis ko'zing, deb,
 So'z aytib otasi Farhodni irkdi,
 Farhod so'zni qabul qilmay turibdi,
 Qutining oldiga yaqinlab etdi,
 Shundayin qutuni u Farhod tutdi,
 Otasi so'zini qabul qilmabdi,
 Chini Xoqon aytgan so'zi bo'lmabdi,
 O'g'li Farhod bilganidan qolmabdi.
 Shu zamon qutuni qo'lga olib,
 Shu'lasini turibdidunyoga urib,
 Bir ochib ko'rmakka intizor bo'lib.

10. Bu quti podsho Iskandardan qolgan oyna ekan. Farhod aytdi: 'Buning kaliti qani? Bir ochib ko'rayin, buning sirti shunday, ichi qanday ekan?' otasi ko'rsatganiga pushaymon qilib, Chinmochin mamlakatda, bu nima voqea deb, munajjimlarni yig'ib so'radi. Ular ham bilmadi. Farhod : 'Qutining kalitini topib ber', deb chatoq qilayapti. Shunda yig'ilgan kishilar- munajjimlar aytdi: 'Bizning Xitoy davlatida, Xoqoni Chin mamlakatida yo'q. Magar bo'lsa shahri Yunonda bo'ladi. O'lmagan bo'lsa, shahri Yunondan topiladi.', dedi.

11. Shunda Farhod qutuni qo'lga olib, unga qaradi. Bir tog' ko'rindi. Necha shaharlar, ajoyib, g'aroyiblarni ko'rdi. Farhod o'sha yerlarga borishni ixtiyor qildi. Otasi: "Ko'rar ko'zim, so'zlar so'zim, yo'lg'iz bolam-de hech mahalla buning bir o'zini yubormayman, pandi nasihat, aytgan gap qulog'iga kirmaydi. Birovning so'zin olmaydi, o'z bilganidan qolmaydi." Farhodga yaxshi kiyimlar kiygizib, yaxshi yigitlardan hamroh qilib, ot-anjom, yoviqyarog'ini tayyorlab yuz ming lashkar qo'shdi.

12. Farhod yuz ming lashkar bilan qutida ko'ringan tog'ni borib ko'rish uchun yurmoqchi bo'ldi. U tog'ning yaqin-uzog'ini bilmaydi. Otasi duo qilib qoldi. Chini Hoqondan chiqib yuz ming lashkar bilan Farhodning jo'nab borayotgani:

13. Farhodning yurishi ajab ish bo'lib,
 Yuz ming lashkarni o'ziga hamroh qilib,
 Ko'nglida Yunonning tog'in axtarib,
 Sohibqiron o'zi shunday vallamat,
 Yuz ming lashkar qilib bunda arosat,
 Mavj urib daryodan toshib jo'nadi,
 Qutidagi ko'rgan toqqa boradi,
 Farhod borayotir ko'nglini xushlab,
 Lashkarning oldida Farhod yo'l boshlab.
 Yuz ming lashkar mingan satta bedov ot,
 Lashkarning kattasi boshlagan Farhod,
 Yo'lda borayotir deryoday toshib,
 Necha tog'u, necha bellardan oshib.
 Yuz ming kishi oz bo'larmi, bu yo'lda;
 Qanday odam ko'rsa aqili shoshib,
 Farhod o'ylar bunda ko'nglini buzib,
 Borayotir suvsiz cho'llarni kezib,
 Hech yoqdan olmaydi yurib xabardi,
 U shaharda turgan podsho bilardi,
 Kelayotgan ko'p lashkarni ko'rardi.
 Bilmas bular qanday lashkar yurgan deb,
 Bizning yurtimizga qasd qib kelgan deb.

Ular bilmas qay shahardan kelganin,
Yurtimizni bu olmoqchi bo'lgan deb.
Uyga tushar bunda lashkarni ko'rib,
Qarab qomaylik-da, bu yurtni berib,
Oldiga chiqsak deb maslahat qilib,
Har podsho ham lashkarini jam qilib.
Yov-yarog'in shaylab chiqadi,
Do'stmi dushman ekanini bilmadi,
Bosib bora berdi yuz ming lashkari,
Yurt olmoqdan yo'qdir uning xabari,
Bu elchi yuborib shunday so'radi,
Elchi kelib bunga ro'baro' bo'ladi.
Xon Farhod elchiga javob beradi,
Bizga shahar, dunyo darkor emas, deb,
Dunyo uchun sira bir g'am emas, deb,
Urush yurtning bizga darkor emas, deb,
Bizlar toqqa tomoshaga boramiz,
Sening bu yurtningin nima qilamiz,
Shu yoqda bir tog' bor, borib ko'ramiz,
Tomosha izlab Chinmochindan kelamiz,
Sening podshong xayolini bo'lmasin,
Urush izlab harakatni qilmasin,
Biz boramiz endi tog'u toshlarga,
Shahri darkor emas, yo'ldan qolmasin.

Bir toqqa ayladik bu bizlar talab,
 Har zamonda Yunon shahrini so'rab,
 Farhoddan bu so'zni elchi eshitdi,
 Ul elchilar iziga qaytdi.
 Farhod qilib berib edi ul xatni,
 Xatni olib borib shohiga tutdi.
 Ul shaharning shohi o'qib eshitdi,
 Shaharga lashkarin qaytarib ketdi,
 Yuz ming odam bilan bu Farhod o'tdi.
 Bu yo'lda bor edi necha podsholar,
 Har qaysisi shunday ishlarni tutti.
 Podsholarga shundayin javob aytib,
 Yunonning shahriga bu Farhod yetdi.

14. Bu yo'lda qancha podsholar "Bizning yurtimizni olgani kelayapgan yov" deb o'ylagan edi. Farhod hammasiga ham: "Biz qo'rg'on, shahar, mamlakatga zarur odam emasmiz, urishib birovning qonini to'kmakni havas qilib yurgan odam ham emasmiz. Biz bir tomosha uchun yurgan odammiz, bizni yov fahmlamanglar. Biz o'z vaqti xushligimizdan yurgan odammiz." dedi. Bu so'zni eshitib "Bizga yov emas ekan!" deb Yunon odamlari vaqti xush bo'lib, necha kun bularni tushirib mehmondorchilik qilishdi. Ul Hakimni so'rab Yunon shahridan topmadi. Hech kim bilmadi. Shunda Yunon odamlari bir tog'in ko'rsatdi. "Shu toqqa borsangiz u yerda bir g'or bor. O'sha g'ordan topsangiz ehtimol" deyishdi. Farhod Yunondan chiqib, u toqqa qarab yurish qildi. Necha vaqt yo'l yurib toqqa yetdi. Farhodning odamlari u toqqa qanday chiqarini bilmadi, yuz ming odami tog'ning pasida qoldi. Farhodning yolg'iz o'zi toqqa chiqib ketdi. Farhod ajoyib-g'aroyiblarni ko'rib borayapti. Bir joyga yetdi. Borib u yerda bir qari cholni ko'rdi. Ul bobo ham Farhodni ko'rdi. Farhod salom berib bobo qoshiga bordi. Ul bobo Farhodni ko'rib, "Qaydan kelding?" deb so'rab turgan ekan:

15. Xabar bergin bo'tam, qaydan kelasan?

Mehnat tortib, jafo chekib yurasan,

Manga xabar bergin mamlakatingin,

Nima deydi, bolam, sening otingin?

Bayon ayla, o'ynab-o'sgan yurtitingin,

Bu tog'larda netib qanday kelasan,

O'zing kim ekaning ma'lum qilasan.

Necha yillar, necha zamonlar o'tdi,

Menday bobong bu yerlarda joy tutdi.

Sendayin o'g'lonni tangrim ko'rsatdi,

Oting nima, bolam, qaydan kelasan?

Bahorda ochilgan bog'ning gulisan,

Oting nima, o'zing kimning o'g'lisan?

Xabar bergin, ko'zim, qaydin kelasan?

Bu yo'lda hech kishi topmadi ozor,

Bir yerdan tegdimi, yo senga nazar,

Yolg'iz kepsan bunda nima ishing bor,

Oting nima, bolam, qaydan bo'lasan?

Bir qari kishiman man seni ko'rdim,

Sendayin o'g'longa intizor bo'ldim,

Birovning yo'liga qarab ko'p turdim,

Oting nima, bolam, qaydin kelasan?

Tortinmayin javob bergin so'zima,

Necha savol aytdim senday qo'zima.

16. Bu soʻzni bobodan eshitib, Farhod : “Chinmochin mamlakatidan kelayapman, Xoqoni Chinning oʻgʻli boʻlaman, oʻtim Farhod, qoshingizga keldim, sogʻi salomat” dedi. Ul bobo turib aytdi : “Barakalla, besh yuz yildan beri sening yoʻlingga qarab dori ishlab qoʻyib edim. Bu yoʻlda senga ajoyib-gʻaroyiblar uchraydi, qancha ajdaholar, qancha devlar bor, oʻt sochib seni oʻtkazmas. Bu mening ishlab qoʻygan dorim edi. Badaningga surtsang, oʻtining zahari senga taʻsir qilmas, ular oʻz oʻtiga oʻzi kuyib oʻlar.” deb Farhodning badaniga dorilarni surtdi.

17. Undan soʻng Farhodga qancha soʻzlar aytdi. Necha joylarni Farhodga koʻrsatdi. Bobo oʻz soʻzlarini tamom qilgandan soʻng jon taslim qilib bu dunyodan oʻtdi. Farhod u yerdan turib, togʻning boshiga qarab joʻnadi. Yolgʻiz chiqib borayotib edi, gurullab muzli bulutlar sochib, bir qora dev Farhodga qasd qildi. Farhod ham sohibqiron, kuchli, zoʻr edi. Ul devga hamla qilib, nima jondor ekanini bilmay bu soʻzlarni aytib turibdi:

18. Nechuk jonsan, manga hamla qilasan,

Jahonga qorongʻu-tuman solarsan?

Agar yoʻlim kushod boʻlsa oʻlarsan,

Xudo yoʻl bermasa nobud qilarsan!

Bul soʻzlarni aytib ul zamon Farhod,

Hech qoʻrqmadi, koʻpdir Farhodda quvvat,

Bor edi yonida shamshiri poʻlat

Ul dev qilib turdi qancha siyosat,

Haybatidan sira qaytmadi Farhod,

Qoʻlimdan ketmaysan aslo salomat,

Men kushandang qilay senga alomat,

Chin shahridan kelgan bu Farhod,

Shamshirini qoʻliga oldi.

Hamla qilgan qora devni oʻldirdi,

Qancha ajdarholar girdini tutdi.
 O't sohib Farhodni o'rtağa oldi,
 Olovning ichida bul Farhod qoldi,
 Sochgan olov bunga ta'sir qilmadi.
 Sochgan o'tlari bu o'ziga dushman,
 O'z o'tiga o'zi ko'p halok bo'lgan.
 Bu olovda kuyib ajdarho o'lgan,
 Olovdan salomat chiqdi Farhodxon.

19. Bu devlar, ajdaholar o'lib sob bo'ldi. Farhod bir guliston- chorboqqa yetdi, u yerda yana bir boboni ko'rdi. Farhod salom berib, u boboning qoshiga bordi. Bobo Farhodni ko'rib: "Qayerdan kelding, oting nima?" deb so'radi. Farhod : "Chin hoqonining o'g'liman, otim Farhod" deb javob berdi. Shunda u bobo: "Ming yildan beri men sening yo'lingga intizor bo'lib qarab yotib edim. Mana bu ajoyib-g'aroyiblarni, g'aznalarni tomosha qilgin" deb Farhodning qo'liga bir narsa berdi. Bu yerda turgan qimmatbaho g'aznalarni, boyagi quti ham ochiladigan kalitni Farhodga topshirib, "Omanatingdan qutildim" deb bahaqqi jon taslim qilib, bu bobo ham dunyodan o'tdi. Shunda ajoyib-g'aroyiblarni ko'rib yurib, tomosha qilib, Farhod aytib yurur:

20. Bu yo'llarda bir dev bo'lgandi dushman,
 Dushman bo'lganiga qilib pushaymon,
 Avval u dushmonga bermadim omon,
 Hech zarofat ko'rmadim u badbaxtdan.
 Bu yo'lda o'ldirdim devu ajdarni,
 Tomosha qib ajoyib-g'aroyiblarni,
 Bu joylarning qo'lda kaliti bordi(r),
 Ochib ko'ray bundagi xazinalarni,
 Olsam bundan qimmatbaho gavharni,

Farhodning otiga bu tilsimotlarni,
Ne joyni o'shatib ichkari kirdi.
Kalit bilan ochib g'aznani ko'rdi,
Qiziqmay ko'rganda bo'lib ko'ngli xush,
La'li, gavhar bunda qimmatbaho tosh,
Farhod aytur bu g'aznadin olay, deb,
Pastda qolgan odamlarga beray deb.
Yuz ming kishi yo'lga qarab yotgandi(r),
Yo'lima intizor bo'lib turgandi(r).
Bu dunyoni ko'rib qildi tomosha,
G'aznalarni ochib endi ko'p yurdi,
Qancha gavhar, qancha dunyolar oldi.
Farhoddan o'zga kishi yo'q edi,
Yo'l ko'rsatgan ikki bobosi o'ldi.
Qolgan g'azna eshigini berkitdi,
Tomoshani endi Farhod qoyibdi,
Ko'rgan tomoshasi endi bo'libdi,
Dunyo olib yana yo'lga kiribdi.
Gulistonda qancha oralab yuribdi.
Endi qaytib tushib men ham boray deb,
Odamlarim shodu hurram qilay deb,
Bariga gavhardan eltib beray deb,
Tog'dan pastga qarab Farhod yo'l tortdi,
Endi odamlarin qoshiga yetdi.

21. Shunda Farhod o'z odamlariga gavhar dunyolarining barini bo'lib berdi. Bo'lak odamlarga ham berdi. Farhod bilan birga kelgan yuz ming kishi dunyo olib, dimog'i chog' bo'lib hammasi o'tlanib yo'lga kirdi. "Bizga dushmanmi?" deb yo'lini to'sgan shahardagi odamlarga ham berib o'tdi. Hammasi Farhodning ishlarini ko'rib, "Dunyoni pisand qilmagan, hech narsani o'ziga naf deb bilmagan shunday yurgan bahodir sohibqiron yigit ekan" deb qoldi. Bir necha odam bo'lsa, 'Bitta gavhar ko'rsa, bir donasini kishiga berarmi, shunday qimmatbaho narsalarni pisand qilmaydi.'-deb qoldi.

22. Farhod necha vaqt yo'l yurib, karnay-surnay tortib Hoqoni Chinga kirib keldi. Otasi ko'rib, vaqti vaqti xush bo'lib turdi. 'Endi shunday yurish qilib, har yoqqa o'rganib, sipohilikni ham xush ko'rib qolar-da' deb ko'nglidan o'tkazdi. Farhod yana g'aznaga kirdi, boyagi qutini ko'rdi, ochin unga qaradi. Yer yuzida, dunyoning to'rt burchida ko'rmagan yer qolmadi. Qaradi, Eron mamlakatidagi bir ajoyib gulistonlarni ko'rdi. Ul gulistonda qancha yigitlar, qancha qizlar o'yin qilib turibdi. Podsholik, saltanatli taxtlar, munaqqashli ko'shkli mazgil joylar. Ul tog' ustida bir qiz o'tiribdi. Farhod dunyoning to'rt burchagiga qarab, hamma joyini ko'rib, bunday suluv qizni ko'rmadi. Qancha lashkar, qancha qizlar odamlar xizmatida muntazir bo'lib turibdi. Uning jamolini ko'rdi, bir nari chehra, jamoli kunni xira qiladi. Eron yurtida buni ko'rib, jamoliga oshiq bo'lib, bexush bo'ldi. Ne fursatlarda xushi o'ziga keldi. O'ziga kelib, xayoli qochib, majnunsifat bo'lib, otasi xabar topib, bir-ikki og'iz so'z aytib, o'g'lining holini so'rab turgan ekan :

23. Yo tegdimi devu jinning asari,

Ko'rar ko'zim, bolam, holing na bo'ldi?

Sen ham ushbu foniy dunyoga kelding,

Qilma degan mudom ishlarni qilding.

Bu oynaga qarab sen bexush bo'lding,

Kallang garang bo'lib o'zingga kelding,

Bu oynada qanday hikmatni ko'rding?

Jonim bolam, sening holing na bo'ldi?

Sening uchun manda yo'qdir farog'at,
 O'ylasam olmayman man birdam rohat,
 Majnunsifat bo'lding senda yo'q toqat,
 Ko'rar ko'zim, bolam, bergin maslahat,
 Mehribonim, bolam, holing na bo'ldi?
 Men bilmayman sening qandaydi(r) ishing,
 Xayoling yo'q, juda gangigan boshing,
 G'amli bo'lib chiqar sening tovushing,
 O'z holingga to'kib ko'zingdan yoshing,
 Otang bo'lar endi, bolam, sirdoshing,
 Mehribonim, bolam, holing na bo'ldi?
 Sening bu ishlaring bag'rimni ezib,
 O'z holingga turding ko'nglimni buzib,
 Bu oynada sen birovni ko'rdingmi,
 Shu sababdan, bolam, diltang bo'ldingmi?
 O'tar dunyo o'tarini o'ylagin,
 Jonim qo'zim, til borinda so'zlagin,
 Ko'rganingni menga bayon aylagin,
 Ko'rar ko'zim, bolam, holing na bo'ldi?

24. Farhod bu so'zni otasidan eshitib, hamma yeri qaltirab, to'la badani uchib, titrab, otasiga qarab bir so'z aytib turgan ekan :

25. Ko'zima ko'rinmas taxti jahoning,
 Podsholik davlating, sening maqoning,
 Eronning shahrida gul yuzli yorim,
 Ko'rmasam hech qolsam sabru qarorim.

Bir chorbog'da ko'rdim gul yuzli janon,
O'zi xiromondir, bir mohitobon,
Bormasam toqatim yo'qdir, otajon.
Yor uchun to'kildi ko'zimdan yoshim,
Ko'nglimni so'ragan otam-sirdoshim,
Chin shahrida qolsin qovmu qardoshim,
Yor yolinda endi sarf aylab boshim.
Yorning ishq, ota bag'rim o'rtadi,
Yurgan odam yor vasliga yetadi,
Yorning ishq mening bag'rim o'rtadi,
Ota menga javob bersang qaytadi.
Men bundan ketayin boshimni olib,
O'rtangan o'tlarga jonimni solib,
Yor sevdosi otaxon, juda g'olib,
Aqlim bilan mening hushimni olib.
Javob bering, ketay Eron shahriga,
Chamanda ko'rindi menga gulg'uncha,
Men izlarman bu dunyodan o'tguncha,
Yor uchundir jafo, mehnatim qancha.
Yor axtarib to'kib ko'zdan yoshimni,
Yor yoliga, ota, berdim boshimni,
Oshiqlik savdosi tushdi boshima,
Otajon, so'rama mening ishimni.
Yor uchun hasratli qonlar yutarman,

Boshim olib, turmay bundan ketarman,
 Men axtarsam mazgiliga yetarman,
 Umrimning boricha izlab o'tarman.
 Yor ishqida yuragima o't tushdi,
 Bag'rimdan o't chiqib tanim tutashdi.
 Ota, javob bering endi ketayin,
 Yor ishqidan o'lar vaqtim yetishdi.
 Bunda turib, ota, nima qilaman,
 Oshig'im ko'rmasam tayin o'laman,
 Chiqib ketay men ham endi shahringdan,
 Qayda bo'lsa qaytmay izlab boraman.
 Tushibdi boshima qayg'uli tuman,
 G'ulu zanjir bo'ynimdadir, otajon,
 Ishq savdosi bo'ldi har ishdan yomon,
 Ko'rinmas ko'zima hech o'zga davron.
 Manga darkor emas bu taxtu jahon,
 Kerak emas mamlakating, bu davron,
 Podsholik davlating menga bir zindon,
 O'g'lim, degin ota, bo'lgin mehribon,
 Duo qilib javob bergin, otajon.

26. Bu so'zni otasi Farhodan eshitib, ko'ngli buzilib, bag'ri ezilib, 'Ilgari o'g'ilsizman, deb kuyindim, xudo o'g'il berdi, deb suyundim, taxtim egali bo'ldi, dedim, bu yolg'iz bolamning qulog'iga nasihat kirmasa, ko'ngliga ma'qul bo'lgan gapni ushlasa, qancha zor qildim, oynai Iskandarga qarama deb. O'zbilarman bo'p qarab nima balolarni ko'rib, ana endi bu tentak bo'p o'tiribdi. Qaysi go'rlarga borib, kalitini topib keli, endi ochib, dunyoda bor narsani ko'rib, Chin Hoqonning o'g'li jinni ham bir

nasihat qilib ko'rayin, undan keyin bo'lmasa nima qilayin' deb Farhodga qarab ikki og'iz so'z aytib turibdi.

27. Nodon ko'ngling, jonim bolam, bo'lmagin,

Behuda boshingni o'tga solmagin,

Bir yor desang mamlakatdan topilar,

Bu ishlarni sen ihtiyor qilmagin,

Qo'ygin, bolam, u yurtlarga bormagin.

Ko'rar ko'zim, tirikligim, jahonim,

Ko'zingga ko'ringan g'amzasi zolim,

Sen ketgan so'ng zabun bo'lar ahvolim,

Ko'rar ko'zim, borma Eron yurtiga,

Men o'tgan so'ng, bo'lgini mülkim sohibi,

Podsho bo'b, so'rasang yo'qdi(r) ayibi,

Yurt so'ragin, bolam, sen davron surgin,

Xom hayol ishingni, jon bolam, qo'ygin,

Chinmochin Hoqonda o'ynagin, kulgin,

Podsholik davlatim qo'lingga olgin,

Har na bor mulkima sen ega bo'lgini.

Podsholik ishin sen lazzatin ko'rgin,

Qara ajab obod Chinmochin joyi,

Xizmat qilar hisobi yo'q sipoyi,

Sen bo'lgini bunday shaharning shoyi,

Noobod uzoqdi(r) Eronning joyi,

Zinhor borma, bolam, Eron shahriga.

Sen ketar bo'lsang, yig'lab zor zor,

Sen ketgan so'ng mening holim na bo'lar?

Sen ketsang birga bormog'im darkor.

Yolg'iz o'lsan, sening bilan bo'layin,

Qayga borsang men ham birga borayin,

Men ham seni bundan yolg'iz jo'natib,

Chinmochin yurtinda qanday qolayin?

Buzib ketma bunda, bolam raxtimni,

Podsholik, saltanat, toju taxtimni,

Men bilmayman qachon o'lar vaqtimni,

Ko'rar ko'zim, borma, Eron shahriga,

Eronda ko'ribsan ajab alomat,

Tashlab ketsang bo'lar menga qiyomat,

Nasihatim bilgin, jonim, ey Farhod,

Jonimning madori sen menga quvvat,

Necha so'zni aytdim, sanga nasihat,

Talab qilib, borma, Eron shahriga!

28. Bu so'zni eshitib Farhod: ' Ota, mening bo'yimda, boshimda ishq savdosi bor. Hech nasihat ishlar porimas. Qanday bo'lsa meni yo'ldan urmoq darkor emas. Bu mamlakatlar hech bir ko'rinmas. Menga hech nima darkor emas. Ishq savdosi tushibdi. Men bormasam hech bolmas. Bu yerda turib nima qilaman. Turgan bilan o'zimdan o't chiqib kuyib o'laman .' Bu so'zni eshitib, otasi: Buning ishi bo'lmas ekan, -dedi.

29. Har narsaga xabar qo'ydirib, oqsoqol, oqobirlarini yig'dirib, maslahat qilib, Farhodga yaxshi sarpolar kiydirib, yov-yaroqlar, yaxshi otlar tayyorlab: 'Men yolg'iz bu baloni bir o'zini yubormayin.' deb yuz ming lashkar tayyorladi. Nari o'ylab, beri o'ylab : 'Bundan qolib nima qilay' deb otasi ham birga bo'ldi. Shunda yuz ming lashkar

jam bo'lib Chini hoqondan chiqib, Farhod va bari Eron shahriga qarab jo'nab borayotgan eri:

30. Mavj urib daryoday toshib,
 Ko'rgan halkning aqli shoshib,
 Yuz ming lashkar yo'lga tushib,
 Ol-ha, deyishib, bo'l-ha deyishib,
 Turib otga min-ha deyishib,
 Jo'nay berdi mavj urishib.
 Karna-yu, surnayni qo'yib,
 Ko'rganlarning ko'zi to'yib,
 Ozig'iga qo'ylar so'yib,
 Jo'nay berdi Chinmochindan.
 Dushmanning ko'zi yosh bo'lib,
 Bir-biriga sirdosh bo'lib,
 Farhodning ko'ngli xush bo'lib,
 Otasi ham birga ketdi,
 Jami lashkarga bosh bo'lib.
 Bedovlarga qamchi cholib,
 Mamlakat ko'rinmay qolib,
 Asta-asta borayotir,
 Ko'p lashkar bunda yo'l olib,
 Gohi cho'lda, gohi belda,
 Kattakoni Farhodon-da,
 Farhodning ko'nglini bilmas,
 Uning ishq Shirinjonda.

Kuni tuni yursam, deydi,
O'ynab davron sursam, deydi,
Qistab yo'lni olsam, deydi,
Yor qoshiga borsam, deydi,
Shakar labni so'rsam, deydi,
Qanday ekan ko'rsam, deydi,
Bog'da birga yursam, deydi.
Shirin bilan birga bo'lib,
Qizil gulni tersam, deydi.
Yor ishqida tortib dog'ni,
Ot boshini qo'yib yurar,
Yaqin qilmoqda uzoqni,
Ko'rinmaydi bunga cho'llar,
Tekis yo'l, bilinar tog'lar,
Farhod o'zi bahodirdi,
O'ylasa bir lochin shunqor,
Qabatida yuz ming lashkar,
Qistab yo'l yurar barobar,
Bir nechalar aqli shosha,
Xalq ko'rib qilar tomosha,
Necha darband beldan osha,
Goh vaqtlarda cho'lga tusha.
Suvsiz cho'llarda yo'l tortdi,
Yor uchun xunoba yutdi.

Gohi do'ngda, gohi pastda,
Yo'l yurmakka ko'p havasda,
Farhod bilan yuz ming kishi,
Borayotir dasta-dasta.

Goh joylarga qo'nib o'tar,
Mamlakatdan yo'qdir xabar,
Elu xalq hech kim bilmaydi,
Bu yurgan qandayin lashkar.

Oldidagi boshlig'i

Ajab jasad bordi shunqor

Boradi yorini izlab,

Yorning ishqig'ini bag'rin tuzlab,

Xayoliga kelib qolsa,

Yig'laydi bo'taday bo'zlab,

Qoldi unda kirdorim, deb,

Qayda ekan diyorim, deb,

Yetishsa mening zorim deb;

Agar borib ko'rib qolsam,

Ketar ul kun g'uborim, deb,

Chamandagi dildorim, deb,

Oynada ko'rgan yorim, deb,

Yo'lda yurib men so'ylasam,

Yetarmikan bu zorim, deb,

Chamanda ko'rganman-dilbar,

Bir ajoyib ko'zi xumor,
 Qilig'i jonimni olar,
 Misli cannatday joyi bor.
 Yo'lida bo'ldim intizor,
 Menda yo'qdir sabru qaror,
 Chiqib shahrimdan darbadar,
 Manga hamroh yuz ming lashkar.
 O'ylasam bu ish ham bekor,
 Manga lashkar na darkor?
 Qon to'kmoq bo'lishdi ular,
 Ko'zima ko'ringan dilbar,
 Urishib olmoq na darkor?
 Kerakmas bu odamlar,
 Yor shahriga yetib borsam,
 Xizmatiga bo'lay tayyor.

31. Bu so'zni eshitgan bilan otasi qabul qilmay, necha muddat yo'l yurib, endi bir daryoyi azimga yetdi, yuz ming lashkari bilan Farhod ko'nglida otasini qaytib ketsin, deb turibdi. Unga otasi: 'Baliqning tirikligi suv bilan, mening podsholik tirikligim sen bilan, men qayda bo'lsam, o'lmay ayrilmasman.' deb yuz ming lashkari bilan deryoga tushdi. Beme'yor katta daryoda borayapti. Bir oqshom qorong'ulik bo'ldi, yomg'ir, chaqmoq urib to'polon turdi. Shunda deryoning ichida har kim o'z bilganini aytib borayotibdi.

32. Jonimga qasd etma, deryoyi ofat,
 Sendan qutulmog'im bo'lsin salomat,
 Bir yorning ishqida so'z aytar Farhod,
 Sen bo'lgin bizga deryoyi rahmat,

Tuni oqshom bo'ldi ajab alomat,
G'oyibdan kelmasin bu xalqqa ofat,
Hozir bizga qattiq kundir arosat,
Bilmam, boshimda nechuk alomat?
Qattiq shamol kelib kemaga urdi,
Kemalar bo'linib ming pora bo'ldi,
Bir-birini oqshom ko'rmayin qoldi,
Ota-bola bir-biridan adashib,
Har qaysisi ketdi har yoqqa tushib,
Har taxtada o'z boshiga yig'lashib.
Tun qorong'u, bir-birini ko'rmadi,
Kim o'lib, kim qoldi bular bilmadi.
Oqshom har qaysisi daryoda yurdi,
Bu daryoda shunday alomat ko'rdi.
Oy qorong'i borayotir kun g'ubor,
Ko'rmaganlar bir-biriga intizor,
Bir-birida qolmayin sabru qaror,
Hech qaysida yo'qdir bunda ixtiyor.
Shunday bo'lib endi daryoda ketdi,
Oqshom tuni balki yaqinlab yetdi,
Yorishib ul yuqoridan tong otdi,
Daryoning chetiga yaqinlab ketdi.
Otasi ko'rmadi qarab Farhodni,
Farhoddan podsho ayrilib qoldi.

33. Tong otgandan song daryo odamlarni bir chetga chiqardi. Odamlar bo'lak-bo'lak bo'lib har yerda yotar edi. Farhoddan hech nishon bo'lmadi, daryoda, shu to'polonda bir yerda o'lgan ekan-da, deb Farhodning otasi qaytmoqchi bo'lib, endi Farhoddan umidini uzib, bir-ikki og'iz so'z aytib turgan ekan :

34. Qo'limdan ketdi qulinim,
 Ko'zimdan ayrilib qoldim,
 Davr olib uchdi bulbulim,
 Bolamdan ayrilib qoldim.
 Qoldi yuragimda armon,
 Quriydi tanimda darmon,
 Shul ekan-da menga farmon,
 Izlasam qaydin toparman,
 Ko'zimdan ayrilib qoldim.
 Bu daryoga birga kirib,
 Bo'ldi shamol, dushman g'olib,
 Bodarig', Farhodni olib,
 Baliqlarga yemish qilib,
 Farhoddan ayrilib qoldim.
 Yuragimda qoldi alam,
 Qayerlarda qoldi bolam,
 Borsam elda Farhod yo'qdi(r),
 Motam bo'ldi kulboxonam.
 Qani, mening Farhod jonim,
 Dunyoga kelgan mehmonim,
 Bolam deyman, men yig'layman,

O'ta kuyib jonu jonim.
Bunda kuyib kul bo'lgandi(r),
Oq suyagi, ustixoni.
Qo'limdan qo'zimni berdim,
Dod-bedod yig'lab qoldim,
Farhod uchun kuyib o'ldim,
O'rtanib oxir sof bo'ldim,
Qani mening jonim-dilim,
Yo'lida men intizorman,
Farhod uchun ko'p abgorman,
Toparmanmi, izlab borsam,
Farhod edi yolg'iz bolam,
Borsam mendan so'rar onang,
Ketmas mendan sira alam,
Qayda bo'lding, Farhod bolam,
Ochilgan gulim so'ldimi,
Yo, poynamasi to'ldimi,
Bu daryoda juda bo'ldim,
Suyangan qo'zim o'ldimi?
Farhod dedim, ado bo'ldim,
Abgoru aftoda bo'ldim,
Bu jonimni qurbon aylab,
Farhodjondan judo bo'ldim.
Yig'ladim yoqam chok aylab,

Farhod dedim ani o'ylab,
 Har yoqqa suqsurday bo'ylab,
 Bir qiyomat kunda qoldim,
 Motam tutib belim boylab,
 Bu daryodan omon chiqdimi?
 O'zga kelgan tengu do'shim,
 Ko'zim to'rt bo'p telmuradi,
 Ko'rinmas Farhod sirdoshim.
 Siynamga tosh urib yig'lab,
 Ko'rinmas o'zga yo'ldoshim.

35. Bu so'zlarni aytib, otasi birga kelgan odamlari bilan Farhoddan umidini uzib, daryodan qaytib ketdi. Endi Farhod bir taxta porada o'zi qolgan ekan, bu ham chetlab borib daryodan chiqdi. Chiqib yon yoqqa telmirib qaradi. Bu ko'rgan yerlari, sira ilgari ko'rgan odamlarga o'shamaydi. Nariroq, daryodan ajrab yurdi. Qayerga kelganini bilmadi. Ilgari daryodan chiqib, mollarini o'tga qo'yib yotgan karvonlar bor edi. Ularning har ishdan abari bor, ig'vogarlik qilsa ham udda qilgan, kema ham haydab ko'rgan. Ular bundan ilgari daryodan chiqib mollarini o'tga qo'yib turgan, karvonlarning ichida ne tartib odam ekanini karvonlar ham bilmagan. Karvonlar ichida Shopur degan bir kishi bor edi. Farhod ularning qoshiga bormadi. Qayerga kelganini o'zi ham bilmay, bir yo'lning labiga kelib o'tirdi. Karvonlarning ichida Shopur Farhodni ko'rdi. 'U o'tirgan qanday odam ekan?'- deb karvonlardan ayrilib, Farhodning oldiga keldi. Shunda Farhodning tarziga qaradi. Bir sohibqiron jasadli yigit. Shopur Farhodga aytdi: - Qayerdan kelasan, qayerdan bo'lasan, oting nima? Farhod kallasi aylanib, daryoning chetida qayoqdan kelganini bilmay o'tirib edi. Farhod: - Uzimini ye, bog'ini sorab nima ishing bor?- dedi. Bu so'zni eshitib Shopur aytdi: - Nima, jinnimisan, so'raganimning aybi bo'larmidi? – dedi. Farhod :- Ko'zingga jinni, devona mendan battar ko'rinarmi?- deb bir ikki og'iz so'z aytib turibdi:

36. Yor ishqidan devonaman,
Parvonaday o'tga solib,
Bu yo'lda o'zim yonaman,
Men bilmayman yurishimni,
Nasibim qayda, borarman.
Yor ishqidan abgoraman,
So'rama qanday bo'laman,
Bir g'aribi nuktadonman,
Yo'lda yurgan bechoraman,
Ishq sevdosi tushib manga,
Fig'on qilib o'rtanaman,
Tiyilmas ko'zimdan yoshim,
Yor yo'lida ketsin boshim,
Ko'zim ochib men qarasam,
Ko'zdan g'oyib ko'p yo'ldoshi.
Ko'zdan g'oyib ko'p yo'ldoshim.
Daryo ichida yo'q bo'ldimi,
G'amxo'rim, otam-sirdoshim.
Ul sababdan gangib turgan,
Bunda mening aziz boshim,
Bilmam na bo'lur ahvolim,
Cafo ko'rsatdi bir zolim,
Bul ko'zimga ko'rinmaydi,
Bu dunyoda molu holim.

Har zamon esima tushar,
 Yodimdari(r) vafodirim,
 Unga qurbon shirin jonim,
 Yor bo'lsa mihrbonim,
 Yor axtarib kuygan tanim,
 Bilmam qayga borar yo'lim,
 Ul yorga yetmasam- o'lim,
 Sen kelib so'rading holim,
 Sen ham aziz mehmonim,
 Qayda bo'lur qirdikorim,
 Ko'zimdan jilva qib o'tar,
 Har zamonda mening yorim.

37. Bu so'zni Farhodan eshitib Shopur aytadi: "Bu birovga oshiq ekan, gap tusmolidan Shiringa oashiq bo'lib yurmasa", - deb, necha yerdan timsol keltirib, Farhodga tasalli berib, Shopur ham bir so'z aytib turgan ekan.

38. Bu dunyoga kelib hamdam,
 O'ylagin, kuymagan kim bor?
 Kim yuribdi bunda beg'am,
 O'ylagin, kuymagan kim bor?
 Toju taxti, baxti qolib,
 Yor savdosi kelsa g'olib,
 O'zini har yonga solib,
 O'ylagin, yurmagan kim bor?
 Yor ishqini ko'ngliga olib,
 Shirin joning fido qilib,

O'z yurtidan judo qilib,
Abgora, aftoda qilib,
Podsholarni gado qilib,
Azobni ko'rmagan kim bor?
Uningchun bo'libman g'amgin,
Qasd gilibdi daryoyi mavjun,
Vaqtingin xushlagin har kun,
Bu yo'llardan yurmagan kim bor,
Sen ham menga hamdam bo'lgin.
O'tirma o'rningdan turgin,
Bu yo'llarda birga bo'lgin.
Yor yolida tortsan azob,
Oshiq'larga bilgin rohat.
Bu turishdan yo'qdir foyda,
Ikkovimiz turib ketib,
Kun kechirsak mazgil joyda.
Yor yo'lida bo'lsan shaydo,
Zahmatin tortmagan kim bor?
Tutuning osmanga yetib,
"Yor" desang fig'on tortib,
Sening so'zing shunday oxshar,
Kelibsan daryodan o'tib.
Bu yo'llar seni xoritib,
Yurgin ko'ngling bahor etib,

Sen o'zingin abgor qilma,
 Yor ishqida qonlar yutib.
 İkkovimiz birga ketib,
 Bir joylarni maskan tutib,
 Har na holimiz bor yetib,
 Abgorlik ko'rmagan kim bor?

39. Shunda Farhodga Shopur aytdi: - daryoning garang qilganidanmi, sening ko'p hayoling qochgan ekan, nash'ang uchgan ekan. Kallang gang bo'b qolibdi. Bir mehnat topib dom rizqi ovqotimizni topib o'tarmiz- da. – deb ikkovi yo'lga tushib ketdi. Bir-birimizning bilmaganimizni birimiz bilarmiz, yo o'zimiz bir shaharga borib qolarmiz, bo'lmasa bilgich odam yo'liqsa, bu yo'l qayoqqa boradi, so'rmiz, - deb ketib borayapti. Shamol ham guvullab turibdi. Farhod piyodalab yo'l yurib bu so'zlarni aytib borayapti:

40. Bundan bo'rsang bodi sabo,
 Ul yorga salom degin,
 G'amzasi jon olib turgan,
 Dildoringa salom degin.
 Salomimni sabo, yetkar,
 Meni bu g'amlardan qutqar,
 Men g'aribman ishim bitkar,
 Mening salomimni yetkar.
 Yo'lda solgan gulday tarzlar,
 Chirqillashib uchgan g'ozlar.
 Uchib borib siz ko'rasiz,
 O'yin qilib yotgan qizlar.
 Shu qizlarda yorim bormi?

Ko'rib o'tsa sarvi nozlar,
 Ko'zimdan to'kilgan yoshlar.
 Bul havoda uchgan qushlar,
 Bizning yorga salom degin.
 So'rab o'tgin mening jonim,
 Ko'rib o'tsang ul mehmonim,
 Oshiqman birga davronim,
 Hozir ko'pdi(r) armonim,
 Ul yoringa salom degin.
 Turna qushlar, bundan o'tsang,
 Yorimning yo'lini tutsang,
 Parvonaday soya solib,
 Boshidan aylanib uchsang,
 Mening ahvolimni aytsang,
 Oxu nolamni eshitsang,
 Sevar yorga salom degin.

41.Shu aynosda yurib, bir shaharga yetdi. Bu shahar Eron davlatiga tobe. Shu Shirinning shahri, borib, shaharni oralab u kun bir do'konda yotdi. Ikkovi endi o'ylashib,- Nima tiriklik qilamiz,- dedi. Shopur aytdi:- Endi nima kasb qilsak? Bazzozlik qilgani davlatimiz bo'lmasa, do'kondorchilik qilishga ham quvvatimiz yetmasa, ikkovimiz ham bir kambag'al odammiz. Endi biz bir joyni ijaraga olib har kuni mardikor ishlab yurdi.

42.Bu shahar podshosining oti Mahinbonu edi. Buning bir Shirin degan singlisi bor edi. Opasining qizi edi. Mendan keyin podsholik Shirinniki, deb o'zini ham yaxshi ko'rar ekan. Mahinbonuning yuz ming lashkari bor edi. Shirinning ming yigiti bor edi, to'rt yuz kanizak qizlari ham bor edi. Bu gulistonda o'yin qilar edi. Shirin yigitlarga

qand-novvot solib, har kun bir kosa sharob berardi. Ming yigit, to'rt yuz qiz qo'liman (sharob) berib, yetkizmaklik juda mushkul bo'lib qolardi. Bir kuni Shirin aytdi :- Bir ish boshlasak, botmonli yer tosh bilan narchinlangan hovuz bo'lsa, tosh kesmoqni bilgan kishi bo'lsa, ikki tosh, uch tosh yo'ldan toshdan nov bo'lsa, tog'ning nari yog'ida daryo bor, daryodan ariq olib, shul ariqqa yarasha suv chiqarsa, tog'ni kesib, shu nov, hovuz bitgandan keyin, ikki ming, uch ming sigir bo'lsa, xalq sog'ib, shul novdan oqizib yubora bersa, qandu novbotga hovuzni yârim qilib qoysa, sut bilan suv aralashib kelib hovuzga, qandu novvotning ustiga tushsa, tosh hovuz labbolab bo'lib tursa, harchand oqqan bilan ozaymasa. U yoqdan nov bilan kelib tursa, yigitlarim kosani to'ldirib, qizlarim o'zlari ichib yura bersa, Shirinning bu ko'nglini gapirgandan keyin shu bilan ko'ngli xush bo'lar ekan,- deb qoshidagi amaldorlarni chaqirib (Mahinbonu) bir ikki og'iz so'z aytib turgan ekan :

43. Amaldorlar, quloq soling so'zima,

Bir so'z tayinlayin sening o'zingga,

Har tarafdan mardikorni yig'diring,

Dushman bo'lsa yongan o'tda kuydiring,

Otlanishib shahar ichin qaranglar,

Tosh kesgich naqqoshli odam so'ranglar,

Toshni naqqosh qilmoq kelsa qolidan,

G'am yemanglar ketadigan pulidan.

Bir botmonlik yerdan hovuz qiladi,

Shirin roziligi shunday bo'ladi,

Tosh bilan narchin qilib ishlaydi,

Qanday odamning qolidan bu keladi,

Uch tosh yo'lli toshdan qiladi novdi,

Shirinning xayoli shu ishga og'di.

Amaldorlar, turing, mining bedovdi.

Elu xalq, shaharga xabar solinglar,
Shunday odam bo'lsa olib kelinglar,
Shul xizmatim kelsa oning qolidan,
Ayamanglar, tanga, tillo beringlar!
Xayollamay endi bundan turinglar,
Ish boshlaganlar, xalqni yurib ko'ringlar,
Sarf aylaymiz bizlar tanga-dunyoni,
Shirin bo'lar mening jonim qurbonim,
Bu so'zlarni aytgan u Mahinbonu.
Ish boshi saylanglar, amaldor xoni,
Qayda odam bo'lsa olib yetkazing,
Shirinning hojatin bunda bitkazing,
Shirin shodu hurram bo'lsin bu ishga,
Boring, xizmat qiling gulday buvishga,
Shirin bordi(r), oboddi(r) mamlakatim,
Yaxshi ko'ring bu buyurgan xizmatin,
Shirin bilan mening bunda davlatim
Yaxshi bo'lsin, amaldorlar, mehnating.
Podshosidan bunday so'zlar eshitdi,
Amaldorlar turib har yoqqa ketdi,
Nechovlari turib reja tashlab,
Hovuzning joyini o'lchab yuribdi.
Bir tosh yo'lni o'lchab oldi hovuzga,
Ishlamakchun Shirindayin bu qizga,

Har kim quloq solar endi bu zamon,

Shirin so'zlab tursa ajoyib so'z-da.

44. Shunda odamlar otlanib, mardikor bozoriga borib, mardikor bozorini surishtirdi. 'Tosh kesmakni biladigan odam bormi?'- deb. Mardikor bozorda Shopur bilan Farhod turib edi. Shopur aytdi: 'Mana, mening bul ukam tosh kesmakni biladi. Har ishning uddasidan chiqadi', - dedi. U sipohilar so'radi: 'O'zing nima ish qiladi? O'zingin ham qolingdan kladimi?'- deb. Shopur aytdi: 'Mening qo'limdan ot boqarlik keladi'- dedi. Shunda sipohilar aytdi: 'Hay, ikkoving ham yur, unday bo'lsa'- deb ikkovini olib keldi. Olib kelip podshosiga ro'para qildi. Ro'para qilgan hamonda Shirin ham Mahinbonuning qoshida edi. Oynada ko'rgan bog', shu taxti chorbog' shu oynayi Iskandarda ko'rgan qizni ko'rib, Farhod tanib, hushidan ketib qoldi. Buni tutqanoq kasali bormi,- deb olib kelgan sipohilar hayron qoldi. Ter bosib Farhodning badaniga larza tushib yiqilganidan keyin, sipohilarga Mahinbonu bir so'z aytib turibdi.

45. Amaldorlar bunday ishni qilibsana,

Podsholigim ko'zga ilmay turibsana,

Bir jinni-tentakni olib kelibsana,

Borar yo'li, o'z xushini bilmagan,

Ahvolidan o'zi xabar olmagan,

Nega olib kelding bunday jinnini.

Kelgan vaqtda bunun qaddi bukildi,

Jaladay bo'b ko'zdan yoshi to'kildi.

Holdan ketib jinni nega yiqildi?

Sog' odam shundayin ishni qilarmi,

Shuning qo'lidan ham bir ish kelarmi?

Olib kebsana xushi ketgan jinnini,

Buning bilan ishing o'rin bo'larmi?

So'z aytadi senga mendayin nochor,

Amaldorlar bu ishingdan gunohkor,
 Mahinbonu qildi sizlarga qahr,
 Hech hushi yo'q bunday jinni ne darkor?
 Nodon xayolingin bunda bo'lmagin,
 Bir ish boshlab gunohkor bo'b qolmagin,
 Bundayicha ahmoqni olib kelmagin.
 Tutqanoqli bilmam, kasali bormi?
 Yo, bo'lmasa bir narsaga inkormi?
 So'radingmi olib kelgan, amaldor,
 Yuragida yo boshqa (bir) dard bormi?
 Bunga kelib o'zi holidan ketdi,
 Tuproqqa dumalab yotmoq uyatdi(r).
 Beadablik ishi bunda na bo'ldi?
 Mahinbonu ko'ngliga qattiq tegdi,
 Tarziga qarasang bir lochin- shunqor,
 Oldida turganda o'zgalar bekor,
 Bunga kelib, behol bo'lib yiqildi,
 Bilmam, buni qandayg'achan dardi bor?
 Ahvolni bildimi, katta-kichiklar,
 Bu so'zimga javob bergin amaldor,
 Bir siri tentakni haydab keldingmi,
 Javob bergin, mani mazoq qildingmi?

46. Amaldorlar bu so'zni eshitib, nima deyarini bilmay turib edi, Farhod o'ziga kelib, boshini ko'tarib turdi. Shopur turib aytdi : 'Bu bizning ukamiz, yiqilganin ayb qilmang. Bu qachon katta eshikni, katta joyni, shohlik shavkatni, bunchalik podsholik,

saltanatli davlatniqachon ko'ribdi? Ko'rib qo'rqib yiqildi-da '- deb bir ikki og'iz so'z Mahinbonuga aytib turgan ekan :

47. Jinni demang, har ish kelar qo'lidan,

Kambag'allik bilan chiqqan elidan,

Ilgari ko'rgan yo'q saltanat, davlat,

Ko'rmaganchun bosib ketdi siyosat.

Bulam aqli raso, o'zi donodir,

Qanday mushkul ishni oson qiladi

Nima xizmat buyursangiz boradi,

Ilgari ko'rmagan shoni shavkatdi,

Ul sababdan aqqli shoshib qoladi.

Shoshgan vaqtda uning qaddi bukildi,

Qo'rqqanidan bul dolbanglab yiqildi.

Siz unga siyosat qilib ne bo'ldi?

Buyuringiz, qanday mushkul ishlardi,

Bitirib, ko'nglingni, shohim, xushlardi,

Har (bir) ishda udda chiqar jasadi,

Kimni yaxshi desang shunday g'ayrati.

Kambag'al-da, yo'qdir buning hurmati,

Necha so'zlar, shohim, ko'nglingdan o'tdi,

Nodonliktan bu ham o'zidan ketdi.

Ish buyursang juda qilar g'ayratti,

Mehnat deganingni dodin beradi.

Kuchi ko'pdir tog'ni talqon qiladi,

Qanday hizmat bo'lsa buyuring bizga,

Bitirib bermakka bo'layin zomin,
 So'rayman, bul ham ustani ko'rgan,
 Tosh kesib naqqosh mashq qilib yurgan,
 Sizning ko'nglingizdagi ish(lar)ni bilgan,
 Podshoyim, aytmayman men sizga yolg'on,
 Buyuring har na xizmat bo'lsa, boraylik,
 Qo'limizdan kelgan ishni qilaylik.

48. Bu so'zni Shopurdan eshitib : - Rost aytasan, - dedi. Ilgari dalada o'roq-mashoq terib yurgan odam ne biladi? Birdaniga bo'g'ini qaltirab, qo'rqib qolgan-da. To Shopur gapirib bo'lgancha, (Farhodning) hushi o'ziga kelib, teri qotib, tuzuk bo'ldi. Shirin Mahinbonuning qabatida o'tiribdi. Shunda ham bo'lsa, uni qaltiroq bosyapti. Shunda Mahinbonu- Tosh kesmakni bilasanmi?- deb Farhoddan so'radi. Shunda : - Har ish qo'limdan keladi, bu ishlarni sozlayman,- deyapti. – Mana tog'dan tosh kesasan, bir toshlik yo'l hovuz bo'ladi. Toshlarini tekislab bir-biriga jipslab o'xshatasan. Ikki tosh, uch tosh yo'lga toshdan nov qilib terasan. Qancha xizmatkor sening bilan birga bo'ladi. Ishingdan xabar olib turamiz. Dunyo desang, nima desang g'aznaning eshigi ochig'lik,

Beramiz. Kerakli narsalaringni tayyor qilamiz. Shopurga aytdi : - Sen nima ish qilasan? – dedi. Shopur aytdi: - Mening qo'limdan otboqarlik keladi. Bo'lak narsa kelmaydi- dedi. Bitta otboqarimiz ketgan edi,- deb, ketgan otboqarning o'rniga Shopurni qo'ydi. **49.** Shunda bularni toqqa ish boshilar olib ketdi. Toqqa yetdi. Shu yerdan ish qo'yilsin deb ko'rsatdi. Bu yog'i mardikor xalqdan yig'ib, endi bir tosh yerdan hovuzni chuqur qilib o'ydirib, bular bunda qazdirib yotibdi. Farhod endi Shirinning jamolini ko'rib, o'ng-so'liga qaramay, hech nima bilan ishi bo'lmay 'Yo, Shirin!' deb toshni ko'tara boshladi. Tosh qazib yotib ham Shirin sha'niga necha so'zlar aytib, ish qilayapti.

50. Kelib Farhodning g'ayrati,
 Shuldi(r) Shirinning xizmati,
 Ziyoda bo'ldi quvvati,

Shirin yorimning hurmati,
Shirin deb shahrimdan keldim,
Oshiqi dildorni ko'rdim.
Bu davronga ega bo'ldim,
Shirin ekanini bildim,
Shirin uchun mehnat qildim,
Xalq aytadi tosh chopmoq deb,
Men aytaman gul termoq deb,
Xizmat qilay Shirinjonga,
Yoru dildor- mehribonga,
Tosh ag'darib bu kesmaklik,
Gul tergandan oson menga,
Bu ishimni Shirin bilsa,
Qani ul boshimda tursa.
'Yo Shirin!' deb zarb aylasam,
Toshni kesar o'tkir olmos,
Toshga botganini ko'rsa,
Shirin desam, so'z aylasam,
Sira bilaklarim tolmas,
G'ayratim ko'p, o'zim olmos,
Xizmatimni qilmasam bo'lmas,
Hech ko'rinmas baland-pastim,
Bu shaharda Shirin do'stim,
Oni olmoq mening qasdim.

Kecha bir ko'rdim jamolin,
Shirinjonning barkamolin,
Har zamon betima urar
Shirinning surgun shamolin.
Ishlaybersam o'zi bilar,
Mendayin intizor yorin,
Titratib har zamon tanin.
Qurbon bo'lgan Shirinjonim,
Shirin desam so'z so'zlasam.
Ishqida yurib bo'zlasam,
Kecha-kunduz men izlasam,
Kelsa mening Shirinjonim,
Qani bo'lsa mehribonim,
Bu tog'larda o'ynab-kulib
Guli gulzordi(r) davronim.
Asli men Xoqonning shohi,
Chin shahridi(r) mazgil-joyim,
U deryoda o'lib ketdi,
Menday mardning qiblagohi.
Molu mulkimdan kechib,
Ishq o'tiga belim chechib,
Shirin xizmatini qildim,
Bu tog'larda umrim kechib,
Qani, Shirinday jonajon,

Tosh ag'darar Farhod polvon,
 Bundan ziyod yo'qdir davron,
 Shirin xizmatiga kirdim,
 Yuragimda qolmas armon,
 Dunyo molni tay urib
 Shirin, dedim men axtarib,
 Ishq-savdoga bo'lib g'arib,
 Yotibman toshni ag'darib,
 Qani, bo'lsa Shirin jonim,
 Boshimda ish boshi bo'lib,
 'Shirin' deya, g'ayrat etar,
 Bu tog'ni ag'darib yotar.
 Boshqa bilan yo'qdi(r) ishi,
 Ko'nglida Shirin bibishi.

51. Endi Farhod bosh bo'lib tog' ag'darib, kesib 'Yo, Shirin!' deb, mehnat tortib yotdi. Bir tosh yo'ldan hovuz qazdirib, Shirin har zamon o'tlanib mardikorlardan xabar olib, mardikorlar boshchisi deb, Farhodga o'z qo'lidan bir kosa shsarob berib, Shirinning bergan sharobidan ichib, mast bo'lib miyasidan bug'i osmonga chiqib, sochlari gardaniga tushib, tog' ag'darib bu so'zlarni aytayapti:

52. Shirinjonimning hurmati,
 Menga rohatdi(r) xizmati,
 Har zamonda sharob tutdi,
 Mening ko'nglimni shod etdi.
 Boshimdan kulfatim ketdi,
 Xizmat-rohat bo'lib o'tdi,

Shirinning yaxshi so'zlari,
 Aqlu huşim olib ketdi.
 Shirin, deb to'karman yoshni,
 Shunday bo'lib mehnat qilsam,
 Bir kun qilsak o'tirishni,
 Oshig'i dilbarim Shirin,
 Sharob berib bundan ketib,
 Qoshimdan bulbulday uchdi.
 Qora zulflaridi(r) tol-tol,
 Shirin desam ketar g'ubor,
 La'li shakar so'zlari bor,
 Oq yuziga qo'yibdi xol.
 Kelar deb yo'lga qarayman,
 Bo'lib yo'liga intizor,
 Oshiqligim Shirin bilsa,
 Mardikor, deb yana kelsa,
 Hamoyilday soya solib,
 Bu ishimdan xabar olsa,
 Oltin kosaga may quyib,
 Tag'in menga sharob bersa.
 Mardikor boshchisi qilib,
 Mening holim Shirin bilsa,
 Mehribonlik qilib tursa.

53. Bu so'zlarni aytib, tosh kesib, kesgan toshlarini hovuzning tubidan parchinlab bir-biriga naqshin qilib o'tkazdi. Shirin kelib Farhodning ishini ko'rib, balki

oshiqliginiyam, o'zin ovloq bilib, - Shu mening ishqimda oshiq bo'lib kelib, ishlab yurganmikan, -deb ko'ngliga kelib, kam-kam o'rganishib, o'tirish, majlisxonaga chaqirib, o'z qo'lidan o'zining yigitlari qatori, xizmat qilib turgan qizlari qatori ko'rib, ulardan ham ziyodaroq bilib, bir kosa sharob berardi. Shirinning qo'lidan sharob ichganhamon Farhod entikib, o'zini bosolmay, bir kambag'alga birdaniga ming qo'y tutganday bo'lib ishga yugurardi. Bo'lak narsa bilan ishi bo'lmas edi. Shirin gumon qilib, uning ko'nglida nima muddaosi borligini bilmas edi. Sunda Farhod o'z xizmatida bo'lardi. Shirin o'z odamlari bilan, to'rt yuz qizlari bilan o'tlanib tog'u toshlarni tomosha qilamiz, deb chiqib ketdi. Shunda baharli tog'larga chiqib, har turli o'yinlar qilib, bu so'zni aytib yurardi.

54. Bulbulning maskani bog'da,

Marol kezar baland tog'da,

Kunning o'zi choshka vaqtda,

Oshiqlar o'ynashar choqda.

Tomoshali ajab tog'da,

Shirinning ajoyib so'zi,

To'rt yuzcha bordi(r) kanizi,

Bir ming yigit bor kamoli

Shirinjonni yelpitadi,

Tog'ning bahorli shamoli.

Bu tog'larni tomosha qib,

Bir-biriga ushlashgandi(r) poyasi,

Kun qaytsa, uch toshga borar soyasi,

Shundayin tog'larda bahor qib yurdi,

Rang-barang ochilgan gullarni ko'rdi.

Har alvonda qushlar sayrar chamanda,

Barining sardori bu Shirinjon-da.
So'zi shakar, qandu, labi bol-da,
O'yin qilar necha qizlar nahorda.
O'yin ichra karnay-surnay qoyadi,
Tomoshoga olqar, kiyik so'yadi,
Qizu juvon bari bunda aralash,
O'yinni ko'rganning ko'zi to'yadi.
Necha kunlar bu yerlarda joy tutdi,
Qizlariga yaxshi o'yin ko'rsatdi,
Yigitlarman tog'da tomosha qilib,
Shirin bir kun endi shahriga qaytdi.
Hammasi jam bo'lib shahriga yetdi,
Xizmatkorga otini topshirib,
Endi kelib bul boqqa kirib ketdi.
Ko'shk ustiga chiqib Shirin o'tirdi,
Oyday bo'lib majlisxonada turdi,
Farhodni qoshiga Shirin chaqirib,
Bir kosa sharobni Farhodga berdi.
Farhod e'tiqodi ziyoda bo'ldi,
'Shirin ham oshiq' deb ko'ngliga keldi.
Mast bo'lib (u) toqqa qarab yugurdi,
Kecha-kunduz Shirin ishqida edi,
Shirindan o'zgani ko'ngliga olmay,
Shirindan boshqani sira ham bilmay,

‘Oh Shirin’ deb tog’da nola qiladi.
 Tog’da yurgan necha vahshiy jondorlar,
 Farhod nolasiga quloq soladi.
 Sheru, qoplon necha yo’lbarslar,
 Qulon-bulon yurgan vahshiy jondorlar,
 Har zamon Farhodga hamdam bo’ladi.
 Uchma qushlar bu boshida aylanib,
 Kaptarlar parvoz qilib yurardi,
 Vahshiylar Farhodga hayron qolardi,
 ‘Yo Shirin!’ deb Farhod toshni ag’dardi,
 Yon-yoqqa qaramas ish bilan bo’ldi,
 Shirinning ishqida shunday ish qildi.

55. Farhod bunda ishlab, bu ishlarni tuzatib yotsin. Endi otboqar Shopur otni tashlab bu shahardan chiqib ketdi. Farhod ham buni qayoqqa ketganini bilmadi. Shopur bu shahardan chiqib poyi piyoda, kallasi oqqan yoqqa ketib borayotir edi. Mahinbonu, Shirin, Farhod o’zga xizmatchilar ham bu otboqarni qayoqqa ketganini bilmadi. Necha muddat yo’l yurib, bir kunlari bir shahrga bordi. Bu shaharning podshosini Jo’ramis der ekan. Ul juda fuqaroparvar ekan. Xalqini chaqirtib qo’ygan edi. ‘Bir kishi fuqaromga zarar yetkazsa quloq, burnini kesib, bu shahardan haydab yo’q qilib yuboraman’- deb edi. Bu podshoga ko’rinish berdi, podsho so’radi: - Nima kasb qilasan? Shirinning davlatidan borib, bunga ham: - Qo’limdan hech narsa kelmaydi, bir otboqarlik keladi,- dedi. Shunda bunga ham otboqar bo’ldi. (Podshoning) bir shahzoda o2g’li bor edi. O’g’li bilan hamdam bo’lib ot boqib yurdi. Buning qancha kanizi, to’rt yuz yigiti bilan shahzoda bog’da o’yin qilib yurar edi. Bir kuni tomoshoga jo’nadi. Tomosha qilib tog’i toshlarni, bahorli yerlarni ko’rib, bir boyning chorbog’iga kirib to’rt yuz odami bilan, qancha kanizak xotinlari bilan qo’ndi. Erta bilan boy chorbog’idan xabar oldi. Bu ahvolni ko’rib podshosining qoshiga borib, bularning ustidan arz qilib turgan ekan.

56. To'rt yuz odami bilan chorboqqa tushib,
Qancha o'tu bedalarni yegizib,
Oyoq ostin ko'p iporat qilibdi,
Chorbog'da gullarning shohi sinibdi.
Sha'ningizga ko'p bedahat bo'libdi,
Fuqarongiz sizga arzga kelibdi,
Juda bizni oyoq osti qilibdi.
O'g'lingiz shahzoda – yurgan amaldor,
Birga yurgan unda to'rt yuz odam bor.
Unga hamroh qancha xotin-kanizlar,
Munda fuqaroning holi na bo'lar?
Dodi bedod aylab keldim qoshingga,
Hayron qoldim bu o'g'lingning ishiga,
Ko'p zarar yetkazgan manday kishiga,
Gapirmakka boralmadim qoshiga.
Boqqa borib shunday alomat ko'rdim,
Podshomiz deb, shohim, qoshingga keldim.
Ko'rganimni sizga bayon ayladim,
Ahvolim na bo'lur, shohim so'yladim.
O'g'lingiz qilibdi behuda ishdi,
Ko'zimdan to'kibman jaladay yoshdi,
Ko'ring mani juda aqlim shoshdi
Arz aytgani sizdan shohga yetishdim.

57. Bu so'zni eshitib, podshosi jallodlarni chaqirib, bir so'z aytib turgan ekan :

58. Hayallamay, jallod, shundan boringlar,

Borib boyning chorbog'ini ko'ringlar,

Kim bo'lsa ham qaramanglar betiga,

Kesib boshni aning nobud qilinglar!

Necha kaniz birga bo'lsa qoshida,

Sochin kesib odamlarga beringlar!

Hayallamay oling bul zamon bosib,

Otlarning barini oyog'in kesib,

Shunday qilib jazosini beringlar,

Xalqqa ibrat bo'lsin onday qilinglar.

Hech qaysi qolmasin u yerda omon,

Solinglar boshiga qorong'u tuman,

O'ltirib qilinglar ul oxir zamon,

Xayallama, tezroq, borgin, jallodlar!

Jallodlarga bu so'zlarni aytadi,

Podshosin amrini tutib jallodlar,

Boqqa qarab qancha jallod ketadi.

59. Jallodlar chorboqqa bordi, borsa hammasi mast bo'lib yotibdi: hayvonlar chorboqda har na bor o'tini yeb, gullarni oyoq osti qilib, yosh novdalarni sindirib yuribdi. Shunda jallodlar otlarning oyog'ini kesdi, qancha odamlarning quloq-burnini kesdi, nechalarni o'ldirib yubordi: kanizak xotinlarning sochini kesib, chaqqon qilib har kimga berib yubordi. Shahzodani o'ldirmay, ikki qo'lini orqasiga bog'lab jallodlar podshoning qoshiga olib keldi. Podsho ko'rib: 'Buni nega o'ldirmay haydab keldinglar?' dedi. Xalqqa ibrat bo'lsin, deb shahzodani zindonga soldi. Shahzoda bir

kuni zindonda ohu faryod qilib yotar edi. Shopur ot boqib yurib, buni eshitib, podshoning qoshiga kelib o'g'lining gunohini tilab turgan ekan :

60. Jafo tortib shirin jonim bu tanda,
 Bir shahzoda fig'on qilar zindonda,
 Shuning gunohini sizdan so'rayman,
 Shahzoda farzanding azob ko'rmasin,
 Tanho o'zi bu zindonda qolmasin,
 Bulardan bilmasdan o'tar bir gunoh,
 Bilmaslikdan qilgan ishga o'lmasin,
 Arz aytaman kelib sizday to'raga,
 Bir otboqar Shopur tushdi oraga,
 Zulm qilmang bunday yolg'iz bolaga,
 Shohim, quloq soling mening tilima,
 Bunday zulm qilmang yolg'iz o'g'lingga,
 Shahzodani bering mening qo'lima,
 Chiqarib olayin borib zindondan,
 Davlatingda o'ynab-kulsin subhi shom,
 Mendayin otboqar sizlarga mehmon,
 Zarbingdan titraydi yer bilan osmon,
 Yolg'iz o'g'ling qutulsin-da zindondan,
 Gunohidan o'ting, shohim, bu zamon,
 Yolg'iz o'g'lingizga siz bering omon.
 Chiqarib olayin uni zindondan,
 Zulm qilmang bunday yolg'iz to'raga,
 Bu Shopur- xizmatkor tushdi orağa,

Xudoyim yaratdi bag'ri poraga,
 Zulm qilmay, javob bering to'raga,
 Bir musofir tushib endi oraga,
 Gunohidan o'ting, shohim, sadag'a.

61. Shopur bu so'zlarni aytib turgandan so'ng, shoh: 'Zindondan chiqarib ol, bolmasa'- dedi. Shopur borib shahzodani zindondan chiqarib oldi. Otasi shahzodani ko'rib 'Buni boqqa olib bor!' deb buyurdi. Qanday bo'lsa da o'lmay qolganiga vaqti xush bo'lib sevindi. Shopurni u shahzoda ham yaxshi ko'rdi. Nima gapi bo'lsa, Shopurga tashlab turdi. Shunda shahzoda tag'in otasining davlatida qadimgiday bo'lib, qancha yigitlar saqlab, qancha xotinlar olib, shunday bo'lib yursa ham kunda o'tirib, ko'z yoshi qilib yig'laydi. Nimaga yig'laganini hech kim bilmaydi. Bir kuni Shopur yig'laganining vajini so'rab bunga qarab bir ikki og'iz so'z aytib turgan ekan.

62. Ne sababdan har kun bunday yig'laysan?

Ko'zing yoshlab, chor tarafga qaraysan?

Makka borgan qilar ekan hajjini.

Choldevorda yotgan ko'rar bo'jini,

Menga aytgin, yig'laganing vajini,

Ne sababdan bunday o'ksib yig'laysan?

Nimadan kamligin bordir shahzoda ?

Qancha odam xizmatigdadi(r) tayyor,

Yurt so'rasang necha shaharlaring bor,

Xafa bo'b yig'lamoq senga ne darkor?

Yig'laganing vajin aytgin, shahzoda.

Bilmagan ishingini Shopur o'ng'arar,

Xafa bo'lganingin sendan so'radi,

Har xil bo'lsa Shopur orin qiladi,

Kuniga ahvoling zabun turadi.
 Man so'radim sening bu ahvolingin,
 Yashirmayin menga gapir siringin,
 Men bilayin ko'nglingdagi boringin,
 Xafa qilma, menday xizmatkoringin.
 Yor desang gar qirqda kanizlaring bor,
 Nimadan sening bul kamliging bor,
 Har nima deganing bo'ladi tayyor,
 Siqilib yig'lamoq senga ne darkor?

63. Bu so'zni eshitib u shahzoda aytdi: 'Ey, nimaga mening dardimni so'raysan? Ilgarigi kanizaklarimning sochini kesib, bir xilini o'ldirib, bir xilini har kimga berib yubordi. Shuning ichida bir kanizagim bor edi, juda sulu-chiroyli edi, ko'p xushlabz edi. Uni jonimdan ortiq yaxshi ko'rар edim, ana shu esimga tushib yig'layman.' – dedi. Shopur aytdi: 'San nodon ekansan. Suluv deb bir xotinga shuncha yig'lab yuribsanmi? Men sening suluvi, uni ko'rsang sira ayrilmay shaytonlab o'lasan. Eron mamlakatida Shirin degan bir qiz bor, to'rt yuz kaniz –xizmatkori, qancha yigitlari bor. U qizlar ham qanday, urushga kirsа har qaysisida yuz bahodirning kuchi bor. Osmonning ostida, yerning ustida Shirinday suluv qiz bo'lmaydi' dedi. Shunda shahzoda turib : 'Unday yaxshi qiz bo'lsa uning hisobi qanday bo'ladi?' dedi. Shopur aytdi: 'Uning hisobini o'zim qilaman.' dedi. Shahzoda: 'Shunday suluv deding, endi men ko'rmasam tayin o'laman' dedi. 'Men unga qirq kunda yo seni olib boraman yo uni olib kelib senga ko'rsataman.' – dedi. – Sen bu odamlarning ichida tanimog'li bo'lgin,- dedi. La'li qadalgan salla o'ragin, la'li qadalgan kovush kiygin, hamma kiyimlaring la'li qadalgan bo'lsin. Ot minsang egari la'lidan bo'lsin, qamchilaring ham. Sening belging shu bo'lsin. Shu yoqdan men seni ko'rsatsam, taniydi. Qirq kunga muhlat olib Shopur jo'nab ketdi. Necha vaqt yo'l yurib Eron shahriga yetdi, Mahinbonu qoshiga ro'baro' bo'ldi. So'radi: - Qandan kelding, nima kasb qilasan?- dedi. Shopur aytdi: - Otboqarlik kasbim bor, otboqarlikdan bo'lakni bilmayman, - dedi. – Bir otboqarimiz ketgan edi, - deb otboqar qilib qo'ydi. Otboqar ham Shiringa o'zini yaqin olib yurdi. Shunda Shirin

bir kuni toqqa qizlari bilan, odamlari bilan tomoshaga chiqdi. Shirin tushadigan yerda Shopur bir qog'ozga surat tortdi. Shirin olib ko'rayin deganda, bir kanizi yonboshidan kelib Shirindan yulib olib, o'rab kissasiga solin qo'ydi. – U nima abjirlik qilib, mendan burun yulib olib ul kanizakni ko'ngliga kelgani, bu odam bir ish boshlayin, deb yurgan odam ekan, birovni ko'rsatib, Shirinni jinni qilib yurmasin,- deb olib kissasiga soldi, shunda – tomoshadan qaytdi. O'rdayi chorbog'da Shirin otdan tushayotgan vaqtida Shopur yana bir surat tortdi. Shirinning ko'zi tushartushmaz qo'lini uzatib, olaman deb edi, boyagi kanizak abjirlik qilib, bundan burun yugurib borib olib qo'ydi. Shirin nafsi og'rib kaniziga qarab hamisha shunday qilasan, deb bir so'z aytib turgan ekan :

64. İloyim sen abjir bo'lmay o'laqol,

Nimaga intizor, burun borasan,

Abjir bo'lib mendan burun olasan,

Xo'b yashirib oni pinhon qilasan,

Sen kanizak nima ishni bilasan,

Abjirliging oxir yetar boshingga,

Unda o'zing armon bilan o'lasan.

Ul kog'ozda ne gap borin bilasan,

Hamisha shundayin yulib olasan,

Ustingizda podsho Shirin darqahr,

Abjirlikdan sen bo'lasan gunohkor,

O'zing o'yla, bul ishingda nima bor,

Ilgaridan qolgan shunday naql bor,

Qo'l yugurigi oshga, til yugurigi boshga,

Men qo'l uzatgan vaqtda ey kanizak,

Odob saqlab sening turmog'ing darkor.

65. Bu so'zni kanizak Shirindan eshitib, bu ham qo'rqib qoldi, kissasidan suratni chiqarib berdi. Shirin bu suratni ko'rib, oshiqi beqaror bo'ldi. 'Buni qayerdan topar ekanman',- deb bir so'z aytib turgan ekan :

66. Nechuk shahzodakan, aqlimni olgan,

O'rtangan o'tlarga jonimni solgan,

Bilmay qoldim meni ishqiga olgan,

Boshida sallasi la'li qadalgan,

Ajoyib shavkatli shunday o'tirish,

Ayog'iga kiygan la'lidan kavush,

Bilmayman qandayin endi bu nag'al,

Otining egari la'lidan bo'lgan,

Kiyimi la'lidan, qamchisi la'li.

Ul shahzoda oldida o'zga bekordi(r)

Mazgili qayerda, ishqimni oldi,

Bu suratti ko'rgan xayolim shuldi(r)

Qayda bo'lsa uni izlab borarman,

Ko'rib suratiga oshiq bo'larman,

Qanday yigit bo'lsa holin so'rarman.

Usiz ko'rinmaydi ko'shku ayvonim,

Eronning shahrida surgan davronim.

Qaysi yurtda bo'lar shahzoda xonim,

Agar borib topsam, holini so'rsam,

Jonimni joniga men qurbon qilsam,

Sharob ichib mudom birga o'tirsam,

Bu dunyoni men ham birga o'tkzksam,

Suratini ko'rib intizoriman,
 Kimki bo'lsa shu suratning yoriman,
 Suratdagi shahzoda xaridoriman,
 Qayda bo'lsa o'zim izlab borarman.

67. Endi Shirin shahzodaning suratini ko'rib, oshig'i beqaror bo'lib, Shiringa Shopur o'zini yaqin qilib yuribdi. Shopur Shiringa aytdi: - Ko'p beqaror bo'lma, uning hisobini men qilarman,- dedi. Shirin aytdi: -Agar sen buni bir hisobini qilmasang, uning ishqida men o'larman. Shopur aytdi : -Odamlarim bilan sahroga tomoshaga chiqaman,- degin. Otingin bersang men minib chiqsam, deb Mahinbonuning otini so'ragin. Shunda bu so'z ma'qul tushib, Shirin sahroga tomoshaga chiqmoqchi bo'lib odamlariga xabar qilib : -Mening otimni egarlamasin,- dedi. Men Mahinbonuning otini tilab minarman. Shunda Mahinbonuga kishi yuboradi. Mahinbonu qabul qilmadi. Qabul qilmagandan keyin Shirinning o'zi borib, Mahinbonuga bir-ikki og'iz so'z aytib turgan ekan:

68. Mehribonim, eshit aytgan dodimni,
 Xafa qilma Shirin parizotingin,
 Yigitlarman biz sahroga boramiz,
 Mehribonim, menga bergin otingin,
 Jahonni sayr etib, dunyoni ko'rib,
 Eronning yurtida davronni surib,
 O'yin-kulgi necha ishlarni qilib,
 Menday singling sening otingin minib,
 Kelarmiz bir kuni o'rdaga kirib,
 Mehribonim, mendan oting ayama!
 Tog'u toshda yurib bizlar ko'ramiz,
 Ko'kalam bahorda o'yin qilamiz.
 Necha kun, necha tun tomosha qilib,

Yana qaytib mazgil joyga kelamiz.
 Men sizga yubordim ul zamon odam,
 Bilmayman ko'nglingga qanday gap kelgan,
 Mendan ulug' bo'ldi undayin hayvon,
 Ne sababdan bunday qilding, mehribon?
 Xafa qilma, menday parizotingin,
 Havas qildim bir minmakka otingin,
 Ovga borsam, omon-eson kelaman,
 Birga turgan mehriboning bo'laman,
 Sen otingin, opa, nega ayading,
 Havas qildim- ovga borib kelaman.

69. Bu so'zni Shirindan eshitib, Mahinbonu bir-ikki og'iz so'z aytib turgan ekan:

70. Yosh bolasan, o'zing halok qilmagin,
 Bu hayvonni o'zgalarday ko'rmagin,
 Sen bilmaysan bu hayvonning ishini,
 Hali yoshsan, to'xtatolmay boshini,
 Jilov bermay seni olib ketadi,
 Necha daryo, necha (sahro) shahardan,
 Ko'z ochib yumguncha olib o'tadi.
 Bu hayvonni, qo'zim, mendan so'rama.
 Jilov bermay bir shaharga eltadi.
 So'ngra bolam, sen qilarsan pushaymon,
 Sening ham qastingda ko'p bo'lar dushman,
 Bu hayvonni sen so'rama, mehribon,

Ovga chiqsang, mingin sen o'z otingin,
 Cho'l qilib ketmagin mamlakatingin,
 Ovga borsang otni talab qilmagin!
 Kamolingga kirsang, bolam, minasan,
 Hali, Shirin bolam, yoshlik qilasan,
 Jilov bermay seni olib ketadi,
 Qayga ketganing in hech kim bilmaydi,
 Orqangda qolganlar qonlar yutadi,
 Mahinbonu nasihat in aytadi.
 Birga chiqqan otlar bunga teng emas,
 Senday bolam mijozini anglamas,
 'Chuv' deb shiddat qilsang Shirin joningga,
 Qamchi ursang go'sht ko'targan soniga,
 Seni olib ketar qaysi shaharga,
 Qayg'a ketganing in kim ham biladi,
 Ortingdan qaysisi izlab boradi.

71. Bu so'zni Mahinbonudan eshitib, - Shundan boshqa otni minma, - deb Shopur Shirinning qulog'ini burab qo'ygan. Endi uning va'dasi qirq kun edi. Qirq kun ham o'tib borayotir. Shunda Shirin xafa bo'lib mung'ayib Mahinbonuga bir-ikki og'iz so'z aytib turgan ekan:

72. Podsho bo'lib mehribonlik qilmading,
 'Bolam sen' deb mening holim so'rmading,
 Ko'p qochirt ding, sazo qildim otingin,
 Bir minmakka bedov oting bermading.
 Bu emasdi Shirinning sendan maqsadi,

Asli mening ko'nglim havas qib edi,
 O'zimning ham bordir minmakka otim.
 Ilgaridan sira otni minmagan,
 Ot jilovin bunda olib yurmagan,
 Sen o'ylading meni shundayin nodon,
 Otingin ayading mendan, opajon.
 Men odam yubordim, avval bermading,
 Boshim egip keldim sening qoshingga,
 Shirinjon deb meni hurmat qilmading,
 Mendan yaxshi ko'rding bir bedov otni,
 Qochirib otingin menga bermading,
 Bu shahardan bosh olib ketmak darkor,
 Har narsaga behurmat bo'b muqarrar,
 Ko'nglidagi ishi mavjud bo'lmasa,
 Shirin diltang bo'ldi bunda beqaror.

73. Bu so'zni Mahinbonu eshitib, Shirinning juda xafa bo'lib, o'pkalaganini bilib, odamini chaqirib: 'Otni egarlab beringlar' dedi. Shunda odamlari egarlab chiqib jilovidan ushlab Shirinni mindirdi. (Mahinbonu) Shirinning birga borayotgan yigit-qizlariga ko'p tayinlab qoldi. 'Shirin bilmay bejog'in ishlar qildi, bu otni beqor mindi. Agar ehtiyotini qilmasa, bir yoqqa olib ketib qolsa, cho'lgami, ko'lgami, elgami qaysi yoqqa ketganini kishi bilmay qolsa so'ngra bu bir dog' bo'b qolar',- dedi.

'Shirin o'zi buni bilami, bilmaymi?' 'Shirin' deb buning keyinida yugurib borgan odamlar uning sochidan ham ko'p.

Borib bironing qo'liga tushib qolsa- hech kimni tanimasa, buning kim ekanini ular bilmasa, qanday bo'lsa ham ehtiyot qilinglar!' deb odamlarga tayinlab, bir-ikki og'iz so'z aytib turgan ekan:

74. Sizlar bilan ovga ketib boradi,
 Sizlarga topshirdim bu Shirinjonim,
 Mindirdim ostiga bejo hayvonni.
 Ko'zlaringdan Shirin pano bo'lmasin,
 'Chuv', deb yana jayrag'urni urmasin.
 Yosh bola-da, bir nodonlik qilmasin,
 Bir gap bilan ko'zdan pano bo'lmasin.
 Shirin bilan birga yurgan azamat,
 Kelguncha qilarman Shirinimni yod,
 Juda bo'nnglar Shirinjondan ehtiyot,
 Shirin mehribonni sizga topshirdim,
 Shirin bilan otni yolg'iz tashlama,
 Bu boshima qayg'u-kulfat boshlama,
 Shirinday ko'zimni senga topshirdim,
 O'rta olib yuring, yolg'iz tashlama.

75. Mahinbonu bu so'zlarni tayinlab aytib qoldi. Bular ovga o'yin-kulgi bilan chiqib ketdi.

76. Ming yigiti hamroh bo'lib,
 To'rt yuz kaniz birga bo'lib,
 Shirinni o'rta olib,
 Oyim shirin borayotir,
 Husni g'olib oyday to'lib,
 Qabatida kanizlari,
 Bir-biridan bari g'olib,
 Kimni ko'rsa aqlin olib,

Bedoviga qamchi solib,
Tog'u toshlarni axtarib,
Merganlari quloch otib,
Necha tog'ni gumburlatib,
Kanizlari o'yin tutib,
Shirinning vaqtin xush etib
Shirinda muddao bordi(r),
Shopur ko'rsatgan yo'llardi(r).
To'rt yuz kaniz bilan Shirin,
O'tlanib o'yingga kirdi,
Bir ming yigit tomosha qib,
Ko'rg'on qib chekada turib,
Qizlar o'yinni ko'rdi.
Bog'da ochilgan gulday bo'lib,
Jannatdagi hurday bo'lib,
Chamanda bulbulday bo'lib,
Hammasiga sardor Shirin,
Yangi ochilgan gulday bo'lib,
Tishi gavhar durday bo'lib,
Qizlar bilan ot ustida,
Shirin turar hurday bo'lib,
O'rtalikda o'yin qilib,
Shirin otga qamchi urdi,
Oti ko'zdan g'oyib bo'ldi,

To'rt yuz kaniz bilan yigitlar,
 Qayga ketdi bilmay qoldi,
 Har daraga ot chopadi,
 Shirinni qanday topadi,
 Qayoqqa qarab ketganini,
 Hech qaysisi bilmay qoldi.
 Qandayin alomat deyishib,
 Bari bundan g'amgin bo'ldi,
 Ketdimi Eron shahriga,
 Yerga kirdimi, osmonga,
 Bu ko'zimiz tushmay qoldi,
 G'oyib bo'lgan Shirinjonga.
 Shirin deydi qonlar yig'lab,
 Qorasini ko'rarmizmi?
 Baland joyga chiqib qarab,
 Shirindan topmadi darak.
 Mabodo elga bordimi deb,
 Shaharga qaytmoqlik kerak.

77. Bular endi Shirindan ayrilib oti bilan Shirinning osmonga uchib ketganini ham, yerga kirib ketganini ham bilmadi. Yo Yamanga ketganini ham, yo Yasanga ketganini ham bilmadi. Mabodo ko'zimizdan g'oyib bolib shaharga borib qoldimikin, deb shaharga bordi, borsa unda ham daragi yo'q. Shirinni Mahinbonu ko'rmadi, odamlardan so'radi, qayoqqa ketganini bilmadi. Shunda Mahinbonu:

78. Shirin qayerlarda g'arib bo'ldi,

Shirin jonimdan ayrilib,

Mening bag'rim qona to'ldi,

Bul oshig'i Farhod qoldi,

Bilmam Shirin qayda bo'ldi,

Bu ishdan Farhod bexabar,

Kecha-kunduz tosh qazir,

Shirinning oshig'i bo'lib,

Shirin kuyida xoru zor.

Bilmam Shirin yo'q bo'libdi,

Qayerlarga solgan guzor,

Ketgan tarafin bilmasa,

Hech kimga xabar qilmasa,

Hech kimsa xabar olmasa,

Yosh boladi(r), olib ketgan,

Bilmam kuni nechuk o'tgan.

Qayerda qoldi intizor,

Ham xalq bo'ldi bexabar,

Ízlab tushsak biz ketidan,

Qayga bormoqlik darkor.

Shirinjonimni men yo'qlab,

Kecha-kunduz bag'rim dog'lab.

Daragin kimdan so'raqlab,

To'kilar ko'zimning yoshi,

Qayerlarda aziz boshi?
 Yolg'iz ketdi Shirin bundan,
 Unga yo'qdir rahbar kishi,
 Qayerlarda musofirdi(r),
 Bilman na joylarni ko'rdi,
 Men bermayman dedim otni.
 Shirin bilmay gina qildi.

79. Bular bunda, o'z holiga Shirinning ishqida mamlakati xarob bo'lgandan bo'p, qora kiyib, aza qilganday bo'p qoldi. Shirin boyagi bularning o'rtasida turib, otga qamchi urganda, otni kunbotish tarafga qaratib turgan edi. Shahzodaning ishqibozligida kamchi urdi, ot bir ko'tarilib, uch oylik yo'lga borib tushib edi. Uch oylik yo'lga borib tushgandan keyin, bu yerdaki narsalar o'zining yurtida ko'rgan narsalariga o'xshamay qoldi. Bir chashmani ko'rdi. Chashmaning bo'yida Shirin otdan tushib, kun issiq, bir cho'milib salqinlab olay, deb shunda kiyimlarini qo'yib chashmaga kirdi. Qirq kundan bari Jo'ramizning o'g'li Shahzoda yo'lga qarab, Shopurning yo o'zi kelmadi, yo xabari kelmadi. Bir yolg'onchimikan, bu padar na'lati mani aldadi, endi shu qizni o'zim borib ko'rmasam bo'lmas,- deb o'tlanib yo'lga chiqdi. Borayotib ko'rdi, bir chashmaning boshida bir ot turibdi. Bir qiz g'usul qilayotibdi, -Ke, bu turishda yalang'och ekan, ustiga borsam odobdan emas. Suvdan chiqib kiyimlarini kiysin, undan keyin borib, gaplashaman-da, -deb otidan tushib, otga suyanib, orqa betini qizga qaratib turdi. – Suvdan chiqdimikan, -deb bir palla o'ngarilib qarasa, qiz yo'q. Hech kim yo'q. Endi kallasi g'uvullab, o'zining qilgan ishiga o'zi huzur qilib bir so'z aytib turgan ekan :

80. Odammikan, yo'qsa yurgan jodugar,
 Yo, bir narsa menga qildimi asar?
 Qanday jon ko'zima endi ko'rinib,
 Bu ko'zimdan g'oyib bo'ldi bul zamon.
 Men yig'layin bu siynamga tosh urib,
 Bu sirimni kimga aytay yashirib,

Ko'zima bir tulpar, jonon ko'rindi,
U ko'zimdan g'oyib bo'ldi, ne bo'ldi?
Qaytib ketgandir-da o'zin yurtiga,
Meni hayron qilib ketdi o'tiga,
O'lguncha tusharman yorning ketiga,
Boshimni sarf urib bul xizmatiga,
Bu so'zlarni endi shahzoda aytdi,
Ko'rib turib dilbar yorin yo'qotdi.
Shopurdan eshitgan Eron yurtini,
Izlayin deb Shirin parizotini,
Eron tarafiga burdi otini.
'Shirin' deb to'kadi ko'zdan yoshini,
Cho'llarda qichaydi aspi qushini,
Shirin olgan buning aqlu hushini,
Eronning yurtiga shuytib jo'naydi.
O'zin saqlab qolgan yo'lda adashib,
Shirinning ishqida bu yo'lga tushib,
Borsam, - dedi Eron yurtga yetishib,
Shahzoda cho'llarda qilib g'ayratdi,
Oqshom – kunduz uxlamayin yo'l tortdi,
Necha tog'u necha cho'llardan o'tdi.
Murodini bir olladan tiladi,
Shirinjonni bir ko'rsam deb boradi.
Oshiqlik savdosi boshiga tushib,

“Shirin” desa ketar o’tday tutashib,
 Qizil yuzin za’foranday so’ldirib,
 Intiq bo’lib bag’rin qonga to’ldirib,
 Olsam deydi Shirinjonni ko’ndirib,
 Qayta bersam bedovimga mindirib,
 Shirin deb eshitdim bir sarvu nozni,
 Agar jamolini ko’rsam Shirinning,
 Bu kuyganim bilmam, haliyam ozmi?
 ‘Shirin’, deydi, cho’lda ketib boradi,
 Kecha-kunduz tinmay yo’lni oladi,
 Necha shahar, necha tog’larni o’tib,
 Eronning yurtiga yaqinlab yetib,
 O’z ko’nglida Shirin deydi ot tutib,
 Chashmadagi ko’rgan qizni yo’qotib,
 Eron davlatiga oralab ketib.

81. Shunda mamlakatidan chiqib, bu Shahzoda Shirinning davlatxonasiga bordi. Hamma yigitlar-qizlarini g’amgin ko’rdi. Shopurni ko’rdi. Shopurga olayib qarab: - Ey, yolg’onchi qani qirq kunda yuborganing!- dedi. Shopur aytdi: - Qirq kun o’tib, qirq bir kun deganda yuborib edim. Ey jinni, uni o’z shahringga tashlab bu yoqda nima qilib yuribsan.

82. Shahzoda aytdi: - Hay attang, boyagi chashmada ko’rgan qiz shu ekanda, avliyosinib, ibo qilib, teskari qarab o’tirishni kim qo’yibdi menga, - deb afsus edi. Mahinbonu bu shahzodani ko’rdi. Hamma kiyimlariga la’li qadagan, Mahinbonu aytdi: - Bu ham Shiringa oshiq bo’libyurgan odam-de, Shirinning mehmonidir. Bo’lmasa bizlarga kelmas. Endi Shirin bu yerda yo’q. Mehmonni parvarish qilib kutib ola qolay, nima bo’lsa Shirinning odami. Shirinning mehmonxonasiga tushirdi. Shirin kelar-da, deb yaxshi xizmat qilib turdi. Necha kun o’tdi. Shirindan darak bo’lmay ketdi.

83. Shirin boyagi chashmada kiyimini kiyib, otini minib ‘Chuv!’ deb shiddat qilgach edi, oti bir ko’tarilib Shirinni, bir boqqa olib borib tushirdi. Ul bog’ haligi Shirinni izlab yurgan shahzodaning bog’i edi. Shunda uning kanizak xotinlari Shirinni ko’rdi. Otidan tushirib olib, ‘Bu megajin- shallaqa bizning yorimizga tegmakchi bo’lib yurgandir. Izlab kelgan. Ul buni ko’rsa bizni nima qilsin olib.’ Shunda qirq xotin har qaysisi bir nashtar urib, Shiringa azob berib turgan ekan:

84. “Dod” deganda eshitmasmiz so’zingin,

Kim boshqarib (olib) keldi o’zingin,

Biz o’yarmiz sening nargas ko’zingin,

Yolg’iz kelgan, ey megajin, bil endi,

Yig’laganman senga o’lim lozimdi,

Bizning yorimizni qayda ko’ribsan,

Bizim yorimizga oshiq bo’libsan,

Biz bilmaymiz qaysi shahardan kelibsan,

Otlanibsana, xo’b yor izlab ko’ribsan,

Bizim yorimizga va’da beribsana.

Bu chorboqqa ajab kelib qo’nibsana,

Endi senga sira bermasmiz omon,

Qiz boshiman necha yurtlarni ko’rgan,

Va’da qilgan odaming qayda qolgan,

Shu yerda tayyor deb axtarib kelgan.

Oting nima, qaysi yurtdan kelding sen.

Qiz xalqi o’z joyida turmaymi?

Oshiq bo’lsa, erkak izlab bormaymi?

Sening bu yurishing ayib bo’lmaymi?

Sendayin be ega narsa o’lmaymi?

Har yerda yigitni izlab yurasan,
Bu chorboqda bizga duchor kelasan
Xo'b o'ylagin, azob bilan o'lasan,
Shiringa bir necha izzalar berdi,
Nima ekanini Shirin bilmaydi,
Tanish odamidan sira ko'rmaydi,
Gapiga xotinlar quloq solmaydi,
Bilmaslikdan keldim, dedi bu Shirin,
Ko'rganim yo'q bunday joyni men burun,
Otim surib, bunga- chorboqqa keldim,
Qayer ekanini bilmayin qoldim,
Manga muncha azob bermang, kanizlar,
Yurishima o'zim dar hayron bo'ldim,
Yana mendan bir ko'tohlik o'tdimi,
Falak meni shu kulfatga eltdimi?
Muncha ham azob berding kanizlar,
Mendan senga biror zahmat o'tdimi?
Men yuribman hali (ham) o'z boshima,
Hayron qoldimendi sening ishingga,
Har qaysing menga bir tahaddi qilib,
Jonimni achitding nishtaring urib,
Bilmayman ahvolim qandayin bo'lib,
Nasibim, taqdirim shu yerga kelib,
Men sizlardan qoldim azobni ko'rib.

85. Shunda Shirinning so'zini ul xotinlar qabul qilmadi. – Agar erimiz buni ko'rib qolsa, bizga qaramaydi, shu bilan bo'lib qoladi. U qayoqqa yursa, shu yoqda yurgandir, bu izlab kelgan erini topmay, qo'limizga tushgandir, buning otini mahkam qilaylik, o'zini zindon qatori qilib azob berib, tagi zabun imoratlarning tomiga qamab, yo'q qilaylik.

86. Bu maslahat qirq xotinning hammasiga ma'qul tushib, otini ham mahkam qildi. Qirq xotin Shirinning bilagidan ushlab, har qaysisi bir mushtlab tagi zabundagi imoratlarga boylab, necha tomning to'riga tak-tagi imoratning mahkam yeriga tashlab, - Ana tekkan ering, shu zahda o'lib ketasan, - deb qaytarda xotinlar, boyagi imoratlarning hammasini ustidan mahkamlab chiqdi. 'Hali erimiz kelsa, eshitmagan, ko'rmaganday bo'b turamiz, agar so'rasa 'bilmaymiz',- deb javob beramiz dedi. Shirin tagi zabunda bu xotinlardan ko'p taaddi mushtlar yeb, o'z holiga necha so'zlar aytib yotdi:

87. Ko'zima ko'rinmas yer bilan osmon,
 Hech gunohim yo'qdir, o'zimga rostman,
 Bu yerlarga soldi bir xotin dushman,
 Endi qilib yurishimdan pushaymon,
 Mening yurishimni hech kim bilmasa,
 Qovmu qarindoshim xabar olmasa,
 Bu ishni qilganlar xabar bermasa,
 Shirin yig'lar bu joylarda dod-dod,
 Qorong'ida yotdim, bo'ldi qiyomat,
 Tushibdi boshima turli alomat,
 Men qutulib ketolmayman salomat.
 Bu dushmanlar bilmaganim bildirdi,
 Do'st yig'latib, dushmanimni kuldirdi,
 Xanjar urmay, bag'rim qonga to'ldirdi,
 Gulday yuzim za'foranday soldirdi,

Armon bilan bu hollarda o'ldirdi,
 Elda qolgan rahbarlarim bo'lmadi,
 Eronning yurtida davron surmadim,
 Mahinbonu ko'p qaytardi, bilmadim,
 Nasihatni qulog'imga olmadim,
 Bu ishlar qismatim, shunday bilmadim,
 Azob ko'rib shirin jonim bu tanda,
 Bu yuragim qoldi dog'u armonda.
 Azob ko'rdim, bunda – qorong'u tomda,
 Men o'zimni qildim endi sharmanda,
 Nega mindim Mahinbonu otiga,
 Davron surar edim Eron yurtiga,
 Qani, to'rt yuz kanizagim bo'lmadi,
 Bir ming yigit – bahodirim kelmadi.
 Mening ketgan tarafimni bilmadi,
 Mahinbonu bosh bo'b hozir bo'lmadi.
 Hamoyilday soya solib boshimga,
 Bunday kunda kelib xabar olmadi.

88. Bu so'zlarni Shirin aytib, ohu fig'on qilib yotdi, shunday qilib oradan necha kun o'tdi, Shirindan hech darak bo'lmadi. 'Izlab topib kelaylik' desa, ketgan yo'lini bilmadi. Farhod ham har zamon yo'lga qaraydi, tosh kesayapti. Shu kunda Shirin bormay qoldi. Ul Shirinning mehmoni shahzoda Shopurga qarab: 'Qani, ul kelmadi, bu yurishimizning tayini bo'lmadi.' Shopurning ko'nglida 'Bu boqqa borgan, u xotinlar buni ko'rgan, Shirinni mahkam qilgan, bo'lmasa kelib qolar edi.' – deb Shopur ot boqib yurgan yeridan otlarini tashlab jo'nadi... Necha vaqt yo'l yurib, boyagi Jo'ramizning shahriga keldi. Kelib Jo'ramizga salom berib ko'rinish berdi. Shunda boqqa buyurdi.

Ilgari Shopur bunda ot boqib, bog'da Shahzoda bilan birga yurib hammasi bilan tanish bo'b qolgan edi. Xotinlar ham hammasi Shopurni taniydi. Boqqa kelib xotilarni har qaysisini xizmatga jo'natib yubordi. Bu Shirinni tagi zabundan mahkam qilgan yerdan chiqardi. Otini ham topib oldi. Shopur Shirinni otiga mindirib, o'z yurtiga jo'natib yubordi. Oti uch oylik yo'llarni ko'z ochib yumguncha oladi. Shirinning ketganini xotinlar bilmadi. Xotinlar xizmatdan keldi. Qarasa, Shopur shu yerda. Shopur ularga ul, bul, deb, Eron tarafiga qarab yo'l oldi. Shunda Shirin borib qoldi. Mahinbonu ko'rib, Shirinni otidan tushirib olib, bu so'zlarni aytayapti:

89. Shirin, jonimning gulshani,

Gayerda qolding, mehmonim?

Na joylarga olib ketdi,

Seni bundan tez hayvonim.

Sendan topmay bunda xabar,

Hamma g'amgin, ham intizor,

Sen ketganga motam tutib,

Yig'lashadi bunda shahar.

Qaytadan elingga kelding,

Ochilganda qizil gullar,

Bir dilovar, senam dilbar,

To'rt yuz kanizak xizmatkor,

Shirinning kelgani bildi,

Shahar xalqi, barcha ellar,

Shodu hurrām bo'lib endi,

Birga yurgan u yigitlar,

Kelibdi, - deydi Shirinjon,

Boshimizdan ko'tarildi,

Bunda kulfat, qayg'u g'am,
Katta bo'lar o'yin-kulgi,
Qayta boshdan bo'lib davron,
Barcha Shiringa mehribon,
Ketdi yuragidan armon,
Mahinbonu parvonaday,
Shirindan necha aylangan,
Hammasi xizmatta bo'lgan,
Shirinni o'rtaga olgan,
Ko'shk ustiga chiqib Shirin,
Chorbog' ichida o'tirgan.
Bir ming yigit, to'rt yuz kaniz,
Barcha xizmatiga turgan,
Shirin endi nazar solib,
Har tarafga xabar borib,
Farhodga ham xabar yetdi,
Bu majlisga Farhod kepti,
Oltin kosaga may qoyib,
Alyor tortib ul Shirin,
Avval Farhodga uzatdi,
Mardikor kattasi deпти,
Farhod qiladi xizmatti,
Shirinning sharobin ichib,
Farhod bundan mast bo'b ketdi.

Shiringa ham qaramaydi,
 Mast bo'lib toqqa jo'naydi,
 Ish boshiga Farhod keldi,
 U "Shirin!" deb bolta urdi,
 Qancha toshlarin ag'dardi.

90. Farhod Shirinni ko'rib, xizmatiga ega bo'lib, toshga urgan teshalari loyday kirib, Shirinning Shirinning xizmatini o'rin qilsam, deb kunni, tunni bilmay ishlab turib, Shiringa Mahinbonu aytdi: -Sening bir mehmoning bor, sening mehmonxonangga tushirganmiz. Ul ham senga oshiq bo'lib kelgan odam-mi? Shirin xabar olib ko'rdi va aytdi: -bul ham bir mamlakatning belgili shahzodasi ekan, bu yerga kelgan ekan. Buni ko'zdan tashlamaylik, nima bo'lsa ham izzat-ikrom qilib turayik. Shunda shahzodani majlis bo'lsa chaqirib o'z odamlari qatori unga ham sharob uzatib turdi. U ham Shirinning odamlari bilan birga yura beradi. Bir kuni Shirin otlanib, Farhodning ishini ko'rmoqchi bo'lib, odamlari bilan toqqa jo'nab borayotgani:

91. Necha qizlar hamroh bo'lib,
 Hammasi otini minib,
 Shirin bilan yo'ldosh bo'lib,
 Birga yurar sirdosh bo'lib,
 Shul zamonda yo'lga kirib,
 Farhodning ishini ko'rib,
 Shunday qib Shirin jo'nadi.
 Chiqmoqchin tog'ning boshiga,
 Bormoqchin Farhodning qoshiga.
 Kulib-o'ynab so'z aytadi,
 Kanizak tengu dushiga,
 Shirin bilan bo'lib hamdam,

Bu dunyoda balki beg'am,
 Bir-biriga hamdamlashib,
 Borayotgan satta gulshan,
 Shirin bilan surgan davron,
 Hammasi birday xiromon,
 Ko'nglida yo'q zarra armon,
 Borayotir sof navjuvon,
 Shirin bilan birday bo'lib,
 Husni bir-biridan g'olib,
 Toqqa tomon yurish qilib,
 Qancha o'yin-na'ma bilan,
 Shu zamon Shirin jo'nadi.

92. Bu na'ma Farhodning qulog'iga borib, Shirinning kelayotganini bilib, abzalini yerga qoyib, bir bayt aytib turgan ekan :

93. Hak oldinda mening zorim,
 Ko'ringlar oshiq dildorim,
 Mendan xabar olmoq uchun,
 Kelayotir vafadorim,
 Shirin desam ko'pdir quvvat,
 Husnidan toparman rohat,
 Yorim ko'rib quvonadi,
 Ish boshida munda Farhod.
 Haqqa yetgan mening dodim,
 Shirin mening ko'ngil dodim,
 Shirin Farhod uyqosh otim,

Kelayotir ish boshiga,
Jonim Shirin – parizodim,
Xizmat bitsa bo'lar davron,
Shirinjonimni har ko'rganda,
Yuragimda qolmas armon,
Elimda shohlik – shavkatim,
Hech ko'zimga zarracha yo'q,
Shirin turganda davlatim,
Ko'rinmas podsholik davron,
Shunday bo'lgan manga farmon,
Shirin xizmatida bo'ldim,
Menda yo'qdir zarra armon,
Tosh kesarman bunda terlab,
Bundan ziyod yo'qdir davron,
Har zamon Shirinni ko'rib,
Xasta ko'nglimni shod qilib,
G'uborlarni barbod qilib,
Har zamon Shirin keladi,
Farhod oshiqni yod etib,
Ketar bul boshidan tuman,
Bu yaratgan bandalarga,
Bundan ziyod bo'lmas davron,
Kelayotgandi(r) Shirinjon,
Ko'rinadi moji tobon,

Atrofida sof xiromon,
Shirin surar bunda davron.

94. Bu so'zlarni Farhod aytib, Shirin yaqinlab yetibkelib, 'mardikorlar kattasi', - deb hammadan burun Farhodga sharob tutdi. Farhod sharobni ichib mast bo'ldi, qancha kiyik, olqor, sheru yo'lbars, qoplonlar, turna, g'ozlar u bilan ulfat bo'ldi. Shunda Farhod Shiringa qarab 'bahorli tog'larni tomosha qil!', - deb bir so'z aytib turgan ekan:

95. Jondin ortiq ey dilbarim,
Sharob bergan sen nigorim,
Sharobingini ichib, mast bo'b,
O'zimda yo'q ixtiyorim,
Menga hamro tomosha qil,
Bul ulfati vahshiylarim,
Gul ochilib, tog'lar bahor,
Mardikor Farhod xizmatkor,
Sizga hamro necha qizlar,
Tomosha qil, yaxshi bahor,
Bahor, ko'klam obod tog'lar,
Sening o'zing Shirin dilbar,
O'zgalar oldingda bekor,
Nechalar senga intizor,
Seni birov ko'rolmayin,
Yo'lingda bo'lgan xoru zor,
Yurib necha bu tog'larni,
Tomosha qil, shirin dilbar,
Shirinning ro'molin ko'rib,

Dardi alam g'olib kelib,
Shiringa ko'ring bu Farhod,
Shirinning qoshida turib,
Ko'rsatadi necha ishni,
Bu Farhodning ko'ngli xushdi(r)
Sharob bersa mast bo'b ichdi,
Shirinni hurram kuldirib,
Tog'ni tomosha qildirdi,
Necha fursat bunda turdi,
Bu Farhodga hamdam bo'ldi,
Farhodning ishini ko'rib,
Shirin ko'ngli shodman endi,
Omonlashib Farhod bilan,
Shahar tarafga yurdi,
Farhod ishini tuzatgan,
Naqshin toshga ishlab yotgan,
Farhodning ko'nglini so'rab,
Ish boshidan Shirin qaytgan,
Bu Farhodga hayron qolib,
Borayotir endi Shirin,
Oshiqmi deb, gumon qilib,
Xo'b yigit-da, sohibqiron,
Majnunsifat yurib davron,
Necha vaqtdir ishlar bunda,

Ishdan boshqa yo'qdir armon,
 Hech mehnatdan qilmas hazar,
 Kattalik davlatdan bezor,
 Agar mehnat turgan joyda,
 Ko'rinmaydi dunyo mollar,
 Men bir so'rab anglamayman,
 Ko'nglida na muddao bor,
 Mast bo'b beixtiyor ishlar,
 O'z ko'nglini mudom hushlar.

96. Kanizaklar bu so'zni Shirindan eshitib: 'Har ishning uddasidan chiqadigan yigit ekan, sizning ishqingizda ishlab yotgan bo'lsayam ajab emas. Toshga tesha chopsa, 'Yo Shirin!' deb chopadi. 'Yo Xudo', 'Yo Pirim!', 'Yo payg'ambarim' demaydi. Tosha urgan abzali loyga botganday chilpillab botib ketadi.' dedilar. Ularga Shirin: 'Bekor aytasizlar-da, Shirin, degani bilan oshiq bo'lmaydi, shu ishni boshlagan shiposi, xo'jayini Shirin-de, deb yurgan-da, u.'

97. Shunda Shirin borib bir chorbog'iga tushdi. Yigitlari bilan birga boyagi shahzoda ham yuribdi. Yigitlarning ichida tanig'lik bo'lib, bari yeriga la'li qadabdi. Kunda majlis o'tirishlarda birga bo'ladi. Shirin uning oshiq ekanini ham, bekor yurganini ham bilmaydi. Necha vaqt shunday birga o'tdi. Bir kun Shirin shahzodaga qarab bir so'z aytdi:

98. Necha oy, necha yil bu yerda o'tdi,
 Sendan beg'am yigit bunda yuribdi,
 Bu yurish ahvoling qanday bo'libdi,
 Sen o'zingga ajab orolar bergan,
 Kuning o'tgan yerda tentirab yurgan,
 Yurishingin ko'rsam ahmoqi nodon,

Umiding yo'q seni tirik dunyodan,
Bu dunyoning harakatin bilmagan,
Men bilmayman o'zing qandayin nodon,
Men bilmayman qanday ishni bitkazib,
To'rt yil bo'ldiyigitlarman yuribsan,
Ovqatingman sen kuningin o'tkazib,
Yigit xalqi munda parvoz qilmaymi?
Bu yurish yigitga o'lim bo'lmaymi?
Yurishingin xalqin uyat qilmaymi?
To'rt yil o'tdi, na ish bilan yurasan,
Ko'zingin bo'zartib yurgan balosan,
Betingga jezdirib aytmay bilmaysan,
Bu yerlarda o'zing nima qilasan,
Nomus-orin o'z elida bilmagan,
Yurishi o'ziga ayib bo'lmagan,
To'rt yil o'tdi, hech kim yo'qlab kelmagan,
Yurishingin hech tayini bo'lmagan,
Men bilmayman o'zing qandayin nodon?
Shu yurishda o'tasanmi dunyodan?
Meni hurmat qilib xizmatim qilgan,
Odamlarim ko'nliga qarab turgan,
Shirin endi bunga qattiq gapirgan,
Anglamayman, o'zing qandayin nodon,
Otu qamchi bu shaharga kelibsan?

La'li qadab o'zingga pardozi beribsan,
 Ahmoqlar ichida yurgan g'olibsan,
 Nima bilib, nima ishlar ko'ribsan?
 Mehmon xalqi besh kun, o'n kun bo'lmaymi?
 O'n- o'n besh kun o'ta bersa oradan,
 Yurt odami uni ayib qilmaymi?
 Eronda Shirinning mehmoni bo'lding,
 Sharmanda bo'b to'rt yildan beri yurding,
 Endi o'ylasam toza o'lasi bo'lding.
 Xo'b yaxshi izzatni bu yerda ko'rding,
 Indamading yo'qdir sening xayoling,
 Indamasam tag'i yurmoqqa mayling,
 Shuncha egan ziyofating bas endi,
 Joning bo'lsa, o'zing qilgin amaling,
 Bu so'zlarni Shirin shahzodga aytdi,
 Gap bilan yurganni juda qizartdi.

99. Shirinning bu so'zi (shahzodaning) nafasiga qattiq tegip, ishqibozlik qiyin narsa, hech nima deya olmay otini minib, to'rt yil o'tgan, mol-mulki, davlati yoridan ayrilib ketgan. Shirinni o'z o'ziga hamdam bilib yurib edi. Bunday qattiq so'z eshitgan (shahzoda) endi araz urib ketib borayotgan eri:

100. Oshiq edi ketdi ko'zini yoshlab,
 Umidini uzdi endi Shirindan,
 Goh yo'llarda ot yo'liga yonboshlab,
 Qabo falak boshga soldi zulm, deb,
 Shirindan ayrildim holim zabun, deb,

Yana ham yurtimga bormoq qiyin, deb,
Goh cho'llarda qaddin rostlab yeladi,
O'ngu so'lga 'Shirin' dedi qaradi,
O'z holiga g'arib bo'lib boradi.
Qayga boray, men Shirin deb axtarib,
Men kimga yig'layin dardimni yorib,
Shirin mening yuragima dog' solib,
Aytolmayin to'rt yildan bu buyoqqa,
Oxirinda bo'lib ketdim sharmanda,
Shirin, deb yig'layman bo'taday bo'zlab,
Endi chiqdim men yurtimni izlab,
Oshiqlik savdoni boshimga oldim,
Shirin, dedim o'z yurtimdan ayrildim,
Shopur ig'vosiman qildim zulimni,
Aytolmadim endi kulfat-holimni,
Qaysi go'rdan hamroh bo'ldi u Shopur,
Manga bir kun xabar berdi Shirinni,
Men undan eshitib 'oh' urib yurdim,
Eronning yurtiga axtarib keldim,
Murodu maqsadim bundan topilib,
Shirinday dilbarni bu yerda ko'rdim,
Shirin mashg'uloti – suhbatin bilib,
To'rt yil umrimni bunda o'tkazdim,
Oxirida mening ko'nglim qabarib,

Shirinning so'zlari juda ham g'olib,
Meni hech kimsaga Shirin o'xshatmay,
Bir betayin meni devona qilib,
Bor, ketdim men Shirindan ayrilib,
O'ziga bu so'zni tasalli berib,
Shul zamon otiga qamchisin urib,
Endi kelmasman Shirinni axtarib,
Ishqida devona bo'ldim,
Elimden begona bo'ldim,
Abgoru aftoda bo'ldim,
Men Shirindan jafu ko'rdim,
Bejoy u qattiq gapirdi,
So'zidan bevafo ko'rdim.
Menga o'tkazgan jafosi,
Yo'qdir Shirinnig vafosi,
Bu so'zlarni aytib yo'lda,
Borayotir yolg'iz cho'lda,
Hech kim bilan bo'lmay birga,
Qanday bo'ldi elotim deb,
Ko'pdir boshda kulfatim deb,
Munda to'rt yil o'tib ketti,
Shirin bo'ldi ulfatim deb.
Shunday bo'lib yo'lga kirib,
Bedov bilan qistab yurib,

Qamchi urdi, simday botdi,
 Tashladi Shirin demakdi,
 Shirin ham Eronda qopti,
 Ko'nglimdan ketsin deydi,
 Qistab cho'lda mingan otdi.

101. Shahzoda Shirindan shunday qattiq gap eshitib, diqqati oshib, ko'p yo'llar yurib ketdi. Bir shaharga yetdi. Bir chorbog' ko'rindi. Ul chorboqqa burilib bordi, chorboqqa tushdi. Bir bog'bon kelib sarhovuzning bo'yida buni ko'rdi. Shunda bog'bon qaradi, shahzodasifat, xush surat, podsholikka lozimday bir yigit. Shunda bog'bon shahzodaga qarab: 'Qayerdan kelding?' deb so'rab turgan ekan:

102. Qarayman tarzingga bir lochin shunqor,
 Sening yurishingdan o'zgalar bekor,
 Xabar bergin, bo'tam, qaydin kelasan,
 Qaysi eldan, qaysi yurtdan bo'lasan,
 Tarzing ko'rsam qaysi bog'ning gulisan,
 Sayragan gulshaning sen bulbulisan,
 Qaysi elda, qaysi podsho o'g'lisan?
 Xabar bergin, qaysi eldan kelasan?
 Ovladingmi men so'rayman, mard o'g'lon,
 Parvoz qilding qaysi mazgil xonadan;
 La'lidan egar qilib otini mingan,
 Guzar solib qaysi shahardan kelgan,
 Siri ahvolingdan gapir, mard o'g'lon,
 Podshosifat ko'zim, qaydin kelasan?
 Bu chorbog'lar Rum podshoning joyi,

Seni ko'rsa xizmat qilar sipoyi,
 Tarzingga qarayman bir yurtning shoyi
 Xabar bergin bolam, qaydin kelasan?
 Menga bayon ayla mamlakatingin,
 O'ynab-o'sib parvoz qilgan yurtingin,
 Men so'radim, jon bolam, avlodingin,
 Xabar bergin ko'zim, qaydin kelasan?
 Husning chiroylidi(r) foniy dunyoda,
 Husning ko'rsa shohlar bo'lar piyoda,
 Jamolin bor oyu-kundan ziyoda,
 Xabar bergin bolam, qaydin kelasan?

103. Bu so'zlarni shahzoda ul bobodan eshitib, boboga qarab bir ikki og'iz so'z aytib turgan ekan:

104. Men oshiqi sargashtaman,
 Bir abgoru abrashtaman,
 Bulbuldayin nolondaman,
 Dog'u hasrat armondaman,
 Azalla kuygan bandaman,
 Xalq ichida sharmandaman,
 Yaxshi kunim do'nib xora,
 Yuragim bo'lib sadpora,
 Kim so'raydi bunda hola,
 Abgora o'zim ovora.
 Bo'g'implarim tol-tol bo'lib,
 Xazon urgan gulga o'xshab,

Men yig'larman bugun qaqshab,
 Yetishmagan yorga zora,
 Yor axtarib, jonim bobo,
 Mening bag'rim yuz ming pora,
 Yor yo'lida ko'p ovora,
 So'rama mening elotim,
 Musofirlik elda yurtim,
 Shirin deb elimdan chiqib,
 Endi uzganman umidim,
 Ko'p yugurdim ko'nglim berib,
 Necha vaqt suhbatni ko'rib,
 Shirin bilan birga bo'lib,
 Yor ishqida bunda keldim,
 Kuyib-yonib g'amga to'lib,
 O'z holimda men boraman,
 Bu ahvolda boshim olib,
 Yor savdosi kelgan g'olib,
 Bunda bormi, jonim bobo,
 Holim so'rab menga qara,
 Mundan ziyod yo'qdir voyim,

106. Kunlardan bir kuni 'Otangin yurtini yov olibdi' degan xabar eshitdi. Otasi o'lib nes-nobud bo'lib ketibdi. Shunda shahzoda Rumdan lashkar olib, o'z mamlakatiga borib, necha kunlar urush-surush qilib, qancha odamlar o'lib, ul yov qo'lidan otasining mulkini ajratib oldi. Shunda Rum podshosining qizini uzatib borib, otasidan qolgan mulkka ega bo'lib, munda podsholik qilib turdi.

107. Bu gaplar Shirinning qulog'iga yetdi. Shirin aytdi: 'Men unga qattiq gapirganim, joni bo'lsa eliga borar, bir harakat qilib, to'y-tomosha berib meni olar, deb gapirib edim; 'U Rum podshosining qizini olib yuribdi.' Shirin o'zining ishqiboz bo'lib yurganini, oshiq bo'lib to'rt yilgacha aytolmay xizmatida turganini, boshidan o'tgan voqeani xatga solib, bir elchidan jo'natib yubordi. Shirinning bu qilgan ishini hech kim bilmaydi. Elchi necha vaqt yo'l yurib, bul xatni olib kelib shahzodaga brdi. Shunda shahzoda bu xatni o'qib ko'rib, ko'ziga surtib bu so'zlarni aytib turdi:

108. Bilardan-bilmasdan bir so'z o'tadi,

Pushaymon qib naf topmayin yotadi,

'Hay attang' deb endi ko'ring, shahzoda,

Shirin so'zi qayta boshdan o'tadi.

Oshqlikman Shirin aytgan ul so'zni,

O'ylab tursam ahmoq bo'lgan deb bizni,

Yana yuboribdi yaxshilab so'zni,

Oshiqi dildorning so'zi o'rtadi,

Bilmadim, qandayin Shirin so'zi bu,

Necha vaqtlar ko'rdim oydan yuzini,

Yor bilib yurganim Shirin o'zini,

Layliga mengzayman jodu ko'zini,

Qayta boshdan Shirin so'zi o'rtadi,

Ko'nagan savdolar qaytadan g'olib,

Keyinimdan tag'idan elchi yuborib,

Ko'na bo'lgan dardim mening yangarib,

Qayta boshdan Shirin meni o'rtadi,

To'rt yil turdim Shirinjonning qoshida,

To'rt kuncha bo'lmayin o'tdi zamonda,

Bilar-bilmas ajab so'zlar o'tadi,
 Bilmaslikdan bo'ldim endi sharmanda,
 Hali ham Shirinning ko'ngili menda,
 Qayta boshdan Shirin so'zi o'rtadi,
 Tanimdan quridi mador, ahvolim,
 G'amzasi jon olgan, ko'zlari zolim,
 Necha vaqtlar Shirin edi hamdamim,
 Qayta boshdan Shirin so'zi o'rtadi,
 Bu so'zlarni aytib bag'rim ezildi,
 Ko'zdan yoshim qatra-qatra tizildi,
 Xatni ko'rib munda ko'nglim buzildi,

109. Shunda Shirinning xatda aytgan so'zi:

110. Yetishmagan xonim, munda zoringiz,
 Qutlug' bo'lsin saylab olgan yoringiz,
 Ko'p yurdim menam seni yorim deb,
 O'zga yoring bor ekanini bilmadim,
 Mendan o'zga buning kimi bor, deb,
 Quruq tikon xor ekanini-bilmadim,
 Shahzoda, sen quloq solgin tilima,
 Bu ishlarning meni qo'ydi o'lima,
 Kokildim deb chirmadim och belima,
 Caqqon odam bor ekanini bilmadim,
 Sen eshitgin bunda Shirin so'zini,
 Borib opsan Rum podshosin qizini,

O'zgalardan topib sarvu nozini,
 O'ylab tursam o'tar ayriliqdin,
 Uzib ketgan ekan mendan umidin,
 Yaxshi qizmi, ul olgan parizoting,
 Yorli bo'psan, qulluq bo'lsin suhbating.

111. Bu so'zni eshitib shahzodaning xotini 'Buni bir yerda va'da qilgan, men kelib olaman degan, yer tepishib qo'ygan yeri bor ekan' – deb shahzodaga qarab bir so'z aytib turgan ekan:

112. Va'da qilgan yoring bo'lar,
 Shahzoda, javobim bergin,
 Xom hayol ishingin ko'ngil,
 Sen mening javobim bergin,
 To'g'ri kelmayin yulduzi,
 O'yla, men Rumning qizi,
 Shahzoda javobim bergin.
 Sening bilan vatan qilmam,
 Meni deb yoringdan qolma,
 Yaxshi ko'rganingman bo'lgin,
 Shahzoda, javobim bergin.
 Yoring borin men bilmadim,
 Meni sen pisand qilmading,
 Shahzoda, javobim bergin,
 Sen o'zingin abgor qilma,
 Yaxshi ko'rgan yordan qolma,
 Meni ham umrim o'tkarma,

Shahzoda, javobim bergin.

Ketti mening nomus-orim,

Va'da qilgan bordir, yoring,

Men tutmayin kirdikoring,

Shahzoda, javobim bergin.

Sen ham meni ahmoq bilma,

Kallangin enqaytib turma,

Bu so'zimga g'amgin bo'lma,

Shahzoda, javobim bergin.

Sening o'zing abgor bo'lgan,

Har kimga bir ko'ngil bergan,

Kim bilan sen va'da qilgan,

Bu so'zimdagi yo'qdir yo'lg'on,

Shahzoda, javobim bergin,

Ne bo'lsa suyganing olgin,

Sen mendan ayrilib qolgin,

Yaxshi ko'rganingman bo'lgin,

Shahzoda, javobim bergin.

Taningdan ketmasin darmon,

Ko'nglingda qolmasin armon,

Bilib senga so'z aytaman,

Shahzoda, javobim bergin.

Kerak emasdir davlating,

Sening bul shohlik shavkating,

Sendan men uzdim umidim,
 Nasip qilsin senga yurtimg,
 Shahzoda, javobim bergin.
 Bu keyiningdan keldi xabar,
 Shirin otli bir yoring bor,
 Shirin ikkovingga qolsin,
 Bu yerlardaki kirdikor,
 Shahzoda, javobim bergin.
 Kelaman deb aldab kelgan,
 U keyningdan xat yuborgan,
 O'yla menga aytma yo'lg'on,
 Shahzoda, javobim bergin.

113. Shahzoda bu so'zni xotinidan eshitib, dardi alami ziyoda bo'lib, o'lay-bo'lay desa, bul ham undan kam emas. Rum podshosining qizi, shunda xotinini aldab bir so'z aytib turgan ekan:

114. Mundayin ishdan bexabar,
 Biror elchi xat obkeldi,
 Ko'nglingga kelmasin, dilbar,
 Sendan o'zga meni qanday yorim bor,
 Nima xat borini bildim,
 Qanday xat o'qidim, ko'rdim,
 Dilbar, nega ko'nglingga,
 Bu so'zlarni og'ir olding?
 Haqqa yetgay ohu zorim,
 Bunda obod kirdikorim,

Sendan o'zga mamlakatda,
Yo'qdir mening olgan yorim,
Xat yuborib turgan Shirin,
Pisand qilsam olar edim,
O'yla, endi sendan burun,
Ul ko'nglingda Shirin, dema,
Xat keldi, deb hech g'am yema,
Ko'nglingda bo'lmasin armon,
Shirin o'zi megajindi,
Men ularni na qilarman,
Sening bilan bo'lar davron;
Seni olib o'ynab-kuldim,
Hech qolmadi menda armon,
Ko'ngling bo'lib xafa bo'lma,
Nozik dilbar, menga jonon,
Sen ko'nglingga og'ir olma,
Xafa bo'lib ko'ngling buzma,
Bu gaplardan gina qilma,
Sendan o'zga yo'qdir dilbar,
Husni to'lgan oydek bo'lib,
Qoshing sening yoydek bo'lib,
Alqib-chalqib yurgin bunda,
To'qli sotgan boyday bo'lib,
Qoshi kamonli e, dilbar,

Seni menga yetkazgandir,
 Xo' b bilsang, parvardigor.
 Senday nozanin oldida,
 O' zgalarning bari bekor,
 Yoriga so'zni bildirdi,
 Aldab-suldab minnatdor bo' b,
 Bazo' r yorini ko' ndirdi.
 Yorning ko' ngli taskin topdi,
 O' ynab kulmagi maqsadi,
 Bir ozgina ul ko' nglidan,
 Yorning ham g' ubori ketdi.
 Ko' p so' zlarni yorga aytdi,
 Gapirmagan so' z qolmadi,
 Bu ko' ngildan g' ubor ketdi.

115. Shahzoda yorini ko' ndirib, bunda yotdi. Shirinning so' zida ahmoqlik o' tdi, deb bul ham o' rtanib ketdi. **116.** Endi gap navbati Shiringa yetdi. Shirin Farhodan xabar olib, har kuni ishga solib, bir tosh yo' ldagi hovuzni tuzatdi. Shunda Farhodning ustaligiga Shirin bir bayt aytib turibdi:

117. Balli, mardikori kalon!
 Bu dunyoda bo' lgin omon,
 Xizimatingdan obod bo' lar,
 Eron shahri bunda zamon,
 Bari hunaring bildirib,
 Yog' ochday qib bu toshlarni,
 Hovuzni qiyib endirib,

Necha naqshin ajoyibni,
Bunda toshlarga qo'ndirib,
Bu hunari yurtidan g'olib,
Har kim ko'rsa aqlin olib,
Tosh kesib ishlaydi Farhod.
Shirin uchun qilib xizmat,
Xizmatin bunga o'tkazdi,
Necha og'ir ish bitkazdi,
Balli, mardikori kalon,
Sharob beray senga davron,
Qolmasin ko'nglingda armon,
Xo'b ishlarni ko'zing bilgan,
Sohibqiron bir navjuvon,
Farhodning ishini ko'rib,
Tomoshaga xalqlar kelib,
Shirinning ishqini ming bo'lib,
Shirin boshda turgan vaqti,
Farhod ishlaydi mast bo'lib.
Ko'ring bunda turib Farhod,
Shirinni qiladi izzat,
Shirin ish boshiga kelsa,
Mast bo'lib qilar xizmat,
Shirin necha so'zlar aytdi,
Tosh kesganlar ishlab yotdi,

Borib koshki mazgil joyga,
Shirin o'tirib joy tutdi,
Joi orastalar so'zlab,
Shul zamon Farhodni chorlab,
Aslaha anjomin tashlab,
Bunda Farhod vaqtin xushlab,
Shirin oldiga yo'l boshlab,
Farhod bundan turib ketdi,
Shirinning qoshiga yetdi,
To'rt yuz kaniz xizmatida,
Shirin shunday o'tiribdi,
Qancha odam yigitlari,
Yig'ilishgan xizmatkori,
Yaxshi liboslarni to'shab,
O'tiribdi kanizlari,
Shirin tog'risida turdi,
Ishorat qilganin bildi,
Farhod ham birga o'tirdi,
Shirin oltin kosa olib,
Bol bilan sharobni solib,
Farhodga ishorat qilmay,
Oyday Shirin ko'nglin xushlab,
Tura keldi, belin ushlab,
Himoman labini tishlab,

Hammasidan burun boshlab,
 Farhodga kosani tutdi.
 Farhod ichib sharob, boldi,
 Shiringga ishqing ming bo'ldi,
 Mastu beixtiyor bo'lib,
 Endi qaramay suhbatga,
 Ul zamon o'rnidan turdi.
 Har yog'idan ter quyulib,
 Ishiga qarab yugurdi.
 Mast bo'lganin Shirin bilib,
 Farhodning keynidan kuldi,
 Zavq qilishib necha kaniz,
 Ketdi deyishib kulib qoldi,
 Farhod borib toshni urdi,
 Hovuzga toshni qo'ndirdi.

118. Shunda kanizlar kulib, Farhodning ketishiga choqchoq qilib qoldi. Farhod borib, 'Bekor o'tirmoqda nima bor'- deb o'z ishi bilan bo'ldi.

Endi asta-asta Shirin ko'ngliga keldi 'Bu qayerning odami ekan, hech qaysing bildingmi?'- deb qizlardan, odamlardan so'radi.

'Biz boshi toshkesar mardikor qilib edik. Bu hech mardikor haqisini so'rab olmaydi. Sen qayerdan deb so'raganimiz yo'q edi. Shu vaqtda ham mijozi majnunsifat edi. Biz bir devona odam ekan-da deb edik. Ishiga qarasan bir sohibqiron, bahodirligi yurtidan o'tgiday, g'ayrat-siyosatiga uncha-muncha odam borib bo'lmaydi. Men bir katta do'kondan chiqqan odam ekan deyman.' Shunda qizlar aytdi: - So'rgan bilan bu aytmaydi, bo'lak odam bilan gapirishmayditoqqa borib ishlasa, buning jo'ralari shu

vahshiy jondorlar. Siz bir kosa sharob bersangiz, yugurib ketadi. Nima ekanini bilmaymiz.

Shunda odamlardan bitta-yarimtasi aytdi: ‘Mishmish eshitamiz. Xitoy mamlakatida, Chinmochin shahrida Hoqoni Chinning o’g’li emish, degan gaplar qulog’imizga kirdi.’ Bu so’zlarni odamlardan eshitib, bu gapning rosti yolg’onin uncha angalayolmay: ‘Agar Xoqoni Chinning o’g’li bo’lsa, bu menga oshiq ekan-da’- deb Shirinning ko’ngliga keldi.

119. Endi Eron podshosidan eshiting: Shirinning ovozi olamni tutdi. Shunda Xisrav shoh hech kimga bildirmagan bo’lib, Shirinning ovozi olamni tutib, ‘ Men xabar yuborsam qabul qilar-da’ deb Shiringa bir xat yubordi. Xatining xabarida Shirin ko’rib, yomon, yaxshi gapirmay, ‘men o’yin ustida barkamol bo’lsam, ‘ deb xatini qaytardi. Xisrav ko’nglida aytdi: - Buning ko’ngli xayoli menda ekan.

120. Shunda bir jodugar, ayyor dunyodagi bo’lgan ishdan xabari bor, manglaylari tirishgan, kecha-kunduz ko’nglida xudo bilan urishgan, bir kampir ayyori bor edi. Bu ishni anglab Xisravga qarab bir so’z aytayapti:

121. Ayo, shohim, senga deyay so’zimni,

Holim bilib sen eshitgin arzimni,

Ko’nglimda Shirin senga lozimdi(r),

Hay deganday qilib aytgan so’zingin,

Ustalikman Shirin senga qaytargan,

Shiringa yuborgan ul qog’ozingin,

Shohim, sening ko’nglindaki bo’lmaydi,

Podsho deb Shirin pisand qilmaydi,

Sening bilan Shirin o’ynab-kulmaydi,

Seni Shirin odamlarday ko’rmaydi.

O’ylagin, Shirinning bir oshig’i bor,

Necha zamon bo’ldi bunda xizmatkor,

O'ylagin podshoyim, ul ko'nglin bekor,
Shohi Farhod bul Shiringa xaridor.
Shirin uchun kelgan chinmochin eldan,
Shirinning ishqida jafolar ko'rgan.
Necha vaqtdan beri bunda tosh qazib,
Mardikor nomidan mehnat qib turgan,
Bahorda ochilgan bog'ning gulydi,
Xoqon podshosining bilsang, uliydi,
Shirinning kuyida devona bo'lib,
Vahshiy jondorlarman tog'da o'ltirib,
Farhod borda, Shirin qabul qilmaydi,
Sen ko'nglingga bo'lmas ishni keltirib,
Shirinning bir necha muddaosi bor,
Shirin deyishib jafo tortgandi(r) shohlar,
Necha oy, necha yil bu yerda o'tdi,
Shirinning ishqida Farhod mehnat qib,
Tog'da azob tortib jafolar chekti,
Shirinning ishqida shunday ish bo'пти,
Farhod borda, Shirin qabul qilmaydi.
Endi, shohim, sen ko'nglingin xushlagin,
Mundoychog'i xayolingin tashlagin.
Agar sening ko'ngling Shirinda bo'lsa,
Xalq ko'rgiday bo'lak ishlar boshlagin,
Bu Farhodning bilmaganin bildirsang,

Xanjar urmay bag'rin qonga to'ldirsang,
 Bu Farhodni bir zulmga ko'ndirsang,
 Oxir yeri sen Farhodni o'ldirsang.
 Shunda Shirin tanho qolar o'zingga
 Bo'lmasa ergashmas Shirin so'zingga.
 Ilgarigi xayolingin sen tashlab,
 Xohi yurgin, xohi yotkin yonboshlab,
 Olar bo'lsang sen Shirinday dilbarni,
 O'zing aytgin bir ko'nglingman ish boshlab,
 Zarb o'tmasa odam nega kuyadi,
 Farhodini tashlab nega tegadi?
 Bildingmi, podshoyim, mening so'zimni,
 Aql bilan o'ylab bilgin o'zingin.

122. Bu so'zni kampirdan Xisrav shoh eshitib, ma'qul tushib, kampirga qarab maslahat so'rab: -endi Shirinni olmoqni payida bo'lib, xo'p o'ylab ko'rib, qanday qilsak Farhodni qo'lga kiritamiz ekan? – deb maslahat so'rab, kampirga bir-ikki og'iz so'z aytib turgan ekan:

123. 'Shirin!' deb qolmadi tanimda toqat,
 Qilsammikan, Shirinjonga bidohat
 Jonim momo, bergin endi maslahat,
 Yo Farhodga qilayinmi siyosat?
 Shiringa menday shoh xatlar yuborgan,
 Shirinning xatida yo'q edi yolg'on,
 Yaxshi so'zman u xatimni qaytargan,
 To'g'ri o'ylab maslahat ber, momojon,

Farhodni bu yerga keltirsak qanday,
 Unga izza bersak juda ham shunday,
 Kelarmi, kelmasmi, xayoli qanday?
 Nima borlik, muddaosin bilmaymiz.
 Shirinni o'ylasam qolmaydi toqat,
 Hisobi yo'q, unga qilsam siyosat.
 Qani, esa men so'radim maslahat!
 Shirin ham oydayin to'lgan kamoli,
 Aqlingin eltar husni jamoli,
 Jonim momo, bergin yaxshi maslahat,
 Shirinning ishq bor, menda qabohat,
 Hech yerlardan mening shashtim qaytmagan,
 Shirinday qaytarma, so'z aytdim senga,
 Jonim momo, bergin endi maslahat,
 Bo'lmasin hech kimga bunda qiyomat,
 Qanday iloj bilan keladi Farhod,

124. Shunda momosi aytdi: 'Ul Farhod bir majnunsifat odam, birovning gapini qulog'iga olmagan, o'z bilganidan qolmagan, hoqoni Chinning podsholik davlatini pisand qilmagan, ul ham sendan kam emas. Mardikor sifatida Shirinning ishqida mehnatda. Senday podsholardan ul qo'rqib irkilib turmas. O'limdan hech yuz qaytarmas. Shirinning ishqida qabohat oshiq. Agar,- mening qoshimga kelsin- deb, bo'lak odam tuva, o'zing borsang ham gappingga quloq solmas. Shirinning ishqida qilgan ishidan bir zarra g'ofil bo'lmas. Shunda agar Farhodga bir jabri sitam qilmoq bo'lsang, agar Shirinni shafe keltirmasang, u Farhod kelmas' – dedi. Bir odamni elchi qilib qo'liga xat yozib Farhodga buyurib, Xisrav bu so'zni aytib turgan ekan:

125. Nazar solgin u Farhodning ishiga,

Elchi bo'lib borib kelgin qoshiga,
Avval borib senam Farhodni ko'rgin,
Farhodning qo'liga qog'ozni bergin,
Bu xizmatni o'rin qilib sen kelgin,
Shirinning hurmati ul Farhod kelsin,
Ishini so'rayman, o'rnidan tursin,
Shirinning hurmati qoshimga kelsin,
Xisrav aytur, poyomimni bilsin, deb,
Ishlab yotsa bul o'rnidan tursin, deb,
Xayollab qolmasin bunda yursin, deb,
Shirinning hurmati Farhod kelsin, deb,
Oydayin Shirinni shaf' keltirdim,
Elchining ostiga otni mindirdim,
Farhod ahvolini munda so'ray deb,
Shirinning hurmati oni chaqirdim,
Qizlarning ichida Shirin dilovar,
Farhod emish u Shiringa xizmatkor,
Kelsin deb chaqirdim munda Farhodni,
Oshiq bo'lsa Shirin xurmatin qilar.
Albatta bu yerga kelmagi darkor,
Farhodga qog'ozni sen ham eltib ber,
Xayolingin bo'lak yoqqa bo'lmagin,
Ul Farhodga boshqa sabab qilmagin,
Yaxshilik ko'r, yomonlikni ko'rmagin,

Bo'lak ishga sen aylanib qolmagin,
 Xayollama, borib kelgin Farhodga.
 Menday shohga sen bo'lasan xizmatkor,
 Qo'lingda qog'ozim Farhodga yetkar,
 Farhodni aylagin bu yerga tayyor!
 Kechga tortmay bundan turib tezroq bor,
 Borganda Farhodni o'zin ko'rasan,
 Farhodning qo'liga xatni berasan,
 Qancha e'tiqodi bordi(r) Shiringa,
 Oshiq, no oshiqin shunda bilasan.
 Bu so'zni eshitib ul zamon elchi,
 Jo'nadi Farhodga, ul oti-qamchi,
 Yo'l yurib yetishdi shul zamon xatchi.

126. Shunda bu xizmatkor Xisrav shohning xatini olib borib Farhodga ko'rsatdi. Farhodning sochlari jingalay-jingalay bo'lib, bug'i osmonga chiqib 'Yo Shirin!' deb tosh kesib yotibdi. Chor tarafida vahshiy jondorlar tomosha qilib turibdi. (Elchi) bu xatni Farhodga tutdi. Xatga shunday qaradi, xatda Xisrav Shirinning hurmati debdi, ishga qaramasdan – Shirinning hurmati kelsin,- degan gapni bilib, 'Nima qiladi, nima ishi bor?' –deb elchidan so'ramadi. Yo'lga tushib ketdi. Hisrav shohning qoshiga yetdi. Borib xisravga Farhod rubaro' bo'ldi. Xisrav shoh Farhodga qarab juda siyosatni katta qilgan kishi bo'lib bir-ikki og'iz so'z aytib turgan ekan:

127. Munda sen yuribsan ko'nglingin xushlab,
 Bul tog'ni kesasan tinmayin ishlab,
 Mamlakatni obod qilmoqqa boshlab,
 Xizimatingdan hech bir bahra bo'lmadi,
 Boshing olib, sening qoning to'karman,

Oyog'ingga g'ulu-zanjir solarman,
 Tirik bo'lsang bu zindonga tashlayman,
 Men o'ldirib seni nobud aylarman!
 Na ish boshlab bu yerlarda yuribsan?
 Sen o'zingin muncha abgor qilibsan,
 Eshitaman bu yerlarda yuribsan!

128. Bu so'zni eshitib Farhod:

129. O'ldiraman deb qilmagin siyosat,
 O'ylasam yurtimdan chiqib o'lganman,
 Boshing desan mening boshim kesilgan,
 Qon to'kmaqchi bo'lsang qonim to'kilgan.
 Bul bo'ynimda g'ulu-zanjirlarim bor,
 Shirinning ishini qilmog'im darkor,
 Azob tortar shirin jonim bu tanda,
 Zindon deb so'zlama Xisrav, sen menga,
 Shu yurishim o'yla, menga zindon-da.
 Oshiqlik kuyida zindonlarim bor,
 Qolmayin ishimdan ketmog'im darkor.
 Podsho bo'lsang zindon pisand qilmagin!
 O'ldiraman debon lofi urmagin,
 Har na azob bo'lsa mening bo'ynimda,
 Bir jandapo'sh, el devona bilmagin,
 So'z o'ylab sen ham bunda g'am yema,
 Xasni ko'rsang, sen o'zingdan kam dema!

Podsho bo'lsang bo'libsanda Eronga
 Meni o'ldiraman deya g'am yema.
 O'ldirmak ixtiyori yo'qdi(r) senda,
 Behuda so'z bilan bo'lma sharmanda,
 Sening do'qingdan mening ne parvoyim bor,
 Bu podsholik davlating nima ko'rinar,
 Shirin otlik mening xaridorim bor,
 Shirin uchun qilgan xizmatlarim bor,
 Podsho bo'lsang o'z yo'lingga yura ber,
 Podsholik sha'ningin sen ham bilmasang,
 Seni kimsan deb men izza bermasam,
 Shirinning hurmati, deding, chaqirding,
 O'zing bilmay necha so'zni lof urding!

130. Bu so'zni Farhoddan eshitib xisrav shoh: 'Tutib buni zindonga solsam, bu zindonda qolsa, Chinmochinga xabar bersa, undan qancha lashkar kelib, ko'p joylar xarob, oyoq osti bo'lsa, o'ldirib yuborsam ham shu gap. Buning Shirindan boshqa bilan ishi yo'q ekan. O'zining ham davlati mendan ziyoda bo'lsa ziyod, kam emas. Gapirganim bilan bu podsho ekan, deb parvoyiga kelib g'am emas. Shirindan boshqa qizni bilmas, nima derini bilmay, podsho: - Seni sinamoqqa chaqirdim, Shirinning hurmati, endi shu tog'ning narigi yog'i daryo, shu tog'ni kesib ishlab yotgan ekansan. Shul daryodan suv chiqarib bu yoqqa o'tkazib mamlakatni obod qilaver, Shirinni senga beramiz, - deb jo'natdi. Bu so'zga Farhod juda mast bo'lib ketdi. Shirinni olmasa ham olganday bo'lib, o'rnidan turib, o'z ishiga yugurib, tog'u toshni qazib, ag'darib ketdi. Shirinni beraman degan gapiga vaqti xush bo'lib urgan abzallari necha toshlarni qirqib o'tdi. Shunda ishlab yotdi.

131. Shirin bir (kuni) ish boshiga borib ishini ko'rib kelayin deb o'tlanib borayapti. Xisravning chaqirib gapirib yurganidan xabari yo'q. Shu kunlarda Farhod hadaha bitirib

olgiday bo'lib ishlab yotibdi, hech yon yoqqa qaramaydi. Shirin Farhod xizmatiga ko'ngli to'lib, 'Farhodga berarman', - deb shishalarga sharob solib borayapti. Farhod tog'ning boshida ko'rdi. Shirin kelayapti. Tog'ning pasiga yetibdi. Shunda Farhodning ko'ngliga keldi. 'Oshig'im kelayapti, otining oyog'ini qiyinchiq toshlar uribyurmasin, men balandda, u pastda turmasin', - deb qo'lidagi asboblarini tashlab pastga yurib ketdi. Shirinning qoshiga yaqinlab yetdi. Shirin Farhodni ko'rib, kulib 'Horma, bor bo'l?' qilib, 'Quruq bormaysizga sovg'a keltirdim', - debsharobni uzatdi. Farhod Shirin sharobini ichib, mast bo'lib otni tepasiga qo'yib, Shirin otning ustida, 'Oshig'im tog'larni tomosha qilsin', - deb ko'tarib chiqib ketdi. Shunda Farhod (Shiringa) bir so'z aytib turgan ekan:

132. Sizing uchun qilib xizmat,

Tomosha qib ko'ring rohat,

Ko'tarib bul kun boshima,

Rahm aylagin ko'z yoshima.

Oting bilan olib chiqdim,

Dilbarim, tog'ning boshiga.

Mardikori kalon o'zing,

Qattiq tegmas aytgan so'zim,

Qilgan xizmat sizga lozim,

Bahor tog'ni tomosha qiling,

Siz ham endi sarvinozim,

Shirin desa qilma qahr,

Tomosha qib oling bahr,

Rang-barang gullar ochilib,

Bahor vaqti ajab tog'lar,

Shirin senday ko'ngil qushim,

Yengil qoldi munda ishim,
 Unda qilgan hovuz bitdi,
 Nov xizmat yaqin qopti,
 Sag'al kun ishlasam bunda,
 Suv o'tadi biling, onda,
 Bu xizmatni o'rin qilsam,
 Bo'lmayman menam sharmanda,
 Obod bo'lar mamlakating,
 Yaxshi qo'yilgan davlating.

133. Shunda Shirinning Farhodga e'tikod, ishqiy ziyoda bo'ldi. Endi mazgilga qaytmoqchi bo'lib, Farhodning qoshidan xushlashib bir-ikki og'iz so'z aytdi:

134. Men ketarman vafodorim,
 Mazgilda bo'lsin qarorim,
 Xizmat qilgan jon shunqorim,
 Men jo'nadim, xush qol endi.
 Bo'lib menga intizorim,
 Axir qiziydi bozorim,
 Xabar olay, dedim, keldim,
 Tushib ustingga guzarim,
 Men ketarman mazgilimga,
 Qoling endi vafodorim,
 Ketdi, deb to'kma yoshingim,
 Gangitma aziz boshingim,
 Xizmat qilib bunda turgan,
 Menga ko'p intizor bo'lgan,

Mening uchun jafo ko'rgan,
 Podsholik davlati qolgan,
 Chinmochin shahridan kelgan,
 Sohibqiron Farhod polvon,
 Men ketarman xush qol endi.
 Shirin deb bunda o'rtangan,
 Ko'p azobu kulfat ko'rgan,
 Xoqon Chinga o'g'il bo'lgan,
 Oshiqliq savdoga solgan,
 Podsholikni pisand qilmay,
 Oshiqliq kuyida bo'lgan,
 Men ketarman xush qol endi,
 Otimdan tog'ning boshiga,
 Qoyilman Farhod ishiga,
 Shirinman keldim qoshiga,
 Oshiqliq jafosin tortgan,
 Gapirolmas bibishiga,
 Ko'ngandi(r) taqdir ishiga,
 Xonim Farhod, xush qol endi.

135. (Shirin) bu so'zlarni aytib, Farhodning vaqtini xushlab jo'nab ketdi. Shunda Shirin ketgandan keyin Farhod vaqti xush bo'lib, o'z sha'niga bu so'zni aytib yotir:

136. Ketdilar oshig'i dildor,
 Hamoyilday soya solib,
 Kelib mendan xabar olib,
 Mening kelib holim so'rab,

Vafodor Shirin yaxshi bor,
Atrofimda ohu-jondor,
Shirin deb bo'ldim haridor,
Necha savol aytgan dilbar,
Ketding endi sen yaxshi bor,
Farhod ohu fig'on qilib,
Shirin bundan ketgandan so'ng,
Ko'zidan yoshi to'kilib,
Keyindan termilib qolib,
Shirin deydi tosh ag'darib,
Dilbar yorim, ey, yaxshi bor.
Farhod aytur, Shirin qani,
Bir ko'rinib ketdi, qani,
Ajab Shirinning davroni,
Unga qurbon Farhod joni.
Dilbar yorim, ey, yaxshi bor,
Oxiri maqsad topilar,
Senga oshiqlik ishqim bor,
Bo'lib xizmatingga tayyor,
Shirin deb otingin aytsam,
Qolmas menda sabru qaror.
Bul Shirin jonim yaxshi bor,
Ko'rganda bag'rim ezilar,
Ketadi ko'nghimdan g'ubor,

Shirinin oshig'i dildor,
 Bu Farhod senga xizmatkor,
 Qilib turgan muncha ishlar,
 Shirinjonimning hurmati,
 Gul termakday menga toshlar,
 Shirin xizmatini boshlar,
 Ko'rgan vaqtda ko'ngling xushlar,
 Ketdingmi dilbar, yaxshi bor.

137. Farhodning bu nola qilib yotganiga har turli uchma qushlar, kaptarlar, g'ozu turnalar ham nola qildi, sheru yo'lbars, qoplonlar, kiyik, olqor, vahshiy jondorlar hamisha tog'da birga bo'lib, Farhodga uyalib bu jondorlar bo'vor bosib qolgan.

Farhod aytadi: 'Men Shiringa oshiqman, kelib meni bir ko'rib yana ketib qolganiga men so'z aytib nola qilib yotibman, sizlar nimaga nola qilasizlar? Mening aytgan nolamni Shirin bilgani yo'q, eshitmay ketgan. Sizlar ham tog'da yurib Shiringa oshiqmisizlar?'- deb, bu vahshiy jondorlarga qarab, bir so'z aytib turgan ekan:

138. Menga yo'ldosh bo'lgan vahshiy,
 Tog'da hamdam bo'lgan jondor,
 Nola qilib senam abgor,
 Sen Shiringa oshiqmisan?

Bu aylangan turna-g'ozlar,
 Oshiqliq bag'rini tuzlar,
 Adashgan bir-birin izlar,
 Sen Shiringa oshiqmisan?

Fig'on qilgan bunda sherlar,

Yo'lbars, qoplon bunda erlar,
Sen Shiringa oshiqmisan?

Nega baring menday abgor,
Mendayin baring xoru zor,
Birga turgan ey bo'rilar,
Sen Shiringa oshiqmisan?

Farhod ishqida xoru zor,
Necha yidi(r) bunda abgor,
Mening bilan bunda ulfat,
Bo'lib yotgan vahshiy jondor,
Sen Shiringa oshiqmisan?

Shirin keldi, baring ko'rding,
Ishqida tomosha qilding,
Mening xizmatlarim bilding,
Ketgan vaqtda nola qilsam,
Hammang fig'on qilib turding,
Ul Shirindan nima bilding,
Ey jonli jondor, yurgan jondor,
Sen Shiringa oshiqmisan?

139. Shunda endi Farhodning oshiq ekanini bilib, Xisrav: 'Buning shahrini qamab, zo'rligimni ko'rsatib Shirinni o'zima tobe qilmasam bo'lmas' – sof amaldorlarni yig'ib, Shirinning ustiga lashkar tortib kelib zo'rlikka ko'ndirib olmoqchi

bo'ldi. Endi shahardan askar chiqarib Eron askarlarining Xisrav shoh amrini tutib ketib borayotgani:

140. Namoyishga karnay tortib,

To'pi to'pixonani ortib,

Yashil tug'ni pirpiratib,

Shul zamon askar jo'nadi.

Azamatlar olmos boylab,

Ot-asbobni beglar shaylab,

Xisrav shohi bosh bo'lgandi(r),

Shirinni olarman deb o'ylab,

Botirlar mingandir tulpar,

Boshchi bo'b jig'ador biylar,

Askardan necha tug'dorlar,

Shirinning ustiga jo'nar,

Lashkar tortib borsak, deydi,

Shirinjonni olsak, deydi,

Xisrav aytar: Shirin bilan

Birga o'ynab-kulsak'- deydi.

Lashkar to'lib o'ngu so'ldi,

Bul Xisravning ishi shuldi(r)

Eronning shahridan chiqib,

Bir dalaga lashkar to'ldi.

Xisrav qilmoqchi g'ayratti,

Qilib shunday siyosatti,

Namoyishga yo'lda lashkar,

Necha to'plarni bo'shatdi.
 Lashkar bundan birga-birga,
 Necha porsang yo'llar tortdi,
 Ul Shirinning qo'rg'oniga,
 Ul zamon yaqinlab yetdi,
 Lashkari qora ko'rsatib,
 U qo'rg'onga yaqin yetib,
 To'xtab lashkar qonib yotdi.

141. Xisravning bu qilgan ishini Mahinbonu Shiringa aytdi: 'Shirinjon, Xisrav lashkari bilan kelipti, ikkovingin orangda bir gap qochganmi, nega bunday qilipti?' Shirin aytdi: Hech gap qochgani yo'q, bu ham mening umidimda yurgandir, eshitdim, Farhodga ham qancha taxaddi qilib gapirgan ekan. Meni qabul qilmadi, zo'rligimni ko'rsatib olaman, deb ahmoq bo'lib yurgandir. Men o'zim chiqib, buning bilan bir ro'baro' bo'lib ko'raman' – dedi.

142. Bu so'zni eshitib Mahinbonu yuz ming lashkar tayyorladi. Shirinning o'ziga tobe bir ming yigit bor. Har qaysisi mingga tenglashadigan zo'ravon edi. Qizlardan to'rt yuz kanizi bor, agar bular urushga kirsam, qon to'kib maydonda tursa, har qaysisi yuz bahodirga barabar kelar edi. Agar (ular) o'yin ishlarida bo'lsa, yigitlar bilan o'ynab-kulsa, bir gulning g'unchasiday nozik bo'lib yurar edi. Shunda Shirin odamlariga 'Sizlar otlaninglar' – deb, Mahinbonu ham lashkarini shahrdan chiqarayapti.

143. Shirinning so'zi:

144. Quloq soling arzi dodga,
 Ey yigitlar, mining otga,
 Davlatimdan in'om olgan,
 Bugun kirasiz g'zotga.
 Otlaningiz, sanam qizlar,
 Savashli kun urush izlar,

Qolmay mining bedov otga,
Urush qiling yakka-yakka,
Ovoza ketsin falakka.
Bu so'zlarni Shirin aytdi,
Kanizlar o'tlanib yotti,
Ot asbobni bari shaylab,
Bul urushga belin boylab,
Bugun qon to'kishar kun deb,
Xayollama tezroq, min deb,
Bir ming yigit bahodiri,
O'tlandi yigitning bari,
Qani, ko'rsat, Xisrav qani?
Urush yarog'ini g'amlab,
Shirinning necha sardori,
Oldida shahardan chiqdi,
Shul zamonda saf-saf bo'lib,
Mahinbonuning lashkari,
Ko'ring Shirin parizotti,
Urushga o'zin chog'labdi,
Bulam minib bedov otdi,
To'rt yuz qizman saf-saf bo'lib,
Shul zamon urushga ketdi,
Yurib lashkar endi bordi,
Xisrav lashkarin ko'rardi,

Qora ko'rsatgan bo'lardi,
 Xisrav odamlari ko'rdi,
 Lashkar yig'ilib jam bo'ldi,
 Mahinbonu odamiman,
 Bul ham urush havas qildi.

145. Xisrav lashkarining ustida turib, u yoq lashkari ustida Mahinbonu bilan Shirin turganini ko'rdi. Ul ham Shiringa ishqiboz, agar lashkar o'q otib urushsa, xayolida o'q Shiringa tegip ketayotganday bo'ldi. Xayol-ko'nglida aytdi: 'Bu ishim ham bir xomxayol bo'ldi, endi qaytishlik nomardning ishi, lashkar olmay, oraga odam qo'yib ko'ndiruvim darkor edi. Endi bu ko'tohlik mendan o'tdi.' – Shunda: 'O'q otishmay yakka-yakka tuhib, maydon talab qilib urush ko'rsatinglar.' dedi.

146. Shunda Xisrav tomondan maydonga tushib aylanganini ko'rib, Shirin to'rt yuz kanizi bilan ot o'ynatib maydonga kirdi. 'Ey botirlar, kel maydonga!' deb Shirin bu so'zlarni aytardi:

147. Xisrav, senam ahmoq bo'lding,
 Ko'p lashkarman bunda kelding,
 Qon to'kmoqni havas qilding,
 Talab qilsang kel maydonga,
 Kecharman maydonda jondan,
 Jon uzilsa shirin tandin,
 Xayol-ko'ngling Xisrav tashla,
 Umid uzgin Shirinxondan.
 O't tutashar shirin tanga,
 Yo senga berar, yo menga,
 Endi Shirin yo'qdir senga
 Joning bo'lsa talab qilib,

Xisrav, o'zing kel maydonga.

So'z aytib turgandir Shirin,

148. Bahodirlar kelib bul kun,

To'rt yuz kaniz ot o'ynatib,

Ikki lashkar o'rtasida.

Turibdi ul zamon bul kun,

Xisrav tomon bahodirlar,

Qilich nayzasini choqlar,

Nima ish qilardi, nodonlar,

Ayol kaniz bu turganlar,

Bularga maydon na darkor?

G'ururlab shu zamon yetdi,

Bu qizlarga aralashib,

Ne polvonlar urush etdi,

Kelgan palvon tob bermaydi,

Qizlardan omon qolmaydi.

Yovu yarog' qo'lindadir,

Bari urush yo'lindadir,

Shul zamonda ko'ring qizlar,

Nomardlarning aqli shoshib,

Botir bo'b daryoday toshib,

Urush kunda yuz qaytarmay,

Ot qo'yadi, qilichlashib,

Tutuni falakka ketdi,

Mamlakatni to'zon tutdi.
To'rt yuz kaniz ot qo'ygan so'ng,
Shirinning bir ming odami,
Qaramay qo'shilib ketdi.
Urushli kun qiziq bozor,
Kim yarador, kimlar omon,
Bunday kunda urush bo'ldi,
Bir-biriman surish bo'ldi.
Ot chopilib alvon-alvon,
Qo'rzoqlarda qolmas darmon,
Shunday kunda urush bo'lsa,
Botirlarda yaxshi davron,
Tug'u bayroqlar shirillab,
Ot qo'yib maydon ichinda,
Namoyishga tilla karnay,
Tortilib maydon ichinda,
Qora yerda qizil qonlar,
Qotilib maydon ichinda,
Er yigitlar kechib jondin,
Qonlar to'kib bu maydondin.
Ikki tarafdin ko'p lashkar,
Shul zamonda aralashib,
149. Shirin ham urushga tushib,
Qaytmay qiladi savashni,

Maydonda kesadi boshni,
Bir nechalar toqqa qochdi,
Tog'da Farhod kesar toshdi,
Bu urushga ko'zi tushdi,
Bo'ylab shunday qarab turdi,
Urushda Shirinni ko'rdi,
Oshig'imni o'rtaqa olgan,
Bilmayman endi kim bo'ldi,
Farhod qichab chopib kelib,
O'zini urushga urdi.
Sohibqiron bahodirdi(r),
Tosh kesar anjomi bordi(r).
Otli yayov ko'ringandi,
Omon qo'ymayin urardi.
Kim do'stu, kim dushman,
Farhod bilmaydi bul zamon,
Ko'ringan tog'ning toshini,
Lashkar ustiga yog'dirgan.
Qanday dushman o'lsin, deydi
Jazosini ko'rsin, deydi,
Jonim Shirin qolsin, deydi,
Bu Farhod urushda yurdi,
Farhodning urushin ko'rdi,
Bu maydonda sohibqiron,

To'g'ri kelmas yuz ming dushman,

150. Farhodning ishini ko'rib,

Xisrav qildi ko'p pushaymon,

Shul vaqtda ko'ring Shirin,

Urushdan ayrilib chiqdi.

Munda to'rt yuz kaniziman,

Farhod terlab u maydonda,

Farhodda yo'q ot-anjom-da,

Yayov yurib urush qildi,

Shunday bo'b yolg'iz maydonda.

Yog'diradi toshi g'ishtni,

Xisrav bilan sira qaytmay,

Farhod kelib bul savashdi.

Maydonda necha xastadi(r),

Farhod yurib bu urushda,

Urushmoqqa havasdadi(r),

Urrib yiqmoqqa ustadi(r).

151. Shunda Farhod badani qizib, Xisrav lashkariga ro'baro' bo'lib ketdi. Shirin aytdi: 'Bu Xisrav mandan umidini uzmay, behuda o'y o'ylab yuribdi. Xisravning ko'p lashkariga tanho sohibqiron Farhodim bas. Farhodning uddasidan bu odamlar chiqolmas, qancha bo'lsa ham qochib qutulmas, omon bermas' – deb turdi. Shunda Farhod bu so'zlarni aytib qancha dushmanlarni qirdi:

152. Shirin uchun ketsin jonim,

Aslim Chinmochin sultoni,

Shirin hurmati maydoni,

To'kilsin dushmanning qoni!
O'tga yonib xoni moni.
Farhodga Shirin davroni,
Qo'limda yarog'im olmos,
Qirq kun qaytmay urush qilsam,
Siltasam bilagim tolmas,
Bu lashkardan omon qolmas,
O'lmayin mendan qutulmas,
O'ngu so'lni olar tumon,
Farhod bermas sira omon,
Dushmanlarga qayg'u-tumon,
Farhod qildi oxir zamon.
Dushmanlarning ko'zi yoshga,
Farhodning ishi bir boshqa,
Odam omon qolmas bundan,
Qochayotir tog'u toshga,
Shohi Xisrav minib otni,
Solib lashkarga g'ayratni,
Farhod na ish qilar deydi,
Lashkariga ko'rsatadi,
Xisrav shohi siyosatni,
Ko'ring maydonda Farhodni,
Gurullab toshni otdi,
Bu Farhodning otgan toshi,

Necha saflarni nuratdi.

To'p-to'p bo'lib qolgan lashkar,

Turgandan qochgan yaxshi deb,

Har kim o'z boshiga ketdi.

153. Xisrav ham Farhodning bu ishini ko'rib, hayron qolib, qolgan lashkari bilan qaytdi. Farhod o'z ishiga- toqqa qarab chiqib ketdi. Shirin Mahinbonu odamlari bilan o'rdasiga kirib ketdi. Farhodni Shirin kishi qo'yib, qoshiga chaqirtirdi. Burungi nomini tashlab, uni 'Xonim, sohibqiron' deb oltin kosaga sharob solib, bir kosa sharob tutdi.

Farhod sharobni ichib mast bo'lib, o'z ishiga- toqqa qarab jo'nab ketdi. Toshdan novlarni qo'yib, mehnat qilib tuzatib yotdi. Shunday qilib, necha marta Xisrav shoh kelib, Shirinning hisobini qilolmay qaytdi. Necha vaqt oradan o'tdi. Farhodning ishi, Shirin ko'rsatgan xizmati yetti yil deganda biti. Ish tamom bo'ldi, deb Shiringa xabar yubordi. Tog'ni kesib o'tkazgan suvni nov bilan kelib hovuzga tushganini ko'ramiz, deb hamma shahardan tomoshoga chiqib ketdi. Shirin ham o'tlanib tomoshoga chiqdi. Bu suvning yoqalab novga tushganini ko'rib, Shirin ham hovuz qoshida turdi. Shunda Farhod kamiko'st ishlarini bitirib tog' boshida yurdi.

154. Shunda Xisrav o'ylab aytdi: 'Bu o'ylarimiz bo'lmadi, ishini bitiribdi, endi Farhod Shirinni oladi. Urushib u bilan kishi baravar bo'lmaydi. Buning hisobi qanday bo'ladi, harchand o'ylayman- Shirin qo'lga kirmaydi. Shirin qo'ldan ketadigan bo'ldi. ' Shunda boyagi ayyor kampir: - Sen dunyodan qaytmasang, man qilaman uning korini, - dedi. - o'ylab ko'r-da korini qilsang, - dedi Xisrav. Shu o'rtada Shirinning vaqti xushligidan necha kun necha tun o'tib ketdi. Shirin 'Kami bo'lsa tuzatib Farhod o'zi kelar' deb yuribdi. Farhod ko'nglida: 'Shirin o'zi xabar qilar-da ' - deb yuribdi. Farhod ko'nglida: 'Shirin o'zi xabar qilar-da' - deb yuribdi.

155. Kunlardan bir kuni bir tog'da achchiq tovush qulog'iga kirdi. 'Bu nima tovush ekan', deb Farhod shunday qaradi. Qarasa, bir tutib qora kiygan, sochini yoygan kampir, uning chinqirgan tovushi (olamni buzar edi.) Bu Xisravning yuborgan ayyori edi.

156. Ko'p yig'ladim bunda men ham dodu dod,

Yig'lamay qaytayin bo'ldi qiyomat,
Shunday Shirin bolam dunyodan o'tdi,
Mehnat tortib bunda jafolar chekding,
Bu mehnating zoye bo'ldi, ey Farhod!
Yetti yildan beri tinmay ishlatdi,
Bu qilgan mehnating bekor bo'libdi,
Huzurini ko'rmay Shirinjon o'tdi.
Bildirmay deb keldim seni axtarib,
Kimlarga yig'layman dardimni yorib,
Shunday Shirin bolam dunyodan o'tdi.
Bu qilgan xizmatlar kimlarga qoldi,
Oh tortib jaladay to'kar yoshini,
'Shirin' deydi endi betini yulib,
Chinqirib chiqarar kampir dovshini,
Bu dunyoda sayqal urib yurmading,
Dunyoning rohatin bolam, ko'rmading,
Naqqosh hovuzingga ega bo'lmading.
Bevafo dunyodan o'tdi Shirin deb,
Oshig'ing Farhodman davron surmading.
Ikkoving bir yerda vatan qilmading,
Bu mehnatlar rohatini bilmading.
Dunyoda rohatsiz o'tgan Shirin, deb,
Qaytay, yig'lay, haqqa yetkay nolam, deb,
Murodga yetmagan Shirin bolam, deb,

Qars urib yig'laydi tog'da bezuvon
 Maqsadiga yetmay ketgan bolam, deb.
 Yoqasiga ho'l bo'lib ko'zda yoshiga,
 Tog'lar samo qilar bul dovushiga,
 Shirin deydi, bu chinqirib shum kampir,
 Tosh bilan uradi o'zining boshiga,
 Shirin o'ldi, degan so'zni eshitib,
 Farhodning juda ham ongi ketib,
 Kampirning qoshiga ilinib yetib,
 Voy Shirin, deb borib Farhod yiqildi,
 Kampir yig'lar Farhod tarziga qarab,
 Shirinning enasi bo'lib bo'zlaydi,
 Shirinjonni endi qaydan izlaydi,
 Falak titrar kampir qilgan nolishdan.

157. Bu so'zni eshitib, Farhod kampirga qarab, bir so'z aytib turgan ekan:

158. Menga kelib gapirding Shirinning otin,
 Jodugarga kelar sening kelbating,
 Shirinning enasi bo'lib so'ylading,
 Shiringa kelmaydi qaddi qomating,
 Behuda chinqirib tog'ni yangratding,
 Bunda kelib ayyorlikni boshlading,
 Va'da qilib dushman ko'nglin xushlading,
 Shirindan hikoya qila boshlading.
 Asli bilsang Shirin senman yurmaydi,

Sendaylarni o'ziga do'st bilmaydi.
Kecha-kunduz yomonlikni izlading,
Shiringa kelbating sening kelmaydi.
Xisrav bilan bir va'dani qilgansan,
Bu tog'da sen meni ahmoq bilgansan,
Shirinning enasi bo'lib yurgansan,
Meni allamoqchi bo'lib kelgansan.
Shirinning hurmati – bordim qoshingga,
Borib olmos solay sening boshingga,
Tog'dagi jondorlar to'ysin go'shtingga,
Rahm etmayman ko'zdan oqqan yoshingga.
Shirining 'enasi' qochma, tur endi,
Hayallamay bordim sening qoshingga.
Jasadingin urib yakson etarman,
Kulingin sovurib ko'kka otarman,
Kashmirmisan, sen jonimni qiynading,
Shirindan ta'rif qib, ovoz aylading,
Shirin o'ldi, deding sen ham o'ylading
Bunda kelib o'zing yolg'on so'zlading,
Bul so'zni aytib bul zamon Farhod,
Kampirni qo'yman dedi salomat,
Bundayin ayyorga qilay qiyomat,
Behuda so'zladi bunda malomat.
Oshiqi Shirinim unda omondi(r),

Rangi uchgan kampir fe'li yomondi(r),

Necha vaqtlar xizmatida ishladim,

Endi sursam Shirin bilan davrondi,

159. dedi Farhod. Suv borib hovuzga tushgandan beri uch tosh yo'ldan odam uzulmay, kunda qatnab turgan. Farhod suvni yuborib, daryoning boshida suv chiqqan yerda Shirin hovuzning to'lganini ko'rsin, deb kunda o'sha yerdan xabar olib turgan. Kampirning yolg'on-hiyla qilib borganini bilgan Farhod 'Bu ayyor kampir qochib qutulib ketmasin – deb; o'z ishim bilan bo'lib gaping qulog'imga kirmay qoldi. Momo, sening bilan bo'lakdan gaplashaylik. Shirin nima bo'ldi, men bu yerda yetti yildan beri ishlayman' – deb bora berdi. Shunda kampir: - Endi bunga bo'lakdan tushintirayin – deb Farhodning oldiga yaqinlab bordi. (Farhod) tosh kesadigan olmos cho'kichi bilan kampirin shunday urdiki, pora-pora bo'lib, ayyorligi boshiga yetib dunyodan o'tdi. Shunda Farhod ayyor kampirning oyog'idan ushlab tog'dan suvdagi narsalar ham bir nima yesin,deb daryoga qarab otdi.

160. Bu ishlarni Farhod tamom qilgandan keyin uning xizmatidan bu mamlakat obod bo'ldi, deb hamma xalq e'tiqod qo'ydi. Shirin ishqida Farhod shuncha ish qilganini Mahinbonu bilib, qizlari bilan yig'ilib, hammalari o'ltirib maslahat bilan bir so'z aytib turgan ekan:

161. Necha vaqtlar Farhod xizmatkor bo'ldi,

Qilgan xizmatidan hamma quvondi,

Shirinjon, sening ham ko'ngling topildi,

Endi o'yla, sening maqsading bo'ldi.

Kuchi quvvat desang, sira kam emas,

Dushman ko'rsa boshin egib g'am emas,

Nechalar uning bilan teng emas,

Bundan o'zga kishi seniman bo'lmas,

Farhod sening uchun qilgandir xizmat,
Katta-kichik o'tirganlar maslahat,
Shirin bilan Farhodni birga qilaylik,
Bularga lozimdir elga bosh bo'lmoq.
Bu so'zlarni Mahinbonu aytadi.
Hammasi bu so'zni ma'qul tutadi.
Yaxshi o'yladingiz, deb javob aytadi.
Bu gapga Shirin ham xursand bo'ladi,
Hammasi shul zamon vaqtin xushladi,
Shirinni Farhodga qo'shmoqchi bo'lib,
Xabar qildi, bunda o'yin boshladi,
Shirinman Farhodning ko'nglin xushladi.
Shirinning yoniga Farhod yetishdi,
Mehnat orqasida sevgisin topdi,
Mehnatiga ixlos qilib bu Shirin,
Farhodni o'ziga munosib topdi.
O'yinchilar karnay-surnay qo'yadi,
To'y boshladi, necha mollar suyadi,
Shirin, Farhod uchun munda to'y qilib,
To'yga kelgan barchaning ko'zi to'yadi,
Shunday qilib maqsadiga yetadi

5.2. TÜRKİYE TÜRKÇESİYLE METİN

FERHAT ile ŞİRİN

1. Geçmiş zamanlarda, Çin ülkesinde bir padişah vardı. Namına Çin'in Hakanı derlerdi. Uzun zamanlar padişahlık yaptı. Çocuğu yoktu. Geceleri uykusu kaçardı, “Ben ölsem, tacım tahtım, Çin'deki devletim sahihsiz, kimlere kalacak, kimler sahip olacak?” diye gönlüne dolar, halka sezdirmeden tahtında padişahlık yapmaya devam ederdi. Günlerden bir gün kadere sitem edip, “Tüh, yazık benim çocuğum olmadı ya!” diye birkaç kelam etmiş:

2. Oğulsuzluktan benim boynum büküldü,
 Gözden yaşım sağanak olup döküldü,
 Gelecekte halim bilmem ne olur?
 Padişahlığımda gördüğüm gün bu şimdi,
 Düşünüyorum da, yaşamam bile meçhul,
 Boş boş dolanıyorum, gözlerim tamamen yaşla doldu,
 Uykuda düşünsem gelecek zamanı,
 Yıkılır bir gün bu tacım tahtım,
 Perişan olur günden güne bu bahtım,
 Padişah olup altın davullar dövdürdüm.
 Halka sezdirmeden ediyorum feryat,
 Kaygı, korku bende çoktur kıyamet gibi,
 Gönlüm gamlı bu neye işaret,
 Halk bilmiyordu, sanıyordu ben selamettteyim,
 Gül açılıp goncası da dolmadı,
 ‘Baba’ diyen, bir oğlum olmadı,
 Mülkümün sahibi olup durmadı,

Bu sebepten bende takat kalmadı,
 Zenginlerin yıkıp kestiği kırmızı dişi devedir,
 Bahar geldiğinde söğütler yapraklarını yayar,
 Allah bizden bir evladı esirgedi,
 “Baba” diyen, bir oğlum olmadı,
 Yurtta baş köşeye geçip devran sürmedi,
 Bu şekilde üzücü bir felaket içindeyim,
 Emrimdekilerle istişare de etmedim,
 Evlat için büsbütün kalmadı artık takat,
 Figan ettim, benim oğlum olmadı.

3. Çin Hakanı bu sözleri deyip kendi kendine teselli verip, halka sezdirmeden padişahlık yapmaya devam etti. Vakti geldiğinde karısı hamile kaldı. Çin Hakanı dünyalara sahip olmuş biri gibi, uzun süre sevinç içinde yaşadı. Aradan dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat geçip karısı bir oğul doğurdu. Çin Hakanı sevincinden halkı toplayıp müjdelik dağıtıp, günlerce düğün dernek kurdu. Oğlunun adını Ferhat koydu.

4. Ferhat bir, iki derken üç yaşına girdi. Beş yaşını doldurduktan sonra mektebe başladı. Okuyup molla oldu. Ferhat’ın vücudu günden güne gelişti, alp bir pehlivan gibi oldu. Yavaş yavaş padişahlıkla, bu şahlık şarıyla ilgilenmemeye başladı. Sonra atlanıp yüz yiğit yoldaş edindi. Şah: “Dağı taşı dolandırın, yüreğini hoş edin belki gözü gönlü açılır.” deyip Ferhat’ın ilgisini çekmek için, bu işte usta kişiler avcı kuşları alıp, nice tazıyı koşup şehirden çıkarıp gönderdi. İşte, Ferhat’ın av için çöle gidişi:

5. Yiğitleriyle Ferhat bu şekilde atlandı,
 Ferhat’ın isteğini yiğitler sorup,
 Çinmaçın’dan çıktı bir dağa yönelip,
 Ferhat yoldaş edindi iyi beyleri,
 Avlanmak için ötücü kuşların olduğu gölleri,

Aramak için böylece dağları çölleri,
Çinmaçın ülkesinden çıkıp gitti,
O bozkırlara tarlalara varmakta,
Han Ferhat'ın şimdi vaktini hoş edelim, deyip,
Yolda avlanacak bir hayvan çıksa kovalayıp yakalayayım diye,
Böylece gülerek gider yüz yiğit,
Bunlarla Ferhat'ın ne işi var?
Bunların sözüne kulak asmıyordu,
Mutlu olamadığından eğlenmedi, gülmedi,
Gönlünde ne var Ferhat'ın,
Birlikte olduğu adamları bilmiyordu.
Ferhat'ın yürümeye gönlü yoktu,
Hiç kimseyle işi yok, gözyaşlarını saçtı,
Mecnun misali çölleri gezip,
Ferhat mutsuzca gezerek bağırını ezdi,
Birlikte gittiği yiğitleri sordu
Ne kadar cümbüş, eğlence yapıldı
Ferhat bunlarla ilgilenmedi.
Kaygılı kederli duruşundan geri kalmadı,
Gönlünde ne olduğunu, bunlar bilmedi.
Ne vakittir gösteri devam etti çölde,
Aradılar böylece dağlarda, eteklerde, belde,
Rengarenk açılan gülleri görüp,
Nice bayır ve bozuk yerlerden geçip,

Bir gün döndü Çinmaçin'e doğru,
 Seyredip, arayıp, dünyayı gezdi,
 Dağda taşla uğraşan adamları gördü,
 Ferhat bunu görüp mutlu oldu,
 Konuşmayan yiğitler de uzun süre sessizce izlediler,
 Uzun zaman izleyip oturdu,
 Samimiyetle çok sorular sordular,

6. Çin Hakanı memleketindeki taş kesen, taş nakışlı çiçekler yerleştiren ustaları toplayıp, bunları görüp mutlu olsun, deyip bir gösteri merkezi kurdu. Ferhat ne tavlada atla ne de padişahlık işleriyle de ilgilenmedi; gece gündüz bu ustaların yanındaydı. Taş kesip nakış işleyen aletleri görüp, gönlü bu işi öğrenme hevesiyle doldu. Oğlunun bu hareketlerini gören padişah utandı.

7. Ferhat dağda taş işleyen nakkaşı gördü, onun dükkanını, tezgahlarını da gördü. Yanındaki yiğitleri onun gönlünü hoş edelim, diye çabaladılar. Ferhat padişahlık memleketine geldi. Babası bunu öğrendi. Şaşırıldı. Bu Çin Hakanının oğlu olduğu halde, salatanatla ilgilenmedi, boş kaldığında ve aklına geldiğinde, değerli taşların işlendiği bir dükkana kendini atardı.

-Benim neyim eksik? Bununla mutlu oluyorsa, bunu da yapıp göreyim, deyip mermer taşlardan nakkaşlık için yerler kurdu. Ferhat bunlardan başka bir şeye ilgi göstermedi.

8. Günlerden bir gün Çin Hakanı babası, oğlunun kolundan tutup, 'Bu mesleği bırakır mı, dünyaya ilgi duyar mı?' deyip hazine odasına götürdü. Hazine odasında altın, mücevher, lal, yakut, zümrüt, kılıç ve çelikleri gösterdi. Ferhat bunların hiçbirini istemedi. Ondan sonra onu yine başka bir hazine odasına götürdü. Ferhat bu odada bir kutu gördü. Kutunun ışığı her yana vuruyor, hazine odası aydınlanıyordu. Ferhat bu kutuya elini uzattı. Bu sırada babası: "Atalarımız bile bu kutuya dokunmamıştır." deyip nasihat ettikten sonra, oğluna birkaç kelam etmiş:

9. Canım yavrum, beni üzme,
Elinizi uzatıp bu kutuyu almayın,
Büyük büyük dedelerimiz bile dokunmamış,
Bu kutuya sen niyet etme,
Bu kutu eski zamanlardan kalmış,
Bu kutunun ışığı yalan,
Sen kutuya elini uzatma Ferhat'cığım!
Bakan insanların hepsi helak oldu,
Tek oğulsun, yavrum, böyle yapma.
Yüzün biraz gülsün, beni üzme,
Bu kutuya bakıp, el sürmeyin,
Bırak sen yavrum, heves etmeyin.
Geçmişte tutan kişilerden sağ kalan yok,
Hiçbir padişah da bu kutuyu almamış,
Alameti çoktur, işleri kötü,
Bu kutuya heves etme Ferhat'cığım.
Sensin, benim tek yavrum, gül bahçem,
Senin sayende ben hayattayım, devran sürüyorum,
Böylesin, benim çoktur ümidim,
Sen benim dayandığım tek oğlum,
Kulağına girsin söylediğim sözüm, deyip,
Can-ı gönlüm sensin, biricik kuzum, deyip,
Çinmaçın ülkesinde tek başına, deyip,
Kutuya bakıp duran nergis gözün, deyip,

Söz söyleyip babası Ferhat'ı uyardı.
 Ferhat bu sözlere kulak asmadı,
 Kutunun önüne yaklaştı,
 Böylece Ferhat kutuyu tuttu,
 Babasının sözünü tutmamıştı,
 Çin hakanının söylediği şey olmamıştı,
 Oğlu Ferhat bildiğinden şaşmamıştı.
 O anda kutuyu eline alıp,
 Işığı saçılıyordu dünya üzerine,
 Açıp görmek için sabırsızlanıyordu.

10. Bu kutu İskender padişahın kalan bir ayna imiş. Ferhat dedi: ‘Bunun anahtarı nerede? Bir açıp göreyim, bu kutunun dışı böyle, içi nasılmış?’ Babasını gösterdiğine pişman etti, Çinmaçın memleketinde bu nasıl iştir, deyip, müneccimleri toplayıp sordu. Onlar da bilmiyordu. Ferhat: ‘Kutunun anahtarını bulup ver.’ Diye çıkışıyordu. O vakit toplanan kişiler, müneccimler dedi: ‘Bunun anahtarını Lokman Hekim gibi eskilerden bir kişi var o bilmezse biz hiç bilemeyiz.’ Ferhat dedi: ‘O kişi nerede bulunur?’ Adamlar: ‘Bizim Çin devletinde, Çin Hakanı memleketinde yok. Varsa Yunan ülkesinde vardır. Ölmemişse Yunan ülkesinde bulunabilir.’ Dedi.

11. O vakit Ferhat kutuyu eline alıp, ona baktı. Bir dağ göründü. Nice şehirler, şaşırtıcı, tuhaf şeyler gördü. Ferhat o yerlere gitmeye niyetlendi. Babası: ‘Gören gözüm, söyleyen dilim, tek yavrum, hiçbir zaman tek başına gönderemem. Öğütlerim, söylediğim sözler kulağına girmeyecek belli ki. Kimsenin sözünü dinlemedi kendi bildiğinden geri kalmadı. Ferhat’a iyi kıyafetler giydirip, iyi yiğitlerden yoldaş yapıp, at ve at takımları, silahlarını hazırlayıp yanına yüz bin asker kattı.

12. Ferhat yüz bin asker ile kutuda görünen dağı görmek maksadıyla gitmek istedi. O, dağın yakın mı uzak mı olduğunu bilmiyordu. Babası dua ederek, yola koydu. Ferhat’ın yüz bin asker ile Çini Hakan’dan gidişi:

13. Ferhat'ın gitmesi şaşkıncı bir iş oldu,
Yüz bin askeri kendine yoldaş edip,
Gönlünde Yunan'ın dağına arayıp,
Sahipkıran kendisi böyle önder,
Yüz bin asker gürültü patırtı çıkararak,
Dalgalanıp derya gibi taşarak yöneldi,
Kutuda gördüğü dağı bulmaya gidiyordu,
Ferhat gidiyordu gönlü mutlu,
Askerin önünde Ferhat yol gösteriyordu.
Yüz bin askerin bindiği daima hızlı at,
Askerin büyüğü, önderlik eden Ferhat,
Yolda gidiyor derya gibi taşarak,
Nice dağ, nice bellerden aşır.
Yüz bin kişi az olur mu, bu yolda;
Hangi adam görse akli şaşır,
Ferhat düşünür, bununla gönlünü harap eder,
Gidiyor susuz çölleri gezip,
Hiçbir taraftan almadı bir haber,
Bu yollarda nice şehirler vardı.
O şehirde yaşayan padişah biliyordu,
Gelmekte olan çok sayıda askeri görüyordu.
Bilmez, bunlar kimin askeri böyle deyip,
Bizim yurdumuza kastetmeye mi gelmiş deyip,
Onlar bilmiyor, hangi şehirden geldiğini,

Yurdumuzu bunlar ele mi geçirmek istiyor demiş.
Şüpheye düşmüşler o vakit askerleri görüp,
Bakıp kalmayacağız ya, bu yurdu verip,
Önüne çıksak deyip istişare edip,
Bütün padişahlar askerini toplayıp,
Silahlarını hazır ettiler,
Dost mu düşman mı olduğunu bilmiyordu,
İlerledi yine yüz bin askeri,
Yurt almak gibi bir derdi yoktur onun,
Bu elçi gönderip şöyle sordu,
Elçi gelip karşısında durdu.
Han Ferhat elçiye cevap verdi,
Bize şehir, dünya gerekli değil, deyip,
Dünya malı için asla bir gam yok, deyip,
Yurdun için savaşmak bize gerekli değil, deyip,
Bizler sadece dağı görmek için gidiyoruz,
Senin bu yurdunu ne yapalım,
Şu tarafta bir dağ var, gidip göreceğiz,
Görmek için Çinmaçın'den geliyoruz,
Senin padişahın canını sıkmasın,
Savaş için hazırlık yapmasın,
Biz gidiyoruz şimdi dağlara taşlara,
Şehri gerekli değil bize, yolundan kalmasın.

Biz bir dağ görme arzusuna düştük,

Her adıma Yunan ülkesini sorup,

Ferhat'tan bu sözü işitti elçi,

O elçiler geri döndü.

Ferhat yazıp verdi bu mektubu,

Mektubu alıp gidip şahına uzattı.

O ülkenin şahı okuyup işitti,

Askerini döndürüp şehrine gitti,

Yüz bin adamıyla Ferhat geçti.

Bu yollarda nice padişahlar vardı,

Her biri bu şekilde karşılık verdi.

Padişahlara bu şekilde cevap verip,

Bu Ferhat Yunan ülkesine yetişti.

14. Bu yolda padişahlar “Bizim yurdumuzu almaya gelen düşman” diye düşünüyordu. Ferhat da hepsine: “Kale, şehir, memleket bize gerekli değil, savaşır birilerinin kanını dökmeye niyet eden adamlar da değiliz. Biz bir şeyi görmek hevesiyle yola çıkan adamlarız, bizi düşman olarak görmeyin. Biz gönlümüzü hoş etmek için dolaşan adamlarız.” dedi. Bu sözü işitip “Bize düşman değilmiş!” diyen Yunanlılar rahatlayıp, onları kaç gün boyunca misafir ettiler. O hekimi sorup, Yunan ülkesinde bulamadı. Hiç kimse bilmiyordu. O zaman Yunanlılar bir dağı gösterdi. “Şuradaki dağa giderseniz orada bir mağara var. O mağarada bulursunuz büyük ihtimal.” dediler. Ferhat, Yunan'dan çıkıp, o tarafa doğru, ilerledi. Nice vakit yürüyüp dağa ulaştı. Ferhat'ın adamları o dağa nasıl çıkılacağını bilemedi ve yüz bin adamı dağın eteklerinde kaldı. Sadece Ferhat dağa çıktı. Ferhat tuhaf tuhaf şeyler görerek gidiyordu. Bir yere vardı. Vardığı o yerde ihtiyar bir adam gördü. O dede de Ferhat'ı gördü. Ferhat selam verip, dedenin önüne geldi. Dede Ferhat'ı görüp, “Nereden geldin?” diye sordu:

15. Cevap ver yavrum, nereden geliyorsun?

Zahmet edip, cefa çekip geziyorsun,

Bana söyle memleketini,

Ne derler, yavrum, senin adına?

Açıkla, oynayıp büyüdüğün yurdunu,

Bu dağlarda ne yapıyorsun, nasıl geldin?

Kim olduğunu söyle.

Nice yıllar, nice zamanlar geçti,

Bu deden burada yer tuttu.

Senin gibi oğlanı Tanrım gösterdi,

Adın ne, yavrum, nereden geliyorsun?

Baharda açılan bağın gülüsün,

Adın ne, sen kimin oğlusun?

Söyleyin, gözüm, nereden geliyorsun?

Bu yolda hiç kimse azap duymadı,

Bir yerden nazar değdi mi?

Yalnız gelmişsin, burada ne işin var,

Adın ne, yavrum, neredensin?

Yaşlı bir adamım ben, seni gördüm,

Senin gibi bir oğlana hasret kaldım,

Birinin yoluna çok bakıp durdum,

Adın ne, yavrum, nereden geliyorsun?

Çekinmeyin cevap verin soruma,

Kaç tane soru sordum senin gibi kuzuma.

16. Dededen bu sözü işitip Ferhat: “Çinmaçın memleketinden geliyorum, Çin hakanının oğluyum, adım Ferhat, huzurunuzda geldim, sağ selamet” dedi. O dede söyledi: “Maşallah, beş yüz yıldan beri senin yoluna bakıp, ilaç yapıyordum. Bu yolda senin karşına acayip şeyler çıkabilir, nice ejderhalar, nice devler var, ateş saçıp seni geçirmez. Bu benim yaptığım ilaçtır. Bedenine sürsen ateşin zehri sana tesir etmez, onlar kendi ateşiyle kendi yanıp ölür.” deyip ilaçları Ferhat’ın bedenine sürdü.

17. Ondan sonra Ferhat’a bazı şeyler söyledi. Birçok yer gösterdi. Dede sözlerini bitirdikten sonra can teslim edip, bu dünyadan göçtü. Ferhat oradan kalkıp, dağın tepesine doğru bakıp yöneldi. Tek başına gidiyordu. Bir kara dev gürüldeyip buzlu bulutlar saçarak Ferhat’a kastetti. Ferhat da sahipkırın, güçlü ve çok iyiydi. O deve karşı hamle yaparak, nasıl bir yaratık olduğunu bilmeden şu sözleri söyledi:

18. Nasıl bir yaratıksın, bana saldırıyorsun,

Niye dünyaya karanlık duman salıyorsun?

Eğer yolum açılırsa ölürsün,

Allah yol vermezse ölürsün!

Bu sözleri söyleyip Ferhat o zamanda,

Hiç korkmadı, çoktu Ferhat’ta güç kuvvet,

Vardı yanında çelik kılıç,

O dev Ferhat’ın başına nice çoraplar örmek istedi,

Heybetinden asla geri durmadı Ferhat,

Elimden kurtulamayacaksın asla sağ,

Ben katilin olacağım senin belli,

Çin ülkesinden gelen bu Ferhat,

Kılıcını eline aldı.

Saldıran kara devi öldürdü,
 Çok sayıda ejderha etrafını sardı.
 Alev saçarak Ferhat'ı ortaya aldı,
 Bu Ferhat alevlerin içinde kaldı,
 Saçılan alev ona tesir etmedi.
 Saçtığı alevler kendi kendilerine yöneldi,
 Kendi aleviyle kendi helak oldu
 Ejderha bu ateşle yanarak öldü
 Alevden sağ çıktı Ferhat Han.

19. Bu devler, ejderhalar ölüp yok oldu. Ferhat güllerle kaplı etrafı çevrili bir bahçeye, vardı, orada yine bir dede gördü. Selam verip, dedenin önüne geldi. Dede Ferhat'ı görüp: “Nereden geldin? Adın ne?” diye sordu. Ferhat: “Çin Hakanının oğluyum, adım Ferhat.” diye cevap verdi. O vakit dede: “Ben bin yıldan beri, senin yolunu hasretle gözlüyordum. İşte bu tuhaf şeyleri, hazineleri gör.” deyip Ferhat'ın eline bir şey verdi. Buradaki paha biçilmez hazineleri, kutuyu açacak olan anahtarı Ferhat'a verip: “Emanetinden kurtuldum.” deyip hakka can teslim edip bu dede de dünyadan göçtü. Ondan sonra Ferhat bu acayip şeyleri izleyerek, Ferhat söyledi:

20. Bu yollarda bir dev olmuştu düşman,
 Düşman olduğuna olmuştu pişman,
 Önce o düşmana vermedim aman,
 Hiç nezaket görmedim o bedbahttan.
 Bu yolda öldürdüm devleri ejderhaları,
 Görüp tuhaf yaratıkları,
 Bu yerlerin elde vardır anahtarı,
 Açıp göreyim bundaki hazineleri,
 Alsam buradan paha biçilmez cevheri,

Ferhat'ın adına bekletilen bu sihirli nesnelere,
Bir yeri açıp içeri girdi.
Anahtarla açıp hazineyi gördü,
İlgisizce baktı lakin gönlü hoş oldu.
Lal, mücevher, paha biçilmez taşlar burada,
Ferhat bu hazineden alayım, der,
Aşağıda kalan adamlara vereyim.
Yüz bin kişi yolunu gözlemektedir,
Yolumu hasretle beklemektedir.
Bu dünyayı gördü, seyrediverdi,
Hazineleri aç aça epeyce dolaştı.
Nice mücevher, nice dünyalar aldı.
Ferhat'tan başka kimse yoktu,
Yol gösteren iki dedesi de öldü.
Kalan hazinenin kapısını kapattı,
Artık Ferhat dolaşmayı bıraktı,
Gördüğü şeyler ona yetti,
Dünyaları alıp yine yoluna geri döndü,
Gül bahçesinde nice zaman yürüdü
Şimdi dönüp ineyim ben de gideyim deyip,
Adamlarımı memnun, hoşnut edeyim deyip,
Hepsine mücevherden götürüp vereyim deyip,
Dağdan aşağıya doğru Ferhat yol sürdü,
Şimdi adamlarının yanına vardı.

21. O vakit Ferhat adamlarına mücevher ve hazinelerin hepsini bölüp verdi. Başka adamlara da verdi. Ferhat'la birlikte gelen yüz bin kişi serveti alıp, neşelenerek hepsi atlanıp yola düştü. “Bize düşman mı ki?” deyip yolunu kesen şehirdeki adamlara da verip geçti. Hepsi Ferhat'ın işlerini görüp: “Dünyaya kıymet vermeyen, hiçbir şeye yararı olur mu diye bakmadan, bu şekilde yaşayan bahadır ve sahipkıran bir yiğitmiş.” dediler. Birkaç adam ise “Bir tane cevher görse, bir tanesini bile insanlara verir mi? Bunun gibi paha biçilmez şeylere bile kıymet vermiyor.” dediler.

22. Ferhat uzun süre yürüdü, karney-surney çaldırıp Çin Hakanlığına girdi. Babası görünce mutlu oldu. “Şimdi böyle seyahat edip, her tarafa alışıp, sipahiliği de sever belki” diye gönlünden geçti. Ferhat yine hazine odasına girdi, o kutuyu gördü, açıp ona baktı. Yeryüzünde, dünyanın dört köşesinde görmediği yer kalmadı. Baktı, İran ülkesinde muhteşem gül bahçelerini gördü. O gül bahçesinde nice yiğitler, nice kızlar oynuyorlardı. Padişahlık, ihtişamlı bir taht, nakışlarla süslenmiş yapılar yerler. O dağın başında bir kız oturuyordu. Ferhat dünyanın dört bir köşesine bakıp, her yeri gördü ama, böylesine güzel bir kız görmedi. Nice askerler, nice kızlar, insanlar hizmetine hazır bekliyorlardı. Onun cemalini gördü, peri gibi çehreli, cemali güneşi sönük gösteriyordu. İran ülkesinde bu kızı görüp, güzelliğine aşık olup kendinden geçti. Bir süre sonra kendine geldi. Kendine geldiğinde aklı başından gitmiş, adeta delirmişti. Babası haber alınca birkaç kelim söz edip, oğlunun halini sordu:

23. Yoksa sana dev ile cin mi tesir etti?

Gören gözüm, yavrum, halin ne oldu?

Sen de işte bu fani dünyaya geldin,

Yapma denilen şeyleri sürekli yaptın.

Sen bu aynaya bakıp kendinden geçtin,

Aklını yitirmiş halde buldun kendini,

Bu aynada hangi hikmeti gördün?

Canım yavrum, senin halin ne oldu?

Senin için yoktur bana huzur,
 Düşünüyorum, bulamıyorum ben biraz rahat,
 Mecnun gibi oldun sen de yok takat,
 Gören gözüm, yavrum, haber verin,
 Mihribanım, yavrum halin ne oldu?
 Ben bilmiyorum senin işlerini,
 Düşünemiyorsun, oldukça karışmış aklın,
 Gamlı bir şekilde çıkar senin sesin,
 Haline bakıp döküp gözünden yaşın,
 Baban olurdu, yavrum sırdaşın,
 Mihribanım, yavrum halin ne oldu?
 Senin bu işlerin bağrımı ezip,
 Bu aynada sen birini mi gördün?
 Bu sebepten, yavrum, gönlüne sıkıntı mı doldu?
 Geçer dünya, geçeceğini düşünün,
 Canım gözüm, dil varken konuşun,
 Gördüğünüzü bana beyan edin,
 Gören gözüm, yavrum halin ne oldu?

24. Ferhat babasından bu sözü işitince, her yanı sallanıp, iri bedeni hareketlenip, titreyerek, babasına bakıp bir söz söyledi:

25. Gözüme görünmez dünyanın tahtı,
 Padişahlık, devletin, senin mekânın,
 İran ülkesinde gül yüzlü yârim,
 Görmezsem hiç kalmaz sabrım.
 Bir bahçede gördüm gül yüzlü canan,

Nazlı nazlı yürür, bir parlayan ay,
Gitmezsem gücüm yoktur, babacığım.
Yar için döküldü gözümden yaşım,
Gönlümü soran babam- sırdaşım,
Çin ülkesinde kalsın kavim kardeşim,
Yar yolunda şimdi feda edeyim başım.
Yârin aşkı, baba, bağrımı yaktı,
Arayan insan yârine kavuşur,
Yârin aşkı benim bağrımı yaktı,
Baba bana izin versen olur.
Ben buradan gideyim başımı alıp,
Yanan ateşlere canımı atıp,
Yar sevdası babacığım, hep galip,
Benim aklımı, şuurumu aldı.
İzin verin, gideyim İran ülkesine,
Çiçek bahçesinde göründü bana bir gonca,
Ben arayacağım bu dünyadan göçene kadar,
Yar içindir cefa, bunca uğraşım.
Yâri arayıp döküp gözden yaşımı,
Yar yoluna, baba, verdim başımı,
Aşıklık sevdası düştü başıma,
Babacığım, sorma benim işimi,
Yar için gamlı kanlar yutuyorum.
Duramam başımı alır, buradan giderim,

Ben arasam, menziline ulaşırım,
 Ömrümün kalanını aramakla geçiririm.
 Yarın aşkımdan yüreğime ateş düştü,
 Bağımdan ateş çıkıp tenim tutuştu.
 Baba, izin verin, şimdi gideyim,
 Yârin aşkımdan, öleceğim gün geldi.
 Bu haldeyken, baba, ne yapayım?
 Aşığımı görmezsem belli öleceğim,
 Çıkıp gideyim ben de şimdi ülkenden,
 Neredeyse, dönmeden arayıp gideyim.
 Düştü başıma kederli bir duman,
 Kelepçe ve zincir boynumdadır, babacığım,
 Aşk sevdası oldu her işten yaman,
 Görünmez gözüme hiç başka bir devran.
 Bana lazım değil bu taht ve cihan,
 Gerek değil memleketin, bu devran,
 Padişahlık zenginliğin bana bir zindan,
 Oğlum, deyin baba, şevkatli olun,
 Dua edip izin verin, babacığım.

26. Babası Ferhat'tan bu sözleri işitince, gönlü harap olup, bağı ezilerek "Önceleri oğulsuzum deyip acı çektim, Allah oğul verdi, deyip sevindim, tahtımın sahibi olacak dedim, Bu tek oğlumun kulağına nasihat girmediği için aklına düşeni yaptığı için, ne kadar çok yalvardım, İskender'in aynasına bakma diye. Bilmişlik edip bakarak, ne belalar gördün. İşte şimdi böyle deli olup kaldım . Hangi mezarlara gidip, anahtarını bularak getirdin. Şimdi ise açıp dünyada ne var ne yok gördün. Çin hakanının

oğlu delirmiş, dedirterek halkın diline düştün. Yine de bir nasihat edip göreyim, ondan sonra da olmazsa ne yapayım?” diyerek Ferhat’a bakıp iki çift laf etti:

27. Gönlün cahil, canım yavrum, yapma,
Boş yere başını ateşe salma,
Bir yar desen, memleketimizden bulunur,
Bu işlere niyet etme
Bırak, yavrum, o yurtlara gitme,
Gören gözüm, hayatım, dünyam,
Gözüne görünenin cilveleri zulmeder,
Sen gittikten sonra perişan olur halim,
Gören gözüm, gitme İran ülkesine,
Ben öldükten sonra olun mülkümün sahibi,
Padişah olup, istesen yoktur ayıbı,
Yurt isteyin, yavrum, sen devran sür,
Bırakın boş hayalleri canım yavrum,
Çinmaçın hakanlığında gül oyna,
Padişahlık kudretimi eline al,
Ne kadar mülküm varsa sen sahip ol,
Padişahlık işinin lezzetini sen tat,
Bak, çok zengin Çinmaçın ülkesi,
Hizmet eder sayısız sipahi,
Sen ol bu ülkenin şahı,
Gelişmemiş, uzaktır İran ülkesi,
Asla gitme, yavrum, İran ülkesine.
Sen gidecek olursan ben ağlarım zar zar,

Sen gittikten sonra benim halim ne olur?
 Sen gidersen, birlikte gitmem gerek,
 Biricik oğlumsun, seninle olayım,
 Nereye gitsen ben de birlikte varayım,
 Ben de seni buradan yalnız gönderip,
 Çinmaçın ülkesinde nasıl kalayım?
 Bozup gitme şimdi, yavrum, keyfimi,
 Padişahlık, saltanat, tac u tahtımı,
 Ben bilmiyorum öleceğim vaktimi,
 Gören gözüm, gitme, İran ülkesine,
 İran'da görmüşsün garip bir alamet,
 Bırakıp gidersen, bu benim için olur kıyamet,
 Nasihatimi dinle, canım, ey Ferhat,
 Canımın yongası, sen bana kuvvet,
 Nice söz söyledim, sana nasihat,
 Gereksinim duyup, gitme, İran ülkesine!

28. Ferhat bu sözü işitince: “Baba, benim gönlümde, başımda aşk sevdası var. Hiçbir nasihat kar etmez. Ne şekilde olursa olsun beni yolumdan çevirmek gerekmez. Bu memleketlerin hiçbiri gözüme görünmez. Bana hiçbir şey gerekli değil. Aşk ateşi düşmüş. Ben gitmezsem hiç olmaz. Burada kalıp ne yapayım? Kalırsam kalbimden alev çıkar beni yakar ve ölürüm.” Bu sözleri işitince babası: “ Bunun vazgeçmesi mümkün değil.” dedi.

29. Her yere haber salıp, aksakalları, değer verdiği kişileri toplayıp, hal danışıp, Ferhat'a güzel üst başlar giydirip, silah takımları, iyi atlar hazırlattı. Ben bu çocuğu bir başına göndermeyeyim, deyip yüz bin asker hazırlattı. Öte düşünüp, beri düşünüp, bunlardan başka ne yapayım, diyerek babası da yanında oldu. Bundan sonra yüz bin

asker toplanıp Çin Hakanı'nın ülkesinden çıkıp, Ferhat ve diğerleri İran ülkesine doğru yönelip gidiyorlarken:

30. Dalgalanıp derya gibi, taşıp,
 Gören halkın aklı şaşıp,
 Yüz bin asker yola düşüp,
 Al ha! Deyip, ol ha! Deyip,
 Kalkıp ata bin ha! Deyip,
 Yola çıktı dalgalanarak.
 Karney ve surney çalıp,
 Görenlerin gözü doyup,
 Azık için koyunlar kesip,
 Yola çıktı Çinmaçin'den.
 Düşmanın gözü yaş dolup,
 Birbirine sırdaş olup,
 Ferhat'ın gönlü hoş olup,
 Babası da birlikte gitti,
 Toplanan askere önder olup.
 Hızlı atlara kamçı vurup,
 Memleketleri görünmez olup,
 Yavaş yavaş gidiyor,
 Kalabalık asker bu şekilde bu şekilde yol alıp,
 Kah çölde kah tepecikte,
 En heybetlisi Ferhat Han ya,
 Ferhat'ın gönlünü bilmez,
 Onun sevdası Şirincan'da.

Gece gündüz yürüsem, dedi,
Yar ile kavuştuğumuzu görsem, dedi,
Gülüp oynayıp mutlu olsam, dedi,
Hızlanıp yol alsam, dedi,
Yarin huzuruna varsam, dedi,
Şeker dudaklarını sorsam, dedi,
Nasılmış bir görsem, dedi,
Bağda birlikte yürüsem, dedi.
Şirin ile beraber olup,
Kırmızı gülü dersem, dedi,
Yar aşkıyla geçip dağı,
At başını eğerek yürüyordu,
Yakın etmekte ırağı,
Gözüne görünmüyordu çöller
Düz yol, bilinen dağlar
Ferhat bir bahadırdır,
Tam da cesur bir şahin,
Yanında yüz bin asker,
Hızlanıp ilerlerler birlikte,
Bazıları telaşlanır,
Halk görüp seyre başlar,
Nice dar geçitlerden aşır,
Bazen ise çöllere düştü.
Susuz çöllerde yol aldı,

Yar için sabretti,
Kah tümsekte kah düzlükte,
Yürümeye çok heves ederek,
Ferhat ile yüz bin kişi,
Gitmektedir bölük bölük.
Bazı yerlere konar göçer,
Memleketten yoktur haber,
El alem hiç kimse bilmiyordu,
Bu gidenler nerenin askeri.
Önlerindeki lideri,
Acayip heybetli yiğit,
Gidiyordu yârini arayarak,
Yârin aşkı bağrını tuzlayıp,
Hayaline gelecek olsa,
Ağlardı yavru gibi sızlanıp,
İşim ona kaldı, deyip,
Neredeymiş vatanım, deyip,
Yetişse benim hıçkırıklarım, deyip;
Eğer gidip görsem,
Gider o gün kaygım benim, deyip,
O kız benim rehberim, deyip,
Çiçek bahçesindeki sevgilim, deyip,
Aynada gördüğüm yârim, deyip,
Yürüyüp ben söylesem,

Yeter mi ki bu zarım, deyip,
 Çiçek bahçesinde gördüm, sevgili,
 Bir muhteşem ki arzulu bakışları,
 Kılığı canımı alır,
 Cennet gibi yeri var,
 Yollarına kaldım hasret,
 Bende kalmadı artık sabır,
 Çıkıp şehrimden derbeder,
 Bana yoldaş oldu yüz bin asker.
 Düşününce bu iş de boş,
 Bana asker ne gerek?
 Kan dökmek ister onlar,
 Gözüme görünen sevgili,
 Savaşıp almaya ne gerek var?
 Gerekmez bu adamlar,
 Yârin şehrine ulaşıp varsam,
 Hizmetine olayım hazır.

31. Bu sözleri işitmesiyle babası kabul etmeyip, nice vakit yürüyüp sonunda büyük bir denize ulaştılar. Ferhat içten içe babasıyla yüz bin askerin geri dönüp gitmesini istiyordu. Babası ona: “Balığın yaşaması suyla, benim yaşamam seninle mümkün. Ben nerede olursam olursam ölmeden ayrılmam senden.” Deyip, yüz bin askeriyle birlikte denize girdi. Çalkantılı büyük denizde gidiyordu. Bir akşam karanlık çöktü, yağmurla birlikte yıldırımlar çakararak gürültü koptu. O sırada denizin içinde biri ağzına geleni söylüyordu:

32. Canıma kastetme afet deryası,
 Senden kurtulayım sağ salım,

Bir yârin sevdasıyla söz söyler Ferhat,
Sen bize merhamet et ey deniz,

Gece vakti oldu bu acayip alamet,
Gizlice gelmesin bu halka felaket,
Şimdi bize zor gündür, kargaşa,
Bilmem başımda nasıl bir alamet var?
Sert bir rüzgar esip gemiye vurdu,
Gemiler ayrılıp bin parça oldu,
Birbirini akşam göremez oldu,
Baba oğul birbirinden ayrılıp,
Her biri savruldu bir yana düşüp,
Her tahtaya tutunmuş bir kişi kendi başına ağlaşıp,
Gece karanlık birbirlerini görmediler,
Kim öldü kim kaldı bunlar bilmedi,
Akşam her biri denizde yürüdü,
Bu denizde böyle bir alamet gördü.
Ay karanlık gitmekte gün dumanlı,
Göremiyorlardı, birbirine hasret,
Hiçbirinde kalmadı sabır,
Hiçbirinde yoktur buna niyet,
Böylece şimdi denizde ilerledi,
Akşam karanlığı galiba sona yaklaştı,
Parıltıyla yukarıda tan attı,

Denizin kıyısına yakınlaştı.

Baksa da göremedi babası Ferhat'ı,

Padişah Ferhat'tan ayrılıp kaldı.

33. Gün ağardıktan sonra deniz adamları bir kıyıya çıkardı. Adamlar bölük bölük her yerde yatıyorlardı. Ferhat'tan hiçbir iz yoktu. Denizde, bu kargaşada bir yerde ölmüştür ya, diyerek Ferhat'ın babası dönmek istedi. Şimdi Ferhat'tan ümidini kesip bir iki kelam söz söyledi:

34. Elimden gitti kulunum,

Kuzumdan ayrılıp kaldım,

Kanat çırpıp, uçtu bülbülüm,

Yavrumdan ayrılıp kaldım.

Kaldı gönlümde hayal kırıklığı,

Bitti bedenimde güç kuvvet,

Buymuş ya benim de kaderim,

Arasam nasıl bulurum,

Kuzumdan ayrılıp kaldım.

Bu denize birlikte girip,

Esti rüzgar, düşman galip,

Heyhat, Ferhat'ı alıp,

Balıklara yem yapıp,

Ferhat'tan ayrılıp kaldım.

Yüreğimde kaldı elem,

Nerelerde kaldı balam,

Arasam hiçbir yerde yoktur Ferhat,

Matem doldu yuvam,

Hani, benim Ferhat canım,
Dünyaya gelen misafirim,
Yavrum deyip, ben ağlıyorum,
Ateşlerde kavruluyor han canım,
Burada yanıp kül olmuştur,
Beyaz kemikleri,
Elimden kuzumu kaptırdım,
Feryat ederek ağlayıp kaldım,
Ferhat için kavrulup öldüm,
Yanıp sonunda günahlarımdan arındım,
Hani benim canım, kalbim,
Yoluna ben hasretim,
Ferhat için harap oldum,
Bulur muyum, gidip arasam,
Burada ben feryat figan içindeyim,
Ferhat idi tek yavrum,
Gidince, benden sorar annen,
Gitmez benden asla elem,
Neredesin, Ferhat yavrum,
Açan gülüm soldu mu,
Yoksa, vadesi doldu mu,
Bu ırmakta ayrıldım kaldım,
Dayanağım, kuzum öldü mü?
Ferhat dedim, tükendim kaldım,

Harap ve perişan oldum,
 Bu canımı kurban eyleyip,
 Ferhatcan'dan ayrı kaldım.
 Ağladım yakamı yırtarak,
 Ferhat dedim onu düşünüp,
 Her tarafa ördek gibi gidip,
 Bir kıyametin içinde kaldım,
 Ferhat dedim, kuşak bağlayarak,
 Bu deryadan sağ çıktı mı?
 Birer birer gelen arkadaşlarım, ciğerlerim,
 Gözümü dört açıp kırpmadan bakakaldım,
 Görünmez Ferhat sırdaşım.
 Bağrıma taş basıp ağlayarak,
 Görünmez biricik yoldaşım.

35. Bu sözleri söyleyen babası Ferhat'tan ümidini keserek, birlikte geldiği adamlarıyla denizden dönüp gitti. Ferhat bir tahta parçası üzerinde kalmıştı. O da kenara çekip denizden çıktı. Çıktıktan sonra yan tarafına dönüp baktı. Gördüğü yerler kesinlikle önceden gördüğü yerlere benzemiyordu. İnsanlar vardı. Kesinlikle bildiği insanlara benzemiyordu. Daha sonra, denizden çıkıp yürüdü. Nereye geldiğini bilmiyordu. Daha önce denizden çıkıp hayvanlarını otlamaya bırakan kervancılar vardı. Onların her şeyden haberi var, yanlış işler yapsalarda sonunda başarıyla kurtulmuş, üstelik, gemi bile kullanmış tecrübeli adamlardı. . Onlar bundan önce denizden çıkıp mallarını otlamaya bırakmışlardı. Kervanların içinde ne tür insanlar olduğunu kervancılar da bilmiyordu. Kervancıların içinde Şapur diye biri vardı. Ferhat onların yanına gitmedi. Nerede olduğunu kendisi de bilmiyordu. Bir yolun kenarına oturdu. Kervancıların içinden Şapur Ferhat'ı gördü. “O oturan adam da kimmiş?” deyip kervancılardan ayrılıp Ferhat'ın yanına geldi. Ferhat'ın kılığına bir baktı. Sahipkıran

görünüşlü bir yiğit. şapur Ferhat'a dedi: "Nereden geliyorsun? Nerelisin? Adın ne?" Ferhat denizin kenarında nereden geldiğini bilmeden, başı dönerek oturuyordu. Ferhat: "Üzümünü ye, bağını sorma." dedi. Bu sözü işiten şapur: "Ne? Deli misin? Sormamda ne sakınca var?" dedi. Ferhat: "Gözüne deli divane benden daha beter mi görünür?" deyip bir iki kelam laf etti:

36. Yar aşkından divaneyim,
Pervane gibi ateşe salıp,
Bu yolda ben yanarım,
Ben bilmiyorum hareketlerimi,
Nasibim nerdeyse, gidiyorum.
Yar aşkından harap oldum,
Sorma nereden olduğumu,
Garip bir nüktedanım,
Yolda yürüyen biçareyim,
Aşk ateşi düştü bana,
Feryat edip, acı çekiyorum,
Dinmez gözümünden yaşım,
Yar yolunda gitsin başım,
Gözümü açıp bir baksam,
Gözden irak çok yoldaşım.
Denizin içinde kayboldum,
Dert ortağım, babam, sırdaşım.
Bu sebeple sersemleşti,
Buna benim aziz başım,
Bilmem ne olur ahvalim,

Cefa çektirdi bir zalim,
 Gözüme görünmedi,
 Bu dünyadaki mal varlığım.
 Her zaman aklıma gelir,
 Yadımdadır vefalım,
 Ona kurban tatlı canım,
 Yar olsa sevdiceğim,
 Yâri arayıp yandı tenim,
 Bilmem nereye gider yolum,
 O yâre ulaşamazsam: ölüm,
 Sen gelip sordun halim,
 Sen de aziz misafirim,
 Nerededir kabahatim,
 Gözlerimden cilve yapıp geçer,
 Her zaman benim yarım.

37. Ferhat'tan bu sözleri işiten Şapur dedi: “Bu birine aşık olmuş, sözün gelişine bakılırsa Şirin'e aşık olmalı” deyip birçok yerlerden örnekler verip, Ferhat'ı teselli edip, Şapur da bir şeyler söylemiş:

38. Bu dünyaya gelip arkadaş,
 Düşün, yanmayan kim var?
 Kim yaşıyor böyle gamsız,
 Düşünün yanmayan kim var?
 Tacı tahtı, serveti bırakıp,
 Yârin sevdası gelse galip,
 Kendini yollara vurup,

Düşünün, gezmeyen kim var?

Yar aşkını gönlüne koyup,

Tatlı canı feda edip,

Memleketinden ayrılıp,

Hüzün içinde, çaresiz kalıp,

Padişahlarını dilenci yapıp,

Azap çekmeyen kim var?

Onun için kederliyim,

Kast etti denizin dalgası,

Mutlu ol her gün,

Bu yollardan geçmeyen kim var,

Sen de bana yoldaş ol.

Oturma, yerinden kalk,

Bu yolda birlikte olalım.

Yar yolunda çekersen azap

Bil ki bu aşıklara huzur verir.

Bu halden yoktur fayda,

İkimiz birlikte olup,

Yaşasak bir yerlerde.

Yârin yolunda olsan sevdalı,

Zahmet çekmeyen kim var?

Başındaki duman göğe ulaşır,

“Yar” deyip figan eyleyip,

Senin sözün buna benzer,

Gelmişsin denizden geçip,
 Bu yollar seni yormuş,
 Yorgun gönlünü bahar edip,
 Sen kendini harap etme,
 Yar aşkıyla kanlar yutup.
 İkimiz birlikte gidip,
 Bir yeri mesken tutup,
 Halimiz ne olursa olsun, hayata tutunup,
 Harap olmayan kim var?

39. Bunun üzerine Şapur Ferhat'a dedi:

-Denizin etkisinden mi? Senin bütün düşlerin kaybolmuş, neşen kaçmış. Aklın almaz olmuş. Bir iş bulup, rızkımızda ne varsa karnımızı doyururuz ya, diyerek ikisi birlikte yola düşmüşler. Birimizin bilmediğini diğeri biliriz. Ya birlikte şehre varırız, olmazsa bilen biriyle karşılaştığımızda; Bu yol nereye gider? Diye sorarız, deyip gidiyordu.. Rüzgar da uğultulu sesler çıkarıyordu. Ferhat yürürken şu sözleri söyledi:

40. Buradan varırsan badısaba,

O yare selam söyle,

Gamzesi can alıp duran,

Sevgilime selam edin,

Rüzgar selamımı ulaştır,

Bu sıkıntılardan beni kurtar,

Ben garibim, işimi bitir,

Benim selamımı ulaştır.

Yolda solgun çiçek gibi manzaralar,

Cıvıldaşıp uçan kazlar.

Uçup giderek siz görün,
 Oyun oynayan kızları,
 Şu kızların içinde yârim var mı?
 Görüp geçseniz servi boyluları,
 Gözümde dökülen yaşlar.
 Havada bu uçan kuşlar,
 Bizim yâre selam söyleyin.
 Sorup geçin benim sevgilimi,
 Görüp geçsen o misafirimi,
 Aşığım, birliktedir mutluluğumuz,
 Şu sıra çoktur özlemim,
 O yârime selam edin,
 Turnalar buradan geçseniz,
 Yârimin yollarını tutsanız,
 Pervane gibi gölge edip,
 Etrafını dolanıp uçsanız,
 Benim hallerimi anlatsanız,
 Ahu figanımı işitseniz,
 Sever yâre selam edin.

41. Böylece yürüyerek bir şehre ulaştılar. Bu şehir İran devletine bağlıydı. Bu Şirin'in şehriydi. Şehirde dolanıp o gün bir dükkanda yattılar. Şimdi ikisi de düşünüyordu.

-Nasıl yaşayacağız? dedi. Şapur:

-Şimdi ne iş yapsak? Kumaş satıcılığı yapsak paramız yok, dükkan açacak olsak da gücümüz yetmez. İkimiz de fakir birer adamız. Şimdi bir yeri kiralayıp her gün gündelik

işçi pazarına gidip, gündelikçilik yapalım, deyip akşam istişare ettiler. İkisi de işçi olarak çalışmaya başladı.

42. Bu şehrin padişahının adı Mahinbanu'ydu. Bunun Şirin adında bir kız kardeşi vardı. Ablasının gözü idi. Benden sonra padişahlık Şirin'in olacak diyor, onu çok seviyordu. Mahinbanu'nun yüz bin askeri vardı. Şirin'in ise bin yiğidi ile dört yüz tane hizmetçi kızı vardı. Bu gül bahçesinde oyun oynarlardı. Şirin her gün yiğitlere içine kesme şeker koydurup bir kase şarap verirdi. Bin yiğit için, dört yüz kızın elleriyle şarap vermesi çok zor oluyor, yetişemiyorlardı. Şirin bir gün dedi ki: "Bir işe girişsek bir batmanlık yerde taşla örülmüş bir havuz olsa, taş işlemeyi bilen biri olsa, iki taş veya üç taşlık mesafeden taştan yapılmış bir oluk olsa. Dağın diğer tarafında deniz var, denizden bir ark açılrsa, bu arkın taşıyacağı kadar su getirilse, dağ da yarılrsa, bu oluk ve havuz da bittikten sonra, iki veya üç bin ineği halk sağıp şu oluğa akıtsa, havuz yarısına kadar şekerle doldurulsa, su ile süt karışıp havuza şekerin üzerine dökülse, taş havuz ağzına kadar dolsa, ne kadar akarsa aksın azalmasa... Bir taraftan oluktan akıp dursa, yiğitlerim kaseyi doldurup, kızlarımda içse..." Şirin bu hayalini anlattıktan sonra, gönlü huzur buluyormuş, deyip Mahinbanu emrindeki adamları çağırıp bir iki kelam laf etti:

43. Hizmetçiler, kulak verin sözüme,

Bir emir veriyorum size,

Her taraftan işçileri toplayın,

Düşman ise ateşte yakın.

Atlanıp şehir içine bakın,

Taş yontan bir nakkaş arayın,

Taşa nakış vermek gelirse elinden,

Dert etmeyin gidecek parayı.

Bir batmanlık yere havuz yapacak,

Şirin ancak bu şekilde memnun olacak,

Taşları döşeyerek çalışacak,

Hangi adamın elinden bu iş gelir?

Üç taşlık mesafeden taş oluk yapacak,

Şirin'in aklı bu işe yattı

Hizmetçiler, kalkın, binin hızlı atlarınıza.

Ahaliye, şehre haber salın,

Bu şekilde bir adamı bulursanız alıp gelin,

Bu isteklerim gelirse onun elinden,

Esirgemeyin, sikke, altın verin!

Düşünmeyin şimdi, buradan kalkın,

İşe girişin, halkın içine girin,

Feda ederiz biz dünya servetini,

Şirin benim canım, kurbanımdır,

Bu sözleri diyen o Mahinbanu.

İşçi başı seçiniz, hizmetçilerin başkanını,

Nerede varsa böyle bir adam alıp getirin,

Şirin'in ihtiyacını böylece giderin,

Şirin memnun olsun bu işe,

Gidin hizmet edin gül gibi sultana,

Şirin varsa zengindir benim memleketim,

Hoş görün bu buyurduğu hizmeti,

Şirin ile benim zenginliğim,

İyi olsun, işçiler, çalışmanız.

Padişahlarından bu sözleri işitip,

Hizmetliler kalkıp her yöne dağıldılar,

Birçokları plan yaparak,
 Havuzun yerini ölçtüler.
 Havuza bir taşlık mesafe kadar yer ölçtüler
 Çalışmak için Şirin adlı bu kıza,
 Herkes kulak verdi şimdi bu söze,
 Şirin konuşursa şahane şeyler söyler ya.

44. O zaman adamlar atlanıp, işçi pazarına gittiler. İşçi pazarında soruşturup “Taş delmeyi bilen biri var mı?” diye sordular. Şapur ile Ferhat işçi pazarındaydı. Şapur: “ İşte, benim bu kardeşim taş delmeyi biliyor. Her işin üstesinden gelir.” dedi. Sipahiler: “Sen ne iş yapıyorsun? Senin de elinden gelir mi bu iş?” diye sordular. Şapur: “Benim elimden seyislik gelir.” dedi. Bunun üzerine sipahiler: “Tamam, ikinizde gelin öyleyse.” deyip ikisini de aldılar. Alıp padişahın huzuruna getirdiler. Huzura çıktıkları anda Şirin de Mahinbanu’nun yanındaydı. Aynada gördüğü bağı, şu kır bahçesini, İskender’in aynasında gördüğü kızı görüp tanıyan Ferhat düşüp bayıldı. Bunun sara hastalığı mı var, deyip, şaşırıldı onu getiren sipahiler. Ferhat’ın vücudunu ter basıp, titreyerek düştükten sonra Mahinbanu sipahilere bir şeyler söyledi:

45. Hizmetliler böyle mi iş yaptınız,
 Padişahlığımı dikkate almadınız,
 Bir deli divaneyi alıp gelmişsiniz,
 Gittiği yolu, kendini bilmeyen,
 Kendinden haberi olmayan,
 Niye alıp geldin böyle bir deliyi?
 Geldiği anda bunun beli büküldü,
 Sağanak olup gözünden yaş döküldü.
 Halsiz kalıp bu deli niye yıkıldı?
 Sağlam adam böyle bir iş yapar mı?

Hem bunun elinden bir iş gelir mi?
Alıp gelmişsiniz aklını kaybetmiş bir deliyi,
Bununla işin tamam olur mu?
Söyledi sana benim gibi bir naçar,
Hizmetçiler bu işinizde kabahatlisiniz.
Mahinbanu sizlere öfkелendi,
Akılsız böyle bir deli bize ne gerek?
Cahil aklınızla böyle iş yapmayın,
Bir işe başlayıp kabahat işlemeyin,
Bunun gibi bir ahmağı alıp gelmeyin.
Sara mı bilmm başka bir, hastalığı mı var?
Yoksa herhangi bir şeye fobisi mi var?
Sordun mu alıp gelen hizmetçi,
Ya da yüreğinde başka bir dert mi var?
Buraya gelip, kendinden geçti,
Toprağa yuvarlanıp yatmak ayıptır,
Bu edepsizlik değil de, nedir,
Mahinbanu buna çok içerledi,
Kılığına baksan sanki bir şahin. Doğan,
Başkaları yanında bir hiç gibi,
Buraya gelip, halsiz düşüp uykıldı,
Bilmem, bunun nasıl bir derdi var?
Halini biliyor mu, büyük küçük herkes,
Bu sorularına cevap verin, hizmetçiler,

Bilinmeyen bir ahmağı sürüp geldin mi?

Cevap verin, benimle alay mı ediyorsunuz?

46. Hizmetçiler bu sözleri işitip, ne diyeceklerini bilemediler. Ferhat kendine geldi ve başını kaldırdı. Şapur söze başladı: “Bu bizim kardeşimiz. Düştüğü için kusura bakmayın. Bu, bu kadar büyük bir yeri, büyük bir kapıyı, böyle padişahı, saltanatı, zenginliği ne zaman gördü ki? Görünce korktu ve yıkıldı ya.” deyip Mahinbanu’ya bir iki kelam laf etti:

47. Deli demeyin her iş gelir elinden,

Fakir bir şekilde çıkmış yurdundan,

Daha önce görmemiş, böyle saltanat, zenginlik,

Görmediği için korkuya kapıldı,

Bunun da aklı yerindedir, bilgedir,

Ne kadar zor iş olursa kolayca yapar,

Ne iş buyursanız yerine getirir,

Önceden görmemiş şanı şöhreti,

Bu sebepten şaşırıp kaldı.

O anda onun beli büküldü,

Korktuğu için bunun başı dönüp yıkıldı.

Sizin onu korkutmanızın ne gereği var ki?

Buyurun, nice zor işleri,

Bitirip, gönlünüzü hoşnut kılar şahım,

Her bir işin üstesinden gelir,

Kime iyi dersiniz aynı onun gibi gayreti.

Yoksul ya, yoktur bunun saygınlığı,

Nice sözler şahım, gönlünden geçti,

Cahilliğinden bu da bayılıverdi,
 Emir verseniz, çok gayret eder,
 İş denilen şeyin hakkını verir,
 Güçlüdür, dağı bile un ufak edebilir,
 Ne iş olursa olsun buyurun bize,
 Bitirmezse, günahı benim boynuma,
 İstiyoruz, bu da az çok usta görmüştür,
 Taş yontmuş nakış işlemiştir,
 Sizin istediğiniz işlerin ustasıdır.
 Padişahım, ben size yalan söylemiyorum,
 Buyurun her ne hizmet gerekirse, gidelim
 Elimizden gelen işi yapalım.

48. Şapur'dan bu sözleri işitip:

-Doğru söylüyorsun, dedi. Önceleri tarlada orakla başak biçen adam ne bilsin? Birdenbire nefesi tutuldu, korktu belli ki. O an Şapur konuşurken, Ferhat'ın aklı başına geldi,, teri soğuyup iyileşti. Şirin Mahinbanu'nun yanında oturuyordu. Bu durumdayken, onu daha çok titreme sarıyordu. O sırada Mahinbanu:

“Taş delmeyi biliyor musun? ” diye Ferhat'a sordu. O zaman Ferhat:

“Her iş elimden gelir bu işleri iyi yapıyorum” dedi.

-İşte dağdaki taşları deleceksin, bir taşlık mesafeden havuz olacak. Taşları düzleyip birbirine benzer plakalar yapacaksın.. İki üç taşlık mesafeden taştan oluk yapacaksın. Sayısız işçi seninle birlikte çalışacak. Yaptığın işleri arada bir kontrol edeceğiz.. para pul desen desen, ne dersen de hazinenin kapısı açık, veririz. Gerekli malzemeleri hazırlarız.. Şapur'a:

-Sen ne iş yapıyorsun? dedi. Şapur:

-Benim elimden seyislik gelir. Başka bir şey gelmez, dedi.

-Bir seyisimiz gitmişti, deyip giden seyisin yerine Şapur'u koydu.

49. Bunun üzerine ustalar gelip onları dağa götürdü. Dağa ulaştı. Şuradan işe başlanılsın diyerek gösterdi. Burada halk arasından toplanmış işçilere bir taşlık mesafede havuzun yerini kazdırıyorlardı. Şimdi Ferhat Şirin'in cemalini görünce, sağına soluna bakmadan, hiçbir şeyle ilgilenmeden: "Ya Şirin!" diyerek taşı kaldırmaya başladı. Bir yandan taşı delerken Şirin'in şerefine nice şeyler söyleyerek, işini yapıyordu.

50. Geldi Ferhat'ın gayreti

Budur Şirin'e hizmeti,

Daha da arttı kuvveti,

Şirin yârimin hürmeti,

Şirin deyip şehrimden geldim,

Aşık olduğum sevgiliyi gördm.

Bu mutluluğa sahip oldum,

Şirin olduğunu anladım,

Şirin için uğraş verdim,

Halk taş delmek diyor,

Ben gül dermek diyorum,

Hizmet edeyim Şirin canıma,

Sevgili yârim, mihribanıma,

Taşı kırıp bu şekilde yontmak,

Gül dermekten kolay bana,

Bu işimi Şirin bilse,

Hani o, başımda beklese.

"Ya Şirin!" deyip vursam taşa,

Taşı keser keskin elmas,

Taşa battığını görse,
Şirin desem, söz söylesem,
Asla bileklerimin gücü kesilmez,
Gayretim çok, içime sığmaz,
Hizmetimi yapmasam olmaz,
Tepe çukur gözüme görünmez,
Bu şehirde Şirin dostum,
Onu almaktır benim kastım.,
Dün bir gördüm cemalini,
Şirin'ciğimin mükemmelliğini,
Her zaman yüzüme vurur,
Şirin'in rüzgarı.
Çalışırsam kendi bilir,
Benim gibi hasrette yârin,
Her zaman titretirsin tenini.
Kurban olduğum Şirin'ciğim,
Şirin desem, söz söylesem.
Aşkıyla gözyaşı döksem,
Gece gündüz ben arasam,
Gelse benim Şirin'ciğim,
Hani gelse sevgilim,
Bu dağlarda oynayıp gülerek,
Gül bahçesidir benim devranım.
Aslında ben hakanım, şahım,

Çin ülkesidir vatanım,
 O denizde ölüp gitti,
 Benim gibi merdin kiblegahı,
 Malımdan mülkümde geçip,
 Aşk ateşiyile belimi büküp,
 Şirin'in buyruğunu yaptım,
 Bu dağlarda ömrüm geçip,
 Hani Şirin gibi canıma can,
 Taş düzenler Ferhat pehlivan,
 Bundan ziyade yoktur devran,
 Şirin'in hizmetine girdim,
 Yüreğimde kalmaz uhde,
 Dünyanın mülknü gezip görüp,
 Şirin, dedim ben arayıp,
 Aşk Sevdasıyla olup garip,
 Günlerim geçer taşı yontup
 Hani, olsa Şirin canım,
 Başımda işçibaşı olup,
 "Şirin" diye, gayret eder,
 Bu dağı ters yüz eder.
 Başka birşeyle yoktur işi,
 Gönlünde Şirin sultanı,

51. Şimdi Ferhat başa geçip dağı ters yüz ederek, yontup "Ya Şirin!" deyip, uğraş verdi. Bir taşlık mesafeden yolu havuz için kazdıran Şirin her gün işçilerden haber alıp, atlanıp gidip işçilerin başı diyerek kendi elleriyle Ferhat'a bir kase şarap

verirdi. Şirin'in sunduğu şaraptan içip, mest olan Ferhat'ın aklı başından gidiyor, saçları gerdanına düşerek, dağı delerken şu sözleri söylüyordu:

52. Şirin'ciğimin hürmeti,

Bana zevk verir hizmeti,

Her zaman şarap uzatıp,

Benim gönlümü hoş etti.

Talihsizliğim gitti başımdan,

Hizmeti keyif verdi,

Şirin'in tatlı sözleri,

Aklımı başımdan aldı.

Şirin, deyip dökerim yaşı,

Böylece işimi yapsam,

Bir gün otursak beraber,

Aşık olduğum dilberim Şirin,

Şarap verip buradan gitti,

Önümden bülbül gibi uçtu.

Kara zülüfleri tel tel,

Şirin, desem gider kasvet,

Şeker gibi tatlı sözleri var,

Ak yüzüne konmuştu ben.

Gelir deyip, yola bakıyorum,

Yoluna hasret kalarak,

Sevdalandığımı Şirin bilse,

İşçi, deyip yine gelse,

Çadır gibi gölge salıp,

Bu işimden haber alsa,
 Altın kaseye mey koyup,
 Yine bana şarap verse,
 İşçilerin başı yapıp,
 Benim halimi Şirin bilse,
 Sevgi gösterse sürekli.

53. Bu sözleri söyleyip taş yontarken, yonttuğu taşları havuzun dibinden nakış verip perçinleyerek birbirine geçirdi. Şirin gelip, Ferhat'ın çalışmasını gördü. “Belki bu bana aşık olduğundan gayretli çalışıyor, niyetini gizliyordur. Bu benim güzelliğime aşık olup gelmiş de o yüzden mi çalışıyor?” diye düşünmüş. Toplantı odasına çağırıp, kendi eliyle, sırasıyla yiğitlerine, hizmet eden kızlarından daha fazla hizmet edip bir kase şarap veriyordu. Şirin'in ellerinden şarap içtiği an Ferhat iç çekerek, kendini tutamaz, bir fakire birdenbire bin koyun verilmiş gibi işe koşardı. Başka şeylerle işi olmazdı. Şirin şüpheleniyor, onun gönlünde nasıl bir arzu olduğunu bilmiyordu. O zaman Ferhat kendinin hizmetindeydi. Şirin kendi adamları ve dört yüz kızıyla birlikte atlanıp dağı taşı bir gezelim deyip çıkıp gittiler. O zaman insanın içini açan dağlara çıkıp, çeşitli oyunlar oynayarak, şu sözleri söyledi:

54. Bülbülün meskeni bağda,
 Maral gezer yüksek dağda,
 Günün kuşluk vaktinde,
 Aşıklar oynar o anda,
 Manzaralı güzel dağda,
 Şirin'in muhteşem sözü,
 Dört yüz kadar vardır hizmetçi kızı
 Tamı tamına bin tane de yiğiti var,
 Şirincan'ı serinletiyor,
 Dağın bahar esintisi.

Şu dağları seyreder.
Birbirine tutunmuştur sapları,
Gün dönse üç taşlık mesafeye ulaşır gölgesi,
Bu şekilde dağlarda baharı izledi.
Rengarenk açılan gülleri gördü.
Her renkte ötüşür kuşlar çimende,
Hepsinin lideri bu Şirincan'dır,
Sözü şeker, dili baldır,
Oyun oynar nice kızlar gün doğarken,
Oyunun içinde karney-surney çaldılar
Eğlenceye dağ keçisi ve geyik kestiler,
Kızlar, delikanlılar hepsi burada bir arada.
Oyunu görenlerin gözü doydu.
Günlerce buralarda kaldı,
Kızlarına güzel oyun gösterdi,
Yiğitleriyle birlikte dağda gezip,
Nihayet bir gün Şirin, şehrine döndü,
Hepsi toplanıp şehre ulaştı,
Hizmetkarına atını teslim edip,
Sonra gelip bu bağa girdi.
Şirin köşke çıkıp oturdu.
Toplantı odasına bir ay gibi doğdu,
Şirin Ferhat'ı huzuruna çağırıp,
Bir kase şarabı Ferhat'a verdi,

Ferhat artık emindi,
 “Şirin de aşık” diye düşündü.
 Mest olup dağa doğru koştu,
 Gece gündüz Şirin’in aşkıdaydı,
 Şirinden başkasını gönlüne almıyordu,
 Şirin’den başkasını asla görmezdi,
 “Ah! Şirin!” diye dağda feryad ediyordu.
 Dağdaki nice vahşi hayvanlar,
 Ferhat’ın feryadına kulak kesilirdi.
 Aslanlar, kaplanlar nice parsılar,
 Yabani atlar, vahşi hayvanlar,
 Her zaman Ferhat’a dost oldu.
 Kuşlar uçup, başında dolanır,
 Güvercinler de uçup dururdu,
 Vahşi hayvanlar Ferhat’a şaşırırdı,
 ‘Ya Şirin!’ deyip Ferhat taşı yonttu,
 Etrafına bakmadan işiyle uğraştı,
 Şirin’in aşkıyla böyle iş yaptı.

55. Ferhat bu şekilde çalışırsa, seyis Şapur atını bırakıp, şehirden çıkıp gitti. Ferhat da onun nereye gittiğini bilmiyordu. Şapur şehirden çıkıp, yaya olarak, kafası nereye eserse rastgele gidiyordu. Mahinbanu, Şirin, Ferhat ve diğer hizmetçiler de bu seyisin nereye gittiğini bilmiyordu. Uzun süre yürüyüp günün birinde bir şehre vardı. Bu ülkenin padişahına Cöremis derlerdi. O çok halksever biriymiş. Bir gün halkı toplayıp: “Biri benim halkıma zarar verirse, kulağını burnunu keser, bu ülkeden kovup, def ederim.” dedi. Şapur, padişahın huzuruna çıktı. Padişah sordu:

-Ne iş yapıyorsun? Şirin’in ülkesinden çıkan Şapur buna da :

-Elimden hiçbir şey gelmez, bir tek seyislik yaparım, dedi. Sonra buna da seyis oldu. Padişahın bir oğlu vardı. Şapur şehzadeyle dost olup atlara bakmaya başladı. Sayısız hizmetçisi, dört yüz yiğitiyle şehzade, bağda eğlence yapardı. Günlerden bir gün seyre yöneldi. Dağı taşı seyredip, yeşil yerleri gördü. Bir zenginın bağına girip, dört yüz adamı ve çok sayıda cariyesiyle buraya kondu. Ertesi gün zengin, bağının haberini aldı. Bu durumu görüp, padişahın huzuruna çıktı. Bu olaylar hakkında arzını dile getirdi:

56. Dört yüz adamıyla bağa girip,

Ne kadar ot, yonca varsa ezip,

Ayak altında paramparça etti,

Bağda güllerin dalı kırılmış.

Şanınıza çok saygısızlık oldu,

Kulunuz size ricaya geldi,

Bizi ayaklar altına aldı.

Oğlunuz şehzade, yanındaki hizmetçiler,

Onunla birlikte dört yüz adamı var.

Ona yoldaş çok sayıda kadın ve kız,

Bu durumda kulunun hali ne olur?

Ah! Vah! ederek geldim huzurunuz,

Şaşırdım oğlunun bu işine,

Çok zarar verdi bana,

Sırf konuşmak için gelmedim huzuruna,

Bağa gidip bu durumu gördüm,

Padişahımız deyip, şahım, huzuruna geldim,

Gördüğümü size anlattım,

Halim ne olur şahım, söyledim.

Oğlunuz gereksiz bir iş yaptı,

Gözümden döktüm sağanak gibi yaşı,
 Görün beni aklım çok şaştı,
 Arz edeyim diye siz şahıma yetiştim.

57. Bu sözü işiten padişah cellatlarını çağırıp, bir şeyler söylemiş:

58. Düşünmeyin, cellatlar, hemen gidin,

Gidip zenginin başını görün,

Kim olursa olsun bakmayın yüzüne,

Başını keserek öldürün!

Kaç tane cariye varsa yanında,

Saçını kesip adamlara verin!

Oyalanmayın, şimdi gidip alın,

Atların hepsinin ayağını kesip,

Böylece cezasını verin,

Halka ibret olsun, şu anda yapın.

Orada hiç kimse sağ kalmasın,

Salın başına karanlık duman,

Öldürün hemen o anda,

Oyalanmayın, daha hızlı gidin cellatlar!

Cellatlara bu sözleri söyledi,

Cellatlar padişahın emrini tutarak,

Çok sayıda cellat bağa gitti.

59. Cellatlar bağa gitti, vardıklarında hepsi sarhoş olmuş, yatıyordu. Hayvanlar ise bağda ne kadar ot varsa yiyip, çiçekleri ayakları altına alıp, yaş fidanları kırıyordu. Bunun üzerine cellatlar atların ayağını kesti. Kaç tane adamın kulağını burnunu kesip, nicesini öldürdü. Hizmetçi kızların saçlarını kesip, çabucak birilerine verip gönderdi.

Şehzadeyi öldürmeyip, iki elini arkadan bağlayıp padişahın huzuruna getirdiler. Padişah şehzadeyi görünce: “Bunu niye öldürmeyip, sürüp getirdiniz?” dedi. Halka ibret olsun, deyip şehzadeyi zindana attırdı.

Bir gün şehzade zindanda feryat figan ediyordu. Şapur atlara bakarken bu feryadı işiterek, padişahın huzuruna çıktı ve şehzadenin affını diledi:

60. Cefa çekip tatlı canım bu bedende,

Bir şehzade figan eyler zindanda,

Bunun affını istiyorum sizden,

Şehzade oğlunuz azap çekmesin,

Bir başına bu zindanda kalmasın,

Bunlardan bilmeden geçer bir günah,

Bilmeden yaptığı bir iş için ölmesin,

Rica ediyorum siz muhteremden,

Bir seyis Şapur girdi araya,

Zulüm etmeyin bu bir tek balaya,

Şahım kulak verin benim sözüme,

Böyle zulmetmeyin bir tek oğlunuza,

Şehzadeyi verin benim himayeme,

Çıkarayım, gidip zindandan,

Ülkende oynayıp gülsün sabah akşam,

Ben bir seyisim size misafir,

Öfkenden titredi yer ile gök,

Bir tek oğlun kurtulsun ya zindandan,

Suçunu affedin artık şahım,

Bir tek oğlunuzu siz bağışlayın,

Çıkarayım onu zindandan,
 Böyle zulmetmeyin bir tek oğlunuza beyim,
 Bu Şapur hizmetkarınız girdi araya,
 Allah yarattı, kalbi paramparça,
 Zulmetmeyin cevap verin, beyim,
 Bir misafir girdi artık araya,
 Günahını bağışlayın şahım, affedin.

61. Şapur bunları söyledikten sonra, şah: “Zindandan çıkar, olmazsa.” dedi. Şapur gidip şehzadeyi zindandan çıkardı. Babası şehzadeyi görüp: “Bunu bağa al git!” diye buyurdu. Ne olursa olsun ölmediğine sevindi. Şehzade de Şapur’u sevmiştir. Ne derdi olsa Şapur’a bırakıyordu. Bundan sonra şehzade yine eskisi gibi babasının ülkesinde, yanına nice yiğit, cariye alıp, aynı şekilde yaşasa da her gün oturup gözyaşı döküyordu. Niçin ağladığını hiç kimse bilmiyordu. Bir gün Şapur ağlamasının sebebini sorup, ona birkaç kelimetmiş:

62. Ne sebepten her gün böyle ağlıyorsun?

Gözünü yaşartıp dört bir yana bakıyorsun?

Mekke’ye giden yerine getirir haccını,

Harabede yatan görür öcüyü,

Bana söyle gözyaşının sebebini,

Ne sebepten böyle kederlenip ağlıyorsun?

Ne eksiğin var şehzadem?

Sayırsız adam emrine hazır,

Yurt istesen nice şehrin var?

Üzülüp ağlamak sana ne gerek?

Gözyaşının sebebini söyleyin şehzadem,

Yapamadığın işini Şapur yapsın,

Niye üzüldüğünü sana sordu,
 Senin ihtiyacın nedir, biliyor,
 Her ne olursa olsun Şapur yerini ayarlar,
 Her geçen gün mutsuz oluyorsun,
 Soruyorum bu halin nedir?
 Gizleme, bana söyle sırrını,
 Ben biliyorum gönlündekileri,
 Üzme bu hizmetkarını,
 Eğer yar desen kırk tane cariyen var,
 Senin ne eksikğin var?
 Her ne desen olur hemen hazır,
 Üzülüp ağlamanın sana ne gereği var?

63. Bu sözleri işiten şehzade: “Ey! Niye benim derdimi soruyorsun? Önce cariyelerimin saçını kesip, bir kısmını öldürüp, bir kısmını başkalarına verip gönderdi. Bunların içinde bir cariyem vardı. Çok çekici, güzel ve tatlı dilliydi. Onu canımdan daha çok seviyordum. İşte bu aklıma geliyor ve ağlıyorum.” dedi. Şapur: ‘Sen amma da akılsızmışsın! Güzeldi, deyip bir kadın için mi bu kadar ağlıyorsun? Ben sana ondan daha güzelini bulup veririm, dedi. İşte kadınların en güzeli, onu görsen asla bırakmaz, aklını yitirip, deli divane olursun. İran’da Şirin denen bir kız var, dört yüz hizmetçisi bir o kadar da yiğiti var. Öyle ki o kızlar da savaşa girse her birinde yüz bahadırın gücü var! Ne yeryüzünde ne gökyüzünde Şirin’den daha güzel bir kız yoktur.” dedi. Bunun üzerine şehzade: ‘Öylesine güzel bir kız ise, ona kavuşmak için ne yapmak gerekir? Deddi. Şapur: “Onun çaresine ben bakarım..” dedi. Şehzade: “O kadar güzel dedin, şimdi ben görmezsem kesin ölürüm.” Deddi. Şapur: “Ben kırk gün içinde ya seni alıp götürürüm ya da onu getirip sana gösteririm.” dedi. Sen bu adamların içinde tanınacak şekilde ol. Güzelce sarığımı dola, güzelce terliklerini giy, üstün başın gayet özenli olsun. Ata binmişsen eyeri en güzelinden olsun, kamçılarında aynı şekilde. Seni belirten şey

bu olsun. Uzaktan ben seni göstersem tanısın. Şapur kırk gün mühlet alıp gitti. Uzun süre yol aldıktan sonra İran'a vardı. Mahinbanu'nun huzuruna çıktı. Mahinbanu sordu:

-Nereden geldin? Ne iş yapıyorsun? Dedi. Şapur:

-Mesleğim seyisliktir. Seyislikten başka bir şey bilmem, dedi.

-Seyisimizin biri gitmişti, deyip onu seyis olarak aldı. Seyis de Şirin'e yakın durdu. O günlerde Şirin yalnız kızları ve adamlarıyla gezintiye çıktı. Şirin'in indiği yerde Şapur kağıda bir yüz çizdi. Şirin'in bir bakayım dediği anda bir hizmetçisi yanına gelip Şirin'in elinden çekip aldı ve katlayıp cebine koydu. Nasıl bir eli çabuklukla benden önce çekip aldı. O hizmetçinin içine doğan şey, "Bu adam bir iş çevireyim diye düşünüyor olabilir. Birini gösterip Şirin'i delirtmesin" deyip alıp cebine soktu. Sonra gezintiden döndü. Padişah karargahı olan bağda Şirin attan ineceği esnada Şapur yine bir yüz çizdi. Şirin bunu görür görmez elini uzatıp, alayım derken deminki hizmetçi çeviklikle ondan önce koşup aldı. Şirin nezaketini bozup, hizmetçiye bakarak her zaman böyle yapıyorsun deyip bir şeyler söylemiş:

64. Ey Allahım! Sen eli hızlı olacağına ölseydin,

Niçin sabırsızca, önce atılıyorsun,

El çabukluğuyla benden önce alıyorsun,

Hemen gizleyip, onu saklıyorsun,

Sen hizmetçi ne biliyorsun?

El çabukluğun sonunda başını götüreceksin,

O zaman sen pişmanlık içinde öleceksin.

O kağıtta ne olduğunu biliyorsun,

Her fırsatta aynen çekip alıyorsun,

Üstünüzde Şirin padişah öfkeli,

El çabukluğun yüzünden sen olacaksın günahkar,

Kendin düşün, bu işinde ne var?

Eskiden şöyle bir atasözü varmış:

“El çabukluğu aça, dil çabukluğu başa”

Ben elimi uzattığımda ey hizmetçi!

Nezaket gösterip senin bekleme gerek,

65. şirin’den bu sözleri işiten hizmetçi korktu ve cebinden resmi çıkarıp verdi. Bu resmi görünce şirin’in aklı karıştı. “Bunu nerede bulabilirim?” deyip bir şeyler söyledi:

66. Nasıl bir şehzade ki aklımı aldı,

Yanan ateşlere canımı saldı,

Farkında olmadan beni aşkına aldı,

Başındaki sarığı özenle sarılmış,

Muhteşem asaletli bir duruş,

Ayağına giymiş lal terlik,

Bilmiyorum neyden yapılmış topukları?

Kıyafetleri lalden kamçısı lal,

Sadece o şehzadenin önünde savunmasızım,

Adresi nedir? Gönlümü aldı,

Bu sureti görür görmez hayalim şu oldu;

Nerede olursa olsun onu arayıp bulurum,

Yüzünü görüp aşık olurum,

Nasıl bir yiğit deyip halini sorarım,

Onsuz gözüme görünmüyor köşküm, sarayım,

İran ülkesinde sürdüğüm devranım,

Nerededir canım şehzade?

Eğer gidip bulsam, halini sorsam,

Canımı canına kurban etsem,

Şarap içip, her zaman birlikte olsam,
 Bu dünyada birlikte yaşasam,
 Suretini gördüğümde beri bekleyeniyim,
 Kim olursa olsun bu suretin yâriyim,
 Suretteki şehzadenin müşterisiyim,
 Neredeyse ben arayıp bulurum.

67. Şimdi Şirin şehzadenin resmini görünce, kafası karışmıştı. Şapur, Şirin'e yaklaşır:

-Çok düşünme, onun çaresine ben bakarım, dedi. Şirin:

-Eğer sen bunun çaresini bulmazsan ben onun aşkından ölürüm, dedi. Şapur:

-Adamlarımla birlikte çöle gezintiye çıkacağım deyin. Atınızı verseniz de ben binsem diyerek Mahinbanu'dan atını isteyin.

Bunu kabul eden Şirin çöle gezintiye çıkmak isteyerek, adamlarına haber verdi:

-Benim atımı eyerlemeyin, ben Mahinbanu'nun atına binmek istiyorum, dedi. O sırada Mahinbanu'ya birini gönderdi. Mahinbanu kabul etmedi. Kabul etmeyince Şirin kendisi gidip Mahinbanu'ya bir iki kelam laf etmiş:

68. Mihribanım işit ahımı,

Üzme, Şirin güzelini,

Yiğitlerimle biz çöle gideceğiz,

Mihribanım ver bana atını,

Cihanı seyredip dünyayı görüp,

İran ülkesinde devran sürüp,

Oyun-eğlence nice işler görüp,

Ben kardeşinim senin, atına binip,

Döneriz bir gün geri padişah karargahına,

Mihribanım, atını benden esirgeme!
Dağları taşları gezip bizler görelim,
Yemyeşil baharda oyun oynayalım,
Gece gündüz gezip,
Yine dönüp yurdumuza geliriz,
Ben o vakit size adam gönderdim,
Bilmiyorum içine ne doğdu?
Benden daha kıymetli oldu o hayvan,
Niye böyle yaptın mihribanım?
Üzme, prensesini,
Heves ettim bir kere atına binmeye,
Ava gitsem de sağ salim gelirim,
Yanında duran kardeşin olurum,
Sen niye atını esirgedin abla?
Heves ettim, ava gidip gelirim.

69. Şirin'den bu sözleri işiten Mahinbanu bir iki kelam laf etmiş:

70. Gençsin, kendini helak etme,
Bu hayvanı diğerleri gibi görme,
Sen bilmiyorsun bu hayvanın huyunu,
Henüz gençsin, tutamazsın başını,
Dizginleyemeden alır götürür seni,
Nice deniz, çöl ve şehirden,
Göz açıp kapayıncaya kadar alıp geçer,
Kuzum, bu hayvanı benden isteme,

Dizginleyemeden bir şehre götürür,
 Sonra yavrum, sen pişman olursun,
 Sana kasdi olan çok düşmanın olur,
 Sen bu hayvanı isteme mihribanım,
 Ava çıkacaksan bin sen kendi atına,
 Çöl edip gitmeyin memleketinizi,
 Ava gitseniz atı çalmayın,
 Büyürsen yavrum, binersin,
 Şimdi Şirin yavrum, toyluk ediyorsun,
 Dizginleyemeden, seni alıp gider,
 Nereye gittiğini hiç kimse bilemez,
 Arkanda kalanlar kanlar yutar,
 Mahinbanu nasihatini söyledi.
 Birlikte gittiğin atlar buna denk değil,
 Yavrum sen bunun huyunu bilmezsin,
 ‘Deh!’ deyip kamçılarsan Şirin canına,
 Kamçı vursan uyluğuna,
 Seni alıp gider bilinmez bir şehre,
 Nereye gittiğini hiç kimse bilemez,
 Ardından hangisi arayıp gelir.

71. Mahinbanu’dan bunları işiten Şapur: “Bundan başka bir ata binme.” deyip Şirin’in kulağını çekti. Şimdi onun süresi kırk gündü. Kırk günde geçip gidiyordu. O zaman Şirin üzülp dertlenerek Mahinbanu’ya bir iki kelam laf etmiş:

72. Padişah olup mihribanlık yapmadın,
 “Sen yavrumsun” deyip benim halimi sormadın,

Kaçırdın, çok istedim atını,
 Bir kere binmek için hızlı atını vermedin.
 Bu değildi Şirin'in senden isteği,
 Aslında benim gönlüm heves etmişti.
 Yoksa benim atım var binmek için,
 Daha önceleri asla atına binmiyordum,
 At dizginlemeyi yeni öğrenmedim,
 Sen beni bu kadar tecrübesiz saydın,
 Atını esirgedin benden ablacığım.
 Ben adam gönderdim ilkinde, vermedin,
 Başımı eğip geldim senin huzuruna,
 Şirin canım deyip hürmet göstermedin,
 Benden daha değerli gördün hızlı bir atı,
 Atını kaçırap, bana vermedin,
 Başımı alıp bu şehirden gitmek gerek,
 Her şeye hürmetsizlik kaçınılmaz olmuş,
 Gönlündeki iş gerçekleşmese,
 Şirin kedere gömülüp olur çaresiz.

73. Bu sözü işiten Mahinbanu, Şirin'in çok üzülüp, öfkelenişini anlayarak adamını çağırıp: "Atı eyerleyip verin" dedi. Bunun üzerine adamları atı eyerleyip dizginlerini tutarak Şirin'i bindirdi. Mahinbanu Şirin'in birlikte gideceği yiğitleri ve kızları iyice tembihledi: "Şirin farkında olmadan büyük işlere kalkıştı. Bu ata tek başına bindi. Eğer dikkatli olmazsa, bir tarafa alıp gitse, çöle mi, göle mi, ele mi? Nereye gittiğini hiç kimse bilmeseydi, sonrasında bu yok olur gider." dedi.

Şirin bunu biliyor muydu, bilmiyor muydu, "Şirin" deyip onun ardında koşuşturan adamlar onun saçından da çoktu.

Gidip, birinin eline düşse, hiç kimseyi tanımasa bunun kim olduğunu onlar bilmese vb. ne olursa olsun dikkatli olun! Deyip adamlarına tembihleyip bir iki kelam laf söyledi:

74. Sizlerle ava gidecek,
Sizlere emanet ettim bu Şirin canımı,
Bindi üstüne huysuz hayvanın.
Şirin gözünüzden ayırmayın,
“Deh!” deyip yine jayrag’urni vurmasın,
Genç çocuk ya, bir cahillik etmesin,
Bir söz arasında gözden kaçmasın,
Şirin’le birlikte gidecek olan yiğitler,
Gelinceye kadar Şirin’imi yad ederim,
Çok bo’nglar Şirincan’dan ehtiyot,
Şirin mihribanımı size emanet ettim,
Şirin’le atı yalnız bırakmayın,
Bu başımda dert kaygı salmayın,
Şirin gözümü sana emanet ettim,
Ortaya alıp yürüyün, yalnız bırakmayın.

75. Mahinbanu bu sözlerle iyice tembihledi. Bunlar oyun eğlence içinde ava çıktı.

76. Bin yiğiti yoldaş olup,
Dört yüz hizmetçisi birlikte olup,
Şirin’i ortaya alıp,
Annem Şirin gidiyor,
Zarafeti büyük bir ay gibi dolup,
Yanında hizmetçi kızları,

Hepsi birbirinden güçlü,
Kimi görse aklını alıp,
Hızlı atına kamçı vurup,
Dağı taşı aşır,
Nişancıları adım adım,
Nice dağları gümbürdetmiş;
Hizmetçileri oyun tutmuş,
Şirin'in vaktini güzel geçirmiş,
Şirin'in kalbinde bir dilek vardır,
Şapur'un gösterdiği yollardır.
Dört yüz hizmetçiyle Şirin,
Atlanıp oyuna girdi,
Bin yiğit seyre çıkıp,
Kale gibi sınırdadır,
Kızların oyununu gördü.
Bağda açılan gül gibi,
Cennetteki huri gibi,
Çiçek bahçesindeki bülbül gibi,
Hepsine serdar Şirin,
Yeni açılan gül gibi,
Dişi inci mücevher gibi,
Kızlarla at üstünde,
Şirin durur huri gibi,
Ortalıkta oyun yapıp,

Şirin ata kamçı vurdu,
 Atı gözden kayboldu,
 Dört yüz hizmetçiyle yiğitler,
 Nereye gittiğini bilemedi,
 Bütün dağa dereye at sürdü,
 Şirin'i nereden bulacak,
 Nereye bakacağını,
 Hiç biri bilemedi.

Nasıl bir iz buluruz dediler,
 Hepsi bu duruma üzüldü,
 Gitti mi İran ülkesine?
 Yere mi mi girdi göğe mi çıktı?
 Bu gözümüz görmez oldu,
 Kaybolan Şirincan'ı.

Şirin, dediler kan ağlayarak,
 Karasını görür müyüz?
 Yüksek bir yere çıkıp bakıp,
 Şirin'den çıkmadı bir haber.
 Ya ele vardıysa deyip,
 Ülkeye dönmek gerek.

77. Şimdi bunlar Şirin'den ayrılp, Şirin'in atıyla birlikte göğe mi çıktığını yere mi girdiğini de bilememişler. Kötüye mi iyiye mi gittiğini de bilememişler. Acaba gözden kaybolup şehre mi döndü ki, deyip şehre dönmüşler. Dönmüşler ama orada da bir haber yokmuş. Mahinbanu Şirin'i görmedi, adamlardan sordu. Nereye gittiğini bilemedi. Bunun üzerine Mahinbanu:

78. Şirin nerelerde evsiz kaldı,
Şirin canımdan ayrılıp,
Benim bağrım kan doldu,
Bu aşığı Ferhat kaldı,
Bilmem Şirin nerede kaldı,
Ferhat bu işten habersiz,
Gece gündüz taş kesmekte,
Şirin'in aşığı olup,
Şirin'in ezgisine muhtaç,
Bilmiyorum Şirin yok yok oldu,
Nerelere salmıŐ guzor,
Gittiği yönü bilmeŖe,
Hiç kimseye haber vermese,
Hiç kimse haber almasa,
Genç çocuktur, alıp gitmiş,
Bilmem günü nasıl geçmiş.
Nerede kaldı bekleyip,
Bütün herkes kaldı habersiz,
Gidip arasak biz arkasından,
Nereye gitmek gerek,
Şirincan'ımı ben yoklayıp,
Gece gündüz bağrım dağlandı.
Haberini kimden soralım,
Dökülür gözümün yaşı,

Nerelerde aziz başı?
 Yalnız gitti Şirin buradan,
 Ona yoktur bir rehber.
 Nerelerde misafirdir,
 Bilmem, nereleri gördü,
 Ben atı vermiyorum dedim,
 Şirin bilmeden bana gücendi,

79. Bunlar bunun üzerine kendi kendine Şirin'in aşkıyla memleketleri harap olup, karalar giyerek yas tuttular. Şirin en son bunların ortasında, atı kamçılıyıp günbatımına doğru sürmüştü. Şehzadeye olan hayranlığıyla kamçı vurdu. At şahlanarak üç aylık yola gitmişti. Üç aylık yol aldıktan sonra burada gördüğü şeylerin kendi yurdundaki şeylere benzemediğini gördü. Bir çeşme gördü. Çeşme boyunda Şirin attan inip, hava çok sıcak, bir yıkanıp serinleyeyim dedi. Kıyafetlerini çıkarıp çeşmeye girdi.

Kırk günden beri Cöremis'in oğlu şehzade, yollara bakmaktadır. Şapur'un ne kendisi ne de haberi gelmemiştir. "Yalancının biri mi ki? Bu peder laneti beni aldattı. Şimdi bu kız kendim gidip görmezsem olmayacak" deyip atlanıp yola çıktı. Gitmekteyken çeşmenin başında bir at gördü. Bir kız yıkanıyordu. Aman, bu kız çıplakmış, ona doğru gitsem uygun olmaz. Sudan çıkıp kıyafetlerini giysin, ondan sonra gidip konuşurum ya deyip atından inmiş. Ata yaslanıp arkasını kıza dönmüş. "Sudan çıktı mı ki?" deyip bir süre hımırdandıktan sonra bir bakmış ki kız yok. Hiç kimse yok. Bunun üzerine başı uğuldayarak kendi yaptığı işe kendi keyiflenip bir şeyler söylemiş:

80. İnsan mı yoksa bir cadı mı?
 Ya bu bana sihir mi yaptı?
 Nasıl bir şey ki şimdi görünüp,
 Aynı anda gözden kayboldu.
 Ağlayayım ben bağrıma taş basıp,
 Bu sırrı kime diyeyim gizlemeyip,

Gözüme bir tulpar canan göründü,
O gözden kayboldu, ne oldu?
Dönüp gitmiştir ya kendi yurduna,
Beni şaşırtıp gitti ateşine,
Ölünceye kadar düşerim yârin ardına,
Başımı veririm onun hizmetine,
Şehzade şimdi bunları söyledi,
Gördüğü dilber yâri kaybetti.
Şapur'dan duymuştu İran yurdunu,
Arayayım demiş Şirin denen meleği,
İran'a doğru çevirmiş atını.
"Şirin" diyerek döktü gözünden yaşını,
Çöllerde koşturdu kanatlı atını,
Şirin almış bunun aklını başından,
İran ülkesine böylece ilerliyordu.
Kendi düştüğü yolda yolunu kaybedip,
Şirin'in aşkıyla bu yollara düşüp,
Gitsem, dedi İran ülkesine ulaşısam,
Şehzade çöllerde çabalıyordu,
Gece gündüz uyumadan yola devam etti.
Nice dağ ve çölleri aştı.
Muradını bir Allah'tan diledi,
Şirinca'ı bir görsem, deyip gitti.
Sevda derdi başına düşüp,

‘Şirin’ dediğinde ateş gibi tutuşup gider,
 Al yüzünü safran gibi soldurup,
 Sabırsızca bekleyip bağrını gamla doldurup,
 Şirincan’ı razı edip alsam dedi,
 Tekrar etsem atıma bindirip,
 Şirin dedim, işittim bir servi nazı,
 Eğer yüzünü görürsem Şirin’in,
 Bu yanmam bilmiyorum az mı acaba?
 ‘Şirin’ dedi, çölde ilerlerken,
 Gece gündüz durmadan yol alıyordu,
 Nice şehir ve nice dağları geçip,
 İran ülkesine yaklaşınca,
 İçinden Şirin dedi yanarak,
 Çeşmede gördüğü kızı kaybedip,
 İran içlerine karışıp gitti.

81. Bu şekilde memleketinden çıkan bu şehzade, Şirin’in sarayına vardı. Bütün herkesi üzüntülü gördü. Şapur’u da gördü orada. Gözlerini kocaman açarak Şapur’a bakmış: “Hey yalancı! Hani kırk gün içinde gönderecektin?” dedi. Şapur: “Kırk gün geçti, kırk birinci gün göndermiştim. Ey deli, onu kendi şehrinde bırakıp niye buraya geldin?”

82. Şehzade:

-Tüh be! Demin çeşmede gördüğüm kız buymuş. Evliya sanıp, arkamı dönüp durmamı kim söyledi bana, deyip hayıflandı. Mahinbanu bu şehzadeyi gördü. Tüm kıyafetine lal takılıydı. Mahinbanu:

-Bu da Şirin’e aşık olmuş adamlardan biri galiba, Şirin’in misafiridir. Olmasa bize gelmezdi. Şimdi Şirin burada yok. Misafiri ağırlayıp, iyi turalım, ne de ola Şirin’in

misafiri. Şirin'in misafirhanesine yerleştirin. Adamları şehzadeyi Şirin'in misafirhanesine yerleştirdi. Şirin geliverir de deyip, iyi bir hizmet verdi. Nice gün geçti. Şirin'den bir haber gelmedi.

83. Şirin deminki çeşmede kıyafetlerini giyip, atına binip “Deh!” diyerek kamçıladi. At bir kaldırıp Şirin'i bir bağa götürdü. O bağ demin Şirin'i arayan şehzadenin bağıydı. O sırada şehzadenin hizmetçileri Şirin'i gördü. Onu atından indirip: “Bu cin kız, kepaze bizim yârimize aşık olmuş, bizim üstümüze gelmiş. Bizim yârimizle evlenmek istiyor bunun için arayıp gelmiş. O, bunu görse bizi alıp ne yapsın?” Bunun üzerine kırk hatunun her biri bir bıçak sokup, Şirin' e azap çektirmiş:

84. “Ah!” dediğinde duymayız sesini,

Kim yol gösterdi sana,

Biz oyarız senin nergiz gözünü,

Tek başına gelen, ey cin kız, anla şimdi,

Üzgünüm, seni öldürmek gerek,

Bizim yârimizi nerede gördün?

Bizim yârimize aşık oldun,

Biz bilmiyoruz hangi şehirden geldin?

Atlanmışsın iyi yâri arayıp görmüşsün,

Bizim yârimize vaatte bulunmuşsun.

Bu bağ evine gelip iyice konmuşsun,

Şimdi sana asla huzur vermeyiz,

Azap çekerek öldürürüz şimdi.

Kız başınla nice yerleri gördün,

Ümit verdiğin adam nerede kaldı,

Buradadır deyip arayıp gelmiş.

Adın ne, nereden geldin sen?

Kız kısmı yerinde durmaz mı?
Aşık olmuşsa erkek arayıp gitmez mi?
Senin bu yaptıkların ayıp olmuyor mu?
Sence sahipsiz bir şey yok mudur?
Her yerde yiğiti arayıp duruyorsun,
Bu bağ evinde bize rastladın,
Tamam karar verdim, azap çekerek öleceksin,
Şirin'e utandırıcı birkaç şey söyledi,
Ne olduğunu Şirin bilmiyordu,
Hiç tanıdığı birini görmedi,
Hatunlar sözlerine kulak asmıyordu,
Bilmeden geldim, dedi Şirin,
Görmedim daha önce buraları,
Atımı sürdüm sonra bu bağ evine geldim,
Nere olduğunu bilmiyorum.
Bana bu kadar acı çektirmeyin hizmetçiler,
Bu işime başından beri ben de şaşırımdı,
Yine benden size bir fenalık geldi mi?
Felek beni bu talihsizliğe terketti mi?
Bu kadar azap çektirdiniz hizmetçiler,
Benden sana herhangi bir zahmet geçti mi?
Ben gidiyorum şimdi tek başıma,
Şaşırımdı şimdi sizin işinize,
Her biriniz beni tehdit edip,

Canımı acıttınız, bıçağı sokup,
 Bilmiyorum halim ne olur?
 Nasibim, takdirim buraya gelip,
 Ben sizden soğudum azabı görüp.

85. Bunun üzerine o hatunlar, Şirin'in söylediklerini kabul etmedi. Eğer erimiz bunu görürse, bize bakmaz, onunla olur. O nereye gitse, o yana gider. Bu, aradığı erini bulamadan bizim elimize düştü. Bunun atını sıkıca bağlayalım, kendini de zindanda sırasıyla azap çektirip, dipteki gizli binanın mahzenine hapsedip, yok edelim.

86. Bu plan kırk hatunun da aklına yattı, atını da sıkıca bağladılar. Kırk hatun, Şirin'in bileğinden tutup, her biri bir yumruk atıp, alttaki gizli binaya götürüp bir çok binanın da altına indirip çok gizli bir yere bıraktılar. İşte evleneceğin er, bu bataklıkta ölüp gideceksin. Deyip hatunlar yeniden, deminki binaların üzerinden sıkıca tutunarak çıktı. “Artık erimiz gelirse, hiç duymamış görmemiş gibi yaparız, eğer sorarsa bilmiyoruz diye cevap veririz.” Dedi. Şirin dipteki mahzende bu hatunların utandıracak hakaretlerini yutup, kendi haline nice sözler söyledi:

87. Görünmez gözüme ne yer ne gök,
 Hiç günahım yoktur, dürüstüm,
 Buralara attı düşman bir hatun,
 Şimdi bu hareketlerimden pişmanım,
 Benim hallerimi hiç kimse bilmeseydi,
 Kavim kardeşim haber almasa,
 Bu işe sebep olanlar haber vermese,
 Şirin ağlar buralarda ah vah ederek,
 Karanlıkta kaldım kıyamet gibi,
 Başıma türlü türlü iş geldi,
 Kurtulup gidemiyorum sağ salım.

Bu düşmanlar bilmediğimi bildirdi,
 Dostumu ağlatıp, düşmanımı güldürdü.
 Hançer vurmada, bağırımı kanla doldurdu.
 Gül yüzümü sarartıp soldurdu.
 Pişmanlık içinde beni öldürdü.
 Bana yol gösterecek rehberim yok,
 İran yurdunda devran sürmedim.
 Mahinbanu çok döndürmek istedi, anlamadım,
 Nasihatini dinlemedim,
 Bu işler kaderimmiş, böyle bilmedim,
 Azap çekti tatlı canım bu tende,
 Bu yüreğim doldu dağ gibi pişmanlıkta,
 Azap çektim bu karanlık damda,
 Ben kendimi rezil ettim şimdi,
 Niye bindim Mahinbanu'nun atına,
 Devran sürerdim İran yurdunda,
 Hani dört yüz hizmetçim nerede?
 Bin yiğit bahadırım gelmedi.
 Benim gittiğim yeri bilmedi.
 Mahinbanu baş olup hazır durmadı.
 Korunaklı bir gölge gibi başıma,
 Böyle bir günde gelip haber almadı.

88. Şirin bu sözleri söyleyip, ahı figan eyledi. Bu şekilde aradan nice gün geçti. Şirin'den hiçbir haber gelmedi. Arayıp, bulur geliriz deseler, gittiği yolu bilmiyorlardı. Ferhat da her zaman yollara bakarak, taş kesiyordu. Şirin o günde gelmedi. Şirin'in

misafiri şehzade Şapur'a: "Hani o gelmedi. Bu işimizin sonu belli olmadı." Şapur'un içine "Bu bağa gitmiştir, oradaki hatunlar bunu görüp hapsetmişlerdir, yoksa gelirdi." diye doğdu. Şapur at baktığı yerden atlarını bırakıp, yola düştü. Nice vakit yürüyüp Cöremis'in ülkesine geldi. Cöremis'e bir görünüp, selam verdi. Böylece bağa geçti. Önceleri Şapur burada atlara baktığı ve bağda şehzade ile dolaştığı için hepsiyle tanışıyordu. Hatunların da hepsi Şapur'u tanıyordu. Bağa gelip, hatunların hepsini hizmete koştı. Şirin'i perişan bir şekilde tutsak edildiği yerden çıkardı. Atını da bulup, aldı. Şapur Şirin'i atına bindirip, kendi memleketine doğru gönderdi. Atı üç aylık yolu göz açıp kapayıncaya kadar aldı. Hatunlar Şirin'in gittiğini bilmiyordu. Hizmetten döndüler. Baktılar ki Şapur burada. Şapur onlara şöyle böyle deyip bahane uydurarak İran'a doğru yol aldı. Bu sırada Şirin vardı. Mahinbanu görünce, Şirin'i atından indirip, şunları söyledi:

89. Şirin, canımın gülşeni,
Nerede kaldın, misafirim?
Nerelere alıp götürdü,
Seni buralardan hızlı hayvanım.
Senden alamadım bir haber,
Herkes üzgün, herkes hasrette,
Sen gittiğinde mateme bürünüp,
Ağlaştı bunca şehir,
Yeniden yurduna geldin,
Açıldığında kızıl güller,
Bir yiğit, sen de bir güzel,
Dört yüz hizmetçi,
Şirin'in geleceğine inandı,
Şehir halkı, bütün ulus,
Çok mutlu oldu şimdi,

Yanıındaki o yiğitler,
Geldi, dedi Şirincan,
Başımızdan kalktı,
Böylece külfet, kaygı ve gam,
Büyük olur şimdi oyun eğlence,
Yeni baştan başlayacak devran,
Herkes Şirin'e sevgili,
Gitti yüreklerinden kaygı,
Mahinbanu pervane gibi,
Şirin'e kurban oldu,
Herkes hizmetinde durup,
Şirin'i ortaya almış,
Köşke çıkıp Şirin,
Bağın içinde oturmuş.
Bin yiğit, dört yüz hizmetçi kız,
Hepsi emrine amade dumuş,
Şirin şimdi bir bakıp,
Her tarafa haber gitmiş,
Ferhat'a da haber ulaşmış,
Bu meclise Ferhat da gelmiş,
Altın kaseye mey koyup,
Şarkılar söyleyerek o Şirin,
Önce Ferhat'a uzattı.
İşçilerin en büyüğü dedi,

Ferhat yaptı hizmetini,
 Şirin'in şarabını içip,
 Ferhat böylece sarhoş oldu.
 Şirin'e de bakmıyordu,
 Sarhoş halde dağa yöneldi,
 Ferhat işinin başına geldi,
 O 'Şirin!' deyip, baltayı vurdu,
 Nice taşları yardı.

90. Ferhat Şirin'i görüp, emrine itaat edip, taşa vurduğu keseri kil gibi kırıp, Şirin'in emrini yerine getirsem diyerek geceyi gündüzü bilmeden çalışmış. Mahinbanu Şirin'e:

- Bir misafirin var, senin misafirhanene yerleştirdik. O da sana aşık olup gelen biri mi? Şirin haber alıp gördü ve:

- Bu da bir memleketin şehzadesiymiş, buraya gelmiş. Onu gözümüzden ayırmayalım, her daim izzet ikram gösterelim. Bunun üzerine meclis olduğu zamanlarda şehzadeyi de çağırıp, kendi adamlarıyla birlikte ona da şarap uzattı. O da Şirin'in adamlarıyla birlikteydi. Bir gün Şirin Ferhat'ın işini görmek isteyip adamlarıyla birlikte atlanıp dağa doğru gittiğinde:

91. Nice kızlar yoldaş olup,
 Hepsi atına binip,
 Şirin ile yoldaş olup,
 Ona sırdaş olup,
 O sırada yola düşüp,
 Ferhat'ın işini görüp,
 Bu şekilde Şirin gitti.
 Çıkmak için dağın başına,

Varmak için Ferhat'ın yanına,
 Gülüp oynayarak konuştu,
 Kendi çağı hizmetkarlarına,
 Şirin'e olup yoldaş,
 Bu dünyada belki gamsız,
 Birbirine yoldaş olup,
 Gitmektedir, baştan başa gül bahçesi,
 Şirin ile devran süren,
 Yüzü birbirinden güzel,
 Dağa doğru yürüyüp,
 Çeşit çeşit oyun nağme ile,
 O sırada Şirin yöneldi.

92. Bu nağme Ferhat'ın kulağına gidip, Şirin'in geldiğini anlayarak, koşum takımını yere koyup bir beyit söylemiş:

93. Hak huzurunda benim yalvarışım,
 Görün aşık olduğum sevgiliyi,
 Benden haber almak için,
 Gelmektedir vefalım,
 Şirin desem çoğalır kuvvetim,
 Güzelliğinden alırım keyif,
 Yârim görüp eğlenir,
 İş başında şimdi Ferhat.
 Hakka ulaşsın benim ahım,
 Şirin benim gönül neşem,
 Şirin Ferhat yanyana yürüyerek,

Geliyor iş başına,
Canım Şirin'im, dünya güzelim,
İşim bitince süreriz devran,
Şirin canımı her gördüğümde,
Yüreğimde kalmaz keder,
Elimde şahlık gücüm,
Gözümde zerre kadar yok,
Şirin dururken devletim,

Görünmez padişahlık devranım,
Böyledir bana ferman,
Şirin'in hizmetine girdim,
Bende yoktur zerre keder,
Taş yontarım burada terleyerek,
Bundan ziyade yoktur devran,
Her zaman Şirin'i görüp,
Hasta gönlümü şad edip,
Gönlümdeki toz bulutlarını dağıtıp,
Her zaman Şirin gelir,
Ferhat aşığı yad edip,
Gider bu başından duman,
Bu işe koşulan kölelere,
Bundan başka devran yoktur,
Gelmektedir Şirincan,
Göründü ışık saçan ay,

Etrafında saf, endamlı yürüyenler,
Şirin sürer böyle devran.

94. Ferhat bu sözleri söylerken, Şirin yaklaşmış “İşçilerin en büyüğü” deyip herkesten önce Ferhat’a şarap uzattı. Ferhat şarabı içip sarhoş oldu. Nice iri dağ keçisi, aslanlar, kaplanlar, turna ve kazlar ona yoldaş oldu. Bu sırada Ferhat Şirin’e bakarak “Bahar gelen şu dağları izle!” deyip bir şeyler söylemiş:

95. Canımdan öte ey dilberim,

Şarap uzatan sevgilim,

Şarabını içip, sarhoş olup,

Kendimden geçiyorum,

Bana yoldaştır, seyret,

Bu yabancı hayvanlar,

Güller açıldı, dağlara bahar gelince,

İşçi Ferhat hizmette,

Size yoldaş nice kız,

Seyret, güzel baharı,

Bahar, yeşil zengin dağlar,

Sen Şirin dilbersin,

Başkaları yanında değersiz,

Niceleri sana hasret,

Biri seni görmese,

Senin yolunda cefadadır,

Gezip nice dağları,

Seyret, şirin dilber,

Şirin’in örtüsünü görüp,

Derdi eleme ağır basan,
Şirin'e görün bu Ferhat,
Şirin'in huzurunda durup,
Gösterdi nice işi,
Bu Ferhat'ın gönlü hoştur,
Şarap verse, içip sarhoş oldu,
Şirin'i durmadan güldürüp,
Dağı seyre daldırdı,
Nice fırsat oldu,
Bu Ferhat'a yoldaş oldu,
Ferhat'ın işini görüp,
Şirin'in gönlü şad oldu şimdi,
Vedalaşıp Ferhat'la,
Şehre doğru gitti,
Ferhat işini düzeltip,
Taşlara nakış işlemiş,
Ferhat'ın kalbini isteyerek,
İşin başından geri dönmüş Şirin,
Bu Ferhat'a şaşırıp,
Gitmektedir şimdi Şirin,
Aşık mı ki, deyip şüphelenerek,
Tamam yiğit ya hem de sahipkırın,
Mecnun gibi yaşıyor,
Nice vakittir çalışıyor burada,

İşten başka yoktur arzusu,
 İşten hiç kaçınmaz,
 Büyüklükten zenginlikten bıkmış,
 İş olan yerde,
 Görünmez gözüne dünya malı,
 Ben sorsamda anlamıyorum,
 Gönlünde nasıl bir arzu var?
 Sarhoş olup, farkında olmadan çalışır,
 Gönlünü ebedi hoş tutar.

96. Hizmetçiler bu sözleri Şirin'den işitip: “Her işin üstesinden gelebilen bir yiğitmiş, sizin aşkınızla çalışıyor olsa da tuhaf değil. Taşa keser vursa ‘Ya Şirin!’ deyip vuruyor. “Ya Allah! ‘Ya Pirim! ‘Ya peygamberim!” demiyor. Taşa vurduğu koşum takımı sanki kile batar gibi cup diye batıyordu.” Dediler. Şirin onlara: “Boş konuşuyorsunuz, Şirin dedi diye aşık sayılmaz. Bu işin kurucusu Şirin ya deyip, çalışıyordur.” dedi.

97. Bundan sonra Şirin bir kır bahçesine girdi. Yiğitleriyle birlikte deminki şehzade de geliyordu. Yiğitlerinin içinde meşhur olup, her yere lal takmıştı. Her gün toplantılarda birlikteydiler. Şirin onun aşık olduğunu da divane gezdiğini de bilmiyordu. Kaç zaman bu şekilde birlikte geçti. Bir gün Şirin şehzadeye bakıp bir şeyler söyledi:

98. Kaç ay kaç yıl burada geçti,
 Senin gibi gamsız bir yiğit burada yaşıyor,
 Bu halin ne olacak?
 Kendini güzelce süslerle donatıyorsun,
 Nerde günün geçerse boş boş dolaşıyorsun,
 Bu hareketlerine baksam cahil bir ahmak gibisin,
 Beklentini yok senin dünya hayatından,

Dünya işlerini bilmiyorsun,
Bilmiyorum sen nasıl bir cahilsin?
Bilmiyorum hangi işi bitirdin,
Dört yıl oldu yiğitlerimle dolaşıyorsun,
Yemeklerimle günlerini geçiriyorsun,
Yiğit böylece halkı perişan etmiyor musun?
Bu yaşayış yiğite ölüm olmaz mı?
Bu hareketlerini halkın ayıplamaz mı?

Dört yıl geçti, ne iş ile meşgulsün,
Gözlerini bozartıp yaşayan bir çocuksun,
Yüzüne karşı söylemiyor, bilmiyorsun,
Sen buralarda ne yapıyorsun?
Kendi halkında ar namus bilmeyen,
Yaşantısı kendisine ayıp gelmeyen,
Dört yıl geçti, hiç kimsesi yoklamaya gelmeyen,
Gittiği yer hiç belli olmayan,
Ben bilmiyorum sen nasıl bir cahilsin?
Bu şekilde mi göçeceksin dünyadan?
Bana hürmet edip, hizmetimi gören,
Adamlarım senin ağzına bakıyor,
Şirin şimdi buna sert konuştu,
Anlamıyorum, sen nasıl bir cahilsin?
Kamçılıyıp atını bu ülkeye gelmişsin,
Lal takıp kendini süslemişsin,

Ahmaklar arasında birincisin,
 Ne biliyor, ne işler görüyorsun?
 Misafirlik üç beş gün olmaz mı?
 On- on beş gün geçse aradan,
 Ev sahibi onu ayıplamaz mı?
 İran'da Şirin'in misafiri oldun,
 Rezil olup, dört yıldır yaşadın,
 Şimdi düşünüyorum da adamakıllı ölmeyi hakettin,
 En iyi hürmeti burada gördün,
 Ses çıkarmadın yoktur senin hayalin,
 Sesimi çıkarmasam yine devam etmek meyllin.
 Bu kadar yediğin ziyafet yeter şimdi,
 Gücün varsa, sen yerine getir emelini,
 Şirin şehzadeye bu sözleri söyledi,
 Sözleriyle şehzadeyi çok incitti.

99. Şirin'in bu sözü şehzadenin nefesine çok ağır gelmiş, aşıklık zor şeymiş, hiçbir şey diyemeden atına binip, Şirin'in ülkesinden çıkıp yola düşmüş. Dört yıl olmuş malı, mülkü, devletinden ayrılalı. Şirin'i kendine yoldaş bilip yaşamıştı. Böylesine sert sözler işiten şehzade gücenip gittiği sırada:

100. Aşıktı, gitti gözünü ıslatıp,
 Ümidini kesti şimdi Şirin'den,
 Gah çöllerde at yoluna yönelip,
 Hain felek saldı başa zulüm, deyip,
 Şirin'den ayrıldım halim perişan, deyip,
 Şimdi yurduma gitmek zor, deyip,

Gah çöllerde üstünü başını düzeltip, savruldu.

‘Şirin!’ deyip sağa sola baktı,

Kendi kendine acıyıp gitti.

Nereye gideyim ben, Şirin deyip arayarak,

Ben kime ağlayayım derdimi açıp,

Şirin benim yüreğime büyük dert açtı,

Söyleyemiyorum dört yıldan bu yana,

Sonunda oldum rezil,

Şirin, deyip ağlarım, yavru gibi sızlanarak,

Şimdi çıktım ben yurdumu arayarak,

Sevda derdini başıma aldım,

Şirin için yurdumdan ayrıldım,

Şapur denen dalavereciyle ettim zulüm,

Söyleyemedim şimdi sıkıntılı halimi,

Hangi mezardan yoldaş oldu bu Şapur,

Bana bir gün haber verdi Şirin’i,

Ben ondan işitip “Ah!” çekip gittim,

İran ülkesine aramaya geldim,

Muradım maksadım bundan ibaret,

Şirin gibi dilberi burada gördüm,

Şirin uğraşımı, sohbet kabul edip,

Dört yıl ömrümü burada geçirdim,

Sonunda benim gönlüm kabarıp,

Şirin’in sözleri çok da doğru,

Şirin beni hiç kimseye benzetmez,
Yeri yurdu olmayan bir divane oldum,
Tamam, gittim ben Şirin'den ayrılıp,
Kendini bu sözlerle teselli ederek,
O sırada atını kamçılıyıp,
Şimdi gelmiyorum Şirin'i arayıp,
Aşkıyla divane oldum,
Yurduma yabancı oldum,
Harap oldum,
Ben Şirin'den cefa gördüm,
O, yersiz konuştu,
Sözlerinde vefasızlık gördüm,
Bana gösterdiği cefası,
Yoktur Şirin'in vefası,
Yolda bu sözleri söyleyip,
Gitmektedir yalnız çölde,
Hiç kimseyle birlikte olmayıp,
Nasıl oldu halim deyip,
Çoktur başımda derdim deyip,
Bu şekilde dört yıl geçip gitti,
Şirin oldu yoldaşım deyip,
Bu şekilde bir yola girip,
Hızlı atıyla süratli gidip,
Kamçılardı, tel gibi batırdı,

Bıraktı Şirin demeyi,
 Şirin de İran'da kalmıştı,
 Gönlümden gitsin dedi,
 Hızlandırarak çölde, bindiği atı.

101. Şehzade Şirin'den böylesine sert sözler işitip, dikkatini dağıtarak, çok yol yürüdü. Bir şehre ulaştı. Bir kır bahçesi göründü. O kır bahçesine yöneldi, kır bahçesine indi. Bir bahçıvan gelip baş havuzun yanında bunu gördü. Bu sırada bahçıvan baktı ki, şehzadeye benzer, güzel yüzlü, padişahlığa yaraşır bir yiğit. Bu sırada bahçıvan şehzadeye bakıp: 'Nereden geldin?' diye sormuş.

102. Bakıyorum görünüşüne bir şahin gibi mert,
 Senin hareketlerinden başkaları değersiz,
 Söyleyin, yavrum, nereden geliyorsun?
 Hangi halktan, hangi yurttansın?
 Kılığına bakıyorum, hangi bağın gülüsün?
 Sen bahçenin ötüşen bülbülüsün,
 Hangi yurтта hangi padişahın oğlusun?
 Söyleyin, hangi yurttan geliyorsun?
 Avlandın mı ben soruyorum, mert oğlan,
 Uçtun hangi yerdeki evinden,
 Lalden eyerleyip atına bindin,
 Mahalleleri aşıp hangi şehirden geldin?
 Bu sır dolu halini anlat, mert oğlan,
 Padişaha benzer yavrum, nereden geldin?
 Bu bahçeler Rum padişahının yeri,
 Seni görünce hizmete durur sipahi,

Görüntüne bakıyorum bir yurdun şahı,
Söyle yavrum, nereden geliyorsun?
Bana söyle memleketini,
Oynayıp, gezip, dolaştığın yurdunu,
Ben sordum yavrum, kimin evladısın?
Söyle yavrum, nereden geliyorsun?
Yüzün güzeldir fani dünyada,
Yüzünü görse şahlar kalır yaya,
Yüzün aydan da günden de güzel,
Söyle, yavrum nereden geliyorsun?

103. Dededen bu sözleri işten şehzade, ona bakarak birkaç kelam laf etmiş:

104. Ben sevdalı bir çaresizim,
Başboş gezen bir serseriyim,
Bülbül gibi figan etmekteyim,
Dağ gibi hasretle hayal kırıklığı içindeyim,
Eskiden beri yanan bir köleyim,
Halkın gözünde rezilim,
İyi günlerim döndü mazluma,
Yüreğim oldu paramparça,
Kim soracak şimdi halimi,
Harap kalbim avare,
Eklemlerim tel tel olup,
Hazan vurmuş bir gül gibi,
Ben ağlarım bugün yana yana,

Yetişememiş yâre belki,
 Yar arayıp, canım dede,
 Benim gönlüm yüz bin parça,
 Yar yolunda hep avare,
 Sorma benim halimi,
 Misafir gibi elde yurdum,
 Şirin için elimden gitti,
 Şimdi kestim ümidimi...
 Çok koştum gönül verip,
 Nice vakit sohbetini işitip,
 Şirin'le birlikte olup,
 Bunun üzerine yar aşkıyla geldim,
 Yanıp kül olarak gama daldım,
 Bu halimle ben geldim,
 Bu halde başımı alıp,
 Yârin aşkı geldi galip,
 Bunda var mı, canım dede,
 Halimi sorup bana bak,
 Bundan başka yoktur ahım,
 Gözüme görünmez canım,
 Çok sert konuşmuştu,
 İnan'daki Şirin ay parçam.

105. Bahçivan dede, bu sözleri işitip; “Bu bir Őehzadeymiř, böyle bir kızın varlığını işitip, serseri olmuş.” Demiş. O sırada, aynı gün gerçek Őehzadeler için bir yer ayarlanıp, düzenlenmişti. Bu yerlere düşünölen padişahlar çıkmış, bu Şehzadeyi

görmüşlerdi. Şehzade de onların yanına oturdu. Duruşundaki azamet, yüzü, vücudu diğer adamlardan üstündü. Rum padişahının kusursuz, yetişkin bir kızı vardı. O kızını evlendirip, damat almak istiyordu. Danıştı, emrindekilerin hepsi makul gördü. Bunun üzerine düğün dernek kurup, Rum padişahı kızını verdi. Bu arada şehzade Rum padişahının damadı olarak, orada kaldı. “Gidip yurdumu bir görsem.” Deyip birine sordu.

106. Günlerden bir gün “Babanın yurdunu düşman ele geçirmiş.” Diye bir haber işitti. Babası ölüp yok olup gitmişti. Bunun üzerine şehzade Rum’dan asker alıp, kendi memleketine gitmiş, kaç gün deyince savaşıp, nice adamlar ölmüş. O düşmanın elinden babasının mülkünü çekip almış. Bunun üzerine Rum padişahının kızını verip, babasından kalan mülke sahip olarak burada padişahlık etmiş.

107. Bu olanlar Şirin’in kulağına gitti. Şirin dedi: “Benim ona karşı ağır konuşmamdan sonra, canı olsa bile ele verir. Bir yolunu bulup, düğün dernek kurup beni alır” sanmışım. O Rum padişahının kızını aldı. Şirin sevdaya düştüğünü, aşık olup dört yıl boyunca söyleyemeden hizmetinde bulunduğunu, başından geçen olayları mektubuna yazıp bir elçi vasıtasıyla gönderdi. Şirin’in bu yaptığını hiç kimse bilmiyordu. Elçi nice vakit yürüyüp, sonunda bu mektubu şehzadeye ulaştırdı. Bunun üzerine şehzade bu mektubu okuyup, gözlerine sürterek şu sözleri söylemiş:

108. Doğru mu yanlış mı bir söz geçti,

Pişman olmak, yarar getirmez,

‘Tüh! Yazık!’ şimdi görün, şehzade,

Şirin sözü şimdi baştan geçti.

Aşık Şirin söylüyor şimdi bu sözü,

Bir düşünsem, ahmakmışız biz,

Yine göndermiş açık açık konuşarak,

Aşık olduğum sevgilinin sözü yaktı,

Bilmiyorum, nasıl Şirin sözü bu?

Nice vakit gördüm ay gibi yüzünü,

Yar bilip kabul ettim Şirin'i,
Geceye benzemeyen parlak gözünü,
Yeni baştan Şirin'in sözleri yaktı,
Kanayan sevdalar yine galip geldi,
Ardımdan yeniden elçi gönderip,
Kana bulanana derdim, yeniden ortaya çıktı,
Yeni baştan Şirin beni yaktı,
Dört yıl durdum Şirin'canın huzurunda,
Dört güne varmadan geçti zaman,
Bilip bilmeden güzel güzel sözler söyledi,
Bilmeden oldum şimdi rezil,
Artık Şirin'in gönlü bende,
Yeni baştan Şirin sözü yaktı,
Bu sözleri söylerken bağrım ezildi,
Gözümde yaşım damla damla döküldü,
Mektubu görünce gönlüm harap oldu.

109. Bunun üzerine Şirin'in mektupta söylediği sözler:

110. Yetişiyor hanım, bu kadar feryadınız,
Hayırlı olsun seçip aldığımız yâriniz,
Uzun zaman benim senin yârin deyip,
Başka bir yârin olduğunu bilmiyordum,
Bunun benden başka kimi var deyip,
Kuru dikenin ateş gibi yakacağını bilemedim,
Şehzade sen kulak ver sözüme,

Bu yaptıkların beni koydu ölüme,
 Kuşağım deyip dolamadım açık belime,
 Hızlı bir adam olduğumu bilmiyordum,
 Sen duydun artık Şirin'in sözünü,
 Gidip aldın Rum padişahının kızını,
 Başka yerlerden buldun servi nazını,
 Düşünsem geçer ayrılık,
 Kesip gittin benden ümidini,
 İyi bir kız mı, o aldığın peri,
 Yârin var, muhabbetli olsun sevgin.

111. Şehzadenin karısı bu sözü işitip: 'Bunun bir yerde söz verdiği, gelip seni alırım dediği, onu bir yerde bekleyen bir yâri varmış.' Deyip şehzadeye bakıp bir şeyler söylemiş:

112. Söz verdiğin yârin var,
 Şehzade cevap verin,
 Boş hayalleri bırak,
 Sen benim cevabımı ver,
 Uyuşmadı yıldızı,
 Düşün, ben Rum padişahının kızı,
 Şehzade cevabımı verin.
 Seninle yuva kurmam,
 Beni düşünüp yârinden kalma,
 Sevdiğinle ol,
 Şehzade cevabımı ver.
 Yârin olduğunu bilmiyordum,

Sen bana değer vermedin,

Şehzade cevabımı verin.

Sen kendini mahrum etme,

Sevdiğin yardan ayrı kalma,

Benim de ömrümü tüketme,

Şehzade cevabımı ver.

Gitti benim namusum arım,

Söz verdiğin vardır yârin,

Ben yapmadım kötü bir iş,

Şehzade cevabımı verin.

Sen beni salak sanma,

Başını eğip durma,

Bu sözlerime üzülme,

Şehzade cevabımı verin.

Sen harap olmuşsun,

Birine gönül vermişsin,

Sen kimle sözleştin?

Bu sözlerimde yalan yok,

Şehzade cevabımı ver.

Ne olursa olsun sevdiğini al,

Sen benden ayrıl,

Sevdiğinle ol,

Şehzade cevabımı verin.

Vücudundan gitmesin devran,

Gönlünde kalmasın pişmanlık,
Bilerek konuşuyorum seninle,
Şehzade cevabımı verin.
Gereği yoktur servetin,
Senin bu şahlık gücünün,
Ben senden kestim ümidimi,
Nasip olsun sana yurdun,
Şehzade cevabımı verin,
Ardından geldi haber,
Şirin adlı bir yârin var,
Şirin ikisine kalsın,
Bu yerlerdeki kötülük,
Şehzade cevabımı verin,
Gelirim deyip, aldatıp gitmişsin,
O ardından mektup göndermiş,
Düşün, bana söyleme yalan,
Şehzade cevabımı verin.

113. Şehzade karısından bu sözleri işitip, derdi kederi iyice artmış. Şöyle böyle dese bu da ondan eksik değil Rum padişahının kızı. Bunun üzerine karısını kandırıp bir şeyler söylemiş:

114. Bu işlerden habersizim,
Bir elçi mektup getirdi,
Yanlış anlama dilber,
Benim senden başka yârim yok,
Hangi mektup olduğunu anladım,

Nasıl bir mektup okudum, gördüm,
Dilber neden gönlüne,
Bu acı sözleri dert ettin,
Hakka ulaşsın ahı zarım,
Budur benim tek kusurum,
Senden başka memlekette,
Yoktur benim yârim,
Mektup gönderen Şirin,
Değer versem alırdım,
Düşün, şimdi senden önce,
O gönlünde Şirin, deme,
Mektup geldi deyip hiç üzülme,
Gönlünde oluşmasın hayal kırıklığı,
Şirin tam bir cadıydı.
Ben onu ne yapayım,
Seninle geçer devran;
Seni alarak mutlu oldum güldüm,
Kalmadı hiç bende pişmanlık,
Gönlünü incitip, üzülme,
Kırılgan dilber, bana yar,
Sen gönlünü incitme,
Üzülüp de gönlünü kırma,
Bu sözlere kırılma,
Senden başka bir dilber yok,

Yüzü dolunay gibi,
 Senin kaşın yay gibi,
 Güle oynaya yaşa burada,,
 Toklu satan zengin gibi,
 Keman kaşlı ey dilber,
 İri gözlerin acayip hırslı,
 Seni bana ulaştırandır,
 Anlarsan eğer ki yaratıcı.
 Senin gibi güzelin huzurunda,
 Başkalarının tümü gereksiz,
 Yârine sözünü bildirdi,
 Aldatıp kandırıp, minnettar olup,
 Güç bela yârini kandırdı.
 Yârin gönlü huzur buldu,
 Maksadı oynayıp gülmek,
 Birazcık o gönlünden,
 Yârinin de öfkesi gitti.
 Yâre çok şey söyledi,
 Söylemediği bir şey kalmadı,
 Bu gönülden öfke gitti.

115. Şehzade yârini kandırıp amacına ulaştı. Şirin'in bahsettiği ahmaklık geçti dese de o da acı çekti.

116. Şimdi söz sırası Şirin'e geçti. Şirin Ferhat'tan haber alarak, her gün işe gidip taş yoldaki havuzu kontrol etti. Bu sırada Şirin Ferhat'ın ustalığına bir beyit söyledi:

117. Aferin işçilerin ustası!

Bu dünyada selametli olun,

Hizmetinle gelişir,

O zaman İran ülkesi,

Tüm hünerinizi gösterin,

Bu taşları ağaç gibi kesip,

Havuzu kazıp, derinleştirin,

Nice muhteşem nakışı,

Taşlara işleyip,

Bu hünerini yurttan önlü,

Her kim görse aklını alır,

Taş yontup çalışıyordu Ferhat.

Şirin için hizmet edip,

Hizmetin buna geçti,

Nice ağır iş bitirdi,

Aferin, işçilerin ustası,

Şarap vereyim sana her zaman,

Kalmasın gönlünde keder,

Tüm işleri kendinin gören,

Sahipkıran bir delikanlı,

Ferhat'ın işini görüp,

Tüm herkes seyre gelip,

Şirin'in aşkı iyice artıp,

Şirin başında durduğu zamanlarda,

Ferhat mest olarak çalışıyordu.
Görün, o zaman Ferhat,
Şirin'e saygı gösteriyordu,
Şirin iş başına gelse,
Mest olarak hizmet ediyordu,
Şirin nice sözler söyledi,
Taş yontanlar çalışıp durdu,
Gidip yeri olan köşküne,
Şirin oturup yer tuttu,
Yeri düzeltip konuştu,
O zaman Ferhat'ı davet edip,
Silahını, eşyalarını bırakıp,
Ondan sonra Ferhat mutlu olup,
Şirin'in huzuruna varmak için yola çıktı,
Ferhat kalkıp gitti,
Şirin'in huzuruna ulaştı,
Dört yüz hizmetçi emrinde,
Şirin bu şekilde oturuyordu,
Nice yiğitleri,
Toplanmış hizmetkarı,
Güzel kıyafetleri kuşanıp,
Oturuyordu hizmetçileri,
Şirin'in önünde durdu,
İşaret ettiğini gördü,

Ferhat da birlikte oturdu,
Şirin altın bir kase alıp,
Bal ile şarabı koyup,
Ferhat'a işaret etmeden,
Ay gibi Şirin'in gönlü hoş oldu,
Ayağa kalktı, belini tutup,
Farkında olmaksızın dudaklarını ısırarak,
Herkesten önce başlayıp,
Ferhat'a kaseyi uzattı.
Ferhat şarap içip, sarhoş oldu,
Şirin' e aşkı arttı,
Mesut bahtiyar oldu,
Şimdi bakmıyordu sohbe,
O anda yerinden kalktı,
Her tarafından terler akarak
İşine bakıp koştu,
Şirin mest olduğunu anlayıp,
Ferhat'ın arkasından güldü,
Neşe içinde nice hizmetçi,
Gitti dediler gülüşerek,
Ferhat gidip taşa vurdu,
Havuz taşını yerleştirdi.

118. Bunun üzerine hizmetçiler gülüp, Ferhat'ın gidişine şaşırıp kaldılar. Ferhat gidip "Boş boş oturmakta ne var?" deyip işiyle meşgul oldu.

Şimdi yavaş yavaş Şirin'in aklına geldi: "Bu adam nereliymiş, hiç biriniz biliyor musunuz?" diye kızlara ve adamlara sordu.

"Biz usta başı yaptık. Bu hiç işin aslını sormadı. Sen nerelisin, diye de hiç sormadık. O zaman mecnun gibi bir adamdı. Biz de divane bir adammış demıştik. Yaptıklarına baksan bir sahipkıran, bahadırlığı yurdu aşmış gibi, azmine şöyle böyle adam ulaşamadı. Ben büyük bir dükkandan çıkan adammışım diyorum." Bunun üzerine kızlar: "Sorduğumuzda söylemedi, hiç kimseyle konuşmadı. Dağa gidip çalıştığında onun arkadaşları vahşi hayvanlar. Siz bir kase şarap verseniz, koşup gidiyor. Nedenini bilmiyoruz."

Bunun üzerine adamlardan bir iki tanesi dedi: "Bir söylenti duyduk. Çin ülkesinde, Çinmaçin şehrinden Çin Hakanının oğluymuş, diye söylentiler kulağımıza geldi." Adamlardan bu sözleri işitip, doğru mu yalan mı olduğunu anlamayarak: "Eğer Çin Hakanının oğluysa, bu bana aşıkmiş ya" diye Şirin'in aklına geldi.

119. Şimdi İran padişahını işitin: Şirin'in şanı dünyaya ulaştı. Bunun üzerine Hisrev Şah hiç kimseye haber etmeden, Şirin'in şanı dünyaya ulaştı, ben haber göndersem kabul eder ya, deyip Şirin'e bir mektup gönderdi. Mektubu haber alıp, gören Şirin, iyi veya kötü bir şey demeden "Ben oyunda ondan daha iyiyim." diyerek mektubu geri gönderdi. Hisrev gönlünden geçirdi:

"Bunun gönlü bendeymiş."

120. O zamanlar dünyada olup biteni bilen, alını kırışmış, gece gündüz Allah'la savaştan hilekar bir büyücü vardı. Bu işi anlayıp Hisrev'e bakarak birkaç şey söyledi:

121. Ey! Şahım sana diyeyim sözümü,

Halimi bilip sen işit dileğimi,

Gönlümde, Şirin sana lazımdır,

Elbette deyip, yap söylediklerimi,

Ustalığımla Şirin'i sana döndüren,

Şirin'e gönderdiğin o kağıtı,

Şahım senin gönlündeki olmayacak,

Padişah deyip, şirin sana itibar etmeyecek,
şirin seninle gülüp oynamayacak,
şirin seni yüce bir adam gibi görmüyor.
Düşünün, şirin'in bir aşığı var,
Kaç zamandır ona hizmetkar,
Düşünün padişahım, bu gönlün boş,
Ferhat şah bu şirine müşteri.
şirin için gelmiş Çinmaçın elinden,
şirin'in aşkıyla cefalar çekmiş,
Nice zamandır burada taş yontup,
İşçi sıfatıyla çalışıp duruyor,
Baharda açılan bağın gülüydü,
Hakanını tanısan, uluydu,
şirin'in aşkıyla divane olup,
Vahşi hayvanlarla dağda oturup,
Ferhat bu şekilde, ama şirin kabul etmiyor,
Sen gönlüne olmaz işleri doldurmuşsun,
şirin'in birkaç dileği var,
şirin diye diye cefa çekiyor şahlar,
Nice ay nice yıl geçti,
şirin'in aşkıyla Ferhat çalışarak,
Dağda azap görüp, cefa çekti,
şirin'in aşkından bu işler meydana geldi,
Ferhat bu şekilde, ama şirin kabul etmiyor,

Şimdi Şahım, sen gönlünü ferah tut,
 Bunun gibi hayalleri bırakın.
 Eğer senin gönlün Şirin'deyse,
 Halkın faydalanacağı başka işler yapın,
 Bu Ferhat'ın bilmediklerini ğretsen,
 Hańcerlemeden baęrını kanla doldursan,
 Bu Ferhat'ı bir zulme atsan,
 Sonunda sen Ferhat'ı ldrsen,
 O zaman Şirin sadece sana kalır.
 Yoksa Şirin uymaz sözüne.
 ceki hayalini bırak sen,
 Keyfince yr, uzan, yat,
 Alacaksan sen Şirin gibi dilberi,
 Kendin söyle, gnlmle bir işe başlayıp,
 Bir etki olmasa insan niye aşık olsun,
 Ferhat'mı bırakıp niye evlensin,
 Anladın mı padişahım benim sözümü,
 İyice düşünüp anla halini.

122. Yaşlı kadından iŐittięi bu sözler Hisrev Şaha mantıklı gelerek, yaşlı kadına bakıp nasihat istedi:

-Şimdi Şirin'i almak için, iyice düŐünelim, ne yapsak Ferhat'ı ele geçirebiliriz? Deyip fikir isteyerek yaşlı kadına birkaç kelam söz söyledi:

123. "Şirin!" diye diye kalmadı vücudumda derman,
 Yapsam mı ki Şirincan'a iltifat?
 Canım nene, verin Şimdi nasihat,

Ya da Ferhat'a yapayım mı bir şey,
Şirin'e benden mektuplar gönderdim,
Şirin'in mektubunda yoktu yalan,
O güzel sözlerle mektubumu yanıtlamış,
İyice düşünüp nasihat ver neneciğim,
Ferhat'ı buraya getirsek nasıl olur?
Onu rezil etsek, bu şekilde,
Gelir mi gelmez mi? Bu fikir nasıl?
Ne olacağını, dileğini bilmiyoruz.
Şirin'i düşünsem kalmadı takat,
Ona bir şeyler yapsam sayısız,
Hadi artık, ben istedim nasihat!
Şirin'in de ay gibi dolu mükemmelliği,
Aklını alır hüsnü cemali,
Canım nenem, verin iyi bir nasihat,
Nedir Şirincan'ın arzusu?
Ferhat aşığım deyip çalışadursa,
Şirin de Ferhat'a gönlünü verse,
Yanlış kararlarla kusurlu bir iş yapılırsa,
Nice adamlar ölüp, niceleri kalsa,
Canım nenem, düşünüp verin nasihat,
Şirin'in aşkı benim kabihatim,
Hiç bir şekilde benim arzum geri gelmiyor,
Şirinden döndürme, söyledim sana,

Canım nene, verin şimdi nasihat,
 Bu iş olmasın hiç kimseye kıyamet,
 Ferhat'ı getirmenin çaresi nedir?

124. Bunun üzerine nenesi: “O Ferhat deli gibi bir adam, herhangi birinin sözüne kulak asmaz, kendi bildiğinden geri kalmaz, Çin Hakanının zenginliğine kıymet vermez, o da senden eksik değil. İşçi sıfatıyla Şirin'e olan aşkıyla hizmetinde. Senin gibi padişahlardan korkup geri durmaz. Ölümünden hiç yüz çevirmez. Şirin'in aşkıyla suçlu bir aşık. Eğer benim huzuruma gelsin desen de, keçi gibi inatçı adam, kendin gitsen bile sözüne kulak asmaz. Şirin'in aşkıyla yaptığı işten bir an olsun ayrılmaz. Eğer Ferhat'ı firçalamak istiyorsan, eğer Şirin'i getirtmezsen, o Ferhat gelmez ” dedi. Bir adamı elçi tayin edip, eline bir mektup vererek Ferhat'a buyurmuş. Hisrev şu sözleri söylemiş:

125. Bir bakın şu Ferhat'ın işine,
 Elçi olup gidip gelin huzura,
 İlk önce sen git Ferhat'ı gör,
 Ferhat'ın eline kağıdı ver,
 Bu hizmeti yerine getirip siz gelin,
 Şirin'in hatrına o Ferhat gelsin,
 İşini soruyorum, yerinden kalksın,
 Şirin'in hatrına huzuruma gelsin, deyip,
 Hisrev diyor, kararımı bilsin deyip,
 Çalışıyorsa da o yerinden kalksın, deyip,
 Düşünüp durmasın şimdi o yürüsün deyip,
 Şirin'in hatrına Ferhat gelsin deyip,
 Ay gibi güzel Şirin'i buraya getirttim,
 Elçinin altına atını verdim,

Ferhat'ın halini sorayım deyip,
Şirinin hatrına onu çağırdım,
Kızların içinde Şirin yürekli,
Ferhat imiş o Şirin'e hizmetkar,
Gelsin deyip, çağırdım bunun üzerine Ferhat'ı,
Aşıkça eğer Şirin'in hatrına gelir.
Elbette buraya gelmesi gerek,
Ferhat'a kağıdı sen uzatıp ver,
Aklını başka bir şeye verme,
Ferhat'a başka sebep sunma,
Güzellikle git, kötülük yapma,
Başka işlerde sen dolanıp durma,
Düşünme, gidip gel Ferhat'a.
Benim gibi bir şaha sen ol hizmetkar,
Elinde kağıdım Ferhat'a ulaştır,
Ferhat'ı burada hazır et!
Geçe kalma şimdi kalkıp çabucak git,
Gittiğinde Ferhat'ı kendin gör,
Ferhat'ın eline mektubu ver,
Nasıl bir hissi var Şirin'e,
Aşık mı değil mi o zaman anlarsın.
Bu sözleri işitince elçi,
Yola çıktı Ferhat'a, atını kamçılıyarak,
Yol alıp yetişti o vakit elçi.

126. Bunun üzerine bu hizmetkar Hisrev Şahın mektubunu götürüp Ferhat'a ulaştırdı. Ferhat'ın saçları kıvrır kıvrır, nefesinin buharı gökyüzüne yükselirken 'Ya Şirin!' deyip taş yontmaktaydı. Dört tarafındaki vahşi hayvanlar onu izlemekteydi. Elçi bu mektubu Ferhat'a uzattı. Mektuba şöyle bir baktı, mektupta Hisrev Şirin'in hatrına diye yazmıştı. İşe aldirmeden, "Şirin'in hatrına gelsin" denen söze takılıp, "Ne yapacak? Ne işi var?" diye elçiye sormadı. Yola düştü. Hisrev Şahın huzuruna ulaştı. Ferhat gidip Hisrev'in karşısına dikildi. Hisrev Şah Ferhat'a bakıp akıllıca planlar yaparak, birkaç kelam söz söylemiş:

127. Burada sen devam ediyorsun gönlünü hoş tutarak,

Bu dağı deliyorsun yorulmadan çalışarak,

Memleketi geliştirmeye başlayıp,

Hizmetinden hiçbir deniz oluşmadı,

Başını alıp, senin kanını dökerim,

Ayağına yağlı zincir takarım,

Ölmezsen bu zindana atarım,

Ben öldürüp seni yok ederim!

Ne iş için buralarda yaşıyorsun?

Kendini bu kadar harap ediyorsun,

Duydum, buralarda geziyorsun!

128. Ferhat bu sözü işitince:

129. Öldürürüm deyip, tehdit etmeyin,

Düşününce yurdumdan ayrıldığımda öldüm zaten,

Başın desen benim başım kesilmiş,

Kan dökmek istersen kanım dökülmüş.

Bu boynumda yağlı zincirlerim var,

Şirin'in işini yapmam gerek,

Azap çekiyor tatlı canım bu tende,
Zindan deyip konuşma Hisrev sen bana,
Düşün şu halim bana zindandır zaten.
Aşk yangınında zindanlarım var,
Kalmayayım işimden, gitmem gerek,
Padişah da olsanız zindanı layık görmeyin,
Öldürürüm deyip, laf vurmayın,
Her ne cefa varsa benim boynumda,
Bir paçavra, el, divane diye tanımayın,
Sözleri düşünüp sen gamlanma,
Kuru otu görse, sen kendinden eksik deme!
Padişah olsan, olmuşsun da İran'a,
Beni öldürmek için gamlanma,
Öldürme niyeti yoktur sende,
Boş sözlerle olma rezil,
Senin tehdidinden benim ne korkumvar,
Bu padişahlık servetin gözüme görünmez,
Şirin adında benim müşterim var,
Şirin için yaptığım hizmetler var,
Padişahsan kendi yolunda yürü,
Padişahlık şanı bilmesen,
Kimsin deyip seni ben utandırmasan,
Şirin'in hatrına dedin, çağırdın,
Kendin bilmiyorsun, nice sözle laf vurdun!

130. Ferhat'tan bu sözleri işiten Hisrev Şah: “Tutup bunu zindana atsam, bu zindanda kalsa, Çinmaçın'e haber verse, oradan nice asker gelse, çok yer harap olup, ayak altı olsa, öldürüp göndersem ya. Bunun Şirin'den başka bir işi yokmuş. Bu benden daha zengindir, serveti az değildir. Ben konuşunca bu padişahmış deyip korkmaz, çekinmez . Şirin'den başka bir kız bilmez” Padişah ne diyeceğini bilemeden:

-Seni sınamak için çağırdım. Şirin'e hürmeten, şimdi şu dağın diğer tarafı deniz, dağı delmek için çalışıyormuşsun. Bu denizden su alıp, bu tarafa geçirip memleketi geliştir. Şirin'i sana verelim, deyip gönderdi. Ferhat bu sözlere çok mutlu oldu. Şirin'i henüz almamış olsa bile almış gibi sevinerek yerinden kalktı. İşine koşup, dağı taşı deldi. “Şirin'i veririm.” sözüyle mutlu olup vurduğu koşum takımları nice taşları kesip geçti. Bu şekilde çalıştı.

131. Bir gün Şirin işin başına gideyim de bir görüp geleyim diye atlanıp gitmişti. Hisrev'in Ferhat'ı çağırıp söylediklerinden haberi yoktu. O günlerde Ferhat işi bitirmek için hiçbir tarafa bakmadan habire çalışmaktaydı. Şirin Ferhat'a hizmet etmek isteyerek “Ferhat'a veririm.” deyip şişelere şarap koymuştu. Ferhat dağın başından gördü. Şirin gelmekteydi. Dağın eteklerine ulaşmıştı. Bunun üzerine Ferhat içinden “Sevgilim geliyor, atının ayağına küçük keskin taşlar batmasın, ben yüksekte, o alçakta durmasın.” deyip elindeki malzemeleri bırakarak aşağı doğru yürüdü. Şirin'in önüne yaklaştı. Şirin Ferhat'ı görüp, gülerek “Kolay gelsin,Var ol!” deyip, “Elim boş gelmedim, size hediye getirdim.” diyerek şarabı uzattı. Ferhat, Şirin'in şarabını içip sarhoş oldu. Şirin'i atın üstüne bindirdi. Şirin at üstündeydi. “Sevgilim dağları izlesin.” diyerek atı kaldırdı. Bunun üzerine Ferhat Şirin'e bir şeyler söylemiş:

132. Sizin için hizmet edip,

İzleyip, zevk duyun,

Kaldırıp bu gün başıma,

Merhamet edin gözyaşıma,

Atınla çıktım,

Dilberim dağın başına.

İşçilerin ustasıysın sen,

Sert gelmez söylediğim sözler,
Yaptığım hizmet size lazım,
Baharlı dağları seyredin,
Şimdi, siz servinazım,
Şirin dese etme kahr,
İzleyip alın denizi,
Rengarenk güller açılmış,
Baharda muhteşem dağlar,
Şirin senin gibi gönül kuşum,
Bu yüzden hafifledi işim,
Yaptığım havuz, bitti,
Su yolu da yakında bitecek,
Az bir gün çalışsam bunun için,
Su geçer inanın, ondan,
Bu işi yerine getirsem,
Ben de rezil olmam,
Gelişir memleketin,
Güzel kurulan devletin.

133. Bunun üzerine Şirin'in Ferhat'a olan inancı da aşkı da daha da artarak vedalaşırken Ferhat'a birkaç kelam etmiş:

134. Ben gidiyorum vefalım,
Yerinde olsun kararım,
Hizmet eden cesur adam,
Ben gidiyorum, hoşça kal şimdi.
Bana hasretin çöktü,

Zira çok işim var,
Haber alayım dedim, geldim,
Güzergahımın üzerindeydin,
Ben gidiyorum evime,
Hoşça kalın şimdi vefalım,
Gitti deyip de dökme yaşını,
Üzme aziz başını,
Burada hizmet eden,
Bana hasret duyan,
Benim için cefa çeken,
Padişahlığı, zenginliği bırakan,
Çinmaçın ülkesinden gelen,
Sahipkiran Ferhat pehlivan,
Ben gidiyorum hoşça kal şimdi.
Şirin diyerek acı çeken,
Çok azap ve külfet gören,
Çin Hakanına oğul olan,
Kendini sevdaya adayan,
Padişahlığı umursamayıp,
Aşk ateşinde yanan,
Ben gidiyorum hoşça kal şimdi,
Atım ile dağ başına,
Hayranım Ferhat'ın işine,
Şirininim geldim yanına,

Aşk ızdırabı çeken,
 Söylenmez hanımına,
 Razıdır takdir olunan işe,
 Canım Ferhat, hoş kal şimdi.

135. Şirin bu sözleri söyleyip, Ferhat'ı mutlu ederek yoluna gitti. Bunun üzerine mutlu olan Ferhat, Şirin gittikten sonra kendi namına şu sözleri söylemektedir:

136. Gitti sevgili yârim,
 Hayma gibi gölge salıp,
 Gelip, benden haber alıp,
 Gelip, benim halimi sorup,
 Vefalı Şirin güle güle,
 Etrafımda ah eden hayvanlar,
 Şirin'e oldum müşteri,
 Nice soru soran dilber,
 Gittin şimdi uğurlar olsun,
 Ferhat ah-ı figan edip,
 Şirin buradan gittikten sonra,
 Gözünden yaşlar dökülüp,
 Ardından bakakalıp,
 Şirin, deyip taş yontarken,
 Dilber yârim, ey, uğurlar olsun.

Ferhat der: "Şirin nerede?"

Bir görünüp gitti, hani?

Muhteşemdir Şirin'le zaman,

Ona kurbandır Ferhat'ın canı.
 Dilber yârim, ey, uğurlar olsun,
 Sonunda hedefe ulaşılır,
 Sana gönülden sevdam var,
 Hizmetinde hazır olup,
 Şirin, deyip adını söylesem,
 Kalmaz bende sabır,
 Bu Şirin canım, uğurlar olsun,
 Gördüğümde bağrım ezilir,
 Gider gönlümden hüznün,
 Şirin'im aşık olduğum dilber,
 Bu Ferhat sana hizmetkar,
 Yapmakta bunca işi,
 Şirincanımın hürmeti için,
 Gül dermek gibi bana taşlar,
 Şirin'in hizmetine başlar,
 Gördüğüm anda gönlüm mesut olur,
 Gittin mi dilberim, uğurlar olsun.

137. Ferhat'ın bu şekilde ağıt yakmasına bütün uçan kuşlar; güvercinler, turnalar da ağıt yaktı. Aslanlar, kaplanlar, geyikler dağ keçisi tüm vahşi hayvanlar dağda bir araya gelip, Ferhat'a acıyıp bu hayvanlar ağıt yakmışlar.

Ferhat dedi: “Ben Şirin'e aşığım. Gelip beni bir görüp yeniden gittiğinde ben ağıtlar yaktım. Peki siz neden ağıt yakıyorsunuz? Benim yaktığım ağıttan Şirin'in haberi yok, duymadı. Sizler de dağda yaşayıp, Şirin'e aşık mısınız?” diye bu vahşi hayvanlara bakarak bir şeyler söylemiş:

138. Bana yoldaş olan vahşi hayvanlar,

Dağda arkadaş olan canavarlar,
Ağıt yakıp, sen de matemlisin,
Sen Şirin'e aşık mısın?

Bu dönen turnalar,
Aşıklık bağrını yakar,
Yanılp birbirini takip eder,
Sen Şirin'e aşık mısın?

Figan eyleyen aslanlar,
Kaplanlar ve erler,
Sen Şirin'e aşık mısın?

Niçin hepiniz benden de hüzünlü?
Hepiniz benim gibi ahu zar ediyor,
Birlikte yaşadığımız ey kurtlar,
Sen Şirin'e aşık mısın?

Ferhat aşkında ahu zar,
Nice yıldır burada hüzünlü,
Benimle burada arkadaş,
Yoldaş olan, vahşi hayvanlar,
Sen Şirin'e aşık mısın?

Şirin geldi, hepiniz gördünüz,
 Aşkla izlediniz,
 Benim hizmetlerimi gördü,
 Gittiği zaman ağıt yaksam,
 Hepiniz figan ettiniz,
 O Şirin'den ne anladınız,
 Ey canlı kanlı hayvan!
 Sen Şirin'e aşık mısın?

139. Bunun üzerine Ferhat'ın aşık olduğunu anlayan Hisrev: “Bunun şehrini kapatıp, gücümü gösterip Şirin'i kendime bağlasam olmaz.” deyip en iyi hizmetçilerini toplayıp, Şirin'in üzerine asker gönderip zorla razı ederek almak istedi. Şimdi İran askerlerinin üzerine şehirden asker çıkarıp, Hisrev Şah'ın emrini yerine getirmesi:

140. Gösteriye karney çalıp,
 Takım takım artarak,
 Yeşil tuğu sallayarak,
 O vakit asker yola çıktı.
 Mertler düğün çiçeği bağlayıp,
 Hisrev Şah baş oldu,
 Şirin'i alırım diye düşünerek,
 Yiğitler bindi Tulpar'a,
 Lider olup süvari beyler,
 Askerden nice rütbeliler,
 Şirin'in üstüne doğru,
 Asker çıkarıp gitsek, dedi,
 Şirincan'ı alsak dedi.

Hisrev: “Şirin ile,
 Birlikte oynayıp gülsek.” dedi.
 Asker toplanıp sağ tarafa yöneldi,
 Bu Hisrev’in işi şudur:
 İran ülkesinden çıkıp,
 Tarlanın birine asker doldu.
 Hisrev gayret etmekteydi,
 Bu şekilde plan yapıyordu,
 Gösteriye yolda asker,
 Kaç tane top attı.
 Asker bundan sonra bir bir,
 Kaç parsel yol çekti,
 O Şirin’in kalesine,
 O vakit yakınlaştı,
 Askeri qora ko’rsatıb,
 O kaleye yaklaşarak,
 Asker kanıp durdu.

141. Hisrev’in bu yaptıklarını Mahinbanu Şirin’e anlattı: ‘Şirincan, Hisrev askerleriyle gelmiş, ikinizin arasında bir söz mü geçti? Niye böyle bir şey yaptı? Şirin: “Hiçbir söz geçmedi. Bu da beni istiyor, işitmiştim. Ferhat’ı da tehdit etmiş. Beni kabul etmiyor madem zorla alırım deyip deli gibi hareket etmiş. Ben bunun karşısına bir kendim çıkıp, göreyim.” dedi.

142. Bu sözü işiten Mahinbanu yüz bin asker hazırladı. Şirin’e bağlı bin yiğit vardı. Her biri bine bedel pehlivan idi. Kızlardan dört yüz hizmetçisi var, eğer bunlar savaşa girse, kan döküp meydana çıksa yüz bahadıra denk gelir. Eğer onlar oyun işlerine girse, yiğitlerle oynayıp gülse, bir gül goncası gibi nazik olurlardı. Bunun

üzerine Şirin adamlarına: “Sizler atlanın!” dedi. Mahinbanu’da askerini şehirden çıkarıyordu.

143. Şirin’in sözü:

144. Kulak verin arz-ı beyanıma,

Ey yiğitler! Binin ata,

Devletimden bağış alın,

Bu gün girin gazaya,

Atlanın, güzel kızlar,

Savaş günü urush izler,

Kalmayın binin hızlı giden atlara,

Savaşın yaka yakaya,

Şanımız ulaşsın dünyaya.

Şirin bu sözleri söyledi,

Hizmetçiler atlandı,

At esbabın hepsini hazırlayıp,

Bu savaşa bel bağlayıp,

Bu gün kan dökülecek gün deyip,

Düşünme, hemen bin deyip,

Bin yiğit bahadırı,

Atlandı yiğitlerin hepsi,

Hani, göster, Hisrev hani?

Savaş silahını toplayıp,

Şirin’in nice serdarı,

Önünde şehirden çıktı,

O vakit sıra sıra olup,

Mahinbanu'nun askeri,
 Görün Şirin denen peri kızını,
 Savaşa kendini hazırlamıştı,
 Bindığı at vahşi hızlı bir attı,
 Dört yüz kız ile saf saf durup,
 O vakit savaşa gitti,
 Gidip asker şimdi vardı,
 Hisrev askerleri görüyordu,
 Uzaktan karartı şeklinde görülüyordu,
 Hisrev adamları gördü,
 Asker toplandı,
 Mahinbanu adamıyla,
 O da savaşa niyetlendi.

145. Hisrev askerlerinin başında, bu tarafta askerinin başında Mahinbanu ile Şirin'in durduğunu gördü. O da Şirin'e aşık, bir düşündü eğer asker ok atıp Şirin'i vurursa... düşüncesi bir fikre dönüştü: 'Bu işim hüsrana dönüştü, şimdi dönmek namertlik olur. Asker almadan, araya adam sokup kandırmam gerek. Şimdi günah benden gitti.' Bunun üzerine: ' Ok atmayın, yaka yakaya tutuşup (göğüs göğüse vuruşup) meydanı doldurup, savaşın.' Dedi.

146. Bu sırada Hisrev'in tarafından meydana inip döndüğünü gören Şirin dört yüz kızıyla at oynatıp meydana girdi. Şirin 'Ey batırlar! Gelin meydana!' deyip, şu sözleri ilave etti:

147. Hisrev sen de ahmaksın,
 Bir sürü askerle buraya geldin,
 Kan dökmeye heves ettin,
 Yağmalayacaksan gel meydana,

Geçerim meydanda candan,

Can kesilse tatlı candan,

Bırak gönlündeki hayali,

Ümidini kes Şirincan'dan,

Ateş düşer Şirin tene,

Ya sana verir ya bana,

Şimdi Şirin yoktur sana,

Canın da olsa yağmalayıp,

Hisrev kendin gel meydana.

Konuşmaktadır Şirin,

148. Bahadırlar gelip bu gün,

Dört yüz kız at oynatıyor,

İki asker arasında.

Zaman durmuştu bu gün,

Hisrev'in tarafında bahadırlar,

Kılıcını, mızrağını hazırlar,

Ne yapar, zalimler,

Kız kadın karşısındakiler,

Bunlara meydan ne gerek?

İftiharla şu zamana ulaştı,

Bu kızlara karışıp,

Nice pehlivanlar savaştı,

Gelen pehlivan aman vermiyordu,

Kızlardan sağ kalmadı.

Düşman, silah altındadır,
Hepsi savaş yolundadır,
Şimdi görün kızlar,
Namerdlerin aklı şaşıp,
Yiğitleşip deniz gibi taşıp,
Savaş gününde yüz çevirmeyin,
Atlandı, kılıçlaşıp,
Dumanı dünyaya ulaştı,
Memleketi toz kapladı,
Dört yüz kız atlandıktan sonra,
Şirin'in bin adamı,
Bakmadan, katılıp gitti.
Savaş günü, ilginç pazar,
Kimler yaralı, kimler sağ,
Böyle bir günde savaş oldu,
Birbirini kovalamaca oldu.
At koşturulup elvan elvan,
Korkaklarda kalmaz derman,
Böyle bir günde savaş olsa,
Batırlar için en iyi devran,
Tuğlar, bayraklar sallanıp,
Atlanıp meydanın içinde,
Gösteriye altın karney,
Çalınır meydan içinde,

Kara yerde kırmızı kanlar,
Karışır meydanın içinde,
Er-yiğitler geçip candan,
Kanlar döktü bu meydanda.
İki tarafında da çok sayıda asker,
O anda karışıp,

149. Şirin de savaşa girerek,

Dönmedi savaştan,
Meydanda baş kesti,
Azıları dağa kaçtı,
Dağda Ferhat taş deliyordu,
Bu savaşı gördü,
Bu işler olurken, öylece baktı durdu,
Savaşın içinde Şirin'i gördü,

Sevdiğimi ortaya alan,
Bilmiyorum şimdi kim bu,
Ferhat hızlıca koşturup geldi,
Kendini savaşa vurdu.

Sahipkıran bir bahadırdı,
Taş kesen aletleri vardır.
Atlı yavan görünüyordu,
Sağ koymayıp vuruyordu.

Kim dost kim düşman Ferhat bilemedi o zaman,
Görünen dağın taşını,

Askerin üstüne yağdırmış.
Bütün düşmanlar ölsün dedi,
Cezasını görsün dedi,
Canım Şirin kalsın dedi,
Bu Ferhat savaştı,
Ferhat'ın savaştığını gördü,
Bu meydanda sahipkıran,
Yetmez yüz bin düşman,
150. Ferhat'ın işini görüp,
Hisrev çok pişman oldu,
O vakit görün Şirin,
Savaştan ayrıldı.
Bunun üzerine dört yüz kızıyla,
Ferhat terliyordu meydanda,
Ferhat'ta yoktu at, kılıç ya,
Yaya olarak savaştı,
Bu şekilde yalnız, meydanda.
Yağdırdı taşı tuğlayı,
Hisrev ile asla dönmedi,
Ferhat gelip o savaştı.
Nicesi meydanda hastadır,
Ferhat bu savaşta,
Vuruşmaya heveslidir,
Vurup yıkmakta ustadır.

151. Bu şekilde Ferhat'ın ateşi çıktı ve Hisrev'in askerlerine karıştı. Şirin dedi: ' Bu Hisrev benden ümidini kesmiyor, beyhude hayaller kuruyor. Hisrev'in çok sayıdaki askerine tek başına sahipkılan Ferhat'ım denk. Bu adamlar Ferhat'ın hakkından gelemez, ne kadar olursa olsun kaçıp kurtulamaz, aman vermez.' Bunun üzerine Ferhat şu sözleri söyleyerek bütün düşmanı kırdı:

152. Şirin için gitsin canım,
 Aslım Çin Maçın sultanıyım,
 Şirin hürmetine meydanda,
 Dökülsün düşmanın kanı!
 Ateşte yansın hanı manı.
 Ferhat'a Şirin devranı,
 Elimdeki silahım elmas,
 Kırk gün dönmem savaşısam,
 Silkeleşem bileğim yorulmaz,
 Bu askerden sağ kalmaz,
 Ölmeyen benden kurtulamaz,
 Sağı solu olur kaplar duman,
 Ferhat vermez asla aman,
 Düşmanda kaygı dert,
 Yarattı şimdi Ferhat.
 Düşmanın gözü yaşa,
 Ferhat'ın işi bir başka,
 Adam sağ kalmaz bundan,
 Kaçmaktadır dağa taşa,
 Hisrev Şah binip atına,

Verip askere gayreti,
 Ferhat ne yapacak dedi,
 Askerine gösteriyordu,
 Hisrev şahın düşüncesini,
 Görün meydanda Ferhat'ı,
 Gürüldetip taşı attı,
 Bu Ferhat'ın attığı taşı,
 Nice safları dağıttı.
 Top top olup kalan asker,
 Durmaktansa kaçmak daha iyi deyip,
 Herkes kendi başına gitti.

153. Hisrev de Ferhat'ın bu hareketini görüp, şaşırarak kalan askeriyle döndü. Ferhat –kendi işine- dağa doğru gitti. Şirin ve Mahinbanu adamlarıyla birlikte padişah karargahına gitti. Şirin birini görevlendirip Ferhat'ı çağırttı. Önceki hitabını bırakıp ‘Hanım, sahipkırın’ deyip altın bir kaseye şarap koyarak uzattı.

Ferhat şarabı içip mest olarak –kendi işine- dağa doğru yöneldi. Taştan su yollarını yapıp, emek harcayarak düzeltilti. Durum böyleyken Hisrev Şah kaç kere gelip Şirin'in hesabını göremeden geri döndü. Aradan nice zaman geçti. Ferhat'ın işi, Şirin'in verdiği emir yedi yıl sonra bitti. İş bitti deyip Şirin'e haber gönderdi. Dağı delip geçirdiği suyun arklarla gelip havuza aktığını görelim, diyerek herkes şehirden izlemeye gitti. Şirin de atlanıp seyre çıktı. Bu suyun kıyıdan arka döküldüğünü görüp, Şirin de havuzun önünde durdu. Bu sırada Ferhat ta noksan işlerini tamamlayıp, dağın başına çıktı.

154. Bunun üzerine Hisrev düşünüp konuştu: ‘Bu düşüncelerimiz gerçekleşmedi. İşini bitirmiş şimdi Ferhat Şirin'i alır. Savaşıp onu kimse yenemedi. Bunun hakkından nasıl geliriz? Kesinlikle anlıyorum- Şirin ele geçirilmedi. Şirin elden gitti. Bunun üzerine deminki sinsi yaşlı kadın: ‘Sen ölmezsen, ben onun işini hallederim, dedi. Düşün taşın ve onu etkile. dedi Hisrev. Bu sırada Şirin'in mutlu

olduğu nice gün ve gece geçti. Şirin: ‘Eksiği varsa Ferhat düzeltip gelecektir.’ Diye bekliyordu. Ferhat ise: “Şirin’in kendisi haber verir ya.” diye bekliyordu.

155. Günlerden bir gün dağda acı bir ses kulağa çalındı. ‘Bu nasıl bir ses ?’ deyip Ferhat öylece baktı. Bir de ne görsün karalar giymiş, saçını yaymış ağıt yakan yaşlı bir kadın. Onun feryad eden sesi dünyaları yıkardı. Bu Hisrev’in gönderdiği sinsî kadındı.

156. Çok ağladım ah vah ederek,
 Ağlamayın dönün şimdi koptu kıyamet,
 Şirin yavrum dünyadan göçtü,
 Emek edip, bunca cefalar çektin,
 Bu emeğin zayi oldu ey Ferhat!
 Yedi yıldan beri durmadan çalıştırdı.
 Bu ettiğin emek boş yere olmuş,
 Gününü göremeden Şirincan gitti.
 Bildirmeyeyim deyip sana geldim arayıp,
 Kimlere ağlayayım derdimi açıp,
 Böyle Şirin yavrum dünyadan göçtü.
 Bu yaptığın hizmetler kimlere kaldı?
 Ah çekip, sağanak gibi döker yaşımı,
 Şirin dedi şimdi yüzünü yolup,
 Haykırıp çıkarır şimdi sesini,
 Bu dünyada rahat yaşamadın,
 Dünyanın rahatını görmedin, yavrum,
 Nakışlı havuzuna sahip olmadın,
 Vefasız dünyadan göçtü Şirin, deyip,

Aşığın Ferhat ile devran sürmedin.
 İkiniz bir yerde aile kurmadınız,
 Bu emeklerin rahatını görmedin.
 Dünyadan rahat yüzü görmeden göçen Şirin, deyip,
 Ne yapayım, ağlayayım, hakka ulaşsın ağıdım, deyip,
 Muradına eremeyen Şirin yavrum, deyip,
 Ellerini birbirine vurarak ağlıyordu dağda, merhametsiz,
 Emeline ulaşamadan giden yavrum, deyip,
 Islak yakasına, gözde yaşına,
 Dağlar baş eğer, bu sesine,
 Şirin! dedi, haykırarak uğursuz yaşlı kadın,
 Taşla vurdu kendi başına,
 Şirin öldü, denen sözü işitip,
 Ferhat'ın şuurunu tamamen giderek,
 Yaşlı kadının önüne sokuldu,
 Vay Şirin! Deyip Ferhat yıkıldı,
 Yaşlı kadın ağlamakta Ferhat'ın halini görüp,
 Şirin'in annesi gibi ağlıyordu,
 Şirincan'ı şimdi nerede arayacaktı,
 Dünya titriyordu yaşlı kadının yaktığı ağıttan.

157. Bu sözü işiten Ferhat yaşlı kadına bakıp birkaç şey söylemiş:

158. Bana gelip söyledin Şirin'in adını,

Cadılara benziyor senin görünüşün,

Şirin'in annesi gibi konuştun,

Şirin'e benzemiyor senin boyun posun
Boş yere sesinle dağı sesinle doldurdun,
Bunun üzerine gelip sinsiliğe başladın,
Söz verip düşmanın gönlünü hoş ettin,
Şirin'den hikâye anlatmaya başladın,
Doğrusu şu ki, Şirin seninle değildi,
Senin gibileri kendine dost bilmez.
Gece gündüz kötülüğü aradın,
Şirin'e yüzün benzemiyor senin..
Hisrev'le aynı şeyi istiyorsun,
Sen beni dağda ahmak sanıyorsun,
Şirin'in annesi gibi gelmişsin,
Beni aldatmak isteyerek.
Şirin'in hatrına geldim önüne,
Elmasla keseyim senin başını,
Dağdaki canavarlar doysun senin etine,
Acımıyorum gözünden akan yaşa.
Şirin'in annesi dur kaçma,
Düşünmeden geldim senin önüne.
Canını alıp ortadan kaldırıyorum,
Külünü savurup göğe atarım,
Kaşmir misin, sen canımı acıttın,
Şirin'i tarif edip, konuştun,
Şirin in öldü, dedin sen de düşündün,

Bunun üzerine gelip sen yalan söyledin,
 O zaman Ferhat bu sözleri söyleyip,
 Yaşlı kadını sağ koymayayım dedi.
 Böyle bir sinsiyeye göstereyim kıyameti,
 Boş boş konuştu bu malamat,
 Sevdiğim Şirin sağdır,
 Rengi uçan yaşlı kadının hali yamandır,
 Nice vakitler hizmetinde çalıştım,
 Şimdi sürsem Şirin'le devranımı.

159. Dedi Ferhat. Su gidip havuza düştüğünden beri üçtaşlık mesafedeki yoldan adam eksilmiyordu, durmadan katılım oluyordu. Ferhat suyu çıkarıp denizin başında su çıkan yerde, Şirin havuzun dolduğunu görsün diyerek, her gün oradan haber alıyordu. Yaşlı kadının yalan ve hile ile geldiğini bilen Ferhat: “Bu sinsi, yaşlı kadın kaçıp kurtulmasın, deyip- kendi işiyle meşgul olarak- sözlerin kulağıma girmedi . Anne, seninle parça parça konuşalım. Şirin'e ne oldu? Ben burada yedi yıldan beri çalışıyorum.” dedi. Bunun üzerine yaşlı kadın: -Şimdi buna parça parça anlatayım-deyip Ferhat'ın önüne yaklaştı. Ferhat taş yonttuğu elmas çekiciyle yaşlı kadına öyle bir vurdu ki, parça parça olup sinsiliği başını yedi ve dünyadan göçtü. Bunun üzerine Ferhat sinsi yaşlı kadının ayağından tutup, sudaki canlılarda biraz yesin deyip, denize bakarak dağın tepesinden attı.

160. Ferhat bu işleri tamamladıktan sonra, onun hizmetiyle bu memleket gelişti, diyerek bütün halk memnun oldu. Ferhat'ın Şirin'in aşkıyla bu kadar iş yaptığını Mahinbanu biliyordu. Kızlarıyla toplanıp, hepsini oturtarak nasihatle bir şeyler söylemiş:

161. Nice vakit Ferhat hizmetkar oldu,
 Yaptığı hizmetlerle herkes sevindi,
 Şirinciğim senin de gönlün bulundu,

Şimdi düşün, senin emelin gerçekleşti,
Güç kuvvet desen asla eksik değil,
Düşman görse başını eğer, korkmaz,
Niceleri onunla denk değil,
Bundan başka biri seninle olmaz,
Ferhat senin için hizmet etti,
Büyük küçük oturanlar nasihat,
Şirin'le Ferhat'ı bir araya getirelim.
Onlara lazımdır halka baş olmak.
Mahinbanu bu sözleri söyledi.
Hepsi de bu sözleri makul gördü,
İyi düşündünüz, deyip cevap verdiler.
Bu söze Şirin de memnun oldu,
Hepsi o vakit memnun oldu,
Şirin'i Ferhat'a vermek isteyerek,
Haber verdi, böylece oyun başladı.
Şirin ile Ferhat'ın gönlü hoş oldu.
Şirin'in yanına Ferhat ulaştı,
Emek edip sonrasında sevgiyi buldu,
Emeğine yürekten bağlı olan bu Şirin,
Ferhat'ı kendine münasip buldu.
Çalgıcılar karney surney çaldı,
Toy başladı, nice hayavan kesildi,
Şirin Ferhat için düğün kurdu,

Düğüne gelen herkesin gözü doydu,
Bu şekilde amacına ulaştı.

SONUÇ

Tüm Türk dünyasında olduğu gibi, Özbekistan sahasında da destan anlatma ve destancılık geleneği çok gelişmiş ve yayılmıştır. Çok eski tarihlerden günümüze kadar, bu geleneğin canlı bir şekilde yaşatıldığı Özbek coğrafyasında, çok sayıda bahşı ortaya çıkmıştır. Geleneğin devamlılığı, bahşuların usta-çırak ilişkisiyle yetişerek destan icra etmeleriyle sağlanmıştır. Destan anlatıcılarına, bahşının yanısıra *destancı, şair, sennavçi, yüzbaşı, saki, sazende, sazçı, halfe, telkinçi, kıssahan, jirav, jirçi, akın, ahun* vb. isimlerin verilmesi, yakın bölgelerde yaşayan Türk topluluklarının birbirleriyle olan etkileşimini ve geleneğin canlılığını göstermektedir. Destan anlatma geleneğinin zaman içinde müthiş bir canlılık kazanmasıyla destanların icraları, konusu vb. özelliklerinin farklılık içerdiği çok sayıda destan mektebi oluşmuştur. Bulunğur mektebi, kahramanlık konulu destanları işlerken, diğer ekollerde genel olarak saf aşk konulu destanlar icra edilmiştir. Bu mekteplerin çokluğu, Özbekistan'da destancılık geleneğinin ne denli köklü ve canlı olduğunu göstermektedir. Her bahşının, bağlı bulunduğu mektebin özelliklerine göre destan icra ederken, kendine ait dil ve üslup özelliklerini kullanması, aynı destan metninin farklı varyantlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Aynı zamanda bahşuların, destan icrasında halkın arzu ve isteklerine göre destan metnine eklemeler ve çıkarmalar yapması da destan anlatma geleneğinde, zenginliğin ve çeşitliliğin artmasını sağlamıştır.

İncelemesi yapılan metnimizin anlatıcısı Fazıl Yoldaşoğlu'nun, bağlı bulunduğu Bulunğur mektebinin özelliklerini içeren dil ve üslubuyla icra ettiği çok sayıdaki destan metni bulunmaktadır. Özbekistan'da bahşılığın en üst seviyesi olarak niteleyebileceğimiz *şair* unvanına sahip olan Yoldaşoğlu, zengin bir repertuara sahiptir. Şairden derlenen *Alpamiş, Yadgar, Yusuf bilen Ahmed, Şirin bilen Şeker, Murathan, Rüstem Han, Melike Ayyar, Goroğlinin Tuğulişi, Evezhannin Ölimge Hükmetilişi, Maşrika, İntizar, Nurali, Cehangir, Ferhat ve Şirin, Belagerdan, Zülfikar, Zeverhan, Leyli ve Mecnun, Behram ve Gülendäm, Aşık Garip vs.* gibi kırka yakın destan metni bulunmaktadır.

Şairden kırka yakın destan metninin derlenmesi, Özbek destancılık geleneği içerisindeki başarısının kanıtıdır. Fazıl Şair'den derlenmiş olan en ünlü destan

Alpamiş 'tır. Bir çok varyantı bulunan bu destanın en meşhur anlatıcısı olan şair, bağlı bulunduğu mektebin etkisiyle bu kahramanlık destanını en iyi şekilde icra etmiştir. Bu çalışmanın konusu olan *Ferhat ile Şirin* metninin asıl içeriği aşk, muhabbet gibi hususlardan oluşurken, şairin bağlı bulunduğu ekolün benimsediği kahramanlık konusunu da esere taşıdığını söylemek mümkündür. Fazıl Yoldaşoğlu, ustası Yoldaş Molla Muradoğlu'ndan öğrendiği destanların yanısıra kendi tasnif ettiği, dönemin olaylarıyla ilgili *Memetkerim Palvan* ve *Cizzah Kozğalani* gibi destanları da repertuarına eklemiştir. Fazıl Yoldaşoğlu'nun destan icrası sırasında dinleyicilerin isteklerine göre destan metninde değişiklik yapabilmesi ya da repertuarındaki herhangi bir destana istenilen kısımdan başlayabilmesi onun bahşılık sanatındaki üstün yeteneğini ortaya koymaktadır.

Özbekistan'da köklü ve zengin bir içeriğe sahip destan metinlerinin tasnifi konusunda yapılan çalışmalarda en başarılı örnek Töre Mirzayev'e aittir. Bu çalışmada aktarılan tasnif denemesi Mirzayev'in çalışması örnek alınarak oluşturulmuştur. Mirzayev, Özbek destanlarını; kahramanlık destanları, cenknâmeler, tarihî destanlar, romanik destanlar ve kitabî destanlar olmak üzere beş ana başlıkta incelemiştir. Özbekistan'da yapılan destan tasniflerinde, içerik olarak Türkiye'de hikâye türüyle ifade ettiğimiz *Leyla ile Mecnun*, *Ferhat ile Şirin* gibi eserler destan olarak isimlendirilmiştir. Bu çalışma için seçtiğimiz metin Özbekistan'da destan olarak ifade edilse de, biçim ve içerik olarak incelediğinde halk hikâyesine uygunluğu tespit edildi ve bu şekilde isimlendirme uygun görüldü.

Geniş bir coğrafyada, destan, mesnevi, efsane, masal, hikâye vb. varyantlarla yayılım gösteren *Ferhat ile Şirin* hikâyesinin, Özbek coğrafyasında da geçmiş zamanlardan günümüze kadar gerek halk arasında gerekse edebiyat dünyasında dönemin özelliklerine göre farklı varyantlarla yaşatıldığı bilinmektedir. Çalışmada detaylı bir şekilde ele alınan Ali Şîr Nevaî'nin mesnevi tarzında ortaya koyduğu eser incelenirken, dönemin şartlarının mükemmel bir üslupla esere taşındığını gördük.

Mesnevinin, kendinden sonra oluşan varyantlara büyük oranda etki ettiğini, yine çalışmamızda incelediğimiz Umar Bakî'nin halk kitapları içinde oluşturduğu *Ferhat ve Şirin* hikâyesinde ve Fazıl Yoldaşoğlu'nun hikâyesinde tespit edilmiştir. Umar Bakî'nin

eserine karakterler, olay örgüsü, kullanılan epizotlar açısından baktığımızda Nevaî'nin eseriyle benzerliği ortaya çıkmıştır. Umar Bakî'nin, mesnevinin dilini sadeleştirerek nazım kısımlarını nesir şeklinde işlemesi, esere folklorik unsurlar ekleyerek halk kıssaları formunda işlemesi, eserin halka yakınlaştırıldığını göstermektedir.

Asıl metnimiz olan Fazıl Yoldaşoğlu'nun eserinde, Nevaî gelenekselliğini tespit etmemizle birlikte, şairin halk edebiyatı geleneğine uygun üslup özellikleri kullanması, eseri nazım-nesir karışık işlemesi, yer yer halk deyişlerine, deyim ve atasözlerine yer vermesi sadece mesneviden değil, kendinden önce ortaya konan halk kitabı tarzındaki eserlerden, halk arasında söylenegelen masal ve efsanelerden de etkilendiğini göstermektedir.

Bu çalışmada esas alınan metin, Özbekistan'da matbu olarak yayımlanmıştır. Çalışmayı yaparken metnin derleme nüshasına ulaşamadığı için, Fazıl Yoldaşoğlu'nun bu hikâyeyi hangi dil ve ağız özellikleriyle anlattığı tarafımızca bilinmemektedir. Zira, Fazıl Yoldaşoğlu'nun Rüstem Han, Murad Han vs. destanları Özbek-Kıpçak ağızıyla anlattığı bilinmektedir. Bir bahşının anlattığı her destanda farklı bir ağız özelliği kullanamayacağı gerçeğinden yola çıkarak bu hikâyenin derleme nüshasının da Özbek-Kıpçak ağız özellikleri taşıdığı tahmin edilebilir. Özbek araştırmacılar, arşivlerde korunan derleme nüshalarını neşrederken metinlerdeki ağız özelliklerini değiştirerek standart Özbekçe ile yayımlamışlardır. Türkiye Türkçesine aktarılan bu metinde standart Özbek Türkçesi özellikleri taşımaktaydı. Dolayısıyla metni Türkiye Türkçesine aktarırken, mahallî bir kaç deyim ve ifadenin dışında fazla bir zorlukla karşılaşılmamıştır. Aktarma esnasında metnin anlamının korunması esas alınmış, elden geldiğince kafiye, ölçü gibi şekil özelliklerinin korunmasına da dikkat edilmiştir.

Üzerinde inceleme yaptığımız bu eser, bir destan niteliği taşıyan Ferhat ile Şirin hikâyesinin halk edebiyatı geleneği özelliklerine uyularak, ortaya konmuş bir bahşı derlemesidir. Özbek halk şairi Fazıl Yoldaşoğlu'ndan kaydedilen bu hikâye, şekil ve muhteva açısından incelenmiştir. Ferhat ile Şirin'in Özbek halk edebiyatında bilinen tek bahşı derlemesi Yoldaşoğlu'na aittir. Kökende klâsik edebiyat ürünü olan bu destan, halk edebiyatı geleneklerine uyarlanarak hikâyeleştirilmiştir.

Eserde geleneğe özgü, halkın arzu ve isteklerinin ön plânda olduğu, daha sade ve açık bir anlatım kullanılmıştır. Tespit edilen en belirgin üslup özelliği, şairin olayların değişim kısımlarında sıklıkla yer verdiği bağlama cümleleridir. Nazımdan nesre, nesirden nazma geçerken, bu geçiş cümleleri kullanılmıştır.

Hikâye barındırdığı motifler açısından incelendiğinde, yoğun bir motif kullanımı olmadığı görülmüştür. Klâsik edebiyattaki motif yoğunluğu azaltılarak, halkın yaşayış şekline uygun yeni motifler eklenmiştir. Hikâyede tespit ettiğimiz az sayıdaki motifler, genel olarak kişiler ve olaylar üzerinden verilmiştir.

Çalışmanın konusu olan metin, nazım- nesir karışık biçimde verilmiş olup en uzun nazım parçasındaki mısra sayısı 100 (147-150), en kısa nazım parçasındaki mısra sayısı 17 (110) olup, nazım kısımları toplamda 2400 mısradan oluşmaktadır. Eserin geneline bakıldığında nazım kısımlarının nesre göre ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu özelliği destansı unsurların bir yansıması olarak kabul etmek mümkündür. Nazım kısımlarında çoğunlukta 11’li hece ölçüsü kullanılmakla birlikte, 7’li ve 8’li hece ölçülerinin kullanıldığını tespit ettik. Nazım kısımlarında kafiye düzeni genel olarak (aabb), kafiye çeşidi olarak düz kafiye örneklerine rastlandı fakat bunun yanı sıra zengin, yarım ve tunç kafiye örneklerinin, seyrek de olsa var olduğu belirlendi.

Fazıl Şair, hikâye anlatma geleneğine bağlı kalarak eserinde geçiş cümleleri ve ara sözleri sık kullanmıştır. Nazımdan nesre, nesirden nazma geçen kısımlarda bu bağlama cümlelerini görmekteyiz. Hikâyenin nazım kısımları destan geleneğinin bir yansıması olarak uzun bentler şeklinde verilmiş, kahramanların ve olayların heyecanının yüksek olduğu anları ifade ederken kullanılmıştır. Nesir kısımlarında ise daha çok olay örgüsünün işlendiğini görmekteyiz.

Halk edebiyatının belirgin numuneleri olan atasözleri, deyim ve benzetmeleri de Fazıl Şair eserine taşımıştır. Halkın bilgi, tecrübe ve yaşadığı hayat şartları neticesinde ortaya çıkan bu kalıplar eserin halk tesirinde oluştuğunu göstermektedir.

Eserde şahıs kadrosunu daraltan Fazıl Şair, olaylara yoğunlaşmış ve olayların gidişatını Ferhat karakteri üzerinden vermiştir. Hikâyenin diğer oluşumlarında olduğu gibi Yoldaşoğlu varyantında da Ferhat olayların merkez odağını oluşturur. Olaylar ve kişiler Ferhat karakteri etrafında şekillenmiştir. Diğer varyantlardan farklı olarak bu

halk hikâyesinde destansı ve arkaik bir unsur olarak kadın savaşçı rolünü görmekteyiz. Diğer eserlerde belirgin olarak verilmeyen Şirin ve Mahinbanu'nun savaşçı ve cengaver yönü bu eserde ön plâna çıkarılmıştır.

Hikâyede dostluk, aşk, vefa gibi konular gerçekçi boyutlarıyla ele alınmıştır. Karakterlerin bazılarının hikâyenin başından sonuna kadar aynı tutumu sergilemediği görülür. Şapur Ferhat'ın yanındayken daha sonraları Cöremis'in oğlunun yanında yer almıştır. Şirin karakterinin hikâye içerisinde yer yer akıllı karışmıştır. Baştan sona Ferhat'a aşık ve sadık değildir. Tam anlamıyla müspet karakter özelliği gösteren tek kişi Ferhat'tır. Baştan sona tek aşkı olan Şirin'e sadık kalmıştır. Hikâyede rakip kahramanların çok güçlü olmadıklarını görürüz. Hîsrev, Ferhat'ın Şirin'e olan aşkıyla baş edemeyip, güçsüz bir insan özelliği göstererek yalan ve hileyle Ferhat'tan kurtulmaya çalışmıştır.

Sözlü ve yazılı edebiyatın kesiştiği noktada, klâsik edebiyattan halk edebiyatına geçiş sürecinde mesnevilerin halk hikâyesi formatına dönüştüğü görülmektedir. Bu süreçte halk kitaplarının ve klâsik edebiyat ürünlerinin etkisiyle daha yeni şekil ve muhteva özelliklerine sahip halk hikâyeleri ortaya çıkmıştır.

Yoldaşoğlu hikâyesinin, Nevaî mesnevisinden etkilendiğini tespit etmemizle birlikte iki eser arasında farklılıkların da bulunduğunu söylemek mümkündür. Fazıl Şair, Nevaî ile birlikte diğer eserlerden de etkilenmiştir. İki eser arasındaki en belirgin fark hikâyenin bitişidir. Nevaî'nin eserinde kahramanlar muratlarına ermeden ölürken, halk hikâyesinde birbirlerine kavuşurlar. Burada halk edebiyatı geleneği içinde, uzun zaman cefa çeken, yorulan halkın mutlu sona ulaşma arzusunu görürüz. Bu arzu hikâyelerde kendini belirgin bir şekilde göstermektedir. Halkın isteği iyi olanın kazanmasıdır. İncelenen metinde, Fazıl Şair'in hikâyenin sonunda Ferhat ile Şirin'i birbirlerine kavuşturması aslında özellikle o dönem için dinleyicilerin, sıkıntılı hayat şartları içinde güzel bir şeyler duyma arzusundan kaynaklanır. Bahşının, icralarında dinleyicilerinin isteklerine önem verdiği bilinmektedir. Öyle ki bahşının, *Leyla ile Mecnun* anlatımında da olduğu gibi hikâyeyi mutlu sonla bitirmesini halkın isteğine bağlı olarak tercih ettiğini söylemek mümkündür. İncelememiz neticesinde Özbek

edebiyatında, hikâyenin sonunun kahramanların kavuşmasıyla biten tek örneğininin Fazıl Yoldaşoğlu anlatması olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan incelemede aşk konusunun ön planda tutulması, nazım- nesir karışık bir yapıya sahip olması, olayların ve kişilerin daha gerçekçi bir kurguyla sunulması açısından halk hikâyesine ait özelliklerini tespit ettiğimiz metnimizin, manzum kısımlarının uzun bentlerden oluşması, az da olsa olağanüstü durum ve olayları barındırması gibi özellikleriyle destandan izler taşıdığını söylemek mümkündür.

Sonuç olarak baktığımızda, Fazıl Yoldaşoğlu'nun Ferhat ile Şirin'i hem klâsik edebiyat hem de halk edebiyatı geleneğinden izler taşıyan ama genel çerçevede halk hikâyesi olarak ele alacağımız bir eserdir. Sözlü edebiyattan yazılı edebiyata geçiş dönemi eseri olması ve etkilendiği türlerin çeşidi itibarıyla zengin bir içerik ve görkeme sahiptir.

KAYNAKÇA

- Afzalov, Mansur. (1950). *Farhod va Shirin Dostonining Halq Varyanti*. (Doktora Tezi). Taşkent: A.S. Puşkin Dil ve Edebiyat Enstitüsü.
- Alpay Tekin, Gönül. (2012). *Ferhâd-ü Şirin* (2. Baskı). İstanbul: TDK Yay.
- Alptekin, A. Berat. (2013). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı* (6. Baskı). Ankara: Akçağ Yay.
- Alptekin, Ali Berat. (2012). *Efsane ve Motifleri Üzerine*. Ankara: Akçağ Yay.
- Atnur, Gülhan. (2002). *Başkurt ve Tatar Efsaneleri Üzerine Karşılaştırmalı Motif Çalışması*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Atnur, Gülhan. (2011). *Şirvan Şâh ve Şemâ'il Bânû Hikâyesi*. Erzurum: Fenomen.
- Atsız, Hüseyin Nihal. "Türk Destanını Sınıflandırma Tecrübesi". *İslamiyet Öncesi Türk Destanları*. (2. Baskı). ed. Saim Sakaoğlu, Ali Duymaz.. Ankara: Ötüken Neşriyat. 2003. 52-55
- Başgöz, İlhan. (1986). *Folklor Yazıları*. İstanbul: Adam Yay.
- Baydemir, Hüseyin. "Fazıl Yoldaşoğlu'nun Leyla ile Mecnun Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme" *Turkish Studies*, 2009 (320-337).
- Baydemir, Hüseyin. (1998). *Rüstem Han Destanı*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Baydemir, Hüseyin. (2004). *Özbek Halk Masalları*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Baydemir, Hüseyin. (2016). "Özbek Bahşılık Geleneği ve Termeler". *Türk Dünyası Aşık Edebiyatı*. ed. Naciye Ata Yıldız-Fatma Ahsen Turan. 541-592. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Boratav, Pertev Naili. (1988). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Demir, Yusuf, (2019). *Kırgız Destanları Üzerine Kültürel Tespit ve Tahliller* (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

- Elçin, Şükrü. (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Elçin, Şükrü. (1988). *Halk Edebiyatı Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay.
- Erkinov, Sodir. (1971). *Navoiy "Farhod va Shirin" i va Uning Qiyosi Tahlili*. Toshkent: O'zbekiston SSR. "Fan" Nashriyoti.
- Erkinov, Sodir. (1985). *Sharq Adabiyotida Farhod Qissasi*. Toshkent: O'zbekiston SSR. "Fan" Nashriyoti.
- Esir, Hasan Ali. "Bursalı Lâmiî Çelebi'nin Ferhâd u Şîrîn'inin Ali Şîr Nevaî'nin Ferhâd u Şîrîn'i ile Mukayesesi". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 1994 Cilt/Sayı: L 40-64.
- Fedakar, Selami. (2016). "Özbek Destancılık Geleneği" *Türk Dünyası Aşık Edebiyatı*. ed. Naciye Ata Yıldız- Fatma Ahsen Turan. 593-664. Ankara: Gazi Kitabevi.
- G'oziboyav, T. (1968). *Fozil Yo'ldosh O'g'li*. (Yozib oluvchi: M. I. Afzalov). Toshkent: O'zbekiston SSR. "Fan" Nashriyoti.
- Kavruk, Hasan. (1998). *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*. Ankara: MEB Yay.
- Kızıltunç, Recai "Halfelik ve Harezmi Halfeleri" *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 2012 S. 47, 197-210.
- Köprülü, Fuad. (1986). *Edebiyat Araştırmaları*. Ankara: TTK Yay.
- Köprülü, Fuat. (1989). *Edebiyat Araştırmaları I*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kütük, Rifat. "Bilinmeyen Bir Eser: Şâhî'nin Ferhâdnâmesi". *Ekev Akademi Dergisi*, 30, 161-186.
- Mallayev, N. Murodoviç. (1950). *O'zbek Adabiyoti Tarixi*. Taşkent: Oqituvchi Nashriyoti.
- Mallayev, N. Murodoviç. (1974). *Alisher Navoiy va Xalq İcodiyati*. Taşkent: Adabiyot va San'at Nashriyoti.

Mallayev, Natan. (1973). “*Farhod va Shirin’ning Umar Boqiy Tomonidan Ishlangan Halq Kitobi Varianti*”, *Adabiyot Merosi 3, Manba va Tadqiqotlar*. Toshkent: Fan Nashriyoti, 135-147.

Mirzayev, Töre. (1979). *Halk Bahşilerining Epik Repertuvari*. Taşkent: Özbekiston Fan Nashriyoti.

Özarслан, Metin. (2006). *Ferhat ile Şirin Mukayeseli Bir Araştırma*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yay.

Özbek Tilining İzahlı Luğati, 5 Cildli, (Tahrir hey’eti: T. Mirzayev vd.), ÖZRFA Til va Edebiyat İnstituti. Taşkent: “Özbekistan Milliy Ensiklopediyasi” Devlet İlmiy Neşriyati. 2005-2008.

Qayumov, Aziz. (1979). *Farhod va Shirin Sirlari*. Toshkent: G’afur G’ulom nomidagi Adabiyot va San’at Neshriyoti.

Tulu Sultan. (2009). *Şehzade Kerem ile Aslı Han*. Konya: Kömen Yay.

Türkmen, Fikret, *Áşık Garip Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma* (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Edebiyat fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara 1995. Akçağ Yay.

Yılar, Ömer. (2014). *Halk Hikâyesi Olarak Ferhat ile Şirin*. Ankara: Pegem Akademi.

Yo’ldosho’g’li, Fazıl. (1966). *Farhod va Shirin*. (Yozib oluvchi: Buyuk Karimov; Nashrga Tayyorlovchi: M.I. Afzalov). Toshkent: Fan Nashriyoti.

İnternet Kaynakları:

<https://www.youtube.com/watch?v=LRgMyNfq46w> (Erişim tarihi: 10.08.2019).

https://www.youtube.com/watch?v=QnIjromC_XE (Erişim tarihi: 10.08.2019).

DİZİN

A

Ali Şir Nevayi, 32
Alpamış, 16

B

Bahrü'n-necat, 82
bahşı, 8
Baydemir, 14
Behram, 6, 12, 26, 27, 36, 38, 84

C

Câm-ı Cemşid, 80
Cöremis, 55, 56, 58, 60, 61, 62, 63, 76,
77, 85, 87, 88
Cöremis'in oğlu, 55, 56, 58, 61, 62, 87

Ç

Çin, 34, 36, 49, 55, 57, 59, 61, 74, 75,
78, 79, 81, 84, 86, 89

D

destan, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 14,
15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24,
25, 26, 27, 28, 30, 33, 35, 38, 39, 41,
42, 43, 44, 45
destan mektepleri, 11, 19

E

Ehrimen, 80
Ergaş Cumanbülbüloğlu, 12
Ermen, 81, 82, 84, 87

F

Fazıl şair, 5, 26
Fazıl Şair, 12, 26, 27, 28, 44, 45, 47, 49,
53
Fazıl Yoldaşoğlu, I, V, IX, 5, 8, 11, 12,
23, 24, 26, 27, 28, 29, 44, 45, 55, 60,
74, 84, 342
Ferhad u Şirin, 33
Ferhad ü Şirin, 32, 33, 34, 35, 36, 37,
38, 39, 40, 44, 79
Ferhad ve Şirin, 27, 40, 41
Ferhat, I, V, IX, 9, 12, 26, 28, 30, 32,
33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43,
44, 45, 46, 47, 49, 51, 53, 54, 55, 56,
57, 58, 59, 60, 61, 62, 74, 75, 76, 77,
78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87,
88, 89, 90, 344
Ferhat Dağı', 43
Ferhat ile Şirin, IX, 30, 32, 33, 34, 35,
36, 43, 45, 49, 57, 83, 84, 88
Ferhat ve Şirin, 43, 82
Ferhd ü Şirin, 36

H

Halfe, 18
 halk hikayesi, 32
 halk kitapları, 39, 40
 Halk kitapları, 39, 40, 44
 Hamsecilik geleneği, 39
 Hızır, 80
 hikaye, 20
 Hisrev, 37, 38, 46, 52, 57, 58, 60, 61, 62, 78, 88, 89, 90
 Hüsrev Kuyusu', 43
 Hüsrev ü Şirin, 33, 35, 38, 39
 Hüsrev ve Şirin, 32
 Hüsrev-i perviz, 82

İ

İran, 30, 32, 34, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 75, 77, 78, 84, 87, 88, 89
 İrmen, 34, 36, 38
 İskender, 38, 85

K

kıssahan, 18
 Köroğlu, 18
 Kutb, 33

L

Leyli ve Mecnun, 12, 40, 41, 44
 Lokman Hekim, 75

M

Mağrip, 82, 88
 Mehinbanu, 36, 38, 41, 46, 58, 59, 60, 61, 62, 76, 77, 78, 84, 86, 87, 89, 90
 Mihinbanu, 81, 82, 83, 84, 87, 90

N

Nehrü'l- hayat, 82
 Nevai, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 58, 84, 90
 Nizami, 32, 35, 45
 Nizamî Gencevî, 45

Ö

Ömer Baki, 33
 Özbek, VII, 348
 Özbek destancılık geleneği, 3
 Özbek edebiyatı, 29
 Özbek Edebiyatı Tarihi, 40
 Özbek halkı, 20, 33, 39, 42, 43
 Özbekistan, 7

P

Perviz ü Şirin, 33

R

Rum diyarı, 55

S

Selasil, 82
 Semerkant, 12
 Sokrat, 80, 81, 83, 86
 Süheyla, 80, 85
 Süleyman'ın kılıcı, 80

Ş

Şapur, 36, 38, 41, 46, 56, 57, 60, 61, 63,
 76, 77, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 90
 Şeriya, 37
 Şeyhi, 32
 Şirin, I, V, IX, 9, 12, 26, 27, 28, 30, 32,
 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42,
 43, 44, 45, 46, 47, 49, 53, 54, 55, 56,
 57, 58, 59, 60, 61, 62, 74, 75, 76, 77,
 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88,
 89, 90, 342, 344
 Şirin Çayı', 43

Şirûya, 84

T

Tahir ile Zühre, 18
Transkripsiyon, VII

U

Umar Baki, 40, 41, 42

V

varyant, 20

Y

Yoldaş Şair, 27, 44
Yoldaşoğlu varyantı, 9, 44

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı Emine BAKAR

Doğum Yeri ve Tarihi Kadirli/01.05.1992

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi Atatürk Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

Yüksek Lisans Öğrenimi Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü,

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı,

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller Özbek Türkçesi

Bilimsel Faaliyetleri

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar Sarıçam Halk Eğitim Merkezi

İletişim

E-Posta Adresi emnebkr01@gmail.com

Cep Telefonu 0530 843 41 21